

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU GMINY

RYKI NA LATA 2016 – 2022

Ryki 2015

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI.....	2
I. WPROWADZENIE.....	3
II. DIAGNOZA STRATEGICZNA.....	10
II.1. PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO.....	10
II. 2. SFERA SPOŁECZNA.....	22
II.2.1. Demografia.....	22
II.2.2 Ochrona zdrowia.....	31
II.2.3 Pomoc społeczna.....	34
II.2.4 Edukacja i placówki oświatowe.....	39
II.2.5 Kultura i sport.....	59
II. 3 SFERA GOSPODARCZA.....	65
II.3.1 Rynek pracy.....	65
II.3.2 Przedsiębiorczość.....	70
II.3.3 Instytucje otoczenia biznesu.....	75
II.3.4 Turystyka i rekreacja.....	76
II.3.5 Społeczeństwo obywatelskie.....	79
II.3.6 Bezpieczeństwo.....	81
II.4. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA.....	84
II.4.1 Sieć drogowa.....	84
II.4.2 Zaopatrzenie w prąd i gaz.....	86
II.4.3 Gospodarka wodno-kanalizacyjna.....	89
II.4.4 Gospodarka mieszkaniowa.....	93
II.4.5 Gospodarka odpadami.....	97
II.5. ZARZĄDZANIE GMINĄ.....	101
III. ANALIZA SWOT.....	108
ANALIZA UWARUNKOWAŃ WEWNĘTRZNYCH.....	110
ANALIZA UWARUNKOWAŃ ZEWNĘTRZNYCH.....	113
IV. STRUKTURA STRATEGII ROZWOJU.....	119
IV. 1. WIZJA I MISJA.....	119
IV.2. OBSZARY STRATEGICZNE, CELE STRATEGICZNE, CELE OPERACYJNE, KIERUNKI DZIAŁAŃ.....	122
IV.3. HARMONOGRAM REALIZACJI STRATEGII.....	166
IV.4. WSKAŹNIKI OSIĄGANIA CELÓW.....	172
V. PROCEDURY WDRAŻANIA, MONITORINGU, EWALUACJI, AKTUALIZACJI STRATEGII.....	176
VI. ZGODNOŚĆ ZE STRATEGICZNYMI DOKUMENTAMI WYŻSZEGO RZĘDU.....	186
VII. OPIS KONSULTACJI SPOŁECZNYCH.....	206
SPIS RYCIN.....	210
SPIS TABEL.....	212

I. WPROWADZENIE

Zarządzanie jednostką samorządową jest odpowiedzialnym i ważnym zadaniem, niezbędnym do utrzymania jednostki administracyjnej w warunkach konkurencyjnego otoczenia, właściwego dla gospodarki działającej na zasadach rynkowych. Niezbędne do tego jest posiadanie odpowiedniego instrumentarium i nowoczesnych narzędzi zarządzania umożliwiających racjonalizację wydatków budżetowych oraz redukcję kosztów świadczenia usług publicznych. Jedynym z takich narzędzi jest strategia rozwoju, która zalicza się do powszechnych i zarazem najważniejszych dokumentów samorządu gminy, określającym obszary, cele i kierunki interwencji polityki rozwoju, w przestrzeni prowadzonej przez władze gminy. Respektując spójność polityk prowadzonych od szczybla Unii Europejskiej (UE), przez politykę krajową aż do obowiązujących zasad rozwoju lokalnego i regionalnego (tzw. nowy paradygmat rozwoju regionalnego) oraz wyzwania, przed jakimi stoi Gmina Ryki, Strategia jest odpowiedzią i zarazem wyzwaniem uwzględniającym potrzeby i oczekiwania całej wspólnoty samorządowej i jej mieszkańców.

W systemie zarządzania polityką rozwoju, Strategia pełni kluczową rolę, jako generalny plan postępowania władz samorządowych, partnerów gospodarczych i społecznych, którzy mogą się na nią powoływać w procesie pozyskiwania środków zewnętrznych oraz w oparciu o nią budować własne plany strategiczne. Dzięki temu dokument ten jest również narzędziem kierowania i intensyfikowania współpracy z partnerami samorządowymi, prywatnymi i pozarządowymi, tzw. trzecim sektorem. Tworzenie partnerstw na etapie realizacji poszczególnych kierunków interwencji niniejszej Strategii, będzie miało kluczowe znaczenie dla rozwoju Gminy, w tym również w związku z pozyskiwaniem zewnętrznych środków finansowych. Przewidywane instrumenty realizacji polityki rozwoju w perspektywie finansowej UE 2014-2020, wymagają bowiem zacieśnienia współpracy i skoordynowania działań podejmowanych przez samorządy oraz podmioty prywatne i organizacje pozarządowe w zakresie realizacji usług publicznych na rzecz mieszkańców, turystów, przedsiębiorców i innych klientów. Dlatego od początku prac nad Lokalną Strategią Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022, zostały połączone wysiłki przedstawicieli władz samorządowych gminy, radnych gminnych, lokalnych liderów łączących przedstawicieli różnorodnych grup

społecznych, środowisk twórczych i zawodowych do partnerskiego współdziałania oraz mieszkańców gminy, pod kierunkiem doświadczonych w zakresie planowania strategicznego pracowników Dolnośląskiego Centrum Rozwoju Lokalnego z Wrocławia, które opracowywało szereg dokumentów strategicznych dla jednostek samorządowych w całym kraju. Finalna wersja dokumentu uwzględnia wnioski i rekomendacje sformułowane w ramach szerokiej debaty publicznej, której elementem były spotkania konsultacyjne z udziałem władz, mieszkańców, przedsiębiorców, przedstawicieli lokalnych instytucji, a także ankiety przeprowadzonej wśród mieszkańców Gminy Ryki.

Lokalna Strategia Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022 jest spójna z priorytetami i celami dokumentów szczebla krajowego i regionalnego, tj. Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie; Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju do 2030 r.; Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do 2030 r.; Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju 2020; krajowych strategii sektorowych oraz Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do roku 2030).

Upłynięcie terminu obowiązywania poprzedniej strategii dla Gminy (do 2015 r.) oraz zbliżająca się możliwość wdrażania środków UE w ramach nowej perspektywy finansowej 2014-2020 powodowały, iż konieczne stało się opracowanie nowej „Lokalne Strategii Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022”. Opracowanie Strategii wynika także z przesłanek formalno-prawnych, uzasadniających potrzebę weryfikacji dokumentów strategicznych wszystkich JST w kraju (konieczność przeglądu i weryfikacji Strategii w kontekście dostosowania założeń do wytycznych i rekomendacji, które płyną z dokumentów o charakterze nadrzędnym) do nowych dokumentów strategicznych szczebla regionalnego i krajowego, zachowanie spójności horyzontu czasowego Strategii Rozwoju Gminy Ryki z horyzontem czasowym nowego okresu programowania Unii Europejskiej.

Uchwałą nr V/27/2015 Rady Miejskiej w Rykach z dnia 27 lutego 2015 r., w sprawie przystąpienia do opracowania projektu Lokalnej Strategii Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022, zdecydowano o podjęciu prac nad strategią rozwoju Gminy. Tym samym samorząd postanowił, iż dokument ten, opisujący teraźniejszość i określający cele na przyszłość jest niezbędny dla wdrożenia sprawnego procesu decyzyjno-zarządzającego.

Metodologia prac nad Strategią

Opracowanie „Lokalne Strategie Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022” wymagało przyjęcia i zastosowania odpowiedniej metodyki. Wszyscy uczestnicy opracowanej Strategii, w imię partnerskiego współdziałania mają świadomość, że sukces realizacyjny będzie zależny od dostępności lokalnych zasobów, sklasyfikowanych w trzech podstawowych kategoriach: pieniądze, jakość zarządzania oraz poparcie społeczności. Te trzy wartości będą stymulatorami rozwoju Gminy w oparciu o zasady zrównoważonego rozwoju, na których została oparta niniejsza Strategia, bazującego na zintegrowaniu polityki środowiskowej, gospodarczej, przestrzennej i społeczno-kulturowej. Aby połączyć wysiłki wszystkich aktorów społecznych, którzy poprzez swoją aktywność chcieli mieć wpływ na końcowy efekt Strategii i w celu uspołecznienia prac nad poniższym dokumentem, od początku prac nad Strategią przyjęto ekspercko-partycypacyjną metodę jej tworzenia.

W ramach projektowanego procesu zaplanowano przeprowadzenie szeregu spotkań konsultacyjnych w formie tzw. partycypacyjnego planowania strategicznego, stanowiących integralny element procesu opracowania strategii. Celem konsultacji było m.in. zaangażowanie mieszkańców zarówno w proces diagnozowania sytuacji obecnej Gminy (opracowanie analizy SWOT), jak też w prace nad wytyczaniem głównych kierunków rozwoju (wizji i misji oraz celów strategicznych i operacyjnych). W dalszej kolejności mieszkańcy mieli okazję wnieść swoje uwagi do pełnej wersji dokumentu strategii. Celem przedsięwzięcia było stworzenie mieszkańcom okazji do kształtowania polityki rozwoju własnej gminy oraz artykulacji wspólnych potrzeb i interesów. Powyższy proces konsultacji został również uzupełniony o ankiety przeprowadzone z mieszkańcami Gminy Ryki, których wyniki zostały uwzględnione na etapie formułowania celów oraz kierunków działań.

Konsultacje społeczne adresowane były do wszystkich mieszkańców Gminy. Zaproszenia do udziału w warsztatach strategicznych było dystrybuowane na stronie internetowej Gminy, na tablicach ogłoszeń Urzędu Miejskiego w Rykach znajdujących się w poszczególnych miejscowościach oraz poprzez bezpośrednie zaproszenia, które Zamawiający wysyłał liderom lokalnym (np. radnym, szefom jednostek organizacyjnych). Oprócz bieżących form przekazywania informacji z prac warsztatowych, podstawowe wyniki i konkluzje zostaną opisane w rozdziale

dotyczącym konsultacji społecznych, stanowiący jeden z zasadniczych rozdziałów niniejszej Strategii.

Budowa Strategii jest procesem wieloetapowym, stąd prace nad nią obejmowały kilka etapów, które w całości decydowały o powstaniu dokumentu składającego się z dwóch zasadniczych części – diagnostycznej oraz strategicznej. Pierwsza część prezentuje szczegółowy stan Gminy w obszarze ekologiczno-przestrzennym, społecznym, gospodarczym i infrastrukturalnym. W ujęciu szczegółowym dokument posiada siedem zasadniczych działów tematycznych. Całość została poprzedzona słowem wstępu odnośnie samej strategii, przybliżenia źródeł i kanwy jej powstania, a także omówieniu warsztatu badawczego i metodologii, w oparciu o które został skonstruowany dokument. Rozdział drugi – diagnoza stanu Gminy Ryki – jest punktem wyjścia do opracowania całej Strategii, jak i zdefiniowania zasadniczych celów rozwojowych Gminy w części strategicznej dokumentu. Zastosowana metodyka pozwoliła na scharakteryzowanie potencjału rozwojowego Gminy Ryki w pięciu zasadniczych obszarach, ujmujących w sposób kompleksowy ogół zjawisk społeczno-gospodarczych zachodzących na jej terenie, tj.: przestrzeń i środowisko, sfera społeczna, sfera gospodarcza, infrastruktura techniczna oraz zarządzanie Gminą. Każdy z obszarów podzielono w zależności od jego charakteru i stopnia złożoności na podobszary, w obrębie których przeanalizowano poszczególne zjawiska. Część diagnostyczną Strategii przeprowadzono w oparciu o dostępne materiały źródłowe, pochodzące zarówno z publicznych ogólnodostępnych baz statystycznych, jak np. Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (BDL GUS), lokalnych baz i raportów samorządowych pozostających w zasobach Urzędu Miejskiego Ryki, danych poszczególnych instytucji i przedsiębiorstw, a także z kwestionariusza ankiety, która została skierowana do lokalnych liderów, kierowników poszczególnych wydziałów Urzędu Miejskiego w Rykach reprezentujących w ten sposób władze samorządowe, szefów poszczególnych jednostek organizacyjnych pozostających w strukturze Urzędu, np. Ośrodek Pomocy Społecznej itp.) oraz z referatów innych urzędów, jak np. dane o bezrobociu z Powiatowego Urzędu Pracy. W analizie poszczególnych podobszarów tematycznych uwzględniono łącznie kilkadziesiąt wskaźników statystycznych, które pozwoliły na przedstawienie poszczególnych aspektów badania w sposób mierzalny, zapewniający porównywalność oraz przeprowadzenie możliwie obiektywnej oceny i interpretacji poszczególnych zjawisk i trendów społeczno-gospodarczych.

W niektórych przypadkach posłużono się ponadto analizą porównawczą przedstawiając Gminę Ryki na tle powiatu, regionu lubelskiego, czy kraju. Ponadto w niektórych aspektach oceniono odrębnie stan w mieście Ryki oraz w części wiejskiej Gminy, z uwagi iż obszary te ze względu na swoją specyfikę, istotnie się różnią w niektórych elementach.

Kolejny rozdział dotyczy analizy strategicznej uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych przeprowadzonej metodą SWOT. Przygotowany raport z prac przedstawiony w syntetycznej, tabelarycznej postaci, charakteryzujący podstawowe uwarunkowania rozwojowe Gminy Ryki, posłużył jako impuls do dyskusji dotyczącej zasobów wewnętrznych Gminy oraz wpływu otoczenia zewnętrznego. W trakcie prac warsztatowych dokonano oceny i analizy potencjału Gminy, jej słabości oraz szans i zagrożeń istotnych z punktu widzenia dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego. Wyniki analizy SWOT stały się podstawą do sformułowania podstawowych wyzwań i zagadnień strategicznych dla Gminy Ryki opisanych w postaci celów i kierunków działań w rozdziale czwartym.

Kolejne trzy rozdziały odnoszą się bezpośrednio do części strategicznej dokumentu. Rozdział czwarty stanowi zasadniczą część Strategii i zawiera identyfikację obszarów priorytetowych i sformułowanie planu operacyjnego. Analizie poddano tu takie elementy, jak: wizja i misja Gminy Ryki, zdefiniowanie obszarów i celów strategicznych, celów operacyjnych i kierunków działań, przybliżenie harmonogramu realizacji strategii oraz określenie podstawowych wskaźników umożliwiających procedurę wdrażania, monitoringu i ewaluacji Strategii. Zdefiniowana wizja i misja obszary i cele strategiczne oraz budowa planu operacyjnego „Lokalne Strategie Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022” są efektem prac warsztatów strategicznych oraz roboczych spotkań konsultacyjnych z przedstawicielami administracji samorządowej. Wyniki prac zostały następnie odpowiednio przetworzone, zagregowane, opisane przez ekspertów z DCRL i po ostatecznym opracowaniu poddane do szerokich konsultacji w trakcie warsztatów z władzami, mieszkańcami i lokalnymi liderami. W oparciu o wyniki diagnozy społeczno-gospodarczej oraz analizy SWOT, dokonano identyfikacji trzech obszarów strategicznych dla Gminy:

- **Obszar strategiczny I. ZRÓWNOWAŻONA I INNOWACYJNA GOSPODARKA**
- **Obszar strategiczny II. ZASOBY NATURALNE I KULTUROWE**
- **Obszar strategiczny III. POPRAWA JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW**

Rozdział, piąty, stanowi niejako uzupełnienie dla struktury Strategii zawartej w poprzednim rozdziale. Dotyczy on przede wszystkim procedur i wytycznych w zakresie monitorowania osiągnięcia celów Strategii i realizacji poszczególnych kierunków działań, nadzoru nad jej wdrażaniem, ewaluacji oraz aktualizacji dokumentu – zgodnie ze zmieniającymi się uwarunkowaniami wewnętrznymi i zewnętrznymi w otoczeniu Gminy. Rozdział szósty nawiązuje do spójności niniejszej Strategii z dokumentami wyższego rzędu i zasadności wpisania odpowiednich zapisów w kierunkach i celach rozwoju Gminy, które mają nawiązywać do wytycznych zawartych w dokumentach strategicznych jednostek samorządowych wyższego rzędu (w tym woj. lubelskiego). Ostatni rozdział, siódmy, stanowi opis procesu konsultacji społecznych i warsztatów zorganizowanych w trakcie prac nad Strategią wraz z podstawowymi wnioskami wypływającymi z wyników przeprowadzonej ankiety. Całość wieńczy słowo zakończenia oraz wykazy tabel i rycin zawartych w dokumencie. Metodologia opracowania „Lokalne Strategie Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022” obejmuje szereg metod obecnie wykorzystywanych i uznanych w tworzeniu dokumentów strategicznych i jest efektem wieloletniego doskonalenia i doświadczeń praktycznych w konstruowaniu tego typu dokumentów. Dzięki uwzględnieniu opinii mieszkańców Gminy oraz wsparcia długoletnim doświadczeniem pracowników DCRL powstał dokument, który będzie w najbliższych latach podstawowym narzędziem polityki rozwoju Gminy Ryki.

W trakcie wdrażania Strategii w życie, pamiętać należy o zasadniczym fakcie. Otóż każda strategia jest dokumentem „żywym” i dynamicznym. Oznacza to, że jednostki samorządu terytorialnego funkcjonują w określonych warunkach wewnętrznych, a przede wszystkim zewnętrznych, które ulegają ciągłym zmianom. Uzasadnionym może się zatem okazać w trakcie obowiązywania Strategii, dokonywania korekt i aktualizacji zawartych w niej zadań, a w dalszej kolejności również kierunków działań. Również realizacja jednych zadań może rodzić konieczność wytyczania sobie nowych. Strategia została opracowana zatem w taki sposób, aby nie stanowić sztywnego gorsetu uniemożliwiającego władzom korekty prowadzonej polityki rozwojowej Gminy Ryki. Jej elastyczność jest zatem dodatkowym atutem i stwarza większe szanse na realizację zawartych w niej celów, co w efekcie przybliży Gminę do wizji i misji zdefiniowanej w Strategii, a tym samym wpłynie pozytywnie na rozwój całej lokalnej społeczności.

Rys historyczny¹

Miasto Ryki leży nad rzeczką Zalesianką i stanowiło niegdyś niewielką osadę wśród obszarów leśnych licznie zamieszkałych przez dziką zwierzynę. Z tym też faktem kojarzona jest nazwa miejscowości. Od początku swego istnienia Ryki były wsią królewską i taką pozostały do końca XVIII wieku. Początkowo wchodziły w skład starostwa radomskiego, od końca XVI wieku należały do starostwa stężyckiego w woj. sandomierskim, a od I połowy XVII wieku tworzyły starostwo niegrodowe w dzierżawie Ossolińskich i Lubomirskich. W 1782r. Ryki uzyskały prawa miejskie. Po upadku Rzeczypospolitej Ryki znalazły się w zaborze austriackim w Galicji Zachodniej. W czasach Księstwa Warszawskiego należały do departamentu siedleckiego. W 1810 r. utraciły prawa miejskie. Po Kongresie Wiedeńskim w 1815 r. weszły w skład Królestwa Polskiego w zaborze rosyjskim. W 1836 r. dobra rządowe Ryk sprzedano hrabiemu Janowi Jezierskiemu, który w latach 1836-43 założył stawy hodowlane, uruchomił 4 młyny i tartak. Gospodarstwo rybackie było jednym z najlepiej prowadzonych w Królestwie, a Ryki do 1929 r. nazywano "stolicą karpi". Położenie przy trakcie łączącym Warszawę z Lublinem oraz otwarcie w 1876 r. bocznego odcinka kolei nadwiślańskiej łączącej Dęblin z Łukowem przyczyniło się do szybkiego rozwoju gospodarczego miasta. Powstawały instytucje, organizacje oraz szkoła. Podczas II wojny światowej, we wrześniu 1939 r. Ryki zostały zajęte przez wojska niemieckie i wcielone do Generalnej Guberni w dystrykcie lubelskim. Pod koniec 1940 r. Niemcy utworzyli w Rykach getto, w którym zgromadzono ok. 3,5 tysiąca Żydów i w maju 1942r. wywieziono do obozów zagłady w Sobiborze i Treblince.

W latach 1956-75 Ryki zostały siedzibą powiatu, utworzonego z części powiatu garwolińskiego, przynależnego do woj. warszawskiego. Z dniem 1 stycznia 1957 r. Ryki odzyskują prawa miejskie, zaś 1 lipca 1975 r. po likwidacji powiatów, ponownie znalazły się w woj. lubelskim. Obecny status administracyjny Gminy Ryki jest efektem ostatniej reformy administracyjnej z 1999 r., na bazie której Ryki stały się stolicą powiatu ryckiego położonego w woj. lubelskim.

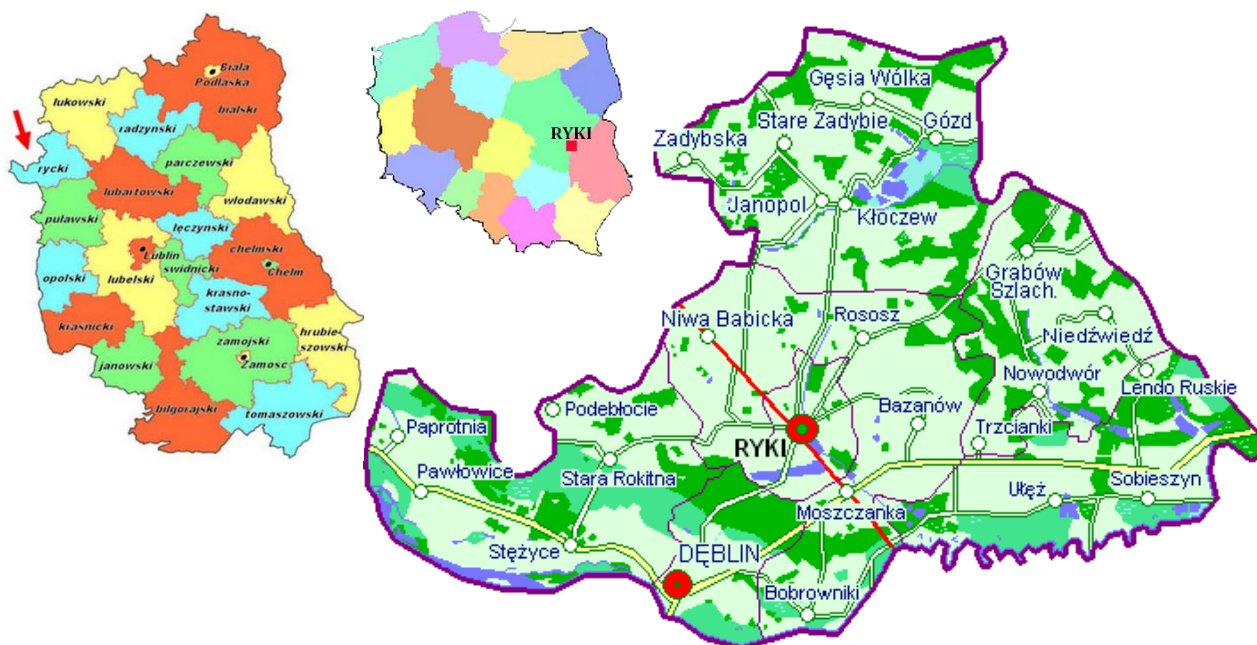
¹ Opracowano na bazie Lokalnego Programu Rewitalizacji Ryk (2008) oraz Strategii Rozwoju Lokalnego Gminy Ryki na lata 2008-2015

II. DIAGNOZA STRATEGICZNA

II.1. PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO

Położenie Gminy

Gmina Ryki położona jest w północno-zachodniej części województwa lubelskiego i graniczy z województwem mazowieckim. Samo miasto Ryki położone jest nad rzeką Zalesianką i jest zarazem stolicą powiatu ryckiego. Leży ok. 100 km na południowy wschód od Warszawy i 64 km na północny zachód od Lublina. Powierzchnia Gminy to 161,7 km² tj. 16180 ha, co sprawia że jest to największa gmina w powiecie ryckim (stanowi 26,3% powierzchni ogólnej powiatu). Pod względem administracyjnym jest to gmina miejsko-wiejska i składa się z 2 osiedli oraz 39 sołectw (por. tab. 1). Sąsiaduje z gminami: Dęblin, Kłoczew, Nowodwór, Stężyca, Ułęż i Żyrzyn oraz od północy z gminą Trojanów (powiat garwoliński w województwie mazowieckim). Ryki należą do historycznej ziemi stężyckiej położonej w północnej części Małopolskiej Sandomierszczyzny. Pod względem fizycznogeograficznym położone są w południowej części Wysoczyzny Żelechowskiej, części Niziny Południowopodlaskiej.

Ryc. 1. Położenie administracyjne Gminy Ryki na tle powiatu, województwa i kraju.

Źródło: opracowanie własne na podstawie serwisu map z serwisu //google.maps

Tab. 1. Podział administracyjny Gminy Ryki wg sołectw i osiedli.

Lp	Jednostka administracyjna
	<i>Sołectwa</i>
1	Bobrowniki
2	Brusów
3	Budki-Kruków
4	Chrustne
5	Edwardów
6	Janisze
7	Kleszczówka
8	Krasnogliny
9	Lasocin
10	Lasoń
11	Leopoldów Południe
12	Leopoldów Północ
13	Moszczanka
14	Niwa Babicka
15	Nowa Dąbia
16	Nowy Bazanów
17	Nowy Dęblin
18	Ogonów
19	Oszczywilk
20	Ownia
21	Podwierzbie
22	Potok
23	Rososz
24	Sędowice
25	Sierskowola
26	Stara Dąbia
27	Stary Bazanów
28	Swaty
29	Zalesie
30	Działki
31	Jana Pawła
32	Jarmołówka
33	Julin
34	Kolonia Swaty
35	Królewska
36	Słowackiego Jednorodzinne
37	Słowackiego Wielorodzinne
38	Stare Miasto
39	Stawy Karasiówka
	<i>Osiedla</i>
1	Karola Wojtyły
2	Karola Wojtyły Spółdzielcze

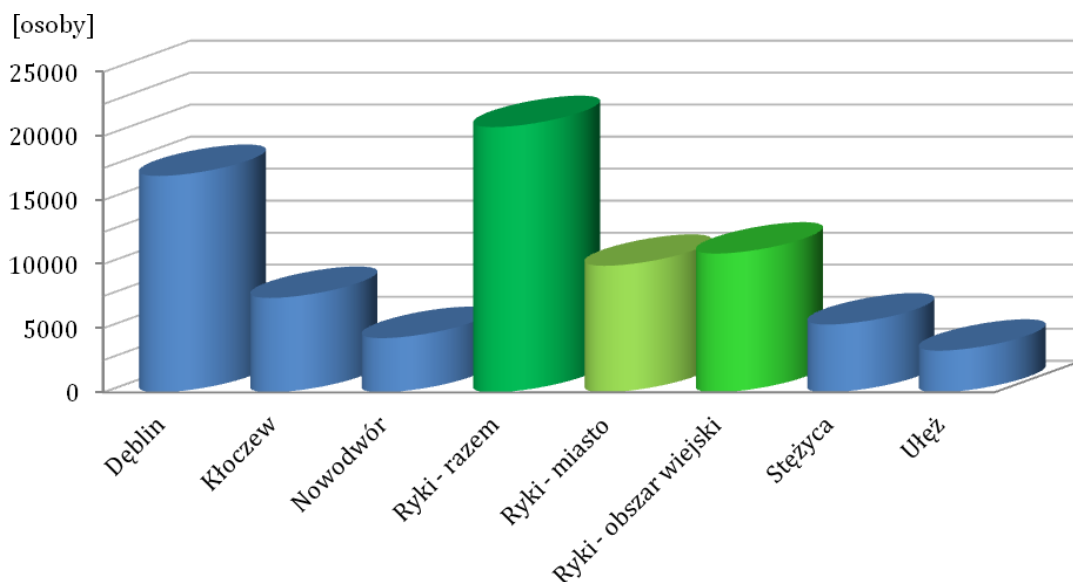
Źródło: <http://bip.ryki.pl/index.php?id=201>

Bardzo ważnym elementem położenia geograficzno-ekonomicznego Gminy jest położenie komunikacyjne: drogowe i kolejowe. Ryki to znaczący węzeł drogowy i komunikacyjny. Przebiega przez nie droga krajowa nr 17 Warszawa-Lublin, która stanowi połączenie ze stolicą kraju i województwem mazowieckim oraz stolicą

województwa lubelskiego. Ważną rolę transportową pełni też droga nr 48 Kock – Tomaszów Mazowiecki, która w pobliskiej Moszczance krzyżuje się z drogą nr 17. Istotną rolę pełnią ponadto drogi lokalne do Żelechowa, Stężycy, Nowodworu i Serokomli. Oprócz układu drogowego kluczowym elementem położenia komunikacyjnego jest linia kolejowa wraz z przystankiem kolejowym, położonym na południe od centrum miasta. Połączenie PKP zapewnia bezpośrednie połączenia Ryk Dęblinem, Lublinem, Łukowem, czy Chełmem. Oprócz przewoźnika kolejowego połączenia z innymi miastami zapewniają połączenia autobusowe. Na terenie powiatu ryckiego głównym operatorem jest PPKS Puławy, który realizuje połączenia między innymi z Lublinem, Warszawą, Dęblinem, Żelechowem, Baranowem, czy Łukowem. Ponadto połączenia zapewnia przedsiębiorstwo PKS Garwolin oraz komunikacja prywatna, które realizuje stosunkowo częste połączenia z Lublinem i Warszawą oraz rzadsze z Puławami, Dęblinem, Poniatową i Żelechowem.

Ludność

Liczba mieszkańców Gminy wynosi 20705 osób, przy czym w mieście zamieszkuje 9877 osób, zaś w części wiejskiej Gminy 10828 osób (wg stanu na 2014 r., za BDL GUS). Ryki są najludniejszą gminą w powiecie, który zamieszkuje łącznie 57724 osób, co sprawia że udział Gminy stanowi 35,9% ogółu populacji powiatu.

Ryc. 2. Ludność Gminy Ryki (miasto oraz obszar wiejski) na tle pozostałych gmin powiatu ryckiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Struktura użytkowania ziemi

W strukturze powierzchni dominują użytki rolne, które zajmują 75,2% powierzchni Gminy, podczas gdy druga kolejna grupa użytków – lasy oraz tereny zalesione i zadrzewione jedynie 18,3% (biorąc pod uwagę tylko same lasy udział ten wynosi 17,7%). Tereny zajęte pod budownictwo oraz inne obiekty antropogeniczne (zurbanizowane) zajmują w Gminie 850 ha, tj. 5,3% całkowitej powierzchni. Porównując strukturę użytkowania ziemi warto zwrócić uwagę na niski wskaźnik lesistości Gminy (ok. 18%) w porównaniu z innymi jednostkami. Dla porównania średnia dla powiatu ryckiego wynosi 21,6%, dla województwa lubelskiego 22,6%, zaś dla Polski 29%.

Tab. 2. Struktura użytkowania ziemi w Gminie Ryki

Jednostka	Powierzchnia ogólna (PO)	Użytki rolne (UR)	Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione (GL)	Grunty zabudowane i zurbanizowane (GZ)	Grunty pod wodami (GW)	Użytki ekologiczne (UE)	Nieuzytki (N)	Tereny różne (TR)
Ryki – miasto	2722	2077	232	391	5	0	17	0
Ryki – obszar wiejski	13454	10093	2726	459	7	0	97	72
Gmina razem	16176	12170	2958	850	12	0	114	72
% PO	100,0	75,2	18,3	5,3	0,1	0,0	0,7	0,4

podana powierzchnia w ha

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Geodezji, Kartografii i Katastru Nieruchomości

Tereny podlegające ochronie

Udział terenów podlegających prawnej ochronie na terenie gminy Ryki wynosi 2460 ha (wg danych BDL GUS, Warszawa), co stanowi 15,2% powierzchni całkowitej Gminy. W stosunku do innych jednostek terytorialnych jest to stosunkowo niewielki udział. Dla porównania w powiecie ryckim udział ten wynosi 11,8% (w tym gmina Ułęż – 57,3%), podczas gdy ogółem w województwie lubelskim sięga 22,7%, przy średniej dla kraju 32,5%. Zgodnie z art.6 Ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. prawnymi formami ochrony przyrody występującymi na terenie Gminy są obszary

chronionego krajobrazu. Brak jest natomiast form najściślejszej ochrony prawnej, tj. rezerwatów przyrody oraz parków narodowych, bądź krajobrazowych.

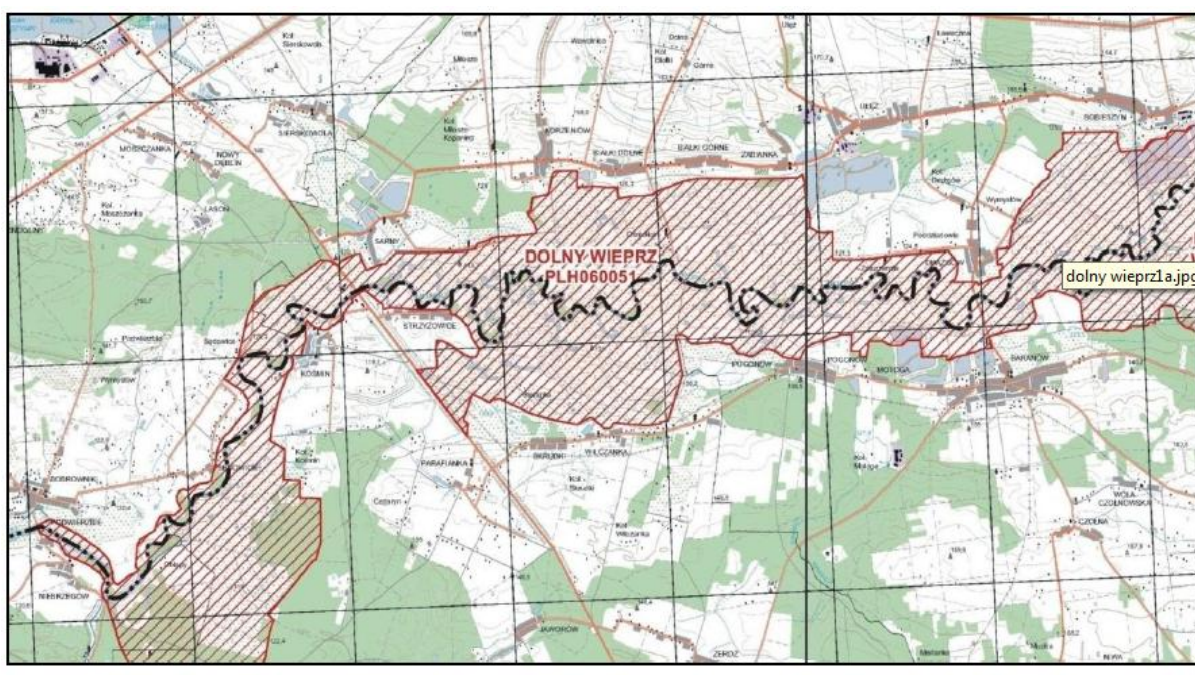
Terenem chronionym jest Obszar Chronionego Krajobrazu „Pradolina Wieprza”, który zajmuje ogółem powierzchnię 33 159 ha, w tym na terenie powiatu ryckiego 4240 ha, zaś w samej Gminie Ryki, wspomniane 2460 ha. Główną oś obszaru chronionego stanowi Pradolina Wieprza. Północną granicę wyznacza droga łącząca Kock z Moszczanką. Od zachodu obszar chroniony zamyka linia kolejowa Puławy-Dęblin. Największą wartość pod względem geobotanicznym ma dolina Wieprza ze względu na występujące tu rzadkie rośliny – *Armeria elongata*, *Allium angulosum*, *Teucrium scordium*, *Petasites spurius*, *Salvinia natans*, które spotyka się w województwie lubelskim jeszcze tylko w dolinie Bugu. Otaczające dolinę lasy są mniej wartościowe pod względem geobotanicznym, ponieważ zostały silnie przekształcone i obecnie w ich skład wchodzi głównie różnowiekowe monokultury sosny². W granicach OCK „Pradolina Wieprza” znajduje się duży kompleks leśny „Kleszczówka”, z którego wyłączone są obiekty wojskowe położone na zachód od Bobrownik.

Oprócz Obszaru Chronionego Krajobrazu „Pradolina Wieprza”, na terenie Gminy występują jeszcze pomniki przyrody w liczbie 25 obiektów³, w następujących miejscowościach: **Zalesie** (Nr 1 – Dąb szypułkowy, Nr 2 – Modrzew europejski, Nr 3 – Dąb szypułkowy, Nr 4 – Dąb szypułkowy, Nr 5 – Dąb szypułkowy, Nr 6 – Dąb szypułkowy, Nr 15 – Modrzew europejski „Tadeusz”, Nr 16 – Modrzew europejski „Mikołaj”, Nr 17 – Modrzew europejski „Józef”, Nr 18 – Modrzew europejski „Franciszek”, Nr 19 – Dąb szypułkowy „Seweryn”), **Rososz** (Nr 7 – Wiąz Górski, Nr 20 – Świerk pospolity „Jan”), **Karczmiska** (Nr 8 – Dąb szypułkowy), **Brusów** (Nr 9 – Lipa drobnolistna, Nr 10 – Lipa drobnolistna, Nr 21 – Świerk pospolity „Feliks”), **Stara Dąbia** (Nr 11 – Dąb szypułkowy „Stanisław”), **Krasnoglina** (Nr 12 – Świerk pospolity), **Ryki** (Nr 13 – Dąb szypułkowy „Wolności”, Nr 14 – Dąb szypułkowy „Jan”, Nr 22 – Modrzew europejski „Marian”, Nr 23 – Dąb szypułkowy „Stanisław”, Nr 24 – Dąb szypułkowy „Józek”), **Zalesie- Kolonia** (Nr 25 – Dąb szypułkowy „Bronisław”). Zarówno w Gminie, jak i całym powiecie istnieje wyraźna dysproporcja w rozmieszczeniu terenów objętych ochroną przyrody, bowiem występują one głównie w dolinach rzek: Wieprz i Wisła.

² Program ochrony środowiska dla powiatu ryckiego na lata 2010-2013 z perspektywą do 2017

³ wg danych „Lokalnego Programu Rewitalizacji Ryk (2008) oraz „Strategii Rozwoju Lokalnego Gminy Ryki na lata 2008-2015”; dane GUS (BDL) wskazują na istnienie 23 tego typu obiektów

W południowej części Gminy znajduje się niewielki fragment obszaru siedliskowego Natura 2000 PLH060051 „Dolny Wieprz”. Jest to rozległa, płaska dolina rzeczna z bogatym mikroreliefem (piaszczyste wzniesienie i muliste obniżenia). Koryto rzeki zachowało naturalny, silnie meandrujący charakter, któremu towarzyszą liczne starorzecza i zastoiska. Dominują tu rozległe, ekstensywnie użytkowane łąki o zmiennym uwilgotnieniu. Lokalnie występują płaty łągów i zakrzaczeń wierzbowych oraz płaty muraw napiaskowych. Naturalna dolina Wieprza, z licznymi meandrami i starorzeczami stanowi najlepszy przykład „półnaturalnego krajobrazu dużej doliny rzecznej” w tej części Polski. Dolina pełni funkcję korytarza ekologicznego o randze krajowej. Jest ważną ostoją siedlisk podmokłych i okresowo zalewanych łąk. W enklawie ostoi znajduje się jedyne istniejące w Polsce, stanowisko zastępcze marsylii czterolistnej *Marsilea quadrifolia*. Jest to ważna ostoja ptaków wodno-błotnych. Rozległy, otwarty teren ma bardzo duże walory krajobrazowe. Obszar jest w całości położony na terenie Obszaru Chronionego Krajobrazu „Pradolina Wieprza”⁴.

Ryc. 3. Obszar Natura 2000 PLH 060051 „Dolny Wieprz” w granicach powiatu ryckiego
 Źródło: Ministerstwo Środowiska 2010; za „Program ochrony środowiska dla powiatu ryckiego na lata 2010-2013 z perspektywą do 2017”

⁴ Program ochrony środowiska dla powiatu ryckiego na lata 2010-2013 z perspektywą do 2017

Lasy

Jak wcześniej wspomniano teren Gminy Ryki cechuje się niską lesistością. Warto podkreślić, iż zgodnie z „Krajowym Programem Zwiększania Lesistości”, lesistość Polski powinna wzrosnąć do 30% w 2020 roku (obecnie 28,9%) i 33% w 2050 roku. Biorąc pod uwagę powyższe zapisy, warto również na terenie Gminy przedsięwziąć odpowiednie działania, które wpisywałyby się w działania KPZL, choć jest to pochodną wielkości podaży gruntów które mogą być przeznaczone do zalesienia. Pod względem gatunkowym w ryckich lasach dominuje sosna zwyczajna – 63,7%, dąb – 18,2%, brzoza – 7,1%, olsza – 4,7% i grab – 3,2% (dane Nadleśnictwa Puławy). Szata roślinna w dużym stopniu uległa przekształceniu. Większość siedlisk leśnych stanowią bory i bory mieszane w postaci drzewostanów sosnowych. W północno – wschodniej części gminy rośnie rzadko występujący w tym regionie grąd niski. Zbiorowiska leśne na terenie gminy:

- łągi, występują w dolinie Wieprza, Zalesiu, Rykach. W Oszczywilku i Ogonowie występują niewielkie fragmenty łągu tworzące wąskie pasy w bezpośrednim sąsiedztwie cieków,
- olsy, w okolicach i Sędowic rosną Łozowska z wierzbą szarą i pięciopęcikową oraz fragmenty olsu porzeczkowego,
- świetliste dąbrowy rosną na krawędzi doliny Wieprza między Kleszczówką a Wymysłowem,
- grądy rosnące w okolicach Leopoldowa, Bursowa, Lasocina,
- bory – porastają największą powierzchnię lasów gminy. We wschodniej i południowej części gminy rośnie bór mieszany dębowo – sosnowy (mniej wilgotne grunty porastają bór suchy, bór świeży, bór wilgotny).

CHARAKTERYSTYKA ŚRODOWISKA GEOGRAFICZNEGO⁵

Uwarunkowania glebowo-geologiczne

Teren Gminy Ryki pod względem budowy geologicznej budują głównie skały paleozoiczne przykryte osadami, w których została wyodrębniona jednostka

---

⁵ Informacje zaczerpnięto i podrozdział opracowano na podstawie: 1) Programu Ochrony Środowiska dla powiatu ryckiego na lata 2010-2013” z perspektywą do roku 2017, Ryki 2010; opracowanie przygotowane ecoTerra, Lublin oraz 2) Strategii Rozwoju Lokalnego Gminy Ryki na lata 2008-2015, Ryki 2009.

tektoniczna pod nazwą węglonośny karboński rów lubelski oddzielony od pozostałych utworów uskokami skalnymi, gdzie zalegają złoża gazu ziemnego, ropy naftowej i pokłady węgla kamiennego.

Opokę, margle i kredę piszącą pokrywają skały trzeciorzędowe głównie piaski i iły z udziałem węgla brunatnego. W okresie plejstocenu obszar objęty był kilkukrotnym zlodowaceniem. Miąższość utworów polodowcowych dochodzi do 50 m, wzrastając w kierunku na wschód i zachód od Gminy i w obrębie doliny Wisły dochodząc do 100 m. Na terenie powiatu ryckiego, w obrębie którego położona jest Gmina, występują dwa charakterystyczne obszary o odmiennym ukształtowaniu terenu. Jeden z obszarów wyróżnia się pofalowaną i pagórkowatą rzeźbą terenu, obejmuje on swoim zasięgiem dolinę Wieprza w południowej części Gminy Ryki. Drugi obszar posiada bardzo nieznaczne deniwelacje terenu położony on jest w północno-wschodniej części powiatu w południowo-zachodnim fragmencie Wysoczyzny Żelechowskiej. Granica wyznaczająca poszczególne obszary to krawędź erozyjna dochodząca do wysokości 20 metrów. Najwyższą kulminacją Gminy Ryki jest wzniesienie o wysokości 170m n.p.m., znajdujące się między Rykami, a miejscowością Rososz.

Klimat

Wśród warunków klimatycznych dla Gminy Ryki i okolic charakterystyczną cechą jest relatywnie niewielka ilość opadów, stosunkowo gorące lata, oraz długie i mroźne zimy. Jednakże z uwagi na dużą zmienność klimatyczną, którą w ostatnich latach obserwujemy na terenie Polski oraz większości Europy powoduje istotne rozbieżności od powyższej reguły, gdyż zimy są bardzo łagodne. Dodatkowo położenie naszego kraju w umiarkowanej strefie klimatycznej decyduje o znacznej zmienności warunków pogodowych, co wynika z bardzo częstych i aktywnych przepływów powietrza. Obszar Polski jest terenem ścierania się wilgotnych mas powietrza znad Atlantyku z suchymi masami kontynentalnymi. Zmiany ciśnienia, jakie powstają między masami powietrza są przyczyną powstawania wiatrów, które na obszarze Gminy, regionu, czy szerzej całego kraju, charakteryzują się przewagą wiatrów z kierunku zachodniego. Średnia roczna temperatura powietrza w okolicach Gminy wynosi ok. 8⁰C, przy rozpiętości od -3,5⁰C dla najchłodniejszego miesiąca stycznia, do ok. 18,0⁰C w najcieplejszym lipcu. Liczba dni gorących (z temperaturą powyżej 25⁰C) wynosi powyżej 35 dni i jest jedną z najwyższych w kraju, zaś dni mroźnych (z temperaturą maksymalną niższą od 0⁰C)

waha się w granicach 40-45 dni. Zima termiczna na omawianym obszarze trwa ok. 90 dni i jest dłuższa o ok. 30 dni niż nad Odrą, a krótsza o 30 dni od północno-wschodnich krańców Polski. Średnie roczne sumy opadów atmosferycznych na badanym terenie kształtują się w granicach 550-600 mm i są niższe od średnich w niżowej części Polski – 500-700 mm.

Hydrografia

Sieć rzeczna obszaru Gminy Ryki jest fragmentem prawobrzeżnej części dorzecza Wisły. Gmina położona jest w obrębie hydrologicznego regionu Południowej Niekiej Mazowieckiej, sieć rzeczna na jej terenie jest dobrze rozwinięta. Przez północną część gminy przechodzi dział wodny dzielący zlewnie Wisły i Wieprza, który odwadnia 16% powierzchni gminy. Główna rzeka Gminy – Zalesianka odwadnia 60% jej obszaru. Największą rzeką i zarazem dopływem pierwszego rzędu jest rzeka Wieprz, która jest graniczną rzeką na południowym fragmencie Gminy. Oś hydrograficzną stanowi natomiast rzeka Zalesianka, będąca dopływem Wieprza i przepływająca centralnie przez większą część Gminy. Od północnej strony fragmentem granicy przebiega rzeka Okrzejka również będąca dopływem Wisły pierwszego rzędu i której zlewnia odwadnia ok. 12% pow. Gminy. W północno-wschodniej części przez fragment Gminy przepływa niewielki ciek Świnka, który wraz z innymi ciekami będącymi jej dopływami odwadnia ok. 10% powierzchni Gminy. Oprócz tego omawiany teren jest jeszcze odwadniany, lecz w niewielkim stopniu (ok. 1,2% powierzchni), przez zlewnię rzeki Irenka płynącej w południowo – zachodniej części gminy. Zasilanie rzek terenu Gminy w wodę odbywa się bezpośrednio przez opad oraz przez wody gruntowe, gdzie w dorzeczach rzek obszaru stwierdza się równowagę zasilania powierzchniowego z podziemnym. Woda przedostająca się do gruntu jest magazynowana w postaci wód gruntowych. Na znacznej części obszaru wody gruntowe zalegają blisko powierzchni gruntu. W dolinie Wieprza występują starorzecza. Ponadto na terenie Gminy występuje też znaczna ilość zbiorników wodnych pochodzenia antropogenicznego, głównie stawów rybnych. Najwięcej stawów jest w południowej i wschodniej części miasta.

Surowce mineralne i obszary zasobowe

Gmina Ryki jest uboga w surowce mineralne. Obszary zasobowe występujące na terenie Gminy związane są głównie z występowaniem złóż kruszywa oraz zasobami wód podziemnych. Głównym surowcem mineralnym występującym i wydobywanym na

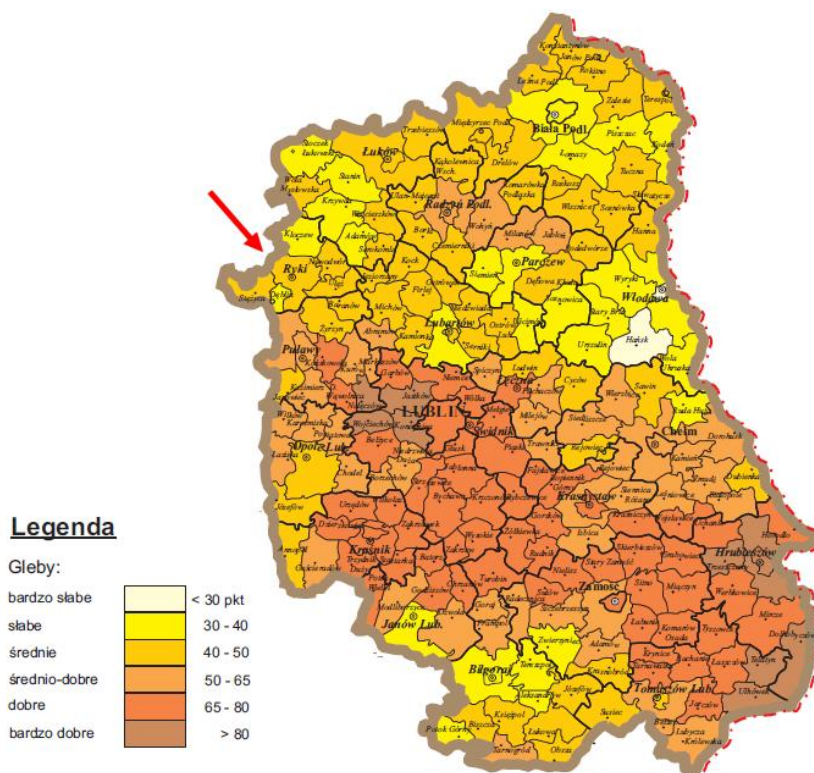
terenie Gminy są pospolite kruszywa i surowce związane z osadami rzecznyymi i polodowcowymi: piaski, żwiry, gliny, pospółka wykorzystywane w budownictwie ogólnym oraz drogowym. Istnieje tu pięć złóż i kopalni kruszywa: złoża „Sierskowola III”, złoża „Sierskowola I/1”, złoża „Sierskowola II”, złoża „Chrustne”, złoża „Zalesie”⁶. Ponadto do obszarów zasobowych zaliczyć można zasoby wodne w postaci zbiorników podziemnych znajdujących się na terenie Gminy. Głównym użytkowym poziomem wodonośnym jest poziom trzeciorzędowy (Tr) – zbiornik GZWP- 215 A. Poziomy wodonośne pozostają w regionalnej więzi hydraulicznej i są drenowane przez powierzchniową sieć rzeczna. Średni moduł zasobów dyspozycyjnych dla zbiornika wynosi ok. 9 m³/d*km².

Gleby

Gleby występujące na obszarze Gminy Ryki pod względem jakości zbliżone są do średnich na tle kraju i jednocześnie nieco słabsze w porównaniu do całego województwa lubelskiego, co potwierdzają wartości wskaźnika waloryzacji jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej (WjRpp) uwzględniającego ogół warunków środowiska przyrodniczego, tj.: glebę, agroklimat, rzeźbę terenu oraz warunki wodne. Wartość wskaźnika dla Gminy Ryki (66,2 pkt.) jest zbliżona do średniej dla kraju (66,6 pkt.), niższa niż średnio w woj. lubelskim (74,1 pkt.) i jednocześnie najwyższa wśród gmin powiatu ryckiego (druga z kolei gmina Ułęż ma wskaźnik 65,1 pkt., a np. Dęblin 51,0 pkt.). Na przeważającym obszarze Gminy dominują gleby płowe, zaliczane do dobrej klasy, i wchodzące w skład IV i V kompleksu glebowego (żytni b. dobry i żytni dobry). Występują tu też gleby bielcowe i rdzawe porożrzucane w mniejszych kompleksach po całej Gminie, głównie zaś w centralnej i południowej części. Ponadto w południowej części Gminy zlokalizowane są gleby semihydrogeniczne występujące w obrębie aluwiów rzecznych, głównie w dolinie dolnego biegu rzeki Wieprz. Do gleb hydrogenicznych zaliczyć można m.in. gleby bagienne i murszowe. Gleby bagienne mułowe, tj. mady związane są z dolinami rzek i na terenie Gminy jest to przede wszystkim odcinek doliny rzeki Wieprz w południowej części. Na terenie Ryk notuje się duży odsetek gleb kwaśnych i bardzo kwaśnych (pH 5,5).

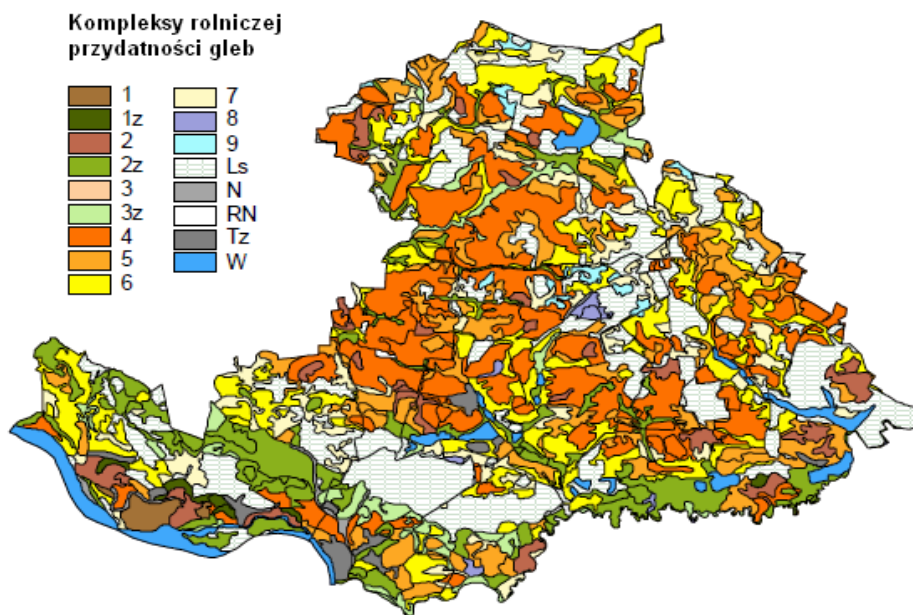
---

⁶ Program ochrony środowiska dla powiatu ryckiego na lata 2010-2013 z perspektywą do 2017”

Ryc. 4. Wskaźnik bonitacji jakości i przydatności rolniczej gleb (w pkt.)

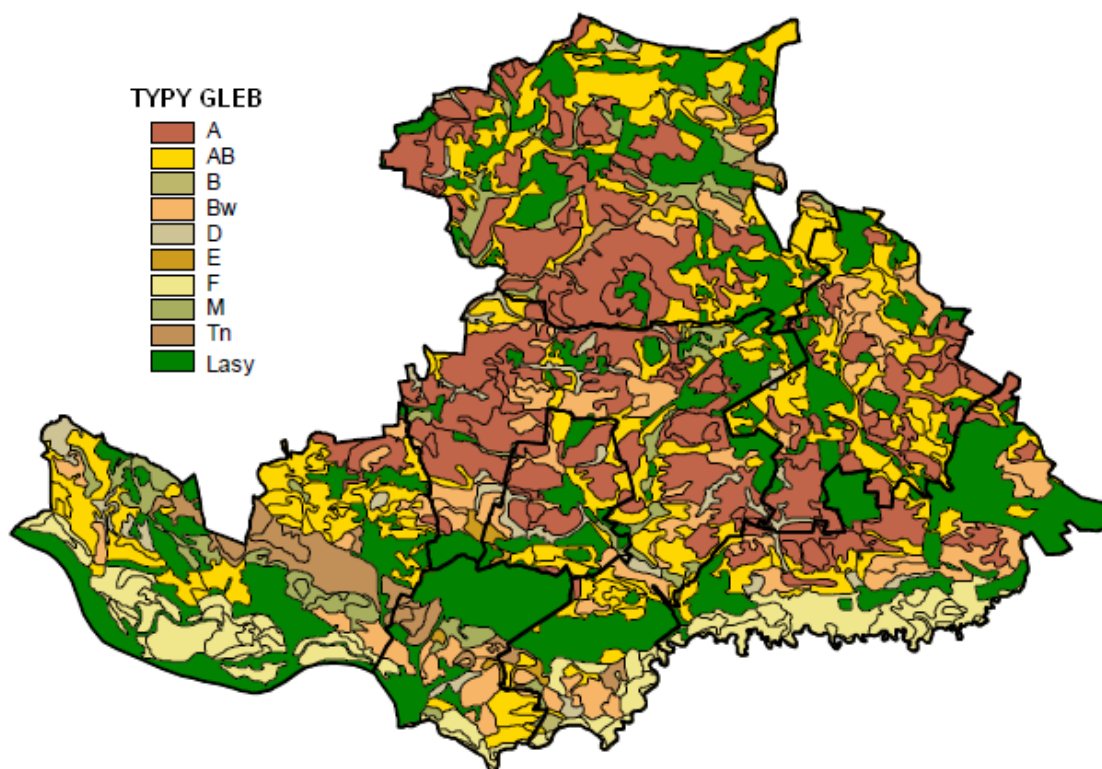
Źródło: opracowane na podstawie raportu gleb dla województwa lubelskiego: Ryszard Szydeł, Lubelski Urząd Wojewódzki w Lublinie; za IUNiG w Puławach

Ryc. 5. Kompleksy rolniczej przydatności gleb na terenie powiatu ryckiego

1-pszenny b.dobry, 2-pszenny dobry, 3-pszenny wadliwy, 4-żytni b.dobry, 5-żytni dobry, 6-żytni słaby, 7-żytni b.słaby, 8-zboż.-pastewny mocny, 9-zboż.-pastewny słaby, 1z-użytki zielone b.dobre, 2z-użytki zielone średnie, 3z-użytki zielone słabe, Ls-lasy, N-nieżytki, Tz-tereny zabudowane, W-wody.

Źródło: opracowane na podstawie „Program ochrony środowiska dla powiatu ryckiego na lata 2010-2013 z perspektywą do 2017”

Ryc. 6. Typy gleb w Gminie Ryki na tle powiatu ryckiego

A-płowe, AB-rdzawe i bielcowe, B-brunatne właściwe, Bw-brunatne wyługowane i kwaśne, D-czarne ziemi, E-mułowo-torfowe, F-mady, G-glejowe, M-pobagiennie murszowe, Tn-tereny nieużytkowane, Lasy.

Źródło: opracowane na podstawie „Program ochrony środowiska dla powiatu ryckiego na lata 2010-2013 z perspektywą do 2017”

Podsumowując, Gmina Ryki posiada przeciętne uwarunkowania przyrodnicze, rozpatrując je z punktu wykorzystania gospodarczego. Tym niemniej są to znaczące walory z punktu rozwoju turystyki. Występują tu wszystkie najważniejsze elementy środowiskowe, takie jak lasy, rzeki, zbiorki wodne. Ponadto ciekawym elementem krajobrazu jest krawędź doliny Wieprza, najlepiej zachowana w okolicy „Wymysłowa” oraz krawędź doliny dopływu Zalesianki w Brusowie. Krajobraz urozmaicają wzgórza kemowe w okolicy Swat, spiętrzona do wysokości 15 m morena czołowa na północ od Sierskowoli i kompleksy wydm w południowej części gminy. Interesująca jest również dolina Wieprza z meandrującą rzeką i starorzeczami w różnej fazie rozwoju.

II. 2. SFERA SPOŁECZNA

II.2.1. Demografia

Liczba ludności na terenie Gminy Ryki od wielu lat charakteryzuje się stabilnością. Świadczy o tym fakt, iż na przestrzeni lat 2000-2014 właściwie nie zaszły tu większe zmiany, jako że stan zmienił się zaledwie o 12 osób, przy czym w mieście wystąpił wzrost +13 osób, natomiast w części wiejskiej spadek o 1 osobę. Stan na 2014 r. wskazuje iż na terenie Gminy mieszka 20705 osób., w tym 9877 w mieście, zaś 10828⁷ w części wiejskiej Gminy. Kierunki i tempo zmian demograficznych, a właściwie ich brak, jest cechą charakterystyczną dla większości obszarów Polski. Transformacja gospodarcza oraz głębokie zmiany struktur społecznych spowodowały zahamowanie wzrostu naturalnego, w niektórych obszarach przeradzając się wręcz w stagnację. Sytuacja demograficzna Gminy Ryki wpisuje się zatem w główne trendy obserwowane w kraju.

Przyczyną stagnacji demograficznej są procesy polegające na ciągle malejącym przyroście naturalnym oraz odpływie ludności do sąsiednich miast i bardziej atrakcyjnych regionów (także za granicę). Odpływ ten wiąże się ściśle z czynnikami ekonomicznymi, a mianowicie utrzymującym się wysokim bezrobociem, niskimi dochodami ludności, brakiem wyraźnych perspektyw na wzrost ekonomiczny w gminie. Gęstość zaludnienia w Gminie wynosi 128,5 os./km², przy czym w samym mieście jest to 358 os./km², i jest wyższa aniżeli wskaźnik dla powiatu ryckiego (96 os./km²), województwa lubelskiego (86 os./km²) oraz kraju, gdzie wskaźnik gęstości zaludnienia ogółem wynosi 124 os./km², zaś biorąc pod uwagę tylko gminy wiejskie średni wskaźnik wynosi 56 os./km².

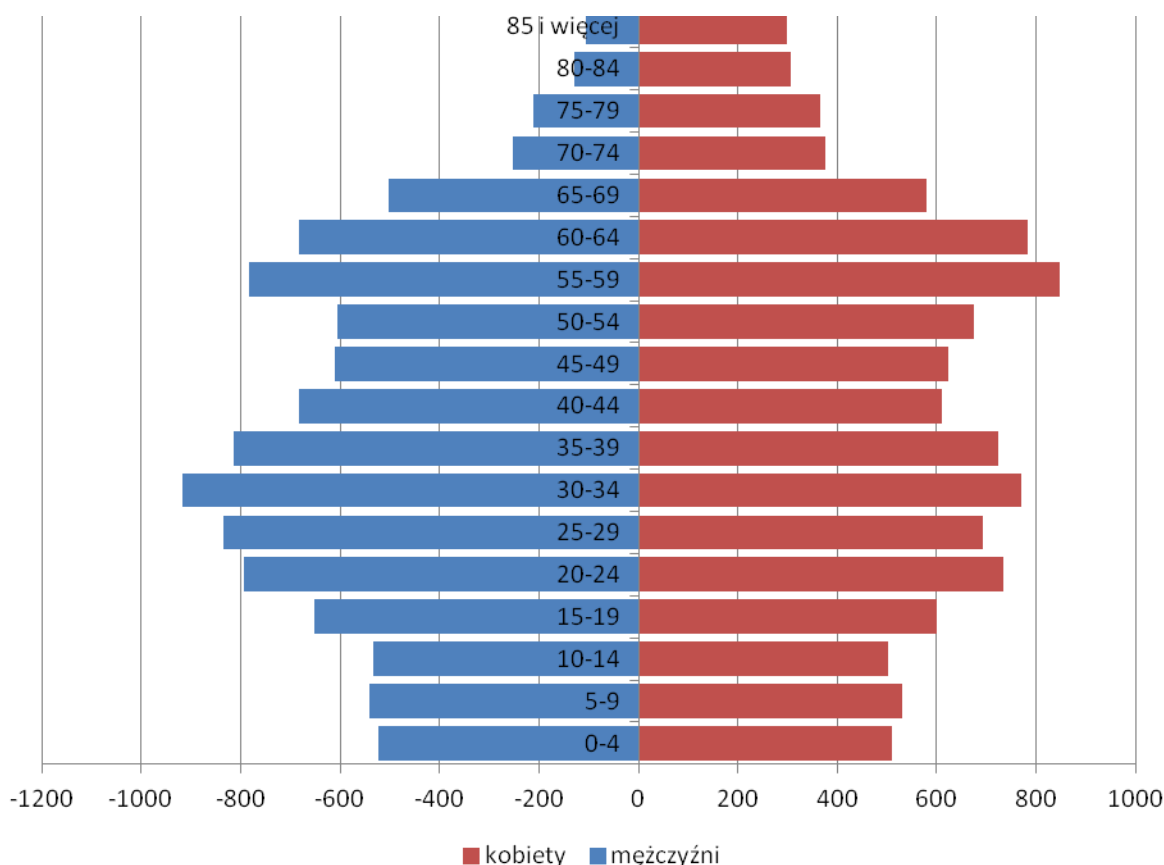
Struktura płci dla Gminy wskazuje na zachowane i naturalnie kształtujące się proporcje między udziałem kobiet (10531) i mężczyzn (10174), podobnie jak ma to miejsce w skali całego województwa lubelskiego i kraju. Generalnie w każdym społeczeństwie cywilizacji „zachodniej” występuje pewna przewaga kobiet, która widoczna jest także w Gminie Ryki. Na przestrzeni analizowanych tu lat 2000-2014

---

⁷ Dane na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS stat.gov.pl/bdl/.

zauważalny jest trend pogłębiający różnicę pomiędzy płciami. W okresie tym liczba mężczyzn zmalała bowiem o 65 osób, podczas gdy kobiet wzrosła o 77 osób. Trendy te nieco inaczej kształtują się w mieście i na wsi. W mieście nastąpił wzrost kobiet (88) i spadek mężczyzn (75), na wsi zaś było odwrotnie – spadek kobiet (11) i wzrost mężczyzn (10). Trendy te również są bardzo charakterystyczne dla całego kraju, gdzie widać rosnącą dysproporcję na wsi pomiędzy mężczyznami i kobietami (charakterystyczny problem „żony dla rolnika”).

Wysokość nadwyżki mierzona jest współczynnikiem feminizacji (Wf), który określa liczbę kobiet przypadającą na 100 mężczyzn. W Gminie Ryki na 100 mężczyzn przypadają statystycznie 103,5 kobiety (miasto – 110, wieś – 97,9). Wysokość współczynnika feminizacji jest nieco niższa aniżeli w kraju, co wynika z faktu, że najbardziej sfeminizowane są duże miasta, które podnoszą przez to średnią dla kraju. Dla terenów wiejskich, czy też gmin miejsko-wiejskich proporcje te są zbliżone do średniej dla gminy.

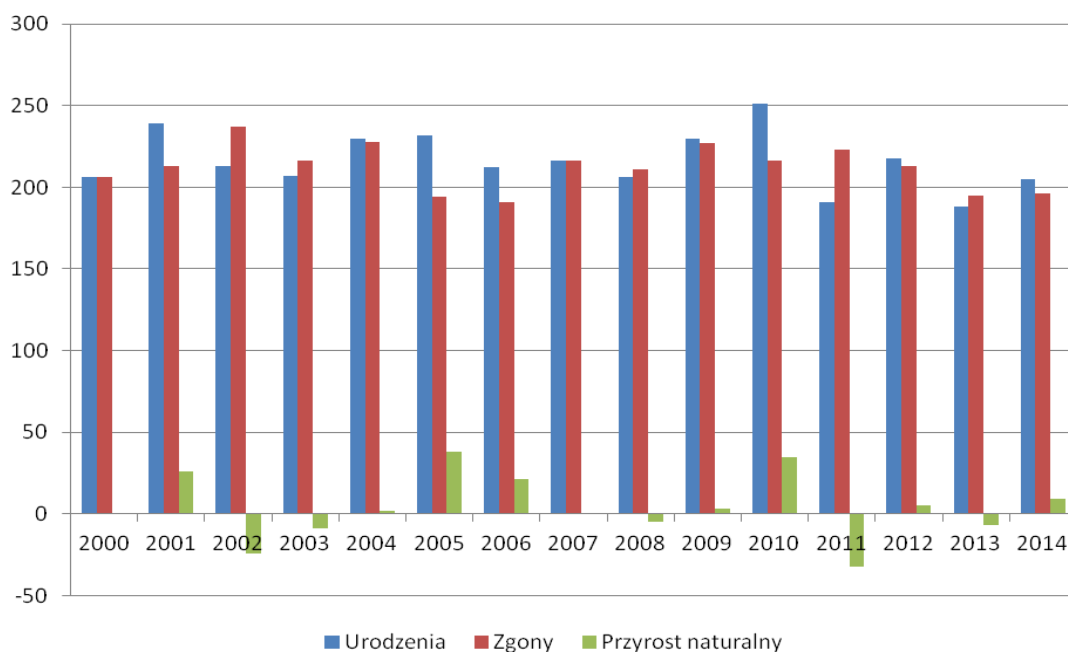

Ryc. 7. Piramida wieku i płci w Gminie Ryki w roku 2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

Najwyższe wartości wskaźnik feminizacji przyjmuje w najstarszych grupach wiekowych, co jest prawidłowością wynikającą m.in. z dłuższego średniego życia kobiet oraz wyższej śmiertelności mężczyzn w wieku powyżej 50, a zwłaszcza 60 lat. Wskaźnik feminizacji znacząco rośnie w grupie powyżej 70 roku życia, gdzie Wf przekracza 170, a po 80 roku życia nawet 200. W młodszych grupach wiekowych nieznacznie przeważają mężczyźni, co wynika z przyczyn naturalnych, jako że statystycznie na 1000 urodzeń rodzi się średnio 515-525 chłopców. W Gminie Ryki przewaga ta utrzymuje się do grupy wiekowej 40-44 lata, gdzie Wf wynosi 89, podczas gdy w grupie 45-49 Wf wynosi 102. Najistotniejsze znaczenie dotyczące wskaźnika feminizacji wydaje się mieć jego wartość w grupie wieku 20-29 lat, tj. w wieku najczęstszego zawierania małżeństw. W Rykach sytuacja jest wyjątkowo niekorzystna bowiem w grupie 20-24 lata Wf wynosi 92,4, a w grupie 25-29 lata tylko 83. Tak duży „niedobór” kobiet jest bardzo niekorzystną sytuacją z punktu widzenia potencjalnej rodności i w dalszym horyzoncie czasowym może przyczynić się do postępującego powolnego spadku liczby ludności w Gminie.

Sytuacja demograficzna Gminy oraz zachodzące zmiany są wypadkową ruchu rzeczywistego, czyli przyrostu naturalnego (PN) i salda migracji (SM). Pierwszym z czynników jest przyrost naturalny, na kształtowanie którego wpływ ma wskaźnik urodzeń oraz zgonów. W okresie 2000-2014 liczba urodzeń utrzymuje się na względnie stabilnym poziomie, z wartościami skrajnymi w roku 2013 (188 urodzeń) oraz 2010 (251). Jeszcze mniejszymi fluktuacjami odznacza się wskaźnik zgonów, gdzie rozpiętość wartości skrajnych waha się od 191 (2006 r.) do 237 (2002 r.). Tak kształtujące się trendy wpływają na stosunkowo niewielki przyrost naturalny w całym analizowanym okresie, przy czym z uwagi iż amplitudy wskaźnika urodzeń i zgonów przypadały na nieco inne lata, to można zaobserwować pewne fluktuacje odnośnie wartości wskaźnika przyrostu naturalnego, który zmieniał się od +38 w roku 2005 do -32 osób w 2011 r. Ogólnie w całym omawianym 15-leciu z tytułu przyrostu naturalnego w Gminie przybyły 62 osoby, przy czym w mieście było to 138 osób, przy jednoczesnym spadku w części wiejskiej -76 osób. W przeliczeniu na 1000 osób wartość wskaźnika PN wahała się w przedziale od -1,5 (2011 r.) do +1,8 (2005 r.).

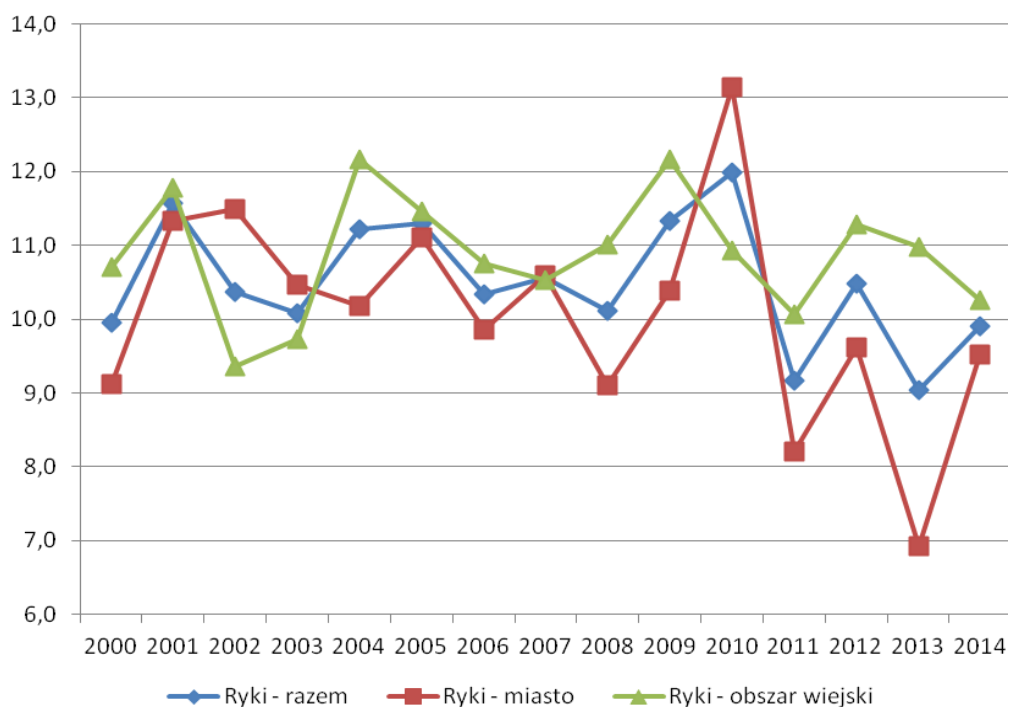
Ryc. 8. Zmiana liczby urodzeń, zgonów oraz przyrost naturalny w latach 2000-2014 w Gminie Ryki

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

Tab. 3. Ruch naturalny w Gminie Ryki w latach 2000-2014

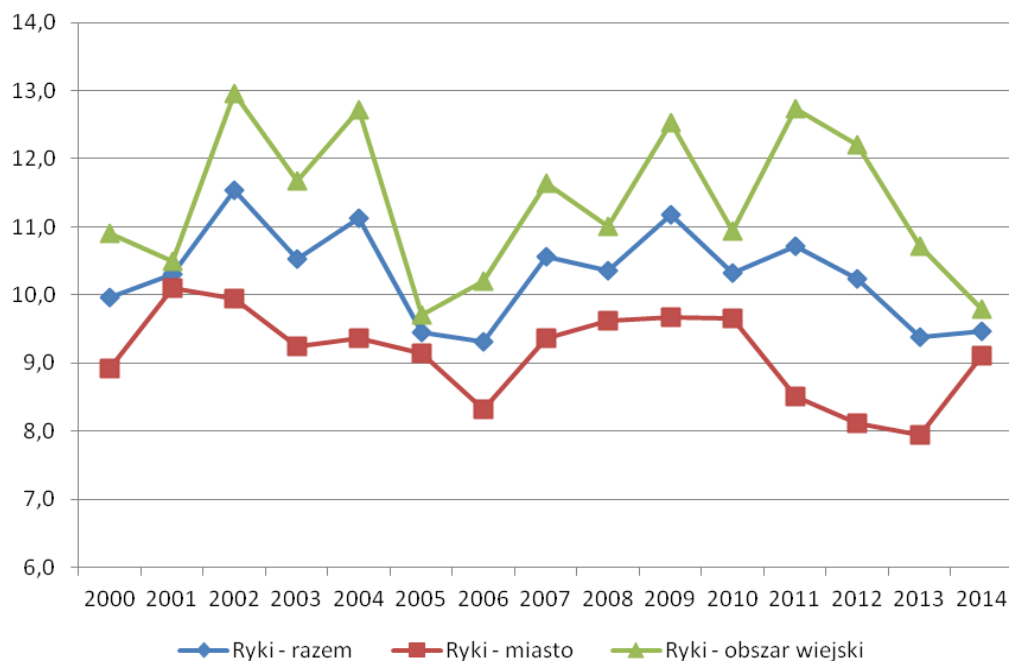
Rok	Urodzenia	Zgony	Przyrost naturalny	Urodzenia	Zgony	Przyrost naturalny
	ogółem			na 1000 mieszkańców		
2000	206	206	0	10,0	10,0	0,0
2001	239	213	26	11,6	10,3	1,3
2002	213	237	-24	10,4	11,5	-1,2
2003	207	216	-9	10,1	10,5	-0,4
2004	230	228	2	11,2	11,1	0,1
2005	232	194	38	11,3	9,4	1,8
2006	212	191	21	10,3	9,3	1,0
2007	216	216	0	10,6	10,6	0,0
2008	206	211	-5	10,1	10,4	-0,2
2009	230	227	3	11,3	11,2	0,1
2010	251	216	35	12,0	10,3	1,7
2011	191	223	-32	9,2	10,7	-1,5
2012	218	213	5	10,5	10,2	0,2
2013	188	195	-7	9,0	9,4	-0,3
2014	205	196	9	9,9	9,5	0,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

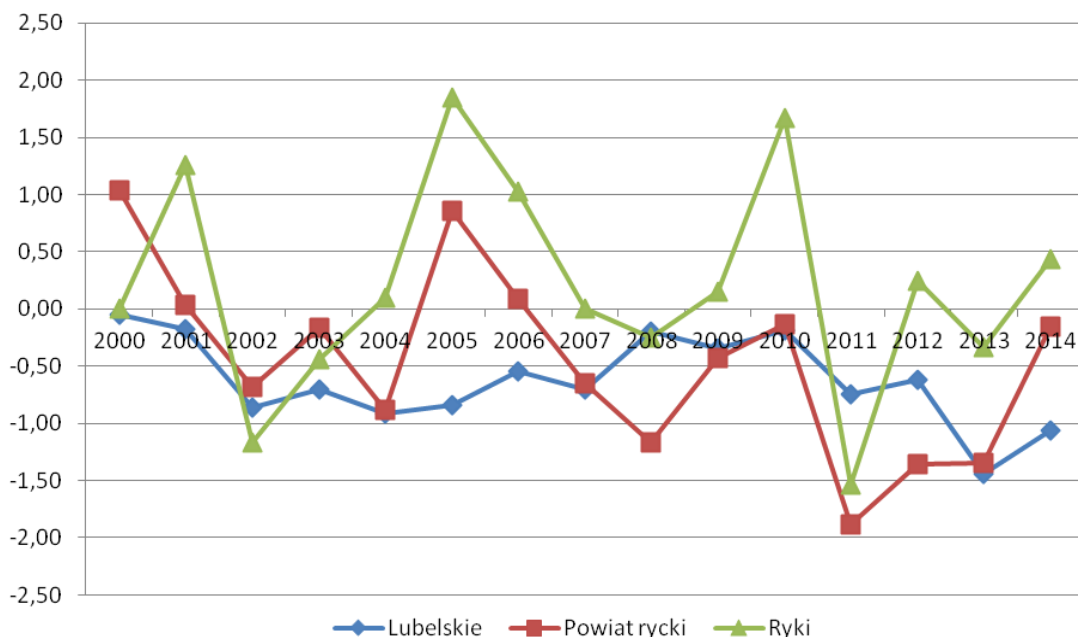
Ryc. 9. Zmiana wskaźnika liczby urodzeń na 1000 ludności w latach 2000-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

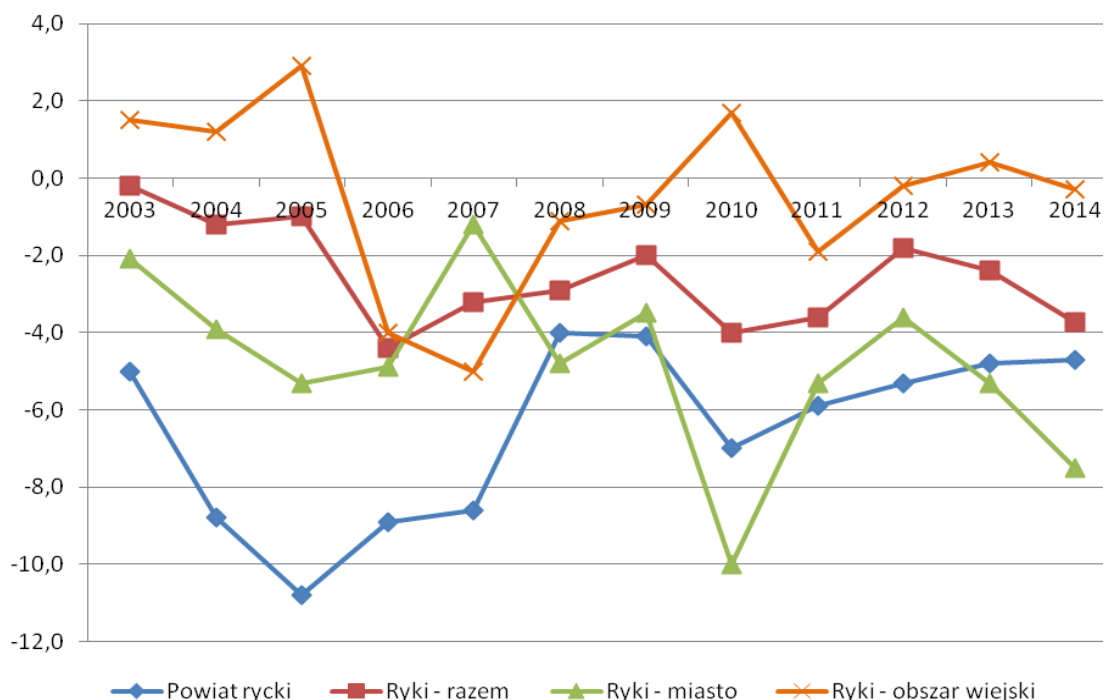
Ryc. 10. Zmiana wskaźnika liczby zgonów na 1000 mieszkańców w latach 2000-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

Ryc. 11. Przyrost naturalny w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w Gminie Ryki, powiecie ryckim oraz województwie lubelskim w latach 2000-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

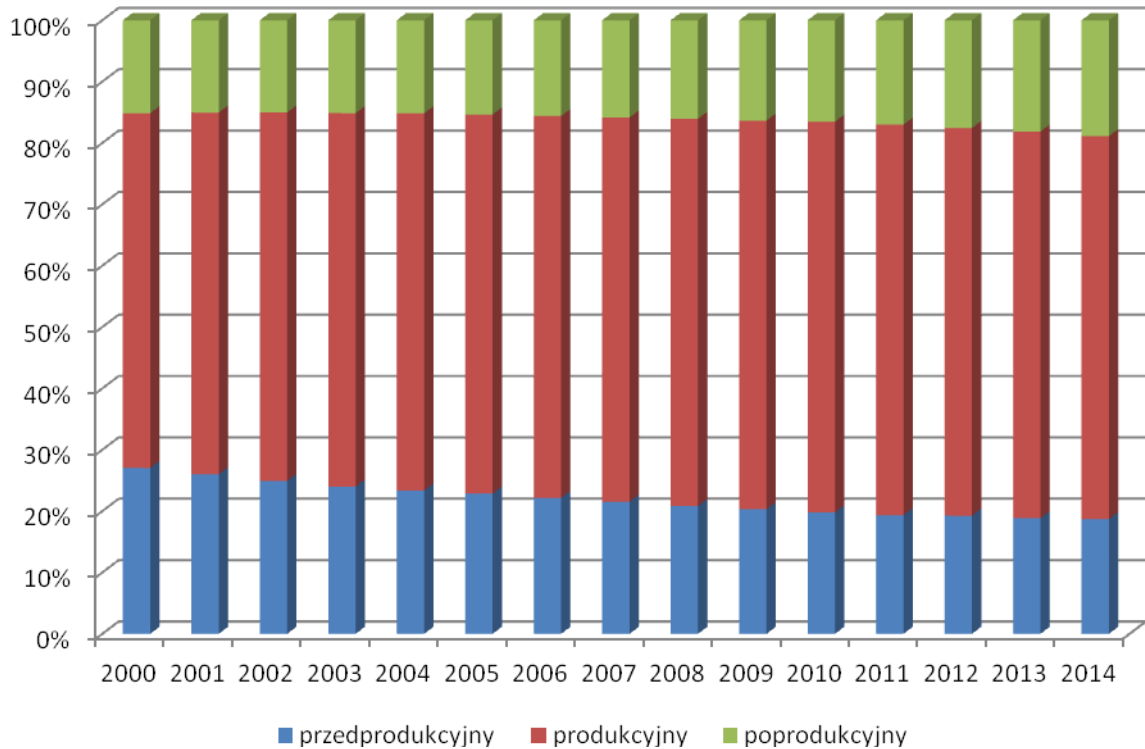
Ryc. 12. Saldo migracji na 1000 osób w Gminie i Mieście Ryki na tle powiatu w latach 2003-2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

Obok przyrostu naturalnego kolejnym czynnikiem kształtującym zmiany liczby ludności jest saldo migracji (SM). W latach 2003-2014 Ryki odznaczały się

niekorzystnym SM migracji, które w całym tym okresie ma ujemną wartość. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców zmienność wskaźnika SM wahała się od -0,2 (2003 r.) do -4,4 (w roku 2006). Szczególnie niekorzystnie odznaczał się okres 2006-2011 (lata kryzysu gospodarczego na świecie) kiedy wartość wskaźnika średniorocznie wynosiła -3,4. Większa presję migracyjną można zaobserwować w mieście (średnio w latach 2003-2014 wskaźnik SM - 4,8) aniżeli na terenach wiejskich Gminy (-0,5). W ostatnich latach niekorzystny trend migracyjny uległ nieco zahamowaniu. Przyczyn takiego stanu rzeczy upatrywać można m.in. w zmianach na rynku pracy. Duże miasta nie generują już tak dużego rynku pracy jak wcześniej, z drugiej strony na skutek rozwoju sieci transportowych i połączeń łatwiej jest dojeżdżać z miejsca zamieszkania.

Rozwój jednostki terytorialnej jest w dużej mierze uzależniony od posiadanego kapitału ludzkiego, który na tym etapie zostanie zanalizowany w oparciu o ekonomiczne grupy wieku. Pod tym względem sytuacja w Gminie Ryki uległa znaczącemu pogorszeniu. W wyjściowym roku przyjętym do analizy (2000) udział osób najmłodszych, w wieku przedprodukcyjnym, wynosił 27,0% przy 15,2% udziale osób w wieku emerytalnym (poprodukcyjnym), zatem różnica w udziale obu grup w społeczeństwie wynosiła ok. 12 punktów procentowych. Przez ostatnie 15 lat nastąpiła istotna zmiana w relacji poszczególnych grup wieku ekonomicznego. W 2014 roku udział osób wieku przedprodukcyjnym spadł do bardzo niskiego poziomu, wynoszącego zaledwie 18,7%, przy 18,9% udziale osób w wieku poprodukcyjnym. Był to zarazem pierwszy rok, w którym przewagę osiągnęły osoby najstarsze. Znaczący spadek tempa przyrostu liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym (z 5594 do 3870 osób - spadek o 1724 osoby) w warunkach relatywnie niższego wzrostu liczby ludności w wieku poprodukcyjnym (z 3136 do 3909 osób - wzrost o 773 osoby), przyczynił się do spadku liczby ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (tzw. Wskaźnik obciążenia demograficznego). Na przestrzeni lat 2000-2014 wskaźnik ten zmniejszył się z 73,0 do 60,2 osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. Trend ten spowodowany był jednakże głównie dużym spadkiem udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym, nie zaś spadkiem ludności w wieku poprodukcyjnym.

Ryc. 13. Zmiana relacji grup wieku ekonomicznego w Gminie Ryki w latach 2000-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

W omawianym 15-leciu wzrósł odsetek osób w wieku produkcyjnym z 57,8% do 62,4%, przy czym kulminacja udziału tej grupy wystąpiła w latach 2010-2011 kiedy to sięgnęła 63,6-63,7%. Od tej chwili rejestrowany jest powolny spadek osób z tej grupy wiekowej. Struktura mieszkańców pozostających w wieku nieprodukcyjnym (przedprodukcyjny i poprodukcyjny razem) nie różni się pomiędzy miastem a wsią. Na obu tych terenach wynosi on 37,6%. Nieco inna jest jednakże struktura podziału w obrębie tej grupy, bowiem o ile w mieście udział ten determinowany jest przez wyższy odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym (20,5%) wobec 17,1% ludności w wieku przedprodukcyjnym, to na wsi proporcje te są niemal idealnie odwrotne (analogicznie 17,4% do 20,1%). Nieco młodsza struktura demograficzna na wsi wynika z dwóch podstawowych przyczyn. Po pierwsze na wsi trakcyjnie jest wyższy przyrost naturalny (stąd relatywnie więcej dzieci), po drugie zaś jest to efekt czynnika migracyjnego, bowiem na terenach podmiejskich coraz chętniej osiedlają się osoby w stosunkowo młodym wieku, względnie mobilne, ustabilizowane życiowo i ekonomicznie. Tym samym struktura demograficzna wsi wygląda stosunkowo korzystniej niż w mieście.

Generalnie trendy demograficzne obserwowane w Gminie nie wpływają na poprawę bilansu demograficznego i jakkolwiek niekorzystne z punktu polityki społecznej, są jednak zbieżne z trendami zachodzącymi w skali całego regionu oraz kraju. Stagnująca sytuacja w regionie jest wypadkową szeregu czynników zarówno natury ekonomicznej (bezrobocie, niskie dochody ludności, trudności z zabezpieczeniem podstawowego bytu: mieszkanie, możliwości utrzymania rodziny oraz brak perspektyw na poprawę sytuacji ekonomicznej), jak i demograficznej (malejąca liczba zawieranych małżeństw, odkładanie założenia rodziny na później, świadoma decyzja kobiet o nieposiadaniu dzieci, wejście w wiek matrymonialny osób z niżu demograficznego, a tym samym kobiet w wieku rozrodczym). Jest to wyraźny sygnał dla władz Gminy Ryki na podjęcie działań w celu zapobiegania ewentualnym niekorzystnym zjawiskom demograficznym na tym terenie.

Podsumowując sytuację demograficzną należy podkreślić, iż najbardziej prawdopodobne warianty są (niestety) niezbyt korzystne. Najbardziej prawdopodobnym scenariuszem jest spadek liczby ludności w kolejnych latach (bardziej prawdopodobne), bądź w najlepszym wypadku utrzymanie trendu stagnującego (mniej prawdopodobne). Wpływ na taki stan rzeczy może mieć fakt, iż w wiek rozrodczy będą w kolejnych latach wchodziły roczniki niżu demograficznego. Skutkować to może obniżeniem stopy przyrostu naturalnego. Jest to sytuacja trudna do odwrócenia, nawet przy aktywnych działaniach władz samorządowych. Z drugiej strony intensywnych zabiegów władz w zakresie polityki prorodzinnej i społecznej mogą nieco osłabić niekorzystne trendy. W obliczu bierności bądź nieefektywnych programów krajowych, władze niektórych regionów same podejmują inicjatywy w tym zakresie. Jako przykład można podać tu chociażby program utworzenia tzw. „specjalnej strefy demograficznej” w woj. opolskim, jako jednym z najbardziej zagrożonych wyludnieniem. Jest to bardzo szeroki program, który przewiduje m.in.: dotowanie rodzin z dziećmi, stworzenie warunków do ich wychowywania i opieki nad nimi, zatrudnienie opiekunek do dzieci, wsparcie finansowo inicjatywy rodziców, którzy sami mogliby zakładać przedszkola, „becikowe” dla rodziców, refundacja kosztów szczepień noworodków, dotacje, preferencyjne pożyczki oraz preferencyjne podatki dla inwestorów zakładających firmy w regionie, zmiany w sferze edukacji (więcej praktyk zawodowych bezpośrednio w zakładach pracy, położenie nacisku na naukę praktycznych umiejętności zamiast teorii

oraz uruchomienie programu, pozwalającego absolwentom szkół ułatwienie założenia własnej działalności gospodarczej), oraz szereg innych przywilejów.

II.2.2 Ochrona zdrowia

Placówki opieki zdrowotnej na terenie Gminy Ryki obejmują zarówno punkty działające w sferze publicznej, jak i prywatne gabinety lekarskie, w tym stomatologiczne. Najważniejszą placówką, zarówno w Gminie, jak i całym powiecie ryckim jest Szpital Powiatowy w Rykach – AMG Centrum Medyczne Sp. Z o.o. Podzielone jest on na 4 oddziały (leczenie szpitalne, ambulatoryjna opieka specjalistyczna, opieka psychiatryczna i leczenie uzależnień, leczenie stomatologiczne) w ramach których działają poszczególne poradnie (kardiologia, chorób płuc, ginekologiczno-położnicza, chirurgiczna – urazowa i ogólna, chorób wewnętrznych, pediatria, neurologia, cytologia, gastroscopia, stomatologia, terapia uzależnień) wraz z izbą przyjęć Szpital dysponuje też tomografią komputerową. Ogólny wykaz placówek i podmiotów działających w sferze opieki zdrowotnej i działalności leczniczej, które realizują świadczenia z ramach umowy z Narodowym Funduszem Zdrowia (NFZ) zawiera tabela 4.

Tab. 4. Podmioty działalności leczniczej realizujące świadczenia w ramach umowy z NFZ na terenie Gminy Ryki

Lp.	Miejsco-wość	Punkt	Przychodnia/Oddział/Rodzaj opieki	Wykaz poradni
1	Ryki	AMG Centrum Medyczne Sp. Z o.o. Szpital Powiatowy w Rykach	Leczenie szpitalne	Choroby wewnętrzne – hospitalizacja
				Pediatria – hospitalizacja
				Położnictwo – ginekologia – hospitalizacja planowa
				Chirurgia ogólna – hospitalizacja
				Izba przyjęć
			Ambulatoryjna opieka specjalistyczna	gastroscopia
				tomografia komputerowa
				kardiologia
				neurologia
				gruźlicy i chorób płuc wraz z diagnostyką onkologiczną
				położnictwo i ginekologia wraz z diagnostyką onkologiczną
				cytologia w ramach programu populacyjnego

				chirurgia ogólna wraz z diagnostyką onkologiczną
			Opieka psychiatryczna i leczenie uzależnień	terapia uzależnienia i współuzależnienia od alkoholu
			Leczenie stomatologiczne	ogólnostomatologiczne
2	Ryki	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej MEDICUS s.c. Urszula Kostyra, Wanda Adamska, Beata Łubianka w Rykach	Podstawowa Opieka Zdrowotna	lekarz POZ pielęgniarka POZ położna POZ
3	Ryki	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej MEDIVITA Janusz Gągała, Marek Gąska, Katarzyna Gogacz, Teresa Rękas s.c. w Rykach	Ambulatoryjna opieka specjalistyczna	neurologia preluskacja
			Opieka psychiatryczna i leczenie uzależnień	psychiatryczne ambulatoryjne dla dorosłych
			Profilaktyczne programy zdrowotne	Program profilaktyki chorób odtytoniowych
			Podstawowa Opieka Zdrowotna	lekarz POZ pielęgniarka POZ położna POZ
4	Ryki	Przychodnie Opieki Zdrowotnej Sp. Z o.o. w Rykach	Ambulatoryjna opieka specjalistyczna	alergologia dermatologia i wenerologia okulistyka
			Opieka psychiatryczna i leczenie uzależnień	psychiatryczne ambulatoryjne dla dorosłych
5	Ryki	Specjalistyczne Centrum Medyczne SANMED A.D. Kołodziejek s.c. w Rykach	Ambulatoryjna opieka specjalistyczna	gastroskopia kolonoskopia alergologia alergologia dla dzieci dermatologia i wenerologia wraz z diagnostyką onkologiczną neurologia wraz z diagnostyką onkologiczną położnictwo i ginekologia wraz z diagnostyką onkologiczną cytologia w ramach programu populacyjnego chirurgia ogólna wraz z diagnostyką onkologiczną ortopedia i traumatologia narządu ruchu dla dzieci otolaryngologia wraz z diagnostyką onkologiczną urologia wraz z diagnostyką onkologiczną
			Opieka psychiatryczna i leczenie uzależnień	psychiatryczne ambulatoryjne dla dorosłych
			Podstawowa Opieka Zdrowotna	lekarz POZ pielęgniarka POZ

				położna POZ
6	Ryki	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej MEDITRANS s.c. Jolanta Czopek Sławomir Czopek w Rykach	Podstawowa Opieka Zdrowotna	transport sanitarny w POZ
7	Ryki	Centrum Stomatologii DUODENTAL w Rykach	Leczenie stomatologiczne	ogólnostomatologiczne
8	Ryki	Gabinet Stomatologiczny Renata Papiewska w Rykach	Leczenie stomatologiczne	ogólnostomatologiczne
9	Ryki	Maria Sienkiewicz Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Przychodnia Stomatologiczna w Rykach	Leczenie stomatologiczne	ogólnostomatologiczne ogólnostomatologiczne dla dzieci i młodzieży do ukończenia 18 r.ż.
10	Ryki	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej REHA – VITA w Rykach	Rehabilitacja lecznicza	lekarska ambulatoryjna opieka rehabilitacyjna fizjoterapia ambulatoryjna rehabilitacja ogólnoustrojowa w ośrodku/oddziale dziennym
11	Ryki	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „PROMYK” w Rykach	Świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze	pielęgniarska opieka długoterminowa domowa
12	Ryki	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Pielęgniarska Opieka Domowa s.c. w Rykach	Świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze	pielęgniarska opieka długoterminowa domowa
13	Ryki	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Świadczenia Pielęgniarskie w Rykach	Świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze	pielęgniarska opieka długoterminowa domowa

Źródło: opracowanie na podstawie wyników ankiety skierowanej do Urzędu Miasta w Rykach

Ponadto istnieje Filia Niepublicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Stężycy – w Bobrownikach i w Starym Bazanowie. Nocna i świąteczną opiekę zdrowotną zapewnia też NZOZ Luna Med. W Rykach przy ul. Żytniej.

W zakresie dostępności do personelu medycznego Gmina Ryki cechuje się przeciętnymi uwarunkowaniami dla większości miejsc w Polsce, zbliżonych do wskaźników dla małych miast i obszarów wiejskich. W odniesieniu do lekarzy medycznych wskaźnik dla Gminy wynosi 8,14 lekarzy/10 tys. mieszkańców, zaś w odniesieniu do stomatologów 2,77 lekarzy stomatologów/10 tys. mieszkańców.

Oprócz placówek świadczących usługi zdrowotne działa kilkanaście aptek i punktów aptecznych:

- Sieć aptek FARMAKOL Sp. J.:
  - Apteka przy ul. Poniatowskiego, Ryki
  - Apteka przy ul. Słowackiego, Ryki
  - Apteka przy ul. Warszawskiej, Ryki

- APTEKA S.J. A.H.A. Kołodziejek, ul. Słowackiego, Ryki
- Apteka mgr farm. Ewelina Ziętek Ul. Karola Wojtyły, Ryki
- Apteka „Vita” s.c. Ewa Kołodyńska, Kamil Kołodyński ul.Poniatowskiego, Ryki
- Punkt Apteczny w Bobrownikach Jowita Bany Bobrowniki, ul.Krasnoglińska, Ryki
- Apteka „Przyjazna” s.c. Renata i Krystian Dulewicz ul. Poniatowskiego, Ryki
- Apteka „MALVITA” ul. Wyczółkowskiego, Ryki FREEFARM Sp. Z o.o.
- Apteka na Szkolnej mgr farm. Paweł Stępień ul. Szkolna, Ryki
- Apteka s.j. A.H.A. Kołodziejek, ul. Żytnia, Ryki
- Punkt apteczny „Vita” s.c. Ewa Kołodyńska, Kamil Kołodyński, Rososz, Ryki

II.2.3 Pomoc społeczna

Jednostką organizacyjną, która na szczeblu gminnym odpowiada za wsparcie socjalne mieszkańcom jest Ośrodek Pomocy Społecznej (OPS) w Rykach. Ośrodek zatrudnia 23 osoby (22,50 pełnych etatów), w tym 11 pracowników socjalnych i 4 pracowników wykonujących usługi opiekuńcze. Na przestrzeni ostatnich dwóch lat stan kadrowy powiększył się o dwie osoby. OPS udziela pomocy w szerokim zakresie, m.in. w formie: zasiłków pieniężnych; pomocy w naturze; pomocy w formie usług: opiekuńczych, specjalistycznych usług opiekuńczych, obiadowych, wypożyczania i naprawy sprzętu rehabilitacyjnego, transportowych dla osób niepełnosprawnych; poradnictwa prawnego; poradnictwa psychologicznego; pracy socjalnej.

Liczba osób i rodzin objętych pomocą społeczną ulega stopniowemu spadkowi. Jak wynika ze sprawozdań MPiPS-03 sporządzanych przez OPS, w 2014 roku przyznano świadczenia 1574 osobom w 584 rodzinach. Liczba ta jest niższa aniżeli w 2012 r., kiedy to udzielono pomocy 1779 osobom z 619 rodzin. Jedynie w 2013 r. nastąpił nieznaczny wzrost liczby rodzin, które skorzystały z pomocy OPS i było to 625 rodzin, przy 619 w 2012 r. i jedynie 584 w 2014 r.

Łączna liczba osób, którym w 2014 r. przyznano decyzją świadczenie, zarówno w ramach zadań zleconych jak i zadań własnych ogółem (bez względu na ich rodzaj, formę, liczbę oraz źródło finansowania) wyniosła 958 osób, przy 1038 osobach rok wcześniej. Obecnie na terenie gminy ok. 7-8% ogólnej liczby mieszkańców korzysta

z różnych form wsparcia ośrodka. Przeważają świadczenia pieniężne przyznawane w blisko 6 na 10 przypadkach (ok. 57%).

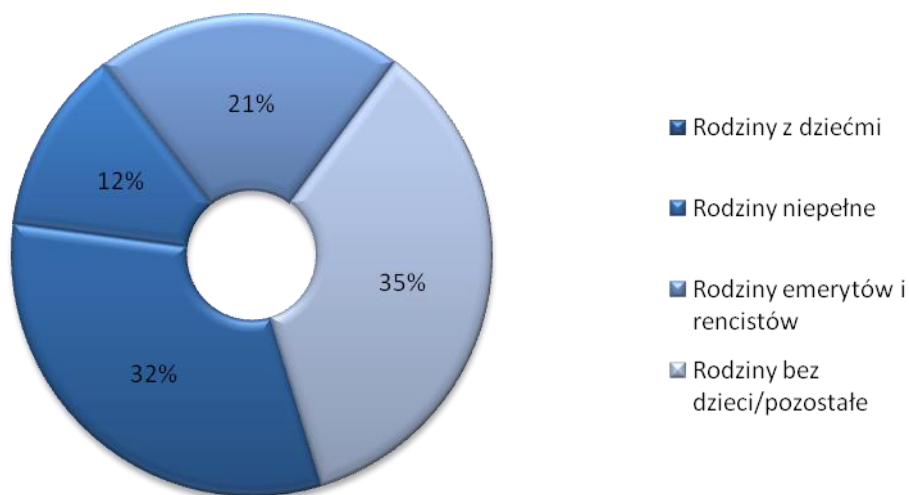
Wśród rodzin korzystających z pomocy społecznej występują zarówno rodziny z dziećmi, jak i rodziny nieposiadające dzieci, w tym osoby samotne. W latach 2012-2014 udział rodzin bez dzieci w ogóle rodzin korzystających z pomocy społecznej szybko rośnie, z 10% do ok. 35%. Wśród rodzin z dziećmi dominowały rodziny z dwojgiem i trojgiem dzieci, a także z jednym dzieckiem. Widać wyraźnie, iż wielodzietność nie jest zatem przyczyną korzystania z pomocy społecznej, a struktura rodzin które biorą świadczenia OPS jest po części przełożeniem obowiązującego obecnie modelu rodziny, tj. najczęściej 2+2 oraz 2+1.

Tab. 5. Zakres świadczeń socjalnych udzielanych w latach 2012-2014 przez OPS w Rykach

WYSZCZEGÓLNIENIE	LICZBA OSÓB KTÓRYM PRYZNANO DECYZJĄ ŚWIAD.			LICZBA RODZIN			LICZBA OSÓB W RODZINACH			
	1	1	1	2	2	2	3	3	3	
0	2014	2013	2012	2014	2013	2012	2014	2013	2012	
Świadczenia przyznane w ramach zadań zleconych i zadań własnych ogółem (bez względu na ich rodzaj, formę, liczbę oraz źródło finansow.)	1	958	1038	968	584	625	619	1574	1750	1779
w tym:	2	562	612	580	538	577	553	1474	1624	1559
świadczenia pieniężne	3	418	452	429	238	254	250	902	986	954
Świadczenia przyznane w ramach zadań zleconych bez względu na ich rodzaj, formę i liczbę	4	3	3	4	3	3	4	8	8	12
Świadczenia przyznane w ramach zadań własnych bez względu na ich rodzaj, formę i liczbę	5	955	1035	964	582	623	616	1568	1744	1767
Pomoc udzielana w postaci pracy socjalnej OGÓŁEM	6	X	X	X	272	278	278	712	743	743
w tym:	7	X	X	X	29	25	25	74	67	67
Praca socjalna prowadzona w oparciu o kontrakt socjalny 1)	8	Liczba kontraktów socjalnych			Liczba osób objęta kontraktami socjalnymi					
		ROK	2014	Ilość	19	ROK	2014	Ilość	56	
		2013		29		2013		118		
		2012		47		2012		96		

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MpiPS-03 Ośrodka Pomocy Społecznej w Rykach

Wśród rodzin z dziećmi korzystających z pomocy społecznej stosunkowo duży udział mają rodziny niepełne. W 2014 roku 28% rodzin z dziećmi korzystających ze wsparcia było rodzinami niepełnymi (o ponad 8 punktów procentowych więcej niż w 2012 roku). Brak jednego z rodziców, który na bieżąco dbałby o dzieci i wnosił dochód do gospodarstwa domowego, niskie świadczenia alimentacyjne, ograniczone możliwości rodzica samotnie wychowującego dzieci na rynku pracy powodują, że rodziny takie znacząco częściej żyją w ubóstwie i wymagają wsparcia.

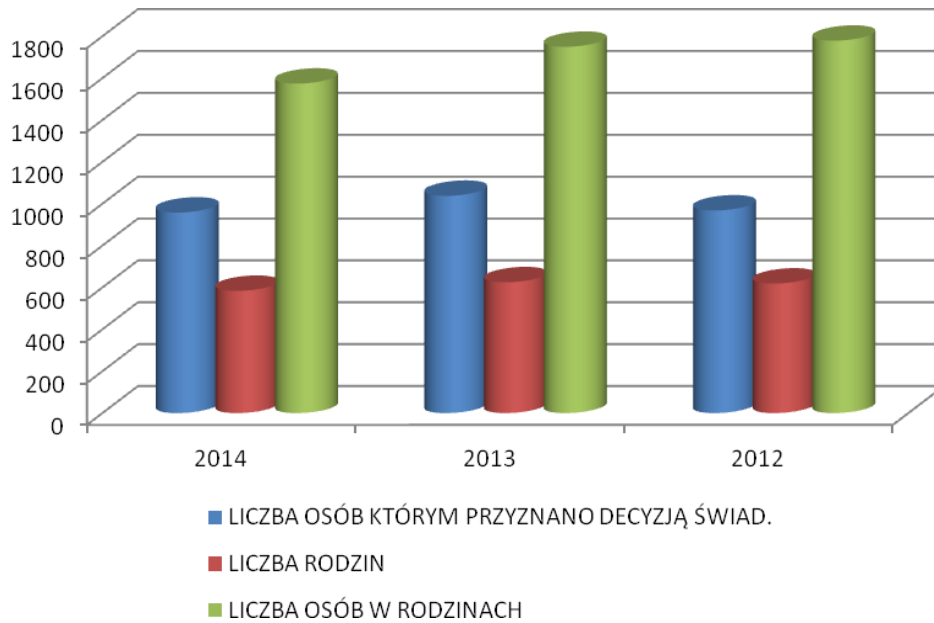

Ryc. 14. Struktura rodzin otrzymujących świadczenia z pomocy społecznej w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MpiPS-03 Ośrodka Pomocy Społecznej w Rykach.

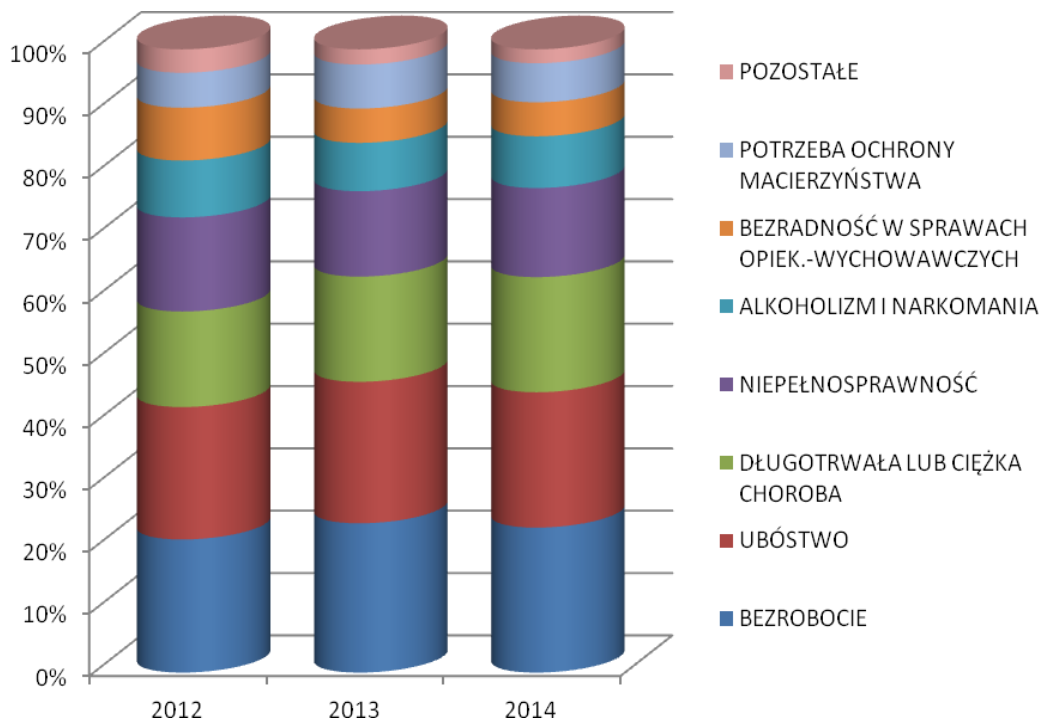
Znaczny udział korzystających z pomocy stanowią także rodziny emerytów i rencistów. Utrzymuje się on na zbliżonym poziomie i w latach 2012-2014 wynosił ok. 21-24%. Konieczność wsparcia tych rodzin wiąże się często z chorobami, niepełnosprawnością, jak również ubóstwem, często związanym z wysokimi wydatkami na ochronę zdrowia oraz samotnym prowadzeniem gospodarstwa domowego.

Przyczynami na skutek których udzielany jest gros świadczeń jest efektem przede wszystkim wzrostu udziału osób pozostających bez pracy oraz wykluczenia społecznego pewnych grup społecznych ze względu na ich postępującą pauperyzację i uzależnienie od stałej pomocy. Każda z dwu głównych przyczyn tj.: bezrobocie i ubóstwo jest przyczyną przyznania pomocy ok. 320-360 rodzinom średniorocznie. Przekłada się to na ok. 1050-1200 osób w rodzinach którym przyznana została pomoc. Dwie kolejne przyczyny z tytułu których przyznawana jest pomoc to niepełnosprawność i długotrwała choroba, w ramach których pomoc otrzymuje średniorocznie po ok. 220-270 rodzin.

Ryc. 15. Zakres świadczeń socjalnych udzielanych w latach 2012-2014 przez OPS w Rykach

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MpiPS-03 Ośrodka Pomocy Społecznej w Rykach.

Ryc. 16. Struktura udzielanych świadczeń socjalnych w latach 2012-2014 przez OPS w Rykach

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MpiPS-03 Ośrodka Pomocy Społecznej w Rykach.

Tab. 6. Struktura świadczeniobiorców w latach 2012 – 2014

Powód trudnej sytuacji życiowej	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	
0	1	2	3	4	5	6	
Rok		2012		2013		2014	
Ubóstwo	1	356	1164	363	1191	322	1044
Sieroctwo	2	0	0	0	0	0	0
Bezdomność	3	6	6	5	5	3	4
Potrzeba ochrony macierzyństwa	4	94	401	113	546	93	459
W tym:	5	25	165	32	216	33	212
Wielodzietność	6	358	1142	383	1191	345	1068
Bezrobocie	7	253	553	219	510	212	455
Niepelnosprawność	8	257	678	270	732	274	678
Długotrwała lub ciężka choroba	9	142	419	88	265	81	230
Bezradność w sprawach opiek.- wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego – ogółem	10	45	136	41	133	34	115
W tym:	11	34	235	5	36	5	30
Rodziny niepełne	12	4	19	3	15	3	16
Rodziny wielodzietne	13	0	0	0	0	0	0
Przemoc w rodzinie	14	152	353	124	295	122	268
Potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	15	1	2	0	0	1	1
Alkoholizm	16	9	14	11	13	8	12
Narkomania	17	1	5	1	5	0	0
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	18	5	7	8	17	6	14
Trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	19	4	12	6	23	8	27
Zdarzenie losowe	20	0	0	0	0	0	0
Sytuacja kryzysowa							
Kłęska żywiołowa lub ekologiczna							

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MpiPS-03 Ośrodka Pomocy Społecznej w Rykach.

Oprócz podstawowej pomocy udzielanej przez OPS, warto wspomnieć o kilku innych inicjatywach realizowanych w ramach ośrodka. Jednym z nich jest m.in. kwestia stypendiów i zasiłków szkolnych udzielanych uczniom zamieszkałym na terenie Gminy Ryki ze środków z funduszu pomocy materialnej dla uczniów. Inną z inicjatyw jest „Karta Dużej Rodziny”. Jej celem jest wspieranie rodzin wielodzietnych, zwiększenie szans rozwojowych i życiowych dzieci oraz młodzieży wychowujących się w rodzinach, promowanie modelu rodziny wielodzietnej i jej wizerunku. Karta jest dostępna dla wszystkich rodzin, niezależnie od dochodów, które mają na utrzymaniu co najmniej troje dzieci w wieku do 18 roku życia, w przypadku, gdy dziecko uczy się w szkole wyższej – do ukończenia 25 roku życia, natomiast bez ograniczeń wiekowych –

w przypadku dzieci legitymujących się orzeczeniem o umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności.

II.2.4 Edukacja i placówki oświatowe

Samorząd gminny odpowiedzialny jest za prowadzenie na terenie Gminy opieki przedszkolnej, szkół podstawowych oraz gimnazjów. W ramach realizacji zadań w sferze oświaty Gmina Ryki prowadzi w sumie 35 placówek oświatowych. Prowadzenie i utrzymywanie placówek oświatowych na terenie Gminy pozostaje w gestii Samorządowej Administracji Szkół i Przedszkoli (SASiP), która stanowi jednostkę organizacyjną Gminy. SASiP powstała na mocy Uchwały Rady Miejskiej w Rykach w listopadzie 1996 r. i zatrudnia obecnie 9 osób. Celem i zadaniem jednostki jest zarządzanie, sprawowanie nadzoru i obsługa administracyjno – finansowa szkół podstawowych, gimnazjów i przedszkoli samorządowych oraz współpraca z kulturalnymi i sportowymi placówkami z terenu miasta i gminy.

Ryki są gminą stwarzającą dzieciom i młodzieży względnie pełną ofertę edukacyjną na poszczególnych szczeblach nauczania. System edukacji jest tu bowiem oparty zarówno o przedszkole, szkoły podstawowe, gimnazjum, jak i szkoły średnie. Zadania w zakresie opieki przedszkolnej są realizowane przez 11 przedszkoli w 23 oddziałach. Liczba ta jest niezmienna w ostatnich czterech latach. Zapotrzebowanie na opiekę przedszkolną w Gminie w ostatnich czterech latach pozostaje na bardzo podobnym poziomie. Łącznie do przedszkoli uczęszcza średniorocznie między 540-570 dzieci, przy czym w ostatnim roku było to 547 dzieci, co stanowi 62% ogółu populacji dzieci w wieku 3-6 lat. Jest to przeciętny wskaźnik, który ostatnio uległ nawet niewielkiemu spadkowi (w roku 2011/2012 do przedszkoli uczęszczało 64% dzieci w wieku 3-6 lat). Trendy ogólnopolskie, jak i w krajach zachodnich wskazują na istotny wzrost dzieci posyłanych do przedszkoli, gdzie zdecydowana większość dzieci kończy etap wychowania przedszkolnego. Pracujący rodzice (zwłaszcza matki), częściej niż kiedyś poświęcają się pracy i karierze, rezygnując z długiego pozostawania w domu i poświęcaniu się wychowaniu dzieci.

Tab. 7. Liczba przedszkoli na terenie Gminy Ryki

Nazwa placówki, miejscowość	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015
Samorządowe Przedszkole nr 1, ul. Szkolna 18, 08-Ryki	1	1	1	1
Samorządowe Przedszkole nr 2 z Grupami Integracyjnymi im. Marii Kownackiej, ul. Żytnia 28A, 08-500 Ryki	1	1	1	1
Samorządowe Przedszkole nr 5 im. Ewy Szelburg-Zarembiny, ul. Kochanowskiego 21, 08-500 Ryki	1	1	1	1
Samorządowe Przedszkole, ul. Rynek 1, Bobrowniki, 08-500 Ryki	1	1	1	1
Samorządowe Przedszkole, ul. Zielona 1, Leopoldów, 08-500 Ryki	1	1	1	1
Samorządowe Przedszkole Moszczanka 14, 08-500 Ryki	1	1	1	1
Samorządowe Przedszkole Ownia 101, 08-500 Ryki	1	1	1	1
Publiczne Przedszkole Oszczywik 11a, 08-500 Ryki	1	1	1	1
Samorządowe Przedszkole Rososz 144a, 08-500 Ryki	1	1	1	1
Samorządowe Przedszkole Stary Bazanów 137, 08-500 Ryki	1	1	1	1
Samorządowe Przedszkole Swaty193a, 08-500 Ryki	1	1	1	1
Razem	11	11	11	11

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

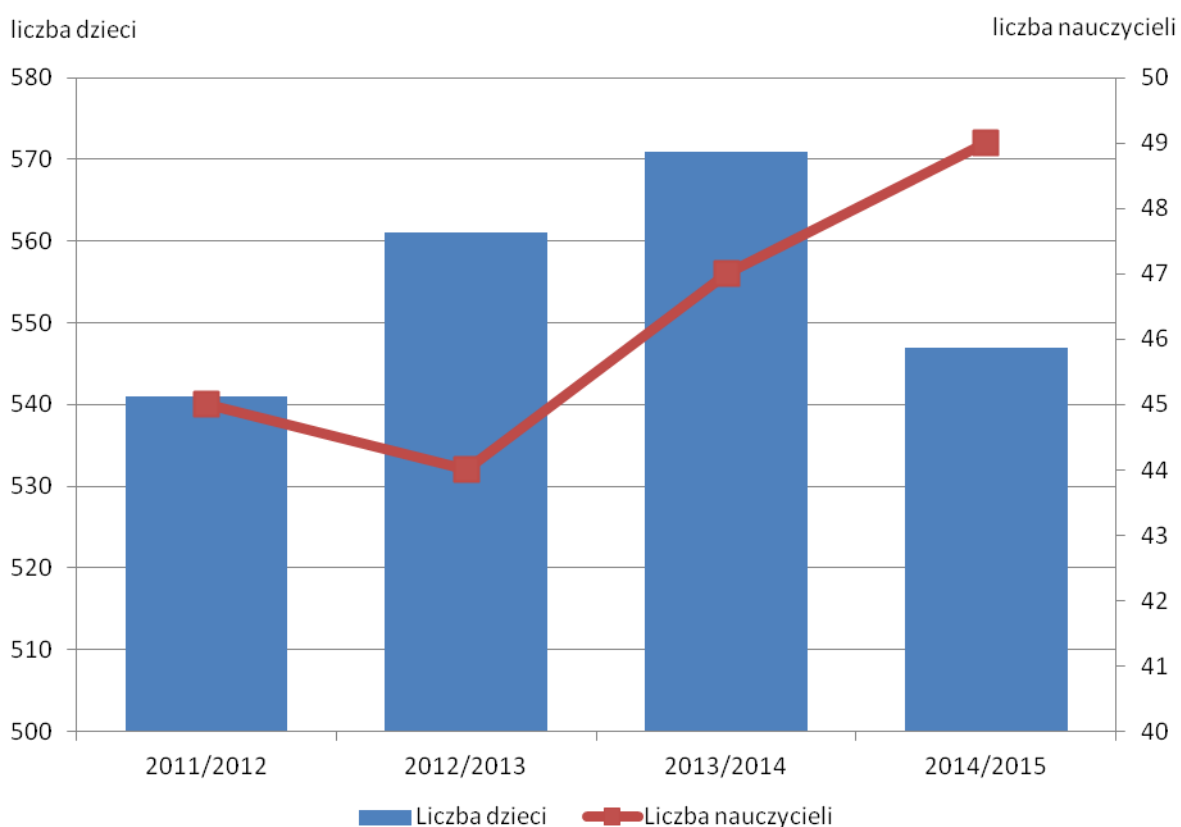
Tab. 8. Liczba oddziałów w przedszkolach

Nazwa placówki, miejscowość	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015
Samorządowe Przedszkole nr 1, ul. Szkolna 18, 08-Ryki	4	4	4	4
Samorządowe Przedszkole nr 2 z Grupami Integracyjnymi im. Marii Kownackiej, ul. Żytnia 28A, 08-500 Ryki	5	5	5	5
Samorządowe Przedszkole nr 5 im. Ewy Szelburg-Zarembiny, ul. Kochanowskiego 21, 08-500 Ryki	5	5	5	5
Samorządowe Przedszkole, ul. Rynek 1, Bobrowniki, 08-500 Ryki	1	1	1	1
Samorządowe Przedszkole, ul. Zielona 1, Leopoldów, 08-500 Ryki	1	1	1	1
Samorządowe Przedszkole Moszczanka 14, 08-500 Ryki	2	2	2	2
Samorządowe Przedszkole Ownia 101, 08-500 Ryki	1	1	1	1
Publiczne Przedszkole Oszczywik 11a, 08-500 Ryki	1	1	1	1
Samorządowe Przedszkole Rososz 144a, 08-500 Ryki	1	1	1	1
Samorządowe Przedszkole Stary Bazanów 137, 08-500 Ryki	1	1	1	1
Samorządowe Przedszkole Swaty193a, 08-500 Ryki	1	1	1	1
Razem	23	23	23	23

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Na przestrzeni lat 2011/12 – 2014/15 zmianie uległa liczba nauczycieli zatrudnionych w przedszkolach, która zwiększyła się o cztery etaty. Obecnie w placówkach przedszkolnych zatrudnionych jest 49 nauczycieli, co oznacza że na 1

nauczyciela przypada 11,2 dzieci. Obciążenie wynikające z liczby wychowanków którymi opiekują się poszczególni nauczyciele nie jest jednak rozłożone równomiernie. Największa liczba dzieci będących pod opieką nauczyciela przypada na placówkę w Starym Bazanowie, gdzie wskaźnik ten wynosi 22 i jest dwukrotnie wyższy od średniej dla Gminy. Z drugiej strony są cztery przedszkola, gdzie wskaźnik ten nie przekracza 10 dzieci/1 nauczyciela, zaś najniższy jest w Bobrownikach i wynosi 5,3. Podstawowe dane z zakresu opieki przedszkolnej, w tym liczby dzieci i nauczycieli zawiera zestaw tabel (tab. 7-10).

Ryc. 17. Zmiana liczby dzieci oraz nauczycieli w przedszkolach w latach 2011/12 – 2014/15

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Tab. 9. Liczba dzieci w przedszkolach

Nazwa placówki, miejscowość	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	Zmiana (rok 2011/2012 = 100)
Samorządowe Przedszkole nr 1, ul. Szkolna 18, 08-Ryki	103	106	107	99	96,1
Samorządowe Przedszkole nr 2 z Grupami Integracyjnymi im. Marii Kownackiej, ul. Żytnia 28A, 08-500 Ryki	129	134	136	129	100,0
Samorządowe Przedszkole nr 5 im. Ewy Szelburg-Zarembiny, ul. Kochanowskiego 21, 08-500 Ryki	132	128	135	125	94,7
Samorządowe Przedszkole, ul. Rynek 1, Bobrowniki, 08-500 Ryki	20	21	20	16	80,0
Samorządowe Przedszkole, ul. Zielona 1, Leopoldów, 08-500 Ryki	20	24	24	20	100,0
Samorządowe Przedszkole Moszczanka 14, 08-500 Ryki	37	35	41	41	110,8
Samorządowe Przedszkole Ownia 101, 08-500 Ryki	22	17	20	20	90,9
Publiczne Przedszkole Oszczywik 11a, 08-500 Ryki	19	19	20	27	142,1
Samorządowe Przedszkole Rososz 144a, 08-500 Ryki	24	32	28	30	125,0
Samorządowe Przedszkole Stary Bazanów 137, 08-500 Ryki	18	25	20	22	122,2
Samorządowe Przedszkole Swaty 193a, 08-500 Ryki	17	20	20	18	105,9
Razem	541	561	571	547	101,1

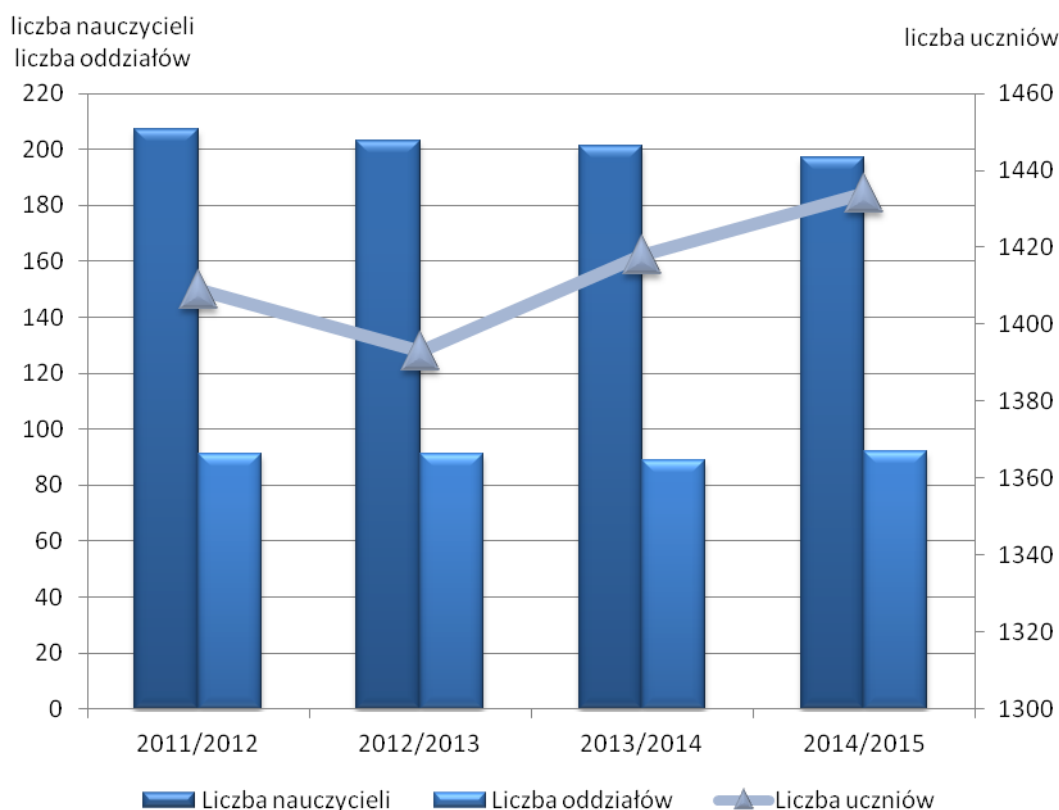
Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Tab. 10. Liczba nauczycieli w przedszkolach

Nazwa placówki, miejscowość	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	Liczba dzieci na 1 nauczyciela w roku 2014/2015
Samorządowe Przedszkole nr 1, ul. Szkolna 18, 08-Ryki	8	8	8	8	12,4
Samorządowe Przedszkole nr 2 z Grupami Integracyjnymi im. Marii Kownackiej, ul. Żytnia 28A, 08-500 Ryki	15	15	14	15	8,6
Samorządowe Przedszkole nr 5 im. Ewy Szelburg-Zarembiny, ul. Kochanowskiego 21, 08-500 Ryki	11	11	11	10	12,5
Samorządowe Przedszkole, ul. Rynek 1, Bobrowniki, 08-500 Ryki	1	1	1	3	5,3
Samorządowe Przedszkole, ul. Zielona 1, Leopoldów, 08-500 Ryki	1	1	2	3	6,7
Samorządowe Przedszkole Moszczanka 14, 08-500 Ryki	2	2	2	2	20,5
Samorządowe Przedszkole Ownia 101, 08-500 Ryki	1	1	1	1	20,0
Publiczne Przedszkole Oszczywik 11a, 08-500 Ryki	2	1	4	3	9,0
Samorządowe Przedszkole Rososz 144a, 08-500 Ryki	2	2	2	2	15,0
Samorządowe Przedszkole Stary Bazanów 137, 08-500 Ryki	1	1	1	1	22,0
Samorządowe Przedszkole Swaty 193a, 08-500 Ryki	1	1	1	1	18,0
Razem	45	44	47	49	11,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Kolejnym szczeblem świadczeń edukacyjnych jest szkolnictwo podstawowe. W Gminie Ryki w tym zakresie funkcjonuje 11 placówek, w tym dwie w mieście Ryki. Stan ten jest niezmienny od 2011 r. Również liczba oddziałów klasowych w szkołach podstawowych jest względnie stabilna, bowiem w roku szkolnym 2014/15 funkcjonowały 92 oddziały i liczba ta od roku 2011/12 wzrosła o jeden oddział. Pamiętać przy tym należy iż pojawił się obowiązek szkolny dla dzieci w wieku 6 lat. Liczba etatów ulega powolnemu ale sukcesywnemu spadkowi. Na przestrzeni 4 lat ubyło 10 etatów, z 207 do 197 w roku 2014/15. Przeciętnie na 1 oddział przypada 2,1 nauczyciela, od 2,8 w placówce w Leopoldowie do 1.3 w Owni.

Ryc. 18. Zmiana liczby dzieci, nauczycieli i oddziałów w szkołach podstawowych w latach 2011/12 – 2014/15

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Liczba uczniów w ostatnich czterech latach pozostaje na stabilnym poziomie. W najmniej licznym roku (2012/13) było 1393 uczniów, zaś w najliczniejszym 2014/15 – 1434 uczniów. Przeciętnie na 1 nauczyciela przypada 7,3 ucznia, przy czym z uwagi na zmniejszenie liczby etatów nauczycielskich wskaźnik ten nieco wzrósł (w 2011/12 było to 6,8). Szkoły podstawowe w Gminie Ryki różnią się liczbą uczniów. Placówki zlokalizowane w mieście są większe niż szkoły na wsiach, ale między tymi ostatnimi

również widoczne są różnice wynikające z różnej wielkości miejscowości. Statystycznie do jednej szkoły uczęszcza 130 uczniów, jednakże rzeczywistość jedynie do trzech szkół uczęszcza więcej uczniów aniżeli wynosi średnia, przy czym tylko w dwóch szkołach jest to więcej niż 150 uczniów i dotyczy obu placówek w Rykach (po ok. 340-250 uczniów). Spośród pozostałych szkół jedynie w trzech placówkach uczy się więcej niż 100 dzieci: Leopoldów (141), Rososz (107) i Bobrowniki (101). Najmniejsze placówki nie przekraczają liczby 60 uczniów: Ownia (42), Oszczywik (54) i Stara Dąbia (58). Spośród ogółu uczniów znaczny odsetek (27%) jest dowożonych do placówek szkolnych i dotyczy to 384 uczniów.

Tab. 11. Liczba szkół podstawowych oraz oddziałów

Nazwa placówki, miejscowość	Liczba szkół				Liczba oddziałów				
	2011 / 2012	2012 / 2013	2013 / 2014	2014 / 2015	2011 / 2012	2012 / 2013	2013 / 2014	2014 / 2015	Liczba nauczycieli na 1 oddział – rok 2014 / 2015
Publiczna Szkoła Podstawowa nr 1, im. Mariana Osińskiego, ul. Słowackiego 2, 08-500 Ryki	1	1	1	1	16	16	15	16	2,3
Publiczna Szkoła Podstawowa nr 2, ul. 15PP"Wilków" AK 5, 08-500 Ryki	1	1	1	1	15	16	15	16	2,5
Publiczna Szkoła Podstawowa ul. Rynek 1, Bobrowniki, 08-500 Ryki	1	1	1	1	7	7	7	7	2,3
Publiczna Szkoła Podstawowa ul. Zielona 1, Leopoldów, 08-500 Ryki	1	1	1	1	7	7	7	8	2,8
Publiczna Szkoła Podstawowa Moszczanka 14, 08-500 Ryki	1	1	1	1	6	6	6	6	2,3
Publiczna Szkoła Podstawowa im. Piotra Danysza Oszczywik 11a, 08-500 Ryki	1	1	1	1	6	6	5	5	2,2
Publiczna Szkoła Podstawowa Ownia 101, 08-500 Ryki	1	1	1	1	6	6	6	6	1,3
Publiczna Szkoła Podstawowa Rososz 144a, 08-500 Ryki	1	1	1	1	7	7	7	7	2,0
Publiczna Szkoła Podstawowa Stary Bazanów 137, 08-500 Ryki	1	1	1	1	7	6	7	7	1,7
Publiczna Szkoła Podstawowa Stara Dąbia 4, 08-500 Ryki	1	1	1	1	7	7	7	7	1,9
Publiczna Szkoła Podstawowa Swaty 193a, 08-500 Ryki	1	1	1	1	7	7	7	7	1,6
Razem	11	11	11	11	91	91	89	92	2,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Tab. 12. Liczba uczniów oraz nauczycieli w szkołach podstawowych w latach 2011/12 – 2014/15

Nazwa placówki, miejscowość	Liczba uczniów				Liczba nauczycieli				Liczba uczniów	
	2011 / 2012	2012 / 2013	2013 / 2014	2014 / 2015	2011 / 2012	2012 / 2013	2013 / 2014	2014 / 2015	na 1 nauczy- ciela – rok 2011/12	na 1 nauczy- ciela – rok 2014/15
Publiczna Szkoła Podstawowa nr 1, im. Mariana Osińskiego Słowackiego 2, 08-500 Ryki	327	326	333	352	34	36	35	36	9,6	9,8
Publiczna Szkoła Podstawowa nr 2, ul. 15PP"Wilków" AK 5, 08-500 Ryki	301	314	318	344	43	42	42	40	7,0	8,6
Publiczna Szkoła Podstawowa ul. Rynek 1, Bobrowniki, 08-500 Ryki	110	106	107	101	18	18	17	16	6,1	6,3
Publiczna Szkoła Podstawowa ul. Zielona 1, Leopoldów, 08-500 Ryki	138	136	134	141	24	23	25	22	5,8	6,4
Publiczna Szkoła Podstawowa Moszczanka 14, 08-500 Ryki	93	91	87	90	13	13	13	14	7,2	6,4
Publiczna Szkoła Podstawowa im. Piotra Danysza Oszczywik 11a, 08-500 Ryki	60	64	56	54	11	11	11	11	5,5	4,9
Publiczna Szkoła Podstawowa Ownia 101, 08-500 Ryki	48	44	45	42	11	10	9	8	4,4	5,3
Publiczna Szkoła Podstawowa Rososz 144a, 08-500 Ryki	111	102	110	107	15	16	15	14	7,4	7,6
Publiczna Szkoła Podstawowa Stary Bazanów 137, 08-500 Ryki	77	65	76	76	13	12	12	12	5,9	6,3
Publiczna Szkoła Podstawowa Stara Dąbia 4, 08-500 Ryki	69	71	81	58	13	11	11	13	5,3	4,5
Publiczna Szkoła Podstawowa Swaty 193a, 08-500 Ryki	75	74	71	69	12	11	11	11	6,3	6,3
Razem	1409	1393	1418	1434	207	203	201	197	6,8	7,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

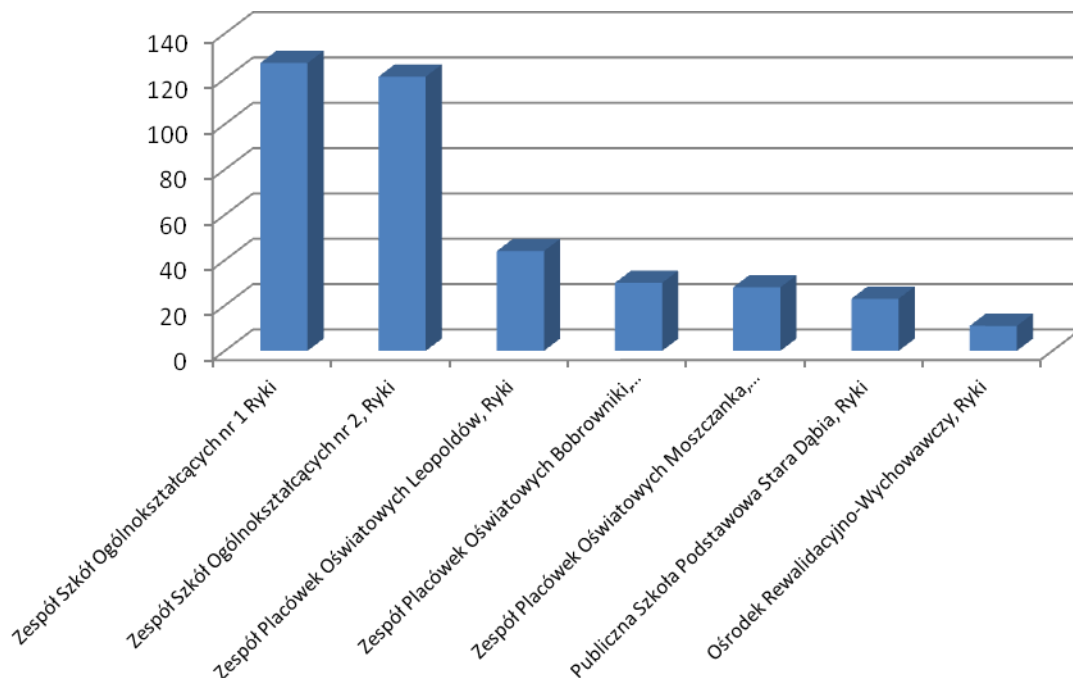
Uczniowie szkół z terenu Gminy mają możliwość uczestniczenia w licznych zajęciach pozalekcyjnych. Zakres dostępnych zajęć wynika z art. 42 Karty Nauczyciela i są to przede wszystkim: przedmiotowe koła zainteresowań, koła przedmiotowe, zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, gimnastykę korekcyjną, zajęcia rekreacyjno-sportowe, zajęcia językowe, zajęcia specjalistyczne wspierające uzdolnienia (wokalne, taneczne, muzyczne, nauka gry na instrumentach – fortepian, plastyczne, artystyczne), chór szkolny, zespół instrumentalny, a także oferują dostęp do pedagoga, czy też nauczania indywidualnego. Ponadto niektóre szkoły realizowały projekty finansowane ze środków unijnych, np. placówka w Rososzy „Edukacja dla wszystkich”, program nauki pływania dla kl. III „Zdobądź delfinka”; program „Owoce w szkole”, „Szkłanka mleka”. Poszczególne placówki różnią się pod względem liczby godzin pozalekcyjnych

oferowanych w tygodniu. Najwięcej zajęć oferują obie szkoły w Rykach, które łącznie zapewniają 111 godz. pozalekcyjnych. Łączna liczba zajęć pozalekcyjnych łącznie we wszystkich szkołach na terenie Gminy wynosi 246 godz. tygodniowo.

Tab. 13. Liczba uczniów dowożonych do szkół z poszczególnych miejscowości

Nazwa szkoły, adres	Liczba dowożonych uczniów, Miejscowość
Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 1 ul. Słowackiego 2, 08-500 Ryki	41- Zalesie, 2- Ogonów, 8- Oszczywik, 7- Brusów, 31- Moszczanka, 12- Krasnoglina, 2- Julin, 10- Chrustne, 14- Sierskowola, 9- Nowy Bazanów, 21- Stary Bazanów Razem: 157
Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 2, ul. 15 PP"Wilków" AK 5, 08-500 Ryki	22- Osiedle Stawy, 37- Stawy, 9- Niwa Babicka, 6- Potok, 2 – Ruda, 34-Swaty, 9- Stara Dąbia, 13- Ownia, 11- Nowa Dąbia, 4- Edwardów, 3- Więków, 2- Majdan, 2- Nowa Rokitnia, 2- Brzeziny Razem: 156
Zespół Placówek Oświatowych, ul. Zielona 1, Leopoldów, 08-500 Ryki	1- Ryki, 11- Lasocin, 30- Rososz, 2- Budki Rososz Razem: 44
Zespół Placówek Oświatowych, ul. Rynek 1, Bobrowniki, 08-500 Ryki	23- Sędowice, 7- Kleszczówka, Razem: 30
Zespół Placówek Oświatowych Moszczanka 14, 08-500 Ryki	11- Chrustne, 17- Krasnoglina Razem: 28
Publiczna Szkoła Podstawowa Stara Dąbia 4, 08-500 Ryki	16- Niwa Babicka, 6- Majdan, 1- Żabianka Razem: 23
Ośrodek Rewalidacyjno-Wychowawczy, ul. Ogrodowa 6, 08-500 Ryki	1- Grabów Szlachecki, 1- Rokitnia Stara, 1- Więków, 1- Prandocin, 1- Leopoldów, 1- Damianów, 1- Wola Życka, 1- Rososz, 2- Babice, 1- Ruda Razem: 11
Razem	449

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Ryc. 19. Liczba dowożonych uczniów do poszczególnych szkół na terenie Gminy Ryki

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Tab. 14. Liczba i rodzaj zajęć pozalekcyjnych realizowanych przez szkoły podstawowe na terenie Gminy Ryki

Nazwa placówki, miejscowość	Liczba godzin zajęć pozalekcyjnych	Rodzaj zajęć pozalekcyjnych
Publiczna Szkoła Podstawowa nr 1, im. Mariana Osińskiego ul. Słowackiego 2, 08-500 Ryki	51	dydaktyczno-wyrównawcze, korekcyjno-kompensacyjne; z zakresu terapii pedagogicznej; rozwijające zainteresowania i zdolności: wokalne, taneczne, -terapii indywidualnej, sportowe, humanistyczne, teatralne, matemat.-przyrod., plastyczne; rewalidacyjne; profilaktyczne; wolontariat (Szkolne Koło „Caritas”)
Publiczna Szkoła Podstawowa nr 2, ul. 15PP„Wilków” AK 5, 08-500 Ryki	60	Zajęcia rozwijające fortepian; Koło przyrodnicze, Koło historyczne; Zajęcia przygotowujące do sprawdzianu z j. angielskiego i matematyki; Zajęcia dydaktyczno wyrównawcze z języka angielskiego i j. rosyjskiego; Zajęcia świetlicowe; Koło plastyczne; Zajęcia artystyczne dla uczniów przebywających na świetlicy; Zajęcia logopedyczne; Zajęcia korekcyjno-kompensacyjne; Zajęcia wyrównujące wiedzę z języka polskiego; Koło teatralne; Koło matematyczne; Koło polonistyczne; Koło języka angielskiego.
Publiczna Szkoła Podstawowa ul. Rynek 1, Bobrowniki, 08-500 Ryki	12	Koła : taneczne, informatyczne, biblioteczne, sportowe, recytatorskie, chór szkolny
Publiczna Szkoła Podstawowa ul. Zielona 1, Leopoldów, 08-500 Ryki	13	Zajęcia sportowo – rekreacyjne; Przygotowanie do sprawdzianu z język polskiego, matematyki i j. ang.; Koło Misyjne; Koło Biblioteczne; Zajęcia umuzykalniające; Zajęcia wyrównujące wiedzę; Zajęcia plastyczne; Terapia pedagogiczna dla uczniów z dysortografią; Zajęcia opiekuńczo – wychowawcze.
Publiczna Szkoła Podstawowa Moszczanka 14, 08-500 Ryki	26	Zajęcia rekreacyjno –sportowe, koł. polonistyczne, matematyczne, przyrodnicze, plastyczne misyjne, języka ang., Wyrównawcze, pomoc psych. pedag., zajęcia logopedyczne, Wspierające uczniów o specjal. potrzebach edukacyjnych.
Publiczna Szkoła Podstawowa im. Piotra Danysza Oszczywik 11a, 08-500 Ryki	2	Zajęcia logopedyczne; Zajęcia artystyczne
Publiczna Szkoła Podstawowa Ownia 101, 08-500 Ryki	7	Koło kaligraficzne; Zajęcia rozwijające; Koło teatralne; Przyg. do spr. z j. ang., matematyki, j. polskiego; Profilaktyka uzależnień.
Publiczna Szkoła Podstawowa Rososz 144a, 08-500 Ryki	15	Szkolny Klub Sportowy, zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze; koło plastyczne; zajęcia przygotowujące do sprawdzianu z języka polskiego, matematyki, języka angielskiego; Szkolny Klub Trzeźwości; Koło Misyjne; koło ortograficzne; koło artystyczno-przyrodnicze; nauka gry na fortepianie; koło informatyczne
Publiczna Szkoła Podstawowa Stary Bazanów 137, 08-500 Ryki	16	Zajęcia wyrównujące wiedzę, koła zainteresowań (sportowe, plastyczne, ekologiczne), koła przedmiotowe
Publiczna Szkoła Podstawowa Stara Dąbia 4, 08-500 Ryki	18	Zaj. Komputerowe, koło plastyczne, koło przyrodnicze, Zaj. Klubu Wiewiórka, Zaj. dydaktyczno – wyrównawcze, korekcyjno – kompensacyjne, rozwijające polonistyczno – matematyczne, koło rekreacyjno – sportowe, Zaj. dodatkowe (j. polski, matematyka, j. angielski), Zaj. opiekuńcze (prace plastyczno – techniczne, gry matematyczne)
Publiczna Szkoła Podstawowa Swaty 193a, 08-500 Ryki	26	Koło plastyczne; Zajęcia wyrównawcze z przyrody; Koło polonistyczne; Zajęcia dla dyslektyków; SKS; Zajęcia ruchowe; Zajęcia wyrównawcze z matematyki i j. polskiego; Koło matematyczne; Koło antyuzależnieniowe; Koło jęz. Angielskiego; Zajęcia rozwijające z matematyki; Zajęcia rozwijające i wyrównawcze z języka angielskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Tab. 15. Podstawowe informacje dotyczące wyposażenia technicznego szkół podstawowych na terenie Gminy Ryki

Nazwa placówki, miejscowość	Czy szkoła posiada salę gimnastyczną?	Liczba pracowni komputer.	Liczba stanowisk komputer.	Liczba stanowisk komputer. Z dostępem do internetu	Czy szkoła ma świetlicę? Liczba godzin otwarcia świetlicy tygodniowo	Liczba uczniów na 1 stanowisko komputer. Z internetem
Publiczna Szkoła Podstawowa nr 1, im. Mariana Osieńskiego ul. Słowackiego 2, 08-500 Ryki	TAK	1	11	11	Tak, 47,5	32,0
Publiczna Szkoła Podstawowa nr 2, ul. 15PP"Wilków" AK 5, 08-500 Ryki	TAK	1	32	29	Tak, 52	11,9
Publiczna Szkoła Podstawowa ul. Rynek 1, Bobrowniki, 08-500 Ryki	Tak	1	9	9	Tak, 26	11,2
Publiczna Szkoła Podstawowa ul. Zielona 1, Leopoldów, 08-500 Ryki	Tak	1	20	20	Tak, 13	7,1
Publiczna Szkoła Podstawowa Moszczanka 14, 08-500 Ryki	Tak	1	10	10	Tak, 13	9,0
Publiczna Szkoła Podstawowa im. Piotra Danusza Oszczywik 11a, 08-500 Ryki	Sala zastępcza – wymiary: 54m ²	1	10	16	Tak, 12	3,4
Publiczna Szkoła Podstawowa Ownia 101, 08-500 Ryki	Nie	1	16	16	Tak, 10	2,6
Publiczna Szkoła Podstawowa Rososz 144a, 08-500 Ryki	Tak	1	10	10	Tak, 9	10,7
Publiczna Szkoła Podstawowa Stary Bazanów 137, 08-500 Ryki	Tak	2	14	14	Nie	5,4
Publiczna Szkoła Podstawowa Stara Dąbia 4, 08-500 Ryki	Sala korek.- 78m ²	1	10	11	Tak, 5	5,3
Publiczna Szkoła Podstawowa Swaty 193a, 08-500 Ryki	tak	1	10	10	Tak, 15	6,9
Razem	x	12	152	156	x	9,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Istotnym elementem decydującym o funkcjonalności szkoły oraz możliwości ich wykorzystania jest dostęp do infrastruktury dla uczniów, przede wszystkim w zakresie doposażenia w sale gimnastyczne, stanowiska komputerowe, dostęp do Internetu, czy świetlicę. Większość szkół posiada podstawowe doposażenia w infrastrukturę. W kwestii infrastruktury sportowej, na 11 placówek tylko jedna nie posiada Sali gimnastycznej, zaś dwie posiadają sale zastępcze. Wszystkie posiadają pracownie komputerowe (w tym jedna dwie), i każda dysponuje określoną liczbą stanowisk komputerowych z dostępem do Internetu. W placówkach działają również świetlice szkolne, poza jedną placówką w Starym Bazanowie, w których prowadzone zajęcia

zarówno dla uczniów wymagających pomocy, jak dla osób, które chcą poszerzać swoje zainteresowania.

Pod względem liczby dzieci przypadającej na jedno stanowisko komputerowe wraz z dostępem do Internetu, średnio w całej Gminie przypada 9,2 uczniów. Znacznie powyżej średniej dla Gminy pod względem dostępności znajdują się szkoły w Owni i Oszczywilku, gdzie na jedno takie stanowisko przypada odpowiednio 2,6 i 3,4 uczniów i są to bardzo dobre wskaźniki. Dostępnością poniżej średniej charakteryzują się z kolei placówki w mieście, w tym szczególnie SP 1, gdzie wskaźnik ten wynosi 32,0, a w drugiej z placówek (SP2) 11,9.

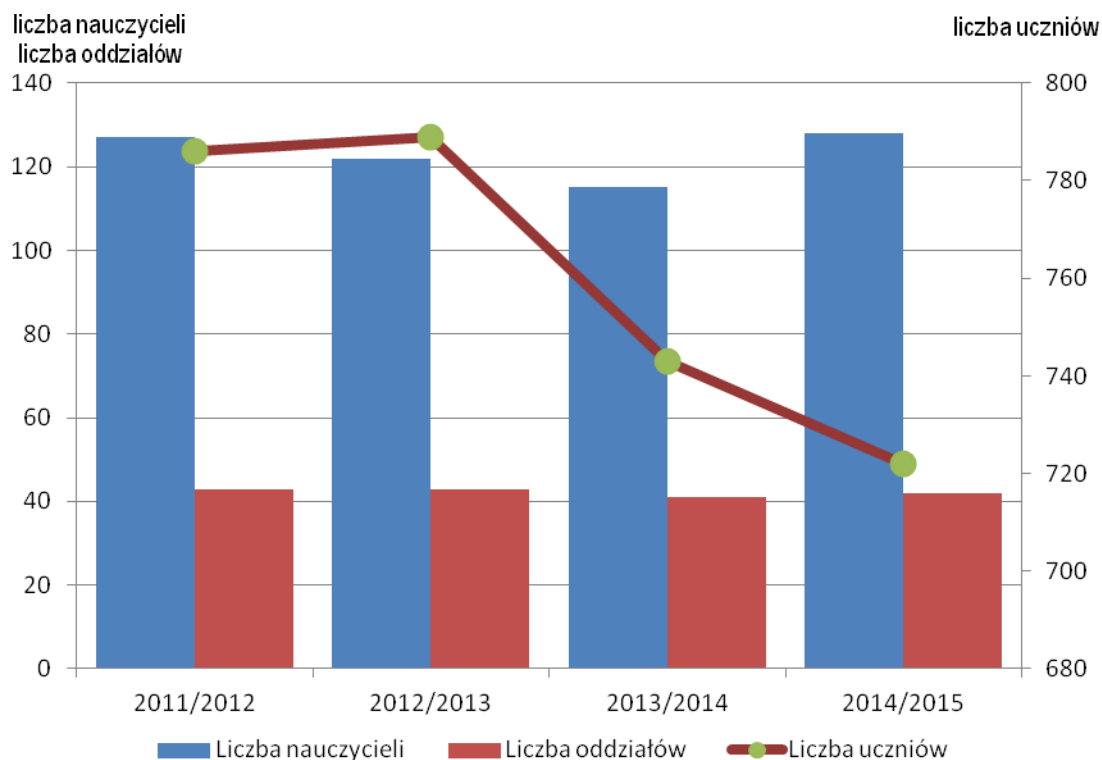
Wyposażenie techniczne szkół na terenie Gminy w większości placówek można ocenić jako dobre, a w niektórych jako bardzo dobre. Część szkół dysponuje nowoczesnymi i bogato wyposażonymi salami lekcyjnymi, w tym np. medialnymi pracownikami języka angielskiego, tablicami interaktywnymi, sprzętem multimedialnym, pracownikami informatycznymi, czy centrum multimedialnym ze stałym dostępem do Internetu. Ponadto uczniowie niektórych szkół mają dostęp do nowoczesnych sal gimnastycznych, gabinetów medycyny szkolnej, świetlic oraz stołówek, a także nowoczesnej bazy sportowej w postaci kompleksów typu „Orlik”, sal do ćwiczeń rehabilitacyjnych i gimnastyki korekcyjnej, czy też sal zabaw dla najmłodszych. Należy zadbać o to, aby na terenie całej Gminy wyrównać dostęp uczniów do podstawowej infrastruktury i zadbać o odpowiednie warunki lokalowe wraz z doposażeniem.

Oprócz w/w placówek Gmina prowadzi także Ośrodek Rewalidacyjno-Wychowawczy w Rykach. Placówka rozpoczęła swą działalność we wrześniu 2008 roku. Z zajęć rewalidacyjno-wychowawczych prowadzonych przez Ośrodek korzystają uczniowie posiadający orzeczenie o niepełnosprawności z głębokim upośledzeniem oraz ze sprzężonymi niepełnosprawnościami (mózgowe porażenie dziecięce, zespół Retta, niedosłuch, upośledzenie umysłowe), w wieku od 3 do 25 lat. Uczestnicy zajęć funkcjonują w zespołach podzielonych pod względem niepełnosprawności oraz wieku. Placówka wyposażona jest w niezbędny sprzęt dydaktyczno – rehabilitacyjny. Do dyspozycji podopiecznych pozostają trzy sale dydaktyczne, sala gimnastyczna, sala masażu wirowego i ręcznego, sala fizykoterapii, sala stymulacji sensorycznej zwana sala doświadczania świata, sala zajęć indywidualnych w której odbywają się również zajęcia logopedyczne oraz świetlica z jadalnią. W pracy z podopiecznymi wykorzystywane są metody: Weroniki Sherborne, dobrego startu, Ch. Knilla, masażu metodą Shantalla,

integracji sensorycznej, aromaterapii, chromoterapii, muzykoterapii, biblioterapii, piktogramy. Zajęcia rehabilitacyjne prowadzone są przez Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „REHA-Vita. Ośrodek aktywnie współpracuje z różnymi instytucjami takimi jak: Miejsko-Gminne Centrum Kultury, Warsztatami Terapii Zajęciowej – Koło w Rykach, Przedszkolem Samorządowym nr 2, Hufcem ZHP Ryki. Ponadto placówka bierze udział w różnych imprezach kulturalnych organizowanych przez Miejsko-Gminne Centrum Kultury i inne instytucje, uczestniczy w różnych akcjach charytatywnych takich jak Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy czy Pomóż Dzieciom Przetrwać Zimę. W 2008 roku Fundacja Polsat dofinansowała zakup lampy Bioptron Pro-1 niezbędnej do rehabilitacji podopiecznych.

W ramach szkolnictwa gimnazjalnego w Gminie funkcjonuje 6 gimnazjów i ich liczba zwiększyła się w ostatnim roku o jedną placówkę powstałą w Oszczywilku. Trzy placówki gimnazjalne zlokalizowane są w mieście, w tym ośrodek rewalidacyjno-wychowawczy. Zmiany w liczbie placówek nie wpływają istotnie na zmianę liczby oddziałów. W ostatnich czterech latach ich liczba waha się pomiędzy 41, a 43 oddziały. Przeciętna liczba nauczycieli przypadająca na 1 oddział wynosi w Gminie 3,0, od 1,7 w ośrodku rewalidacyjno-wychowawczym (OR-W) do 13,0 w placówce w Oszczywilku. Liczba uczniów na 1 oddział w roku 2014/15 wynosiła 17,2 i była zróżnicowana od 3,9 w OR-W do 21,2 w publicznym gimnazjum nr 1 w Rykach. Liczba nauczycieli w gimnazjach pomimo pewnych fluktuacji pozostaje na względnie stabilnym poziomie i w ostatnim roku wynosiła 128, przy 127 nauczycielach 4 lata wcześniej.

Z kolei ogólna liczba uczniów gimnazjów w ostatnich czterech latach znacząco spadła. O ile w roku szkolnym 2011/12 było ich 786, to w ostatnim roku było to już tylko 722, zatem stan uczniów zmniejszył się o 64 osoby, co stanowi spadek o ponad 8%. Taki spadek przyczynił się do zmniejszenia wskaźnika liczby uczniów przypadających na statystycznego nauczyciela. W roku 2011/12 było to 6,2, zaś cztery lata później (2014/15) już tylko 5,6, przy rozpiętości wskaźnika od 0,8 w placówce w Oszczywilku do 9,5 w publicznym gimnazjum w Rykach. Również w wartościach bezwzględnych widać dysproporcje w rozkładzie liczby uczniów w poszczególnych szkołach. Do dwóch miejskich placówek uczęszcza po ok. 250-290 uczniów, zaś do placówek na wsi po ok. kilkadziesiąt osób.

Ryc. 20. Zmiana liczby nauczycieli, uczniów i oddziałów w gimnazjach w latach 2011/12 – 2014/15

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Tab. 16. Liczba gimnazjów oraz oddziałów w latach 2011/12 – 2014/15

Liczba placówki, miejscowość	Liczba gimnazjów				Liczba oddziałów				Liczba nauczycieli na 1 oddział w roku 2014 / 2015	Liczba uczniów na 1 oddział w roku 2014 / 2015
	2011 / 2012	2012 / 2013	2013 / 2014	2014 / 2015	2011 / 2012	2012 / 2013	2013 / 2014	2014 / 2015		
Publiczne Gimnazjum nr 1 im. Nauczycieli Tajnego nauczania ul. Słowackiego 2, 08-500 Ryki	1	1	1	1	13	13	13	13	2,2	21,2
Publiczne Gimnazjum nr 2, ul. 15 PP "Wilków" AK 5, 08-500 Ryki	1	1	1	1	17	15	13	12	3,3	21,1
Publiczne Gimnazjum nr 3, ul. Zielona 1, Leopoldów, 08-500 Ryki	1	1	1	1	6	6	6	6	3,3	17,8
Publiczne Gimnazjum nr 4, ul. Rynek 1, Bobrowniki, 08-500 Ryki	1	1	1	1	3	3	3	3	4,7	16,3
Publiczne Gimnazjum Oszczywilk 11a, 08-500 Ryki	0	0	0	1	0	0	0	1	13,0	11,0
Ośrodek Rewalidacyjno-Wychowawczy, ul. Ogrodowa 6, 08-500 Ryki	1	1	1	1	4	6	6	7	1,7	3,9
Razem	5	5	5	6	43	43	41	42	3,0	17,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Tab. 17. Liczba nauczycieli i uczniów w gimnazjach w latach 2011/12 – 2014/15

Liczba placówki, miejscowość	Liczba nauczycieli				Liczba uczniów				Liczba uczniów na 1 nauczyciela	
	2011 / 2012	2012 / 2013	2013 / 2014	2014 / 2015	2011 / 2012	2012 / 2013	2013 / 2014	2014 / 2015	w roku 2011 / 2012	w roku 2014 / 2015
Publiczne Gimnazjum nr 1 im. Nauczycieli Tajnego Nauczania, ul. Słowackiego 2, 08-500 Ryki	31	31	30	29	268	297	290	275	8,6	9,5
Publiczne Gimnazjum nr 2, ul. 15 PP"Wilków" AK 5, 08-500 Ryki	51	46	43	40	320	296	273	253	6,3	6,3
Publiczne Gimnazjum nr 3, ul. Zielona 1, Leopoldów, 08-500 Ryki	21	22	20	20	118	112	111	107	5,6	5,4
Publiczne Gimnazjum nr 4, ul. Rynek 1, Bobrowniki, 08-500 Ryki	12	12	11	14	63	63	46	49	5,3	3,5
Publiczne Gimnazjum Oszczywiłk 11a, 08-500 Ryki	0	0	0	13	0	0	0	11	-	0,8
Ośrodek Rewalidacyjno-Wychowawczy, ul. Ogrodowa 6, Ryki	12	11	11	12	17	21	23	27	1,4	2,3
Razem	127	122	115	128	786	789	743	722	6,2	5,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Tab. 18. Liczba i rodzaj zajęć pozalekcyjnych realizowanych przez gimnazja na terenie Gminy Ryki

Liczba placówki, miejscowość	Liczba godzin zajęć pozalekcyjnych	Rodzaj zajęć pozalekcyjnych
Publiczne Gimnazjum nr 1 im. Nauczycieli Tajnego Nauczania, ul. Słowackiego 2, 08-500 Ryki	51	dydaktyczno-wyrównawcze; korekcyjno-kompensacyjne; z zakresu terapii pedagogicznej; rozwijające zainteresowania i zdolności: wokalne, taneczne, sportowe, humanistyczne, teatralne, matematyczno-przyrodnicze, plastyczne; terapii indywidualnej; rewalidacyjne; profilaktyczne; wolontariat (Szkolne Koło „Caritas”)
Publiczne Gimnazjum nr 2, ul. 15 PP"Wilków" AK 5, 08-500 Ryki	44	Koła: dekoratorskie, biblioteczne, polonistyczne, matematyczne, geograficzne, historyczne Zajęcia dydaktyczno wyrównawcze z języka polskiego, j. angielskiego, j. rosyjskiego, matematyki i chemii; Zajęcia plastyczno – techniczne; Zajęcia rekreacyjno-sportowe; Przygotowanie uczniów do udziału w Turnieju BRD; Zajęcia wspomagające przygotowanie uczniów do egzaminu gimnazjalnego z biologii; Zajęcia rozwijające zdolności społeczne;
Publiczne Gimnazjum nr 3, ul. Zielona 1, Leopoldów, 08-500 Ryki	20	Klub Antyuzależnieniowy, Koła: wolontariatu, geograficzno – turystyczne, rekreacyjno-sportowe; Samorząd uczniowski, Liga Ochrony Przyrody; zajęcia rekreacyjno-sportowe, Zajęcia czytelniczo – medialne, zajęcia przygotowujące do egzaminu z języka polskiego, matematyki, języka angielskiego, fizyki, chemii, geografii, zajęcia umuzykalniające, terapia dyslektyczna, konsultacje z fizyki, geografii, chemii, informatyki, języka angielskiego, języka rosyjskiego, zajęcia opiekuńczo – wychowawcze
Publiczne Gimnazjum nr 4, ul. Rynek 1, Bobrowniki, 08-500 Ryki	8	Informatyczne, sportowe, chór szkolny, historyczno-regionalne
Publiczne Gimnazjum Oszczywiłk 11a, 08-500 Ryki	2	Zajęcia dodatkowe z matematyki, zajęcia dodatkowe z języka polskiego
Ośrodek Rewalidacyjno-Wychowawczy, ul. Ogrodowa 6, 08-500 Ryki	-	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Doposażenie infrastrukturalno-techniczne gimnazjów pozostaje na dobrym poziomie. Poza placówką w Oszczywilku, pozostałe placówki posiadają bazę sportową w postaci sal gimnastycznych, są także wyposażone w pracownie komputerowe oraz komputery z dostępem do Internetu, a także świetlice, gdzie uczniowie mogą spędzać czas. W szkołach zapewniane są także godziny zajęć pozalekcyjnych w szerokim zakresie m.in.: dydaktyczno- wyrównawcze, rekreacyjno-sportowe, rozwijające zainteresowania uczniów, artystyczne, gimnastyka korekcyjna, przedmiotowe koła zainteresowań i szereg innych.

Tab. 19. Podstawowe informacje dotyczące wyposażenia technicznego gimnazjów na terenie Gminy Ryki

Liczba placówki, miejscowość	Czy szkoła posiada salę gimnastyczną?	Liczba pracowni komputerowych	Liczba stanowisk komputerowych	Liczba stanowisk komputerowych z dostępem do internetu	Czy szkoła ma świetlicę? Liczba godzin otwarcia świetlicy tygodniowo	Liczba uczniów na 1 stanowisko komputer. Z internetem
Publiczne Gimnazjum nr 1 im. Nauczycieli Tajnego Nauczania, ul. Słowackiego 2, Ryki	Tak	1	13	13	Tak, 47,5	21,2
Publiczne Gimnazjum nr 2, ul. 15 PP "Wilków" AK 5, Ryki	Tak	1	32	32	Tak, 35	7,9
Publiczne Gimnazjum nr 3, ul. Zielona 1, Leopoldów, Ryki	Tak	1	20	20	Tak, 13	5,4
Publiczne Gimnazjum nr 4, ul. Rynek 1, Bobrowniki, Ryki	Tak	1	9	9	Tak	5,4
Publiczne Gimnazjum Oszczywilk 11a, Ryki	0	0	0	0	0	-
Ośrodek Rewalidacyjno-Wychowawczy, ul. Ogrodowa 6, Ryki	Tak	0	6	6	Nie	4,5
Razem	x	4	80	80	x	9,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Na terenie Gminy Ryki świadczone są także usługi edukacyjne z zakresu szkolnictwa średniego. Nie są to co prawda placówki, które pozostają pod bezpośrednim zarządem lokalnych władz samorządowych (są to szkoły prowadzone przez Starostwo Powiatowe w Rykach bądź też są to jednostki niepubliczne), jednakże umożliwiają realizację istotnych potrzeb edukacyjnych dla mieszkańców Gminy.

Tab. 20. Placówki edukacyjne szkolnictwa średniego na terenie Gminy Ryki

Nazwa szkoły/placówki	Profile kształcenia w roku szkolnym 2014/2015	Inne ważne informacje
I Liceum Ogólnokształcące im. Marii Skłodowskiej – Curie w Rykach		Szkoły/ placówki prowadzone przez powiat rycki
Zespół Szkół Zawodowych Nr 1 im. Władysława Korzyka w Rykach		
1) Zasadnicza Szkoła Zawodowa Nr 1		
2) Technikum Mechaniczne	<ul style="list-style-type: none"> • technik mechanizacji rolnictwa, • technik pojazdów samochodowych 	
3) Technikum Informatyczne	<ul style="list-style-type: none"> • technik informatyk 	
4) Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych		
Zespół Szkół Zawodowych Nr 2 im. Leona Wyczółkowskiego w Rykach		
1) Zasadnicza Szkoła Zawodowa Nr 2		
2) Liceum Ogólnokształcące		
3) Technikum Budowlane	<ul style="list-style-type: none"> • technik budownictwa 	
4) Technikum Ekonomiczne	<ul style="list-style-type: none"> • technik ekonomista, • technik handlowiec 	
Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Rykach		Szkoły niepubliczne rejestrowane przez powiat rycki
Policealne Studium Zawodowe w Rykach	<ul style="list-style-type: none"> • technik administracji, • technik bezpieczeństwa i higieny pracy, • technik informatyk, • technik ochrony fizycznej osób i mienia, • technik rachunkowości, • technik usług kosmetycznych, technik archiwista, • opiekun w domu pomocy społecznej 	
Pierwsze Prywatne Policealne Studium Zawodowe dla Dorosłych w Rykach	<ul style="list-style-type: none"> • technik rachunkowości, • technik ochrony fizycznej osób i mienia 	
Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych w Rykach		

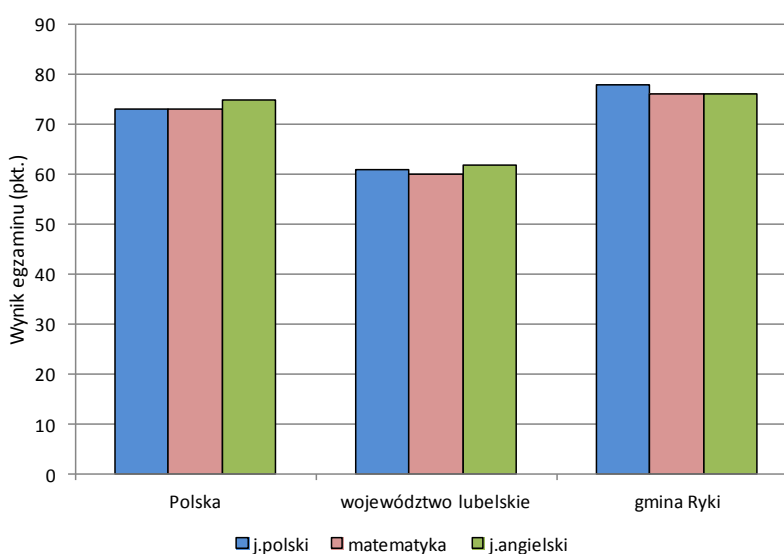
Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Szkolnictwo średnie jest reprezentowane zarówno przez szkoły zawodowe, technika, jak i licea, w tym dla osób dorosłych, a także policealne szkoły zawodowe. Spectrum kierunków kształcenia jest dosyć szerokie jednakże oferta edukacyjna charakteryzuje się przewagą średnio atrakcyjnych – z punktu widzenia potrzeb bieżącego i przyszłego rynku pracy – kierunków kształcenia. Ukierunkowana jest ona bowiem głównie na działalność usługową (absolwenci w zawodach: technik handlu, mechanik pojazdów samochodowych, technik ekonomista, technik informatyk, administratywista, bezpieczeństwo i higiena pracy, rachunkowość, usługi kosmetyczne, opiekun w DPS, technik ochrony fizycznej osób i mienia) i potrzeby rolniczego regionu (technik mechanizacji rolnictwa), a nie nowoczesnego przemysłu (jedynie kształcenie w kierunku budownictwo i częściowo z sektorem usług technik informatyk). Sytuacja taka przyczynia się z jednej strony do wzrostu udziału absolwentów szkół średnich w ogólnej liczbie bezrobotnych, a z drugiej stymuluje migrację zawodową młodych mieszkańców.

Jakość kształcenia

Jakość kształcenia w szkołach podstawowych i gimnazjach w Gminie Ryki przeanalizowano w oparciu o wyniki sprawdzianu szóstoklasisty oraz egzaminu gimnazjalnego.

Wyniki sprawdzianu po klasie VI szkoły podstawowej z 2015⁸ wskazują, że średni wynik uczniów z Gminy Ryki jest wyższy niż średni wynik w województwie oraz w kraju.

Ryc. 21. Wyniki sprawdzianu po klasie VI

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oke.krakow.pl

Uczniowie szkół podstawowych w Gminie osiągnęli wyższą punktację niż średni wynik w województwie i kraju zarówno w części I egzaminu (język polski, matematyka), jak i części II (język angielski). Wśród szkół, których uczniowie wypadli najlepiej na koniec VI klasy wymienić należy przede wszystkim SP w Rososzy, Publiczną Szkołę Podstawową w Rykach oraz SP Oszczywilku. Najsłabiej natomiast wypadły wyniki uczniów z SP w Leopoldowie, SP w Bobrownikach oraz SP Nr 1 im. Mariana Osińskiego.

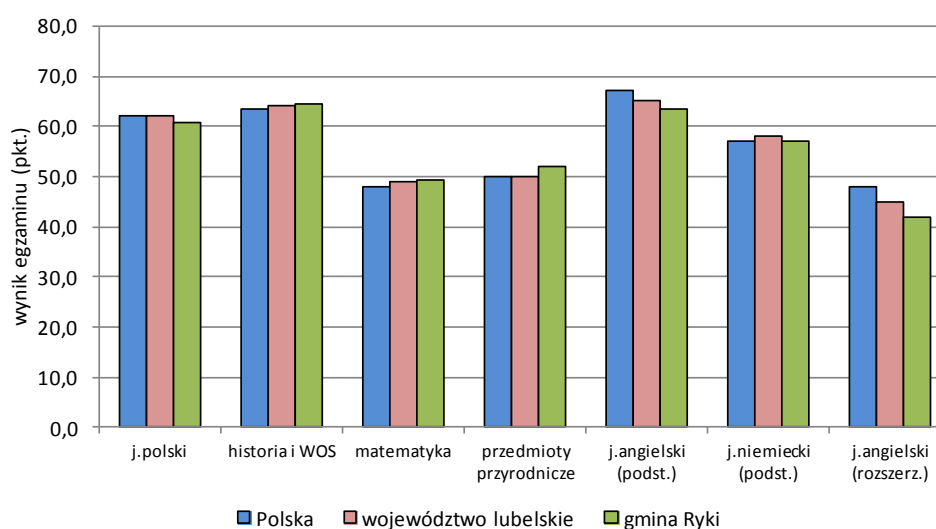
⁸ wyniki udostępnione na stronie okręgowej komisji egzaminacyjnej w Krakowie mają charakter wstępny i opierają się o podstawowe arkusza standardowego. Ostateczne wyniki opublikowane zostaną 24 sierpnia na stronie www.oke.krakow.pl

Tab. 21. Wyniki sprawdzianu po klasie VI według szkół

Szkoła	wynik średni (%)	j. polski (%)	matematyka (%)	j. angielski (%)
Zespół Placówek Oświatowych w Starym Bazanowie	68,6	81,0	55,7	74,3
Publiczna Szkoła Podstawowa Nr 2 w Rykach	74,0	77,7	70,1	81,5
Publiczna Szkoła Podstawowa w Starej Dąb	70,5	73,5	67,2	77,2
Zespół Placówek Oświatowych w Moszczance	71,6	73,6	69,5	67,0
Szkoła Podstawowa Nr 1 im. Mariana Osieńskiego	61,7	73,3	49,5	72,0
Zespół Placówek Oświatowych w Swatach	68,1	72,5	63,5	59,0
Szkoła Podstawowa w Owni	71,0	75,1	66,7	71,0
Szkoła Podstawowa w Rososzy	74,3	82,2	66,1	84,7
Publiczna Szkoła Podstawowa im. Piotra Danysza w Oszczywik	72,2	76,2	67,9	82,9
Publiczna Szkoła Podstawowa w Leopoldowie	60,8	70,5	50,6	67,8
Szkoła Podstawowa im. M. J. Piłsudskiego w Bobrownikach	61,7	63,8	59,5	71,0
gmina Ryki	66,2	75,0	62,0	76,0
województwo lubelskie	67,0	73,0	60,0	76,0
Polska	67,0	73,0	61,0	78,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oke.krakow.pl

Wyniki egzaminu końcowego w gimnazjum na koniec roku szkolnego 2014/2015 wskazują na duże zróżnicowanie. W przypadku części humanistycznej (język polski, historia i WOS) oraz matematyczno-przyrodniczej uczniowie w Gminie nie odbiegali znacząco od średnich wyników ich kolegów w województwie i kraju. Odwrotnie jest natomiast w przypadku języków obcych. Wyniki uczniów, którzy wybrali język angielski wypadły znacznie poniżej średniej wojewódzkiej i krajowej.

Ryc. 22. Wyniki egzaminu gimnazjalnego w 2015 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oke.krakow.pl

Analiza wyników dla poszczególnych szkół wskazuje na duże zróżnicowanie. W przypadku przedmiotów humanistycznych najlepiej ocenieni zostali uczniowie Gimnazjum Publicznego nr 2 oraz Gimnazjum nr 1 im. Nauczycieli Tajnego Nauczania w Rykach. Część matematyczno-przyrodnicza oraz językowa okazała się mocną stroną Gimnazjum nr 4 w Bobrownikach.

Tab. 22. Wyniki egzaminu gimnazjalnego według szkół

Przedmiot	Gimnazjum Publiczne nr 2	Gimnazjum nr 1 im. Nauczycieli Tajnego Nauczania w Rykach	Gimnazjum Publiczne nr 3 w Leopoldowie	Gimnazjum nr 4 w Bobrownikach	Gmina Ryki	Woj. lubelskie	Polska
j.polski	62,3	62,6	53,0	58,0	60,7	62,0	62,0
historia i WOS	68,6	64,2	56,9	64,4	64,6	64,0	63,5
matematyka	54,6	46,3	46,6	58,4	49,2	49,0	48,0
przedmioty przyrodnicze	52,3	52,3	47,1	56,3	51,9	50,0	50,0
j.angielski (podst.)	66,0	65,6	51,1	67,4	63,6	65,0	67,0
j.niemiecki (podst.)	-	57,1	-	-	57,1	58,0	57,0
j.angielski (rozszerz.)	46,0	42,2	30,1	44,6	41,8	45,0	48,0

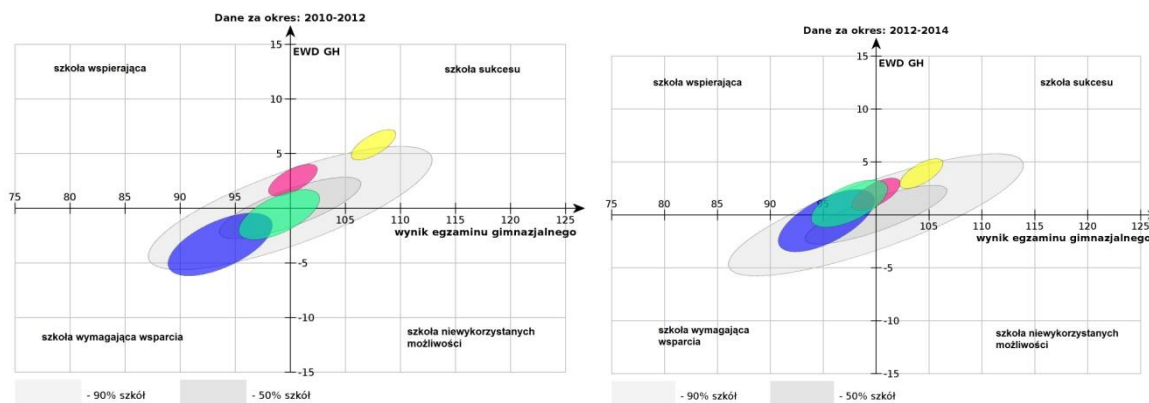
Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oke.krakow.pl

Jakość kształcenia na poziomie gimnazjalnym opisują wskaźniki edukacyjnej wartości dodanej (EWD)⁹. Metoda ta pozwala zmierzyć wkład szkoły w wyniki nauczania. By można je zastosować, potrzebne są wyniki dwóch pomiarów osiągnięć szkolnych: na początku nauki w danej szkole i na jej zakończenie. Wskaźniki EWD pozwalają zmierzyć wkład szkoły w wyniki nauczania, jest swoistą miarą postępu poczynionego przez uczniów podczas nauki w danej szkole. Wskaźnik umożliwia sklasyfikowanie danego gimnazjum do jednej z grup:

- szkoły wspierającej,
- szkoły sukcesu,
- szkoły niewykorzystanych możliwości,
- szkoły wymagającej pomocy.

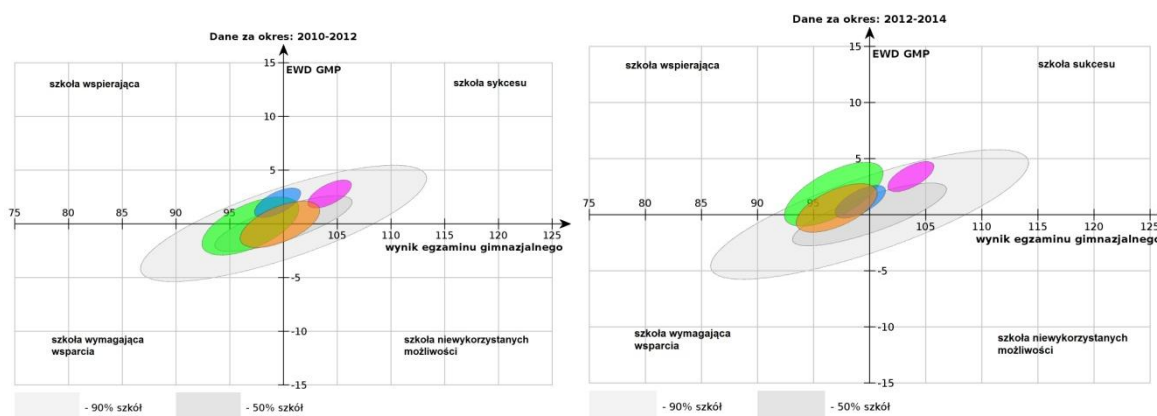
⁹ <http://gimnazjum.ewd.edu.pl/?pstr=1>.

Część humanistyczna

niebieski – Gimnazjum 4 w Bobrownikach; różowy – Gimnazjum nr 1 w Rykach, żółty – Gimnazjum nr 2 w Rykach; zielony – Gimnazjum nr 3 w Leopoldowie

Część matematyczno-przyrodnicza

zielony – Gimnazjum 4 w Bobrownikach; niebieski – Gimnazjum nr 1 w Rykach, różowy – Gimnazjum nr 2 w Rykach; pomarańczowy – Gimnazjum nr 3 w Leopoldowie

Ryc. 23. Edukacyjna wartość dodana dla gimnazjów w Gminie Ryki

Źródło: www.ewd.edu.pl

Wyniki edukacyjnej wartości dodanej w przypadku części humanistycznej wskazują na utrzymywanie się względnie stałego poziomu wyników. Jedynie w Gimnazjum nr 2, którego pozycja uległa obniżeniu. Nadal jednak znajduje się w grupie tzw. Szkół sukcesu. Podobnie wygląda sytuacja w przypadku ocen z przedmiotów matematyczno-przyrodniczych. Generalnie gimnazja w Rykach oscylują wokół średniej dla wszystkich szkół w regionie.

II.2.5 Kultura i sport

Głównym ośrodkiem życia kulturalnego w Rykach wraz z koordynowaniem i nadzorowaniem szeregu przedsięwzięć jest Miejsko-Gminne Centrum Kultury (MGCK). Ponadto działa tu kino Renesans oraz Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna. Centrum prowadzi szeroką działalność na wielu płaszczyznach począwszy od organizacji i koordynacji imprez kulturalnych poprzez upowszechnianie wiedzy i kultury. Zaspokajaniem potrzeb czytelniczych mieszkańców miasta i gminy zajmuje się Miejsko - Gminna Biblioteka Publiczna. Celem jest stworzenie jak najlepszych warunków do harmonijnego i wszechstronnego rozwoju mieszkańców poprzez ustawiczną edukację kulturalną, kształtującą nawyki odbiorcy wartości naszego kręgu kulturowego. Dzięki różnorodnej i bogatej ofercie programowej oraz ścisłej współpracy z organizacjami i stowarzyszeniami działającymi na naszym terenie MGCK w dużym stopniu zaspakaja potrzeby kulturowe mieszkańców. Obok działalności programowej MGCK zajmuje się również upowszechnianiem i promowaniem kultury lokalnej, patronując twórcom i zespołom z regionu. Wokół Centrum skupione są zespoły śpiewacze, szczególnie z okolicznych kół gospodyń wiejskich. Do cyklicznych imprez organizowanych w Rykach zaliczyć można: Dni Ryk, Święto Karpia z Pradoliny Wieprza, Przegląd Zespołów Śpiewaczych Kół Gospodyń Wiejskich, Ogólnopolski Przegląd Piosenki Rockowej „Rykwisko Live” oraz Weekend z LRY. Jeśli chodzi o prasę, to na terenie Ryk ukazuje się tygodnik „Twój Głos”.

W MBGP¹⁰ funkcjonują dwa oddziały: Oddział dla Dzieci i Oddział dla Dorosłych w Rykach oraz cztery filie biblioteczne. Liczba pracowników zatrudnionych we wszystkich placówkach bibliotecznych wynosi 8, przy czym 4 osoby są zatrudnione na ½ etatu. Łączny zasób książkowy obejmuje ok. 59 tys. woluminów. Liczba wypożyczeń sięga ok. 58 tys. rocznie. Biblioteki oferują czytelnikom bogaty księgozbiór o charakterze

---

¹⁰ Oddział dla Dzieci i Oddział dla Dorosłych w Rykach w 2014 roku z uwagi na remont były czynne tylko 6 miesięcy, Filia Biblioteczna w Bobrownikach z powodu remontu była nieczynna w okresie 1.06 – 31.10.2014

uniwersalnym, obejmującym beletrystykę; literaturę popularno-naukową; encyklopedie, słowniki, informatory, poradniki, przewodniki.

Tab. 23. Imprezy kulturalne na terenie Gminy

Nazwa imprezy	Organizator	Charakter imprezy (lokalny/powiat./województwo./ogólnopolski.)	Czas trwania (dni)	Szacunkowa ilość uczestników
Powitanie Nowego Roku	MGCK	lokalny	1 dzień	1 000
Finał Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy	MGCK	lokalny	1 dzień	300
Koncert Noworoczny	MGCK	lokalny	1 dzień	210
Kamawał Staropolski „kultura, Tradycja, Zwyczaje Ziemi Ryckiej”	MGCK, KGW, Sołectwa z Gminy Ryki	lokalny	1 dzień	500
Rodzinka PRL-impresza kabaretowa	MGCK	lokalny	2 x/rok	200
Rocznica Uchwalenia Konstytucji 3 Maja	MGCK	lokalny	1 dzień	500
Dzień Animatora Kultury – Koncert „Najlepsi z najlepszych”	MGCK	lokalny	1 dzień	450
Sobótka	MGCK	lokalny	1 dzień	800-1000
Ogólnopolski Przegląd Zespołów Rockowych ”Rykowski Live”	MGCK	ogólnopolski	1 dzień	200-500
Dni Ryk	MGCK, Rada Miejska, szkoły, zakłady pracy, organizacje społeczne	lokalny	1-3 dni	2000-3000
Święto Plonów	MGCK, MGZRKiOR, szkoły, zakłady pracy, organizacje społeczne	lokalny	1 dzień	1500
Dzień seniora – wdzięczność muzyką i tańcem wyrażona	MGCK, UM, Starostwo Powiatowe	lokalny	1 dzień	210
Rocznica Odzyskania przez Polskę Niepodległości	UM, Starostwo Powiatowe, OSP szkoły, parafia w Rykach, zakłady pracy, organizacje społeczne	lokalny	1 dzień	500
Muzyczne Mikołajki	MGCK	lokalny	1 dzień	250
Miejsko-Gminna Wigilia Tradycja, Kultura, zwyczaje „Ziemi Ryckiej”	MGCK, UM, KGW	lokalny	1 dzień	800
Ogólnopolski Konkurs Recytatorski – „Przebudzeni do życia”	MGCK, Starostwo Powiatowe	powiatowy	1 dzień	30 – 100
Ogólnopolski Konkurs Recytatorski – Turniej Powiatowy	MGCK, Starostwo Powiatowe	powiatowy	1 dzień	30 – 100
Turniej Powiatowy Małego Konkursu Recytatorskiego	MGCK, Starostwo Powiatowe	powiatowy	1 dzień	130
Turniej Powiatowy Jesiennego Konkursu Recytatorskiego	MGCK, Starostwo Powiatowe	powiatowy	1 dzień	120
Miejsko-Gminny Przedszkolny Konkurs Recytatorski	MGCK	lokalny	1 dzień	100
Wojewódzki Przegląd Teatrów Dziecięcych i Młodzieżowych	MGCK, Starostwo Powiatowe, WOK Lublin	wojewódzki	2 dni	200
Powiatowy Przegląd Piosenki Dziecięcej i Młodzieżowej	MGCK, Starostwo Powiatowe,	powiatowy	1 dzień	30 – 100
Wojewódzki Festiwal Piosenki Dziecięcej i Młodzieżowej „Śpiewający Słowik”	MGCK, Starostwo Powiatowe, WOK Lublin	wojewódzki	3 dni	70/300 –500
Miejsko-Gminny Przegląd Piosenki Przedszkolnej	MGCK	lokalny	1 dzień	100
Przegląd Powiatowy Konkursu Młodych Instrumentalistów	MGCK, Starostwo Powiatowe,	powiatowy	1 dzień	50
Regionalny Przegląd Kapel i Zespołów Śpiewaczych	MGCK, UM, Starostwo Powiatowe, KGW, MGZRKiOR, WOK Lublin	regionalny	1 dzień	150-1000
Spotkanie integracyjne seniorów „Dzień miłego klimatu”	MGCK, PZERI w Rykach	Powiatowy	1 dzień	150
Koncert Charytatywny „Potrafimy być tu razem”	I LO, MGCK, UM, Starostwo Powiatowe	lokalny	1 dzień	250

Koncert Papieski	Parafia Najświętszego Zbawiciela, MGCK	lokalny	1 dzień	250
Recitale	MGCK	lokalny	4 x/rok	800
Spektakle Teatrów Zawodowych	MGCK	lokalny	8 x/rok	1600
Wernisaże	MGCK	lokalny	10 x/rok	8000

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Od wielu lat Miejsko – Gminna Biblioteka Publiczna w Rykach bierze udział w szeregu imprez, akcji i wydarzeń ogólnopolskich, tj.: Cała Polska Czyta Dzieciom, Noc Bibliotek, Odjazdowy Bibliotekarz, Tydzień Bibliotek. Prowadzi również Dyskusyjny Klub Książki, warsztaty komputerowe dla osób 50+ (Latarnicy Polski Cyfrowej), współpracuje z Uniwersytetem Trzeciego Wieku. Tradycją stały się również spotkania autorskie ze znanymi pisarzami organizowane przez MGBP.

Tab. 24. Wykaz bibliotek w Gminie Ryki

Miejscowość	Liczba pracowników	Liczba woluminów	Wypożyczenia woluminów na zewnątrz	Liczba czytelników
MGBP Ryki :	8	58371	34042	2380
FB Bobrowniki	1 (1/2 etatu)	6584	1675	130
FB Moszczanka	1 (1/2 etatu)	6714	3349	215
FB Rososz	1 (1/2 etatu)	6638	2549	163
FB Stary Bazarów	1 (1/2 etatu)	6922	3356	180
Oddział dla Dzieci	1	9792	4693	562
Oddział dla Dorosłych	3	21721	18420	1130

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach (informacje na podstawie sprawozdań)

Dobrze rozwinięta jest sieć świetlic wiejskich, bowiem na terenie Gminy działa łącznie 29 placówek. W Gminie Ryki odbywa się wiele zawodów i imprez sportowych, zarówno o zasięgu lokalnym, jak też o charakterze powiatowym, wojewódzkim oraz ogólnopolskim. Średniorocznie bierze w nich udział ok. 20 – 25 tys. osób. Wykaz imprez wraz z podstawowymi informacjami na ich temat zawiera tabela 24.

Ponadto oprócz wspomnianych imprez w okresie letnim odbywają się festyny, i pikniki oraz różne wydarzenia kulturalne w okresie ferii zimowych i wakacji, które również przyciągają w ciągu roku ok. 2-3 tys. osób. Gmina organizuje także tzw. „dni gminy”, czyli „Dni Ryk” – festiwal kultury Ziemi Ryckiej ma na celu wspieranie i promocję twórczości regionalnej, popularyzację osiągnięć artystycznych dzieci, młodzieży i dorosłych a także wyrównanie i upowszechnianie dostępu do polskiej twórczości artystycznej. Festiwal stwarza szansę na integrację społeczności lokalnej, zapoznanie jej z tradycją, sztuką, kulturą i historią miasta i regionu. Na terenie miasta

i gminy działa wiele zespołów i artystów, którzy zajmują się tańcem, muzyką, śpiewem, działalnością kabaretową, teatralną, malarstwem, poezją, czy pisarstwem (por. tab. 25).

Tab. 25. Zespoły artystyczne i indywidualni artyści z terenu Gminy Ryki

Zespół/artysta	Profesja
Dziecięcy Zespół Tańca Ludowego przy ZSO Nr 1 w Rykach	taniec
Kapela „Rykowiacy”	muzyka
Zespół Tańca Ludowego „Ryki” Oldboje/MGCK	taniec
Schola „Niebieskie Owiczki”/Parafia Najświętszego Zbawiciela	śpiew
Grupa Wokalna „Przyjaciele Przedszkola”	śpiew
Grupa Artystyczna Dorosłych	kabaret
Kapela „Pośpiechy”/Ognisko Muzyczne	muzyka
Zespoły Śpiewacze: Rososz, Oszczywik, Bazanów, „Moszczaniani”, Pelagia, Karczmiska, Sierskowola, Ownia, Swaty, Nowa Dąbia, Bobrowniki, Brusów/MGCK	śpiew
Teatry obrzędowe: Karczmiska, „Pelagia”	teatr
Kabaret „To i owo” Bazanów	kabaret
Teatry dziecięce i młodzieżowe: „Kociaki”, „Kocury”/MGCK, „Teatralni”/ZSO Nr 1	teatr
Zespoły taneczne dziecięce i młodzieżowe: „Mali przyjaciele I, II”, „Rytm”/MGCK, Pary taneczne/Bazanów	taniec
Kacper Gugala	Aktor/recytator
Genowefa Kurant	Solistka ludowa
Wanda Mróz	Solistka ludowa
Jadwiga Kuchnio	rękodzieło
Bożena Szafrąńska	Rękodzieło
Bogdan Grudniak	malarstwo
Agnieszka Jakubik	malarstwo
Bartosz Pawlik	muzyk
Maria Rodak	Malarstwo, twórczość literacka-poezja
Janina Ostrzyżek	Twórczość literacka
Halina Krotowska	Twórczość literacka
Eugeniusz Maciaszek	Twórczość literacka
Zbigniew Lipski	Twórczość literacka
Krystian Pielacha	Twórczość literacka
Andrzej Maśkiewicz	Twórczość literacka
Maria Łukasik	Twórczość literacka
Krystyna Czajka	Twórczość literacka
Barbara Kwiatkowska	Regionalna twórczość literacka
Hanna Witek	Twórczość literacka
Bogumiła Porowska	Twórczość literacka
Monika Mierzwińska	Twórczość literacka
Agnieszka Wnuk	Twórczość literacka
Monika Dąbrowska	Twórczość literacka
Joanna Makulec	Twórczość literacka

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Działalnością w sferze sportu zajmuje się Miejsko-Gminny Ośrodek Sportu i Rekreacji w Rykach, który jest animatorem i organizatorem wszelkiego rodzaju

turniejów i zawodów sportowych, ściśle współpracuje z organizacjami, stowarzyszeniami i klubami sportowymi działającymi na terenie Gminy z którymi współorganizuje wielu imprez o charakterze rekreacyjno-sportowym, takich jak festyny miejskie i osiedlowe, gry terenowe oraz zawody w różnych dziedzinach sportu. Teren miasta i gminy jest areną wielu znaczących imprez sportowych, w tym organizatorem Mistrzostw Polski i Pucharu Polski w wyciskaniu sztangi leżąc, wyścigów, maratonów i Pucharów Polski w kolarstwie „MASTERS” oraz jednej z najbardziej znanych i widowiskowych imprez organizowanych na tym terenie – Rajdu Samochodów Terenowych „RYKOWISKO”. Imprezy te mają wieloletnią tradycję i cieszą się ogromną popularnością zarówno wśród uczestników (biorą w nich udział zawodnicy z całej Polski) jak i widzów. Na terenie Gminy Ryki działa 11 stowarzyszeń prowadzących działalność w zakresie kultury fizycznej i rekreacji, realizując zajęcia sportowe w kilkunastu dyscyplinach, z których najpopularniejsze to piłka nożna (m.in. kluby MKS „Ruch” Ryki i KS „Amator” Leopoldów-Rososz), tenis stołowy (UPKS „Błękitni” Leopoldów, UKS „Bobry” Bobrowniki, UPKS „ARKA” Ryki), kolarstwo, koszykówka (UPKS „ARKA” Ryki) i trójbój siłowy (Miejski Klub Sportowy „TUR” Ryki). Organizacje te zainicjowały swoją działalność w ostatnich kilku latach nie licząc dwóch najbardziej zasłużonych klubów piłkarskich MKS „Ruch” Ryki i KS „Amator” Leopoldów-Rososz, których rodowód sięga drugiej połowy ubiegłego stulecia. Działalność w zakresie rozwoju sportowego dzieci i młodzieży prowadzą również kluby uczniowskie – UPKS „Błękitni” Leopoldów, UKS „Bobry” Bobrowniki, UPKS „Lider” Sierskowola, UKS „Spartakus” przy ZSO Nr 1, UKS Wichry Bazanów, oraz Szkolne Koła Sportowe zrzeszone w Powiatowym Związku Sportowym. Stowarzyszenia te realizują swoje cele poprzez rozwój kultury fizycznej w środowisku szkolnym.

Tab. 26. Związki, kluby i stowarzyszenia sportowe na terenie Gminy Ryki

Nazwa związku, stowarzyszenia, klubu sportowego	Zakres działalności	Ilość uczestników
Klub Sportowy „AMATOR” Leopoldów, Rososz	Szkolenie sportowe, udział w rozgrywkach piłki nożnej i tenisa stołowego)	134; 20
Miejski Klub Sportowy RUCH Ryki	Szkolenie sportowe, udział w rozgrywkach piłkarskich	średnio 155 osób w 2014 r. Rotacja uczestników
Uczniowsko-Parafialny Klub Sportowy „ARKA” Ryki	Szkolenie sportowe, udział w rozgrywkach tenisa stołowego	58
Uczniowski Klub Sportowy „BOBRY” Bobrowniki	Szkolenie sportowe, udział w rozgrywkach tenisa stołowego	40
Uczniowsko –Parafialny Klub Sportowy „Błękitni” Leopoldów	Szkolenie sportowe, udział w rozgrywkach tenisa stołowego	55
Miejski Klub Sportowy „TUR” Ryki	Szkolenie sportowe, udział w rozgrywkach –	40-60

	wyciskanie sztangi leżąc, oraz trójbój siłowy	
UKS SPARTAKUS Ryki	Szkolenie sportowe	162
UKS LIDER Sierskowola	Szkolenie sportowe	30
UKS WICHRY Bazanów	Szkolenie sportowe	30

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Tab. 27. Imprezy sportowe na terenie Gminy Ryki

Nazwa imprezy	Organizator	Charakter imprezy (lokalny, powiatowy, wojewódzki, ogólnopolski)	Czas trwania (ilość dni)	Szacunkowa ilość uczestników
Halowy Turniej Piłki Nożnej o Puchar Burmistrza	MGOSiR Ryki	powiatowy	20 dni	250
Parafiada Diecezji Siedleckiej	UPKS ARKA Ryki	wojewódzki	2 dni	500
Rycka Liga Koszykówki	MGOSiR Ryki	powiatowy	10 dni	120
Turniej Brydża Sportowego	MGOSiR Ryki	powiatowy	12 dni	250
Diecezjalny Turniej Tenisa Stołowego	UPKS ARKA Ryki	wojewódzki	1 dzień	300
Wyciskanie Sztangi Leżąc	MKS TUR Ryki	ogólnopolski	1 dzień	50

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Oprócz działalności sportowo-rekreacyjnej i organizowanych imprez ważne jest zaplecze materialno-infrastrukturalne. Baza sportowa gminy, umożliwiająca uprawianie różnych dyscyplin sportowych i aktywne spędzanie wolnego czasu, składa się przede wszystkim z:

- stadionu miejskiego – MGOSiR w Rykach,
- boiska wielofunkcyjnego ORLIK, przy ZSO Nr 2 w Rykach, składającego się z boiska do piłki nożnej, siatkowej i koszykówki, boiska wielofunkcyjnego, boisko do piłki plażowej, bieżni, skoczni w dal, rzutni do pchnięcia kulą,
- boiska w Sierskowoli,
- boiska wielofunkcyjnego przy ZSZ Nr 1 w Rykach,
- boiska wielofunkcyjnego przy ZSZ Nr 2 w Rykach.

Ponadto funkcjonuje tu pływalnia powiatowa w Rykach oraz inne obiekty np. „Staw Skalski” udostępniony do amatorskiego połowu ryb.

II. 3 Sfera gospodarcza

Sfera gospodarcza obejmuje zagadnienia: rynku pracy, przedsiębiorczości, instytucji otoczenia biznesu, turystyki i rekreacji, społeczeństwa obywatelskiego i bezpieczeństwa.

II.3.1 Rynek pracy

Rynek pracy w Gminie Ryki jest pochodną kilku czynników, silnie oddziałujących na cały sektor gospodarczy. Z jednej strony sytuacja ta jest determinowana położeniem Gminy i jej potencjałem gospodarczym, z drugiej zaś strony dynamicznymi zmianami w gospodarce zachodzącymi na przestrzeni ostatnich lat. Wszystko to przyczynia się do zmian kształtowania się struktury społeczno-zawodowej ludności oraz jej źródeł utrzymania. Oczywiście głównym źródłem utrzymania większości gospodarstw domowych pozostaje czynna praca zawodowa, wykonywana zarówno na rachunek własny (dotyczy to szczególnie sektora rolnictwa), jak i praca najemna. Spisy Powszechne, które są sporządzane mniej więcej raz na dekadę (ostatni NSP -2011 r.), wskazują jednak, iż udział tych grup sukcesywnie maleje. Zmiana ta następuje przy jednoczesnym wzroście udziału ludności utrzymującej się z pozostałych źródeł, w tym źródeł o charakterze socjalnym (utrzymujący się z tytułu rent i emerytur) czy też deklarujących inne źródła utrzymania (głównie zasiłki dla bezrobotnych lub pomoc opieki społecznej). W wyniku następujących zmian zaczyna kształtować się niekorzystna struktura ludności posiadające własne źródło utrzymania (następuje wzrost udziału osób nie utrzymujących się z pracy na korzyść innych źródeł, w tym emerytur i rent). Dane z 2013 r. dotyczące rynku pracy pokazuje tab. 28.

Istotnym czynnikiem wpływającym na kształt rynku pracy są osoby pozostające bez pracy. W latach 2010-2013 liczba bezrobotnych nieustannie rosła, co wpłynęło na wskaźnik udziału bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym. W 2013 r. wskaźnik ten wzrósł do poziomu 10,3 bezrobotnych/100 os. W wieku produkcyjnym. Ostatni rok przyniósł pozytywne zmiany na rynku pracy, bowiem liczba bezrobotnych

niewiele zmalała o nieco ponad 100 osób z 1352 (2013 r.) do 1247 (2014 r.). Przełożyło się to na spadek wskaźnika do poziomu 9,6.

Tab. 28. Podstawowe dane o rynku pracy w 2013 r.

Wyszczególnienie	Powiat rycki	Gmina Ryki
Pracujący*	8 316	3529
Bezrobotni zarejestrowani	3 476	1352
w tym kobiety w %	45,5	45,2
Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w %	9,5	10,3
Udział zarejestrowanych bezrobotnych kobiet w liczbie kobiet w wieku produkcyjnym w %	9,5	10,1

* dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób; bez pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie.

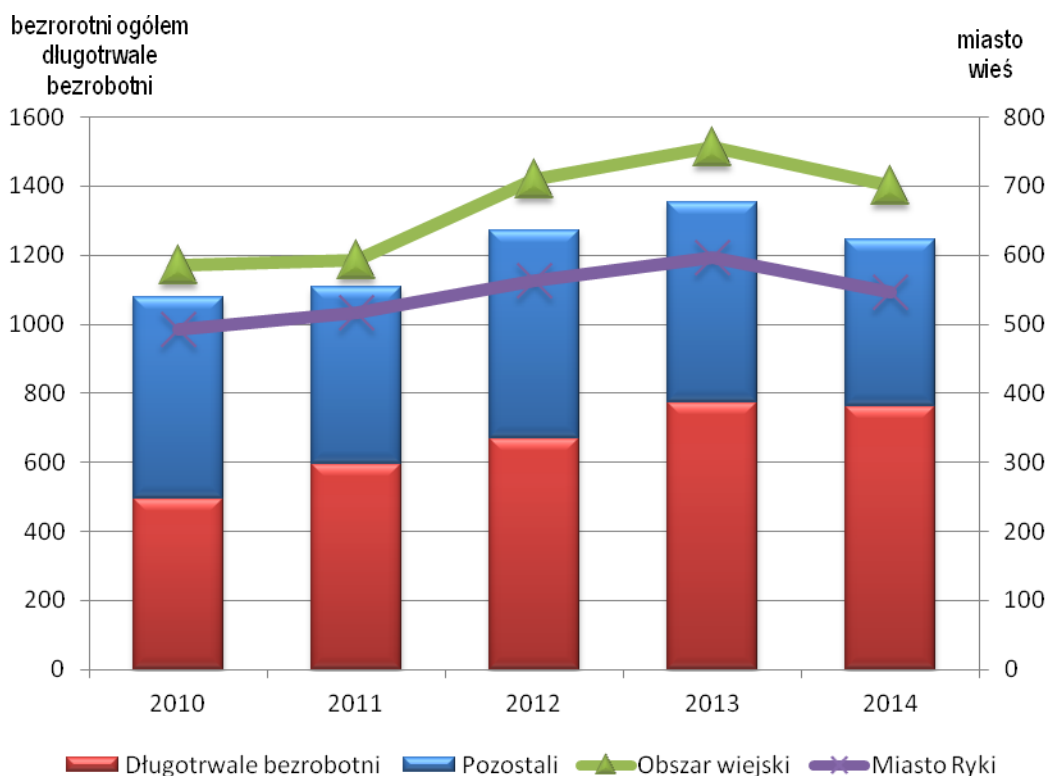
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS, Warszawa

Wśród osób bezrobotnych utrzymuje się nieco wyższy poziom na terenach wiejskich (56% ogółu bezrobotnych) aniżeli w mieście (44%). Tym, co może niepokoić to udział osób pozostających długotrwale bezrobotnymi. Ich liczba sukcesywnie się zwiększa, z 46% do 61% w ogólnej liczbie bezrobotnych. Takie zjawisko powoduje utrwalanie się poziomu ubóstwa i uzależnienia od świadczeń pomocy społecznej osób pozostających bez pracy. Osobom, które raz wypadły z rynku pracy coraz trudniej jest na niego wrócić.

Tab. 29. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych ogółem oraz długotrwale bezrobotnych

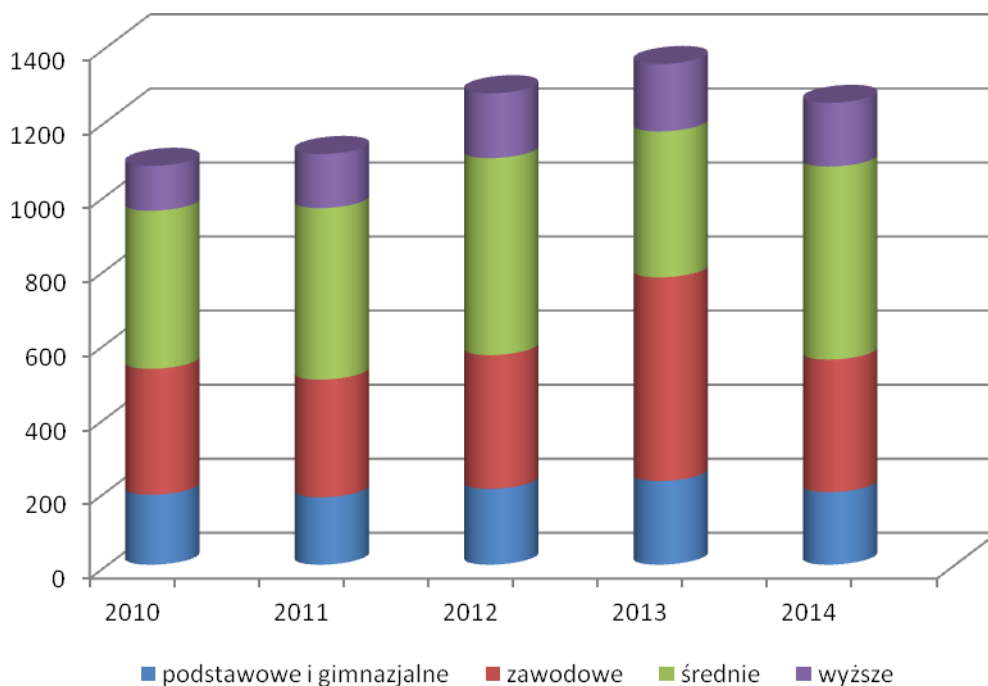
Obszar	2010		2011		2012		2013		2014	
	Ogółem	Długotrwale bezrobotni	Ogółem	Długotrwale bezrobotni	Ogółem	Długotrwale bezrobotni	Ogółem	Długotrwale bezrobotni	Ogółem	Długotrwale bezrobotni
Razem	1077		1109		1273		1352		1247	
Obszar wiejski	585	495	592	594	710	668	756	774	700	764
Miasto Ryki	492		517		563		596		547	

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Ryc. 24. Wielkość i struktura bezrobotnych wg miejsca zamieszkania i bezrobotnych ogółem oraz długotrwale

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Ryc. 25. Wielkość i struktura bezrobotnych wg wykształcenia

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

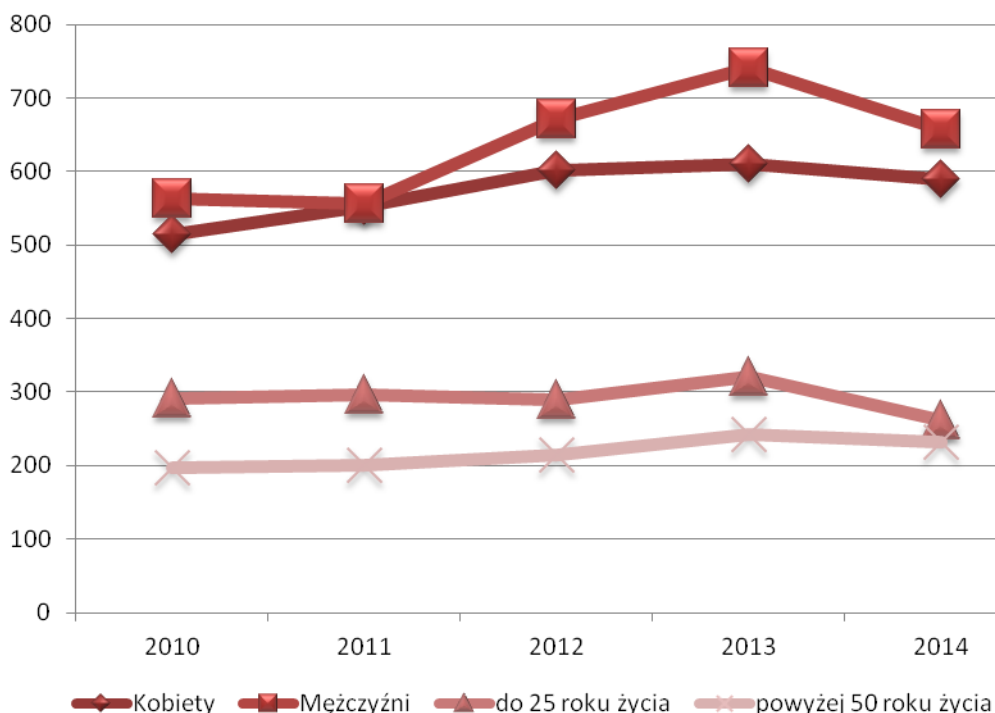
Niekorzystnym zjawiskiem jest wysoki udział osób młodych (do 25 roku życia) w ogólnej liczbie bezrobotnych, który wynosi 21%. Zauważalny jest jednak pozytywny trend, iż udział tej grupy wiekowej jest z roku na rok coraz niższy, bowiem jeszcze w 2010 r. osoby młode stanowiły 27% ogółu bezrobotnych. Na stosunkowo stabilnym poziomie pozostaje natomiast odsetek osób powyżej 50 roku życia, który oscyluje wokół 18%.

Na stopę bezrobocia zbyt istotnie nie oddziałuje natomiast zbyt niski poziom wykształcenia osób bezrobotnych. W Gminie Ryki przeważają bezrobotni z wykształceniem średnim (42%), co nie potwierdza tezy, iż im niższe wykształcenie tym wyższe bezrobocie. Drugą najliczniejszą grupę stanowią bezrobotni z wykształceniem zasadniczym zawodowym (29%), natomiast osoby z wykształceniem podstawowym i wyższym są na stosunkowo zbliżonym poziomie (odpowiednio: 16% i 14%). Stwierdzona niska aktywność zawodowa osób z wykształceniem wyższym i średnim wiąże się ze specyfiką rynku pracy w Rykach i okolicy, bowiem mniejsze ośrodki generują mniejsze zapotrzebowanie na wysoko wykwalifikowaną siłę roboczą, zaś przeważają bardziej tradycyjne branże działalności gospodarczej.

Tab. 30. Bezrobocie w gminie Ryki wg płci, wieku i wykształcenia

Liczba bezrobotnych	2010		2011		2012		2013		2014	
	Obszar wiejski	Miasto	Obszar wiejski	Miasto	Obszar wiejski	Miasto	Obszar wiejski	Miasto	Obszar wiejski	Miasto
Kobiety	286	228	309	243	335	267	345	266	336	254
Mężczyźni	299	264	283	274	375	296	411	330	364	293
do 25 roku życia	291		297		290		321		262	
powyżej 50 roku życia	197		201		215		242		232	
wykształcenie podstawowe i gimnazjalne	189		182		205		226		196	
wykształcenie zawodowe	340		318		361		550		358	
wykształcenie średnie	427		463		532		394		521	
wykształcenie wyższe	121		146		175		182		172	

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Ryc. 26. Wielkość i struktura bezrobotnych wg wykształcenia

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Tab. 31. Podstawowe dane o bezrobociu w Gminie Ryki

Liczba bezrobotnych	2012	2013	2014
Liczba bezrobotnych niepełnosprawnych	48	49	57
Liczba bezrobotnych długotrwale	668	774	764
Liczba bezrobotnych uprawnionych do zasiłku	163	130	129
Liczba bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych	253	250	294
Liczba bezrobotnych samotnie wychowujących dzieci do lat 18	66	80	80
Liczba ofert pracy ogółem	305	325	326
Liczba ofert pracy na 1 bezrobotnego	0,24	0,24	0,26

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Szczegółowa analiza osób bezrobotnych pozwala na zdefiniowanie kilku wyróżniających trendów i sprofilowanie osób szczególnie zagrożonych tym zjawiskiem. Z biegiem czasu coraz trudniej znaleźć pracę osobom niepełnosprawnym, biernym zawodowo (pozostającym długi czas bez pracy), o niskich kwalifikacjach zawodowych, do tego wychowujących samotnie nieletnie dzieci. Maleje także liczba osób uprawnionych do pobierania zasiłku. Wszystkie te elementy tworzą niezbyt

optymistyczny obraz rynku pracy, zwłaszcza dla osób, których dotyczy większość wskazanych problemów i przyczyn.

Z informacji o dostępnych w Powiatowym Urzędzie Pracy o formach wsparcia dla osób bezrobotnych będących mieszkańcami Gminy Ryki w roku 2014 wynika iż:

- liczba osób skierowanych do pracy w ramach prac interwencyjnych wyniosła 20, na ogółem uczestniczących 35,
- liczba osób uczestniczących w robotach publicznych wyniosła 16, na ogółem uczestniczących 29,
- liczba osób skierowanych na staż wyniosła 184, na ogółem uczestniczących 460.

Wśród form zapobiegania bezrobociu oraz form wsparcia dla tych osób przeważają staże i szkolenia. Odpowiednio w latach 2012-2014 staże przeszło 2012 – 78%, 2013 – 69%, 2014 – 85% bezrobotnych. W szkoleniach uczestniczyło odpowiednio: 2012 – 48%, 2013 – 17%, 2014 – 64%.

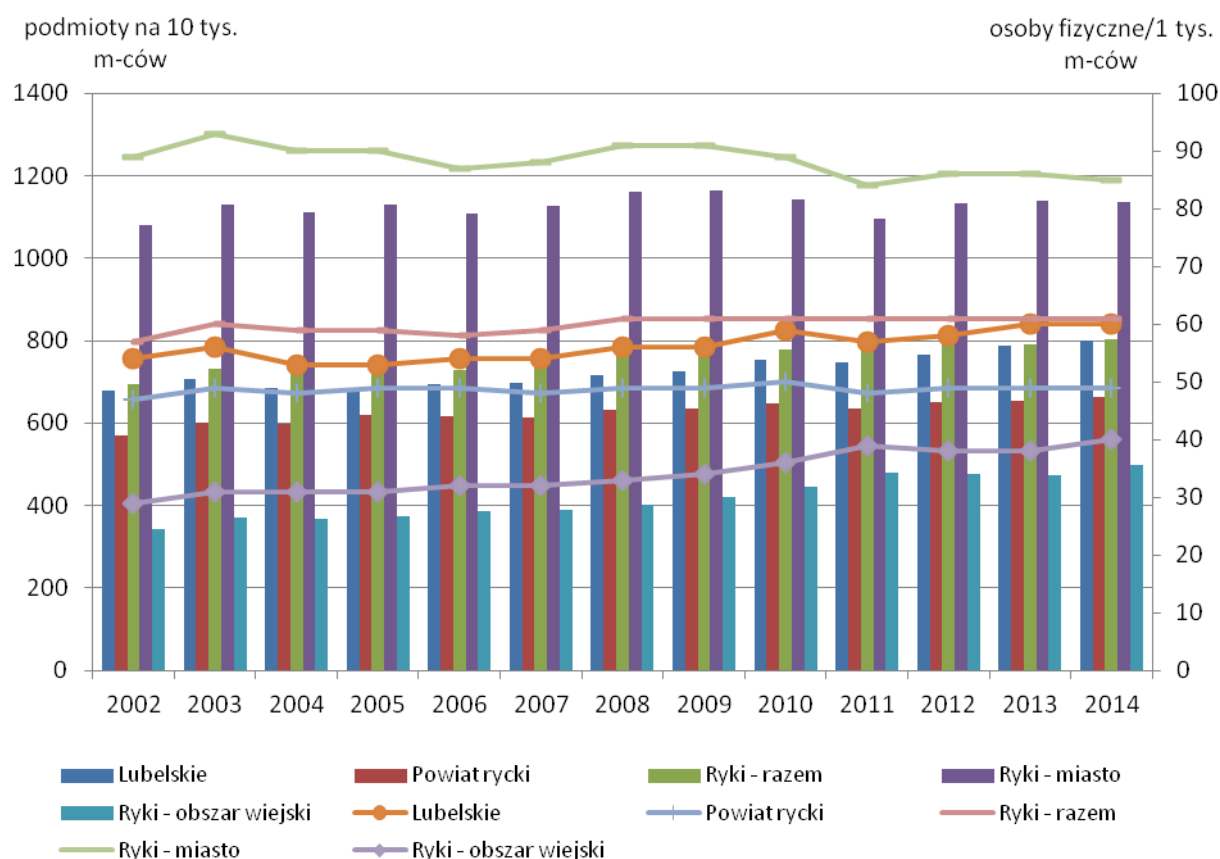
II.3.2 Przedsiębiorczość

Obszar Gminy Ryki, czy też szerzej powiatu ryckiego, stanowi stosunkowo atrakcyjne miejsce lokalizacji inwestycji. Do korzystnych warunków, umożliwiających rozwój gospodarczy należy zaliczyć przebiegające ważne linie drogowe i kolejowe, położenie geograficzne w rejonie doliny rzeki Wieprz i doliny Wisły rzutujące na wysokie walory krajobrazowe, korzystne warunki do rozwoju energetyki w oparciu o odnawialne źródła energii (w tym zasoby energetyczne wiatru), dobre warunki naturalne dla rozwoju upraw ogrodnich oraz ekologicznego rolnictwa. Wyznacznikiem przedsiębiorczości jest liczba podmiotów gospodarczych oraz wskaźnik określony na podstawie liczby podmiotów gospodarki narodowej w przeliczeniu na liczbę mieszkańców. Poziom nasycenia przedsiębiorczością na 10 tys. mieszkańców stanowi jeden z mierników zarówno aktywności gospodarczej i kreatywności mieszkańców, jak również atrakcyjności inwestycyjnej powiatu i poszczególnych gmin.

Rozmieszczenie różnych form działalności gospodarczej w poszczególnych gminach powiatu jest dość zróżnicowane. Pod względem liczebności podmiotów gospodarczych przeważają miasta Dęblin (1248 podmiotów) i Ryki (1123 podmiotów). Do stosunkowo dobrze rozwiniętych gmin wiejskich pod względem gospodarczych

należy także część wiejska Gminy Ryki (540 podmiotów). Łącznie na terenie całej Gminy funkcjonuje 1663 podmioty gosp. Dane rejestru REGON wykazują, że analizowana Gmina charakteryzuje się dodatnią dynamiką rozwoju. Świadczy o tym tempo wzrostu liczby nowych podmiotów gospodarczych, których w latach 2009-2014 przybyło 91 (wzrost od 1572 do 1663 jednostek), przy czym gros przypadło na część wiejską.

Tym niemniej wskaźnik przedsiębiorczości mierzony liczbą podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców jest niewysoki i wynosi 80,3 podmiotów (2014 r.), co daje wskaźnik znacznie gorszy niż średnia dla kraju (103,2). Jednocześnie jest wyższy od średniej dla powiatu ryckiego (66,3) i mocno zbliżony do średniej dla woj. lubelskiego (79,9).

Ryc. 27. Wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru Regon na 10 tys. mieszkańców oraz osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1 tys. mieszkańców w Gminie Ryki na tle powiatu ryckiego i woj. lubelskiego

Źródło: opracowanie własne

Co warto podkreślić, wskaźnik przedsiębiorczości rośnie cały czas od kilkunastu lat i to pomimo faktu, iż od 2007 r. mamy do czynienia ze znacznym spowolnieniem gospodarczym wywołanym globalnym kryzysem. Zatem również w przypadku dekoniunktury możliwe jest takie prowadzenie polityki, aby stymulować rozwój przedsiębiorczości, co dodatkowo wpływa na łagodzenia niekorzystnych skutków kryzysu.

Aktywność gospodarcza mieszkańców Ryk jest przede wszystkim efektem wzrostu udziału sektora prywatnego w strukturze gospodarczej Gminy. W strukturze własnościowej zdecydowanie dominują podmioty prywatne, których jest 1577, co stanowi 95,8% ogółu podmiotów. Sektor ten stanowią głównie osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, których jest 1265, tj. 80,2% ogółu firm prywatnych. Z pozostałych form własnościowych przedsiębiorstw prywatnych najliczniejsze są: stowarzyszenia i organizacje społeczne – 55 (4%) i spółki handlowe – 68 (5,4%). Spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego jest 7. W sektorze publicznym działa 85 jednostek (5%).

Próbując ocenić aktywność gospodarczą mieszkańców, najważniejszą kategorią analizy są osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Są to inicjatywy kreowane przez samych mieszkańców próbujących podjąć prywatną działalność na własną rękę. Jest to najbardziej przedsiębiorcza grupa osób, która wpływa na stymulowanie lokalnej gospodarki. W Gminie Ryki wskaźnik przedsiębiorczości mierzony liczbą podmiotów gospodarczych prowadzących przez osoby fizyczne wykazuje niewielki trend wzrostowy, który jednak od 7 lat stagnuje i właściwie się nie zmienia (61 podm./1000 mieszk.). Taka sytuacja może być spowodowana kryzysem i niepewnością, a jak wskazują liczne badania ankietowe, gros ludzi dokonuje wyboru w oparciu o stabilność pracy. Stąd też wolą oni pracę w sektorze publicznym, którą uważają za względnie stabilną i pewną. Stwarza to minimum bezpieczeństwa ekonomicznego, co w obliczu załamania na rynkach gospodarczych w latach 2007-2011 miało istotne znaczenie. Tym niemniej władze samorządowe powinny zwrócić szczególną uwagę na tę grupę przedsiębiorców i starać się tworzyć przyjazne mechanizmy ułatwiające podejmowanie trudu zakładania i prowadzenia własnych firm, co pozwoli podnieść wskaźnik aktywności gospodarczej. Dobrze rozwinięta sfera działalności indywidualnej, tzw. Sektora małych i średnich przedsiębiorstw daje szanse

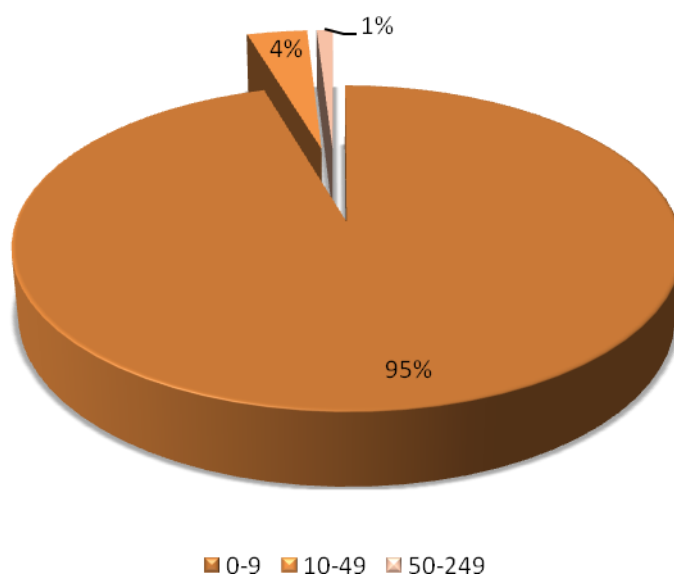
na właściwy rozwój jednostki samorządowej. Zapewnia on bowiem dywersyfikację struktury gospodarczej, zapewnia miejsca pracy oraz przychody z tytułu podatków.

Przyjmując do analizy podmioty gospodarki narodowej sektora prywatnego zarejestrowane w systemie Regon w podziale na sekcje Polskiej Klasyfikacji Działalności 2007 (PKD), uwidacznia się przewaga działalności handlowej i usługowej (łącznie sekcje od I do U). Najliczniej reprezentowanym sektorem jest handel (sekcja G, wg podziału PKD 2007), który w Gminie Ryki jest reprezentowany przez 522 podmioty, co stanowi 33,1% ogółu jednostek. Drugim najliczniej reprezentowanym sektorem są usługi które stanowią 29,8% (496 jednostek) ogólnej liczby podmiotów w Gminie Ryki. Sektor usług jest ciągle na etapie znaczącego rozwoju i zwiększania swojego udziału w gospodarce ogółem. Z pozostałych sektorów można jeszcze wymienić sektory C – przetwórstwo przemysłowe (206 podm.) i F – budownictwo (245 firm).

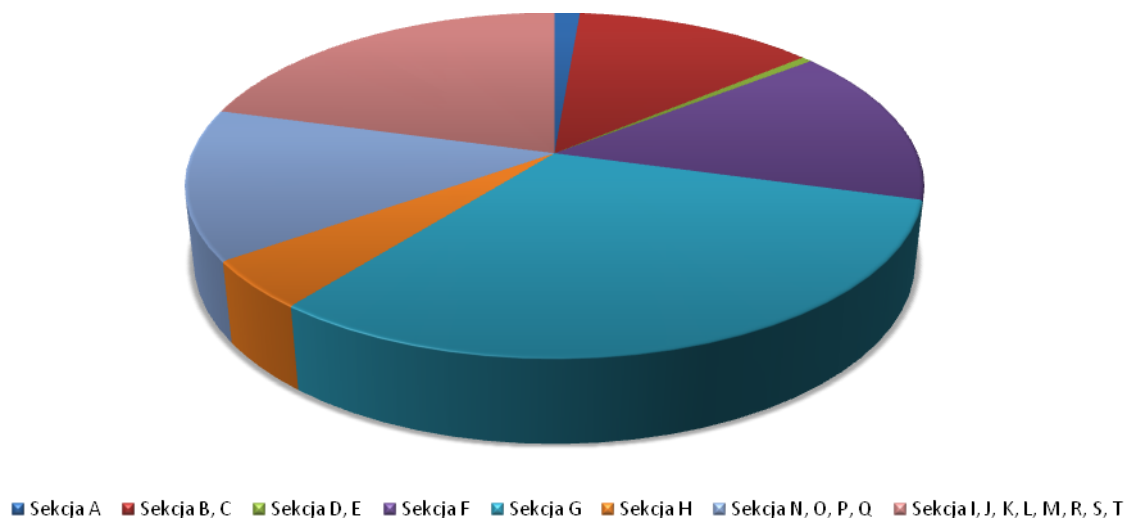
Tab. 32. Najwięksi pracodawcy w Gminie Ryki

Nazwa/ Miejscowość	Forma prawna	Rodzaj produkcji lub usług
Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Sp. Z o.o. Ryki	Sp. Z o.o.	Pobór, uzdatnianie i dostarczanie wody
Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska” Ryki	Spółdzielnia	Pozostała sprzedaż detaliczna prowadzona w niewyspecjalizowanych sklepach
P.P.H.U. „AKKO” Ryki	Osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą	Produkcja pozostałej odzieży wierzchniej
Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowe „Rabbit” Ryki	Osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą	Produkcja pozostałej odzieży wierzchniej
Odzieżowa Spółdzielnia Inwalidów Ryki	Spółdzielnia	Produkcja odzieży roboczej
Juwent Szymański-Nowakowski Sp.j. Ryki	Sp. J.	Produkcja pozostałych maszyn ogólnego przeznaczenia, gdzie indziej niesklasyfikowana, z wyłączeniem działalności usługowej
Spółdzielnia Mleczarska Ryki	Spółdzielnia	Przetwórstwo mleka i wyrób serów
Urząd Miejski	Jednostka samorządowa	Administracja
FIRMA PRODUKCYJNO-HANDLOWA "LUKS" Ryki	Osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą	Produkcja pozostałych wyrobów, gdzie indziej niesklasyfikowana
Polski Ogród Sp.z o.o. Warszawa Oddział Zakład Przetwórstwa Owocowo-Warzywnego Ryki	Sp. z o.o.	Pozostałe przetwarzanie i konserwowanie owoców i warzyw

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Ryc. 28. Struktura wielkościowa podmiotów gospodarczych w Gminie Ryki w 2014 r.
Źródło: opracowanie własne

Ryc. 29. Struktura podmiotów gospodarczych według sekcji PKD 2007 w Gminie Ryki w 2013 r.*

*Podział na sekcje PKD 2007: A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo; B – Górnictwo i wydobywanie; C – Przetwórstwo przemysłowe; D – wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych; E – dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją; F – Budownictwo; G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle; H – Transport i gospodarka magazynowa; I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi; J – Informacja i komunikacja; K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa; L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości; M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna; N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca; O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne; P – Edukacja; Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna; R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją; S – Pozostała działalność usługowa; T – Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W strukturze wielkościowej przedsiębiorstw zdecydowanie dominują małe firmy, zatrudniające do 9 osób, których na terenie Gminy Ryki jest 15 stanowi 95,4% ogółu firm. Podmiotów zatrudniających między 10 - 49 osób jest 60 (3,6%) udział firm o liczbie 50 - 249 osób (16 firm), stanowi 1%. Większych firm, zatrudniających powyżej 250 osób, na terenie Gminy nie ma. Struktura wielkościowa firm jest podobna do innych regionów, bowiem wszędzie zdecydowanie dominują małe przedsiębiorstwa, najczęściej będące własnością osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Gospodarka gminy opiera się przede wszystkim na przetwórstwie rolno-spożywczym, przemyśle drzewnym oraz handlu i usługach. Na terenie Gminy dominują drobne gospodarstwa rolne nastawione na produkcję wielkotowarową.

Do największych pracodawców funkcjonujących na terenie Ryk zaliczyć należy: Zakład Przetwórstwa Owocowo-Warzywnego "Polski Ogród" Sp. z o.o., Spółdzielnię Mleczarską Ryki, Juwent s.c. zajmujący się produkcją urządzeń klimatyzacyjnych i wentylacyjnych oraz Juwent sp. z o.o. - produkcja drzwi antywłamaniowych.

II.3.3 Instytucje otoczenia biznesu

Struktura instytucji związanych z otoczeniem biznesu jest w Gminie Ryki stosunkowo uboga. Nie działają tu właściwie inne instytucje niż typowo finansowe. Istniejące instytucje otoczenia biznesu działające w Gminie związane są głównie z bankami, tudzież oddziałami banków. W Rykach przedstawicielstwa posiada siedem instytucji bankowych, przy czym jeden z banków posiada dwie placówki. Są to: Bank BPH, PKO BP Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski S.A., Pekao SA Polska Kasa Opieki SA, Bank Spółdzielczy, Dominet Bank S.A., BGŻ BNP Paribas SA oraz Getin Bank Placówka Franczyzowa. Ponadto do instytucji reprezentujących przedsiębiorców zaliczyć można Cech Rzemiosł Różnych i Przedsiębiorców w Rykach.

II.3.4 Turystyka i rekreacja

Analiza zasobów (potencjału) turystycznych obejmuje szereg elementów. Składają się nań walory turystyczno-wypoczynkowych, w tym przyrodnicze i kulturowe, zagospodarowanie turystyczno-rekreacyjne obejmujące bazę noclegową, gastronomiczną i towarzyszącą. Gmina Ryki wraz z otaczającym ją terenem posiada korzystne walory turystyczno-rekreacyjne, przede wszystkim w zakresie walorów przyrodniczych. Walory te rzutują na możliwości odpowiedniego zagospodarowania turystycznego oraz na wielkość i zasięg zarówno ruchu turystycznego jak i formy oraz czasokres wypoczynku mieszkańców Gminy, jak i turystów.

Ryki wyróżniają się korzystnymi walorami środowiska przyrodniczego i krajobrazowego do rozwoju turystyki, zwłaszcza wiejskiej i agroturystyki. Wśród walorów przyrodniczych dla rozwoju turystyki podkreślić należy biosferę, klimat, rzeźbę terenu, czy wody. Cechą charakteryzującą Gminę są warunki wodne, zwłaszcza stawy hodowlane, które stanowią dobry potencjał do rozwoju wyspecjalizowanej turystyki kwalifikowanej. Ponadto na południowym jej krańcu przepływa rzeka Wieprz która umożliwia rozwój turystyki kajakowej. W Gminie występują też kompleksy leśne, a ponadto istnieją tu: obszary chronionego krajobrazu, 25 pomników przyrody, strefa obszaru siedliskowego Natura 2000. Obszar Chronionego Krajobrazu stanowi „Pradolina Wieprza”, która zajmuje powierzchnię 33,2 tys. ha w tym w Gminie Ryki jest to 2460 ha. Główną osią obszaru chronionego jest rzeka Wieprz, a największą wartość obszaru pod względem geobotanicznym stanowi dolina Wieprza ze względu na występujące tu rzadkie rośliny. W granicach obszaru chronionego znajduje się duży kompleks leśny „Kleszczówka”. Na terenie Gminy znajduje się ponadto część obszaru siedliskowego Natura 2000 „Dolny Wieprz” w postaci rozległej, płaskiej doliny rzecznej z bogatym mikroreliefem (piaszczyste wzniesienie i muliste obniżenia). Naturalna dolina Wieprza, z licznymi meandrami i starorzeczami stanowi najlepszy przykład „półnaturalnego krajobrazu dużej doliny rzecznej” w tej części Polski. Koryto rzeki zachowało tu naturalny oraz silnie meandrujący charakter, któremu towarzyszą liczne starorzecza i zastoiska.

Z wielu miejsc na obszarze Gminy rozciągają się ciekawe widoki, stanowiąc dużą atrakcję wizualną. Urozmaicony teren ma szczególne znaczenie zarówno dla turystów pieszych oraz zmotoryzowanych. Drugim, oprócz wód, istotnym elementem środowiska

sprzyjającym turystyce z rekreacją są lasy wraz z ich zasobami w postaci runa leśnego. Uwarunkowania przyrodnicze, które posiada Gmina Ryki umożliwiają rozwój różnych form turystyki kwalifikowanej. Wymaga to jednak znacznego rozwoju infrastruktury, wykorzystującej potencjał endogeniczny Gminy, w tym wytyczenia odpowiednich tras rekreacyjnych, turystycznych, spacerowych itp.

Oprócz walorów przyrodniczych istotne znaczenie mają walory specjalistyczne, umożliwiających rozwój turystyki kwalifikowanej na analizowanym obszarze i zaliczyć możemy do nich: kajakarstwo, wędkarstwo, możliwości kąpielni i plażowania w oparciu o istniejące kąpieliska i plaże, szlaki rowerowe, jazda konna, grzybiarstwo, turystyka piesza, nordic walking, czy turystyka narciarska.

Jednym z istotniejszych elementów rozwoju funkcji turystycznej są szlaki turystyczne. Na omawianym terenie podstawą rozwoju kajakarstwa jest szlak kajakowy z Kocka do Dębłina o dł. ok. 50 km, który jest jednym z ciekawszych szlaków kajakowych w regionie. Atrakcyjność szlaku wynika z kilku czynników, w tym ze zmiennego charakteru rzeki i dobrych walorów przyrodniczych. Kolejnym elementem infrastruktury z zakresu turystyki kwalifikowanej są szlaki rowerowe wytyczone i przebiegające przez teren Gminy. Wymienić tu można szlak Generała Franciszka Kleeberga LU-152 (zielony) z Dębłina do Kocka przez Bobrowniki, Ułęż, Sobieszyn, Wolę Głowską, Charlejew o dł. 72,7 km; następnie bursztynowy szlak rowerowy na Lubelszczyźnie (zielony, dł. 60 km), który jest fragmentem międzynarodowego Bursztynowego Szlaku Greenways biegnącego od Budapesztu na Węgrzech przez Słowację na Hel oraz szlak rowerowy integracji społecznej Gminy Ryki (zielony) o dł. 50 km.

Kolejnym elementem składającym się na atrakcyjność turystyczną są zabytki i obiekty kulturowe. O ile walory środowiska przyrodniczego na obszarze Gminy cechują się znaczącym potencjałem, o tyle walory środowiska antropogenicznego należą raczej do przeciętnych w skali kraju i trudno zaliczyć je do obiektów o szczególnie wysokiej randze dziedzictwa architektonicznego. Tym niemniej na terenie Gminy istnieje kilka ważniejszych obiektów i zabytków wartych odnotowania i odwiedzenia. Są to m.in.: neogotycki Kościół pw. Chrystusa Zbawiciela (1908-1914) projektu Józefa Dziekońskiego a w nim obraz namalowany przez Leona Wyczółkowskiego, XVIII wieczny pałac zbudowany z przeznaczeniem, na rezydencje Stanisława Poniatowskiego (obecnie dom kultury), park i zabytkowy cmentarz parafialny z grobami powstańców

styczniowych oraz rodziny Leona Wyczółkowskiego, skwer z rzeźbą Jezusa Frasobliwego (XVIII wiek), głaz – pomnik z tablicą upamiętniającą miejsce dawnej świątyni i miejsce złożenia prochów Stanisława Poniatowskiego – ojca króla, kilka pomników i cmentarz żydowski, synagoga z połowy XIX wieku.

Prócz posiadanych zasobów, możliwych do wykorzystania pod kątem rozwoju turystyki, istotnym elementem wpływającym na atrakcyjność obszaru jest zagospodarowanie turystyczne. Składa się na nie zespół urządzeń i obiektów stanowiących wyposażenie określonego obszaru, szlaku lub miejscowości, umożliwiających zaspokojenie potrzeb ruchu turystycznego. W skład zagospodarowania turystycznego wchodzi m.in. baza noclegowa, baza gastronomiczna, dostępność komunikacyjna oraz baza towarzysząca.

Baza noclegowa nie jest zbyt dobrze rozwinięta. W Gminie znajduje się jedynie jeden hotel (wraz z restauracją) „Olivia” w Rykach. Jest to obiekt całoroczny, dwugwiazdkowy. Oferuje gościom 24 miejsca noclegowe w 15 pokojach. Posiada salę konferencyjną odpowiednią na szkolenia, spotkania biznesowe, konferencje, promocje oraz prezentacje, nagłośnienie sali, sprzęt audio oraz obsługę techniczną. Z innych miejsc noclegowych można wymienić Karczmę „Jakubowa Izba” w Niwie Babickiej oraz Zajazd - Karczma Rybna (20 miejsc noclegowych). A Gminie brak jest pensjonatów, kempingów, czy schronisk młodzieżowych. Bazę noclegową uzupełniają kilka gospodarstw agroturystycznych zlokalizowanych w: Podwierzbiu (14 miejsc noclegowych), dwa w Starym Bazanowie (razem 12 miejsc noclegowych), Lasoni (3 miejsca noclegowe), Oszczywilku (8 miejsc noclegowych) oraz Sierskowoli (5 miejsc noclegowych). Również baza żywieniowa prezentuje się przeciętnie. Działa tu wspomniana restauracja „Olivia” (przy hotelu), które zajmuje się także organizacją przyjęć weselnych (do 220 osób), Bar „Cegielnia” w Starej Dąbi, czy Zajazd w Rykach.

Ryki posiadają dobrą dostępność komunikacyjną. Położone są w północno-zachodniej części woj. lubelskiego powiecie ryckim. Główną osią komunikacyjną Ryk, umożliwiającą dotarcie do Gminy pozostaje droga krajowa DK17 (relacji Lublin–Warszawa), która jest trasą intensywnie wykorzystywaną dla celów tranzytowych, jak również dla potrzeb turystyki. Oprócz układu drogowego kluczowym elementem położenia komunikacyjnego jest linia kolejowa wraz z przystankiem kolejowym. Połączenie PKP zapewnia bezpośrednie połączenia Ryk z Dęblinem, Lublinem, Łukowem, czy Chełmem. Dostęp do Gminy zapewniają także przewozy autobusowe.

Ostatnim z elementów jest baza towarzysząca, która stanowi uzupełnienie podstawowej bazy turystycznej i obejmuje m. in. wszystkie urządzenia i instytucje o charakterze usługowym, handlowym, rozrywkowym, kulturalnym, sportowym, zaspokajające potrzeby życiowe turystów, a także stwarzające pewne dodatkowe walory turystyczne bądź też umożliwiające wykorzystanie walorów podstawowych. W jej zakres wchodzi m.in. szlaki turystyczne, obiekty i placówki kulturowe (kina, teatry), muzea, skanseny itp. Gmina Ryki nie posiada zbyt szerokiego spectrum bazy towarzyszącej. Chcąc przyciągnąć większe rzesze turystów należy pomyśleć o rozbudowie infrastruktury towarzyszącej i uatrakcyjnić ofertę podnoszących atrakcyjność turystyczną Gminy. Do pomysłów poddanych pod rozważenie można wymienić np.: utworzenie wiosek tematycznych, rozwój turystyki aktywnej i kwalifikowanej (np. rzeka Wieprz, stawy, lasy), wykorzystanie tradycji kulturowych i rzemieślniczych regionu (np. ginące zawody - rękodzielnictwo, kowalstwo, witraż, plecionkarstwo, garncarstwo, sukiennictwo), również w oparciu o utworzenie lokalnego centrum ekonomii społecznej.

Należy zaznaczyć, iż Gmina nie posiada wydanej własnej mapy ze szlakami turystycznymi pieszymi i rowerowymi, monografii Gminy, albumu, bądź innej pozycji wydawniczej na swój temat. Są to istotne materiały dostarczające podstawowej wiedzy o Gminie oraz jej walorach. Gmina nie uczestniczy też w targach turystycznych¹¹.

II.3.5 Społeczeństwo obywatelskie

Budowa społeczeństwa obywatelskiego wymaga podejmowania wielu działań i inicjatyw nie tylko ze strony samych mieszkańców, ale także władz samorządowych w celu zwiększenia aktywizacji mieszkańców z terenu miasta i gminy Ryki. Polskie społeczeństwo generalnie wykazuje się biernością w aktywnym uczestnictwie w życiu lokalnej społeczności. Potencjał kapitału społecznego można mierzyć m.in. liczbą organizacji pozarządowych i stowarzyszeń zaliczanych do tzw. „trzeciego sektora”. W Gminie Ryki istnieje kilkadziesiąt tego typu organizacji, wliczając w to kluby i organizacje sportowe, czy koła gospodyń wiejskich. Rejestr stowarzyszeń zarejestrowanych w rejestrze Regon, których siedziba znajduje się na terenie Gminy

---

¹¹ powyższe informacje pochodzą z ankiety skierowanej do pracowników Urzędu Gminy w Rykach

Ryki wskazuje na 55 tego typu instytucji (stan na dzień 31.12.2014 r.)¹². Oprócz kilkunastu organizacji sportowych oraz 16 jednostek OSP wśród blisko 30 stowarzyszeń działających na terenie Gminy można wymienić: LGD „Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej”, Stowarzyszenie Integracji Społecznej Gminy Ryki, Klub Seniora, Uniwersytet Trzeciego Wieku, Towarzystwo Przyjaciół Ryk, Stowarzyszenie Inicjatyw dla Rososzy, Stowarzyszenie na Rzecz Tradycji i Rozwoju Wsi Bazanów „Nowoczesna Pani”, Koło Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej im. Majora Mariana Bernaciaka „Orlika”, Polski Związek Emerytów Rencistów i Inwalidów, Fundacja Obywatelskiego Rozwoju, Stowarzyszenie rodzinne Klub Abstynencki „Odnowa”, Miejsko-Gminny Związek Rolników Kółek i Organizacji Rolniczych, Związek Inwalidów Wojennych RP, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Towarzystwo wspierania edukacji i kultury "Tradycja", Lubelskie stowarzyszenie sędziów koszykówki, Stowarzyszenie na rzecz osób starszych i niepełnosprawnych "Niezapominajka", Stowarzyszenie na rzecz rozwoju Ziemi Powiatu Ryckiego, Stowarzyszenie integracyjno - edukacyjne "W siodle", Ryckie Towarzystwo Cyklistów, "Bezprzewodowa sieć" w Bobrownikach, Towarzystwo Przyjaciół Bobrownik, Stowarzyszenie kulturalne im. Leona Wyczółkowskiego, Stowarzyszenie osób niepełnosprawnych "Pomocna dłoń", Stowarzyszenie na rzecz ziemi i ludzi, Stowarzyszenie regionalne „Małe Mazowsze”, Stowarzyszenie "Przystań" na rzecz rozwoju terenów nadwieprzańskich, Stowarzyszenie Powiat Ryki dla Ciebie, Towarzystwo Przyjaciół Sierskowoli, Stowarzyszenie ROD "Fregata", Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Dzieci i Młodzieży przy parafii Najświętszego Zbawiciela w Rykach, Stowarzyszenie drobnych rolników w Rososzy, Stowarzyszenie Prawicowy Ruch Samorządowy, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży w Rykach, Stowarzyszenie Nowy Leopoldów.

Oprócz inicjatyw, które w całości bądź dużym stopniu opierają się na mieszkańcach, warto też odnotować fakt, iż Gmina, poprzez swoje władze samorządowe, ma podpisane kilka porozumień o współpracę. Należy tu wymienić m.in. partnerskie relacje z Lachowiczami na Białorusi, a ponadto Gmina należy do następujących związków:

1. Unia Miasteczek Polskich do której przystąpiła w 1990 roku. Jej główne cele to: obrona wspólnych interesów jej członków, wspieranie idei samorządności lokalnej, współdziałanie gmin zmierzających do rewitalizacji historycznych

---

¹² Na podstawie danych otrzymanych z Urzędu Gminy

miasteczek polskich i kreowania nowych, podejmowanie działań przyczyniających się do gospodarczego i kulturowego rozwoju gmin – miasteczek.

2. „Dom Europy”, do której przystąpiła w 2002 roku, a główne cele to: inspirowanie, wspomaganie i koordynacja współpracy zagranicznej samorządów, społeczności lokalnych i organizacji pozarządowych, propagowanie działalności oświatowo - kulturalnej oraz wspieranie, rozwój i promocja obszarów wiejskich na terenie województwa lubelskiego
3. Lokalna Grupa Działania „Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej” (2008 r.) z głównym celem mającym za zadanie wspieranie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich
4. Stowarzyszenia Lokalna Grupa Rybacka „W dolinie Tyśmienicy i Wieprza” (2009 r.) z działaniem na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów zależnych od rybactwa śródlądowego.

Odnosząc liczbę działających klubów, organizacji NGO, stowarzyszeń, związków i innych instytucji do stosunkowo niewielkiej populacji, aktywność mieszkańców pozostaje na zadowalającym poziomie, w odniesieniu do trendów ogólnopolskich. Nieco gorzej wygląda sytuacja w zakresie uczestnictwa mieszkańców w wydarzeniach sportowych, czy kulturalnych, bowiem w większości tego typu imprez uczestniczy średnio po 100-500 osób. W ostatnim czasie znaczącym narzędziem do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego stał się tzw. budżet obywatelski. Jest to mechanizm, po który obecnie chętnie sięgają władze jednostek samorządowych, przeznaczając coraz większe kwoty na przedsięwzięcia wynikające z inicjatywy oddolnej mieszkańców.

II.3.6 Bezpieczeństwo

Podstawowe zadania dotyczące utrzymania porządku publicznego na terenie Gminy związane są z bezpieczeństwem ruchu drogowego, bezpieczeństwem pożarowym, czy też zapewnieniem bezpieczeństwa i porządku publicznego mieszkańcom. Bezpieczeństwo w Gminie Ryki zapewniają powołane do tych zadań służby – policja, oraz straż pożarna. Obsługę prewencyjną zapewnia komisariat policji –

Komenda Powiatowa Policji w Rykach, w służbie której służy 69 policjantów. Jednostka dysponuje 16 samochodami i aresztem na 6 miejsc.

Tab. 33. Przestępczość, wskaźnik dynamiki oraz wykrywalność przestępstw na terenie Gminy Ryki

Rok	Ilość przestępstw ogółem Powiat / Ryki	Przestępstwa wśród nieletnich powiat	Liczba przestępstw ogółem miasto / obszar wiejski	Wykrywalność przestępstw w %
2012	941/148	34	106/42	77,4
2013	885/192	37	143/49	71,3
2014	743/369	12	211/158	71,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Tab. 34. Jednostki państwowej i ochotniczej straży pożarnej

Miejscowość/ adres	Liczba strażaków
Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Rykach	55 funkcjonariuszy 2 Pracowników cywilnych
OSP KSRG Ryki	36
OSP KSRG Stary Bazanów	29
OSP KSRG Leopoldów	38
OSP KSRG Rososz	36
OSP Bobrowniki	21
OSP Chrustne	11
OSP Nowa Dąbia	10
OSP Sędowice	9
OSP Swaty	10
OSP Zalesie	10
OSP Budki Kruków	9
OSP Ownia	11
OSP Niwa Babicka	8
OSP Oszczywilk	9
OSP Sierskowola	19
OSP Lasocin	7

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Niepokojącym zjawiskiem jest wzrost wskaźnika przestępczości na terenie gminy. Według danych statystycznych Komisariatu Policji w latach 2012-2014 nastąpił wyraźny wzrost zagrożenia przestępczością na terenie Gminy. Świadczy o tym ok. 250% wzrost liczby odnotowanych przestępstw - od 148 (2012 r.) do 369 przestępstw w 2014 roku. Struktura przestrzenna popełnianych przestępstw wskazuje na większe nasilenie problemu w stolicy powiatu i pobliskiej okolicy, bowiem na terenie Gminy Ryki notuje się połowę przestępstw z całego powiatu ryckiego. Jakkolwiek szybki przyrost przestępstw notuje się w mieście (2-krotny), to wysoką dynamiką cechuje się przede wszystkim część wiejska Gminy (wzrost ok. 3,5-krotny). Pozytywnym zjawiskiem jest

natomiast spadek przestępczości wśród nieletnich, którzy w 2012 popełnili 34 przestępstwa, podczas gdy dwa lata później było to już jedynie 12 tego typu czynów.

Dużą rolę w zakresie bezpieczeństwa mieszkańców odgrywa Straż Pożarna. Na terenie Gminy zlokalizowana jest Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Rykach. Zgodnie informacjami Urzędu Miasta i Gminy Ryki w jednostce zatrudnionych jest 57 pracowników, w tym 55 strażaków i dwóch pracowników cywilnych. Ponadto działa 16 ochotniczych straży pożarnej, w których aktywnie działa ponad 270 strażaków. Jednostki straży pożarnej wyposażone są zarówno w lekkie samochody operacyjne, jak i ciężkie samochody gaśnicze wraz z dodatkowym, niezbędnym sprzętem ratowniczym. W skład wyposażenia technicznego wchodzi m.in. motopompy, piły, agregaty prądotwórcze, zestawy narzędzi hydraulicznych, zestawy medyczne itp.

II.4. Infrastruktura techniczna

II.4.1 Sieć drogowa

Na sieć drogową Gminy składają się drogi krajowe, wojewódzkie, powiatowe i gminne. W bezpośrednim otoczeniu nie ma tu żadnego głównego ośrodka miejskich jednakże z uwagi na strategiczne położenie pomiędzy stolicą kraju, a miastem wojewódzkim (Lublin), Ryki znajdują się na ważnym szlaku drogowym - droga krajowa DK17 (Warszawa - Lublin). Droga ta pełni ważną rolę i jest trasą intensywnie wykorzystywaną dla celów tranzytowych, jak również jest trasą dojazdową dla ruchu turystycznego.

Ważnym czynnikiem do rozwoju Gminy może być fakt, iż śladem tej drogi powstaje droga ekspresowa S17 wraz z obwodnicą Ryk. Planowane są dwa węzły (wariant D przebiegu drogi): Ryki Północ (nazwa robocza Ryki) - na wlocie od strony Warszawy do Ryk oraz Ryki Południe (Moszczanka) - na połączeniu z DK48, a także miejsce Obsługi Podróżnych (MOP) w Niwie Babickiej (strona prawa, typ II)¹³. W związku z realizacją inwestycji przewidziano rezerwę terenu pod bazy materiałowe służb utrzymaniowych (baza materiałowa Ryki, baza materiałowa Moszczanka, baza materiałowa Żyrzyn). Wspomniana inwestycja oprócz samego traktu drogowego wraz z węzłami drogowymi oraz punktem MOP obejmuje też budowę i przebudowę dróg bocznych (krajowej nr 48, wojewódzkiej nr 824, powiatowych i gminnych) w węzłach drogowych, budowę dróg dojazdowych dla obsługi ruchu lokalnego, budowę przejść dla zwierząt, budowę ekranów akustycznych, nasadzenia drzew i krzewów. Ponadto inwestycja będzie obejmowała przebudowę lub budowę urządzeń towarzyszących z zakresu branży telekomunikacyjnej, energetycznej, gazowej i wodociągowej.

Podstawowe parametry techniczne drogi S17 zakładają (wg danych GDDKiA):

- klasa drogi S 2/2 (docelowo S 2/3),
- prędkość projektowa - 100 km/h,

---

¹³ wg danych GDDKiA

- prędkość miarodajna – 110 km/h,
- szerokość pasa ruchu - 3,50 m,
- szerokość pasa awaryjnego - 2,50 m,
- podstawowa szerokość pasa dzielącego z opaskami – 12,00 m,
- podstawowa szerokość pobocza gruntowego - 0,75 m,
- obciążenie -115 kN/oś.

Budowa tak ważnej drogi przez teren Gminy wraz z lokalizacją węzłów ma bardzo istotne znaczenie, bowiem może (i powinno) stanowić to impuls do rozwoju przedsiębiorczości, a także zachętę do odwiedzin przez turystów. Niezbędnym warunkiem do realizacji tego celu jest aktywność marketingowa gminy, która poprzez działalność promocyjną może wyeksponować swoje atuty i dotrzeć ze swoją ofertą do szerszego grona odbiorców. Droga tej rangi i dostęp do niej stanowi istotną przesłankę logistyczną dla przedsiębiorców i inwestorach przy podejmowaniu decyzji o lokalizacji inwestycji. Ponadto jej budowa odciąży krajową DK17 i przejmie dużą część ruchu tranzytowego, który obecnie utrudnia życie osobom mieszkającym w jej pobliżu.

Ryki stanowią znaczący węzeł komunikacyjny o ponadlokalnym charakterze, jako że na terenie Gminy (w miejscowości Moszczanka) krzyżują się drogi krajowe – wspomniana nr 17 i 48 Kock – Tomaszów Mazowiecki. Znaczącą rolę pełnią ponadto drogi powiatowe Nr 1415L do Żelechowa, Nr 1405L do Stężycy, Nr 1426L do Nowodworu i Nr 1349 do Grabowa Szlacheckiego.

Tab. 35. Podstawowe dane dotyczące dróg krajowych w Gminie (dane na koniec 2014 r.)

Rodzaje dróg	w kierunkach z ... do...(numer drogi)	Długość (km)	Rodzaj nawierzchni	Klasa techniczna/Stan nawierzchni (krótki opis)
krajowe				
Nr 17	Warszawa-Lublin – Przejście graniczne w Hrebennem	12,774	asfaltowa	Droga Nr 17 zostanie przebudowana do parametrów drogi ekspresowej S17, część drogi na terenie gminy Ryki zostanie przeprowadzona nowym śladem, stanowiąc obwodnicę miasta Ryki po jego wschodniej stronie.
Nr 48	Tomaszów Mazowiecki-Kozienice-Dęblin-Ryki-Kock	14,375	asfaltowa	IV klasa techniczna, stan nawierzchni dobry.

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Podczas spotkań konsultacyjnych część osób zwracała również uwagę na niewystarczającą ilość i stan parkingów w mieście. Dokładne dane na obecny stan w tej kwestii zawiera tab. 36.

Tab. 36. Parkingi i ich stan techniczny w mieście Ryki

Lokalizacja	Stan techniczny
Ryki, ul. Rynek Stary	- pow. 923 m ² - ilość miejsc parkingowych 73 szt. w tym 6 szt. dla osób niepełnosprawnych - stan techniczny: dobry - nawierzchnia: kostka brukowa
Ryki, ul. Młynarska	- powierzchnia: 1439m ² - stan techniczny: dobry - nawierzchnia: kostka brukowa
Ryki, ul. Swatowska,	- stan techniczny: dobry - nawierzchnia: asfaltowa
Ryki, ul. Wspólna	- powierzchnia: 358 m ² - ilość miejsc parkingowych 28 szt. w tym 3 szt. dla osób niepełnosprawnych - stan techniczny: dobry - nawierzchnia: kostka brukowa
Ryki, ul. Wyczółkowskiego	- powierzchnia: 1 848 m ² - ilość miejsc parkingowych 78 szt. w tym 3 szt. dla osób niepełnosprawnych - stan techniczny: dobry - nawierzchnia: kostka brukowa

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety skierowanej do Urzędu Gminy w Rykach

Długość dróg gminnych oraz innych pozostających w zarządzie Gminy Ryki przekracza 300 km. Ogólnie Miasto i Gmina Ryki posiadają znaczną ilość dróg, która jest efektem pośrednim rozproszonej sieci osadniczej. Utrwalanie się rozproszonej sieci jest niezbyt korzystne i nieefektywne z uwagi na względy organizacyjne, techniczne i przede wszystkim ekonomiczne. Powoduje to bowiem bardzo wysokie podnoszenie kosztów na rozwój i modernizację - których Gmina nie posiada - nie tylko systemu dróg, ale i całej infrastruktury technicznej, głównie liniowej.

II.4.2 Zaopatrzenie w prąd i gaz

Jednostką odpowiadającą za dystrybucję energii elektrycznej na terenie Gminy jest PGE Dystrybucja SA oddział w Lublinie. Obszar terytorialny Gminy Ryki zasilany jest z GPZ 110/15kV Ryki, za pośrednictwem linii kablowych i napowietrznych SN – 15kV

oraz stacji transformatorowych 15/04kV. Stacja 110/15KV Ryki zlokalizowana jest na terenie Gminy Ryki i zasila również ościennie gminy. Wykaz długości linii energetycznych oraz urządzeń wraz z podstawowymi parametrami technicznymi będących pod zarządem dystrybutora na terenie Gminy obejmuje (wg danych PGE Dystrybucja):

- linia napowietrzna 110 kV Dęblin – Ryki, dł. 3,6 km
- linia napowietrzna 110 kV Ryki - Sobolew, dł. 356 km
- linie 15 kV – napowietrzne 166,8 km, kablowe – 36,6 km
- linie nN (bez przyłączy) – napowietrzne 88,4 km, kablowe – 47,3 km
- długość przyłączy nN – napowietrzne – 58 km, kablowe – 32,8 km
- stacje transformatorowe 15/0,4 kV – słupowe 130 szt., wewnętrzne – 32 szt.
- moc zainstalowanych transf. 15/04 kV – 10500 kVA

Do powyższego dochodzą jeszcze linie i urządzenia obce:

- linie 15 kV – napowietrzne 5,8 km, kablowe – 7,4 km
- stacje transformatorowe 15/0,4 kV – słupowe 4 szt., wewnętrzne – 16 szt.
- moc zainstalowanych transf. 15/04 kV – 15900 kVA

Łączna liczba odbiorów w 2014 r. wynosiła blisko 7956 i była o 150 szt. Większa niż w 2010 r. Wielkość dostarczonej energii wyniosła 64 841 260kWh. W latach 2015-2019 planowana jest rozbudowa i modernizacja sieci w celu przyłączenia nowych odbiorców.

W ważniejszych inwestycji dotyczących sektora energetycznego w 2009 r. przeprowadzono modernizację kotłowni przy ZSO Nr. 3 w Leopoldowie sfinansowaną z funduszy WFOŚiGW (wartość zadania: 258 tys. zł). W ramach wykonanych prac w przebudowanym pomieszczeniu kotłowni zainstalowano dla potrzeb CO 3 kotły kondensacyjne De Dietrich typ MCF 90 o mocy 84 kW każdy, dla potrzeb przygotowania c.w.u. 1 podgrzewacz typu P 400. Instalacja jest zasilana gazem propan butan.

Spośród tradycyjnych paliw, szczególnie preferowanym na cele grzewcze jest obecnie gaz ziemny. Jest to paliwo najmniej szkodliwe dla środowiska w stosunku do innych konwencjonalnych źródeł (węgiel, olej opałowy). Preferowanym kierunkiem wykorzystania gazu są cele socjalno-bytowe ze względu na wysoką sprawność urządzeń, komfort i ochronę środowiska. Gaz przewodowy powinien znaleźć szerokie zastosowanie do celów grzewczych w osiedlach domów jednorodzinnych i kotłowniach lokalnych opartych na produkcji ciepła z węgla i koksu. Proces modernizacji np.: wymiany kotłów można wykorzystać do adaptacji do spalania gazu. Jest to niezbędne ze

względu na preferowanie kierunku rozwoju ze szczególnym uwzględnieniem wymogów ekologicznych.

Podmiotem zarządzającym siecią gazową na terenie Gminy Ryki jest Operator Gazociągu Przesyłowego „Gaz System SA” Oddział w Rembelszczyźnie. Eksploatuje on gazociąg wysokiego ciśnienia o znaczeniu ponadlokalnym DN 500 MOP 5,0 MPa relacji Rembelszczyzna – Wronów, a także gazociągi:

- DN 80 MOP 5,0 MPa zasilający stację gazową wysokiego ciśnienia Ryki ul. Swatowska,
- DN 150 MOP 5,5 MPa łączący Kopalnię Gazu Ziemnego „Stężyca” z w/w gazociągiem DN 500
- DN 80 MOP 5,0 MPa zasilający stację gazową wysokiego ciśnienia Ryki ul. Słowackiego,
- DN 100 MOP 5,0 MPa do stacji gazowej wysokiego ciśnienia Dęblin.

Ponadto na terenie Gminy zlokalizowane są stacje redukcyjno - pomiarowe wysokiego ciśnienia:

- Ryki ul. Słowackiego o przepustowości $Q = 1500 \text{ m}^3/\text{godz.}$ (wybudowana w 1994 r.),
- Ryki ul. Swatowska o przepustowości $Q = 3000 \text{ m}^3/\text{godz.}$ (wybudowana w 1980 r.).

Według danych Polskiej Spółki Gazownictwa sp z o. o. oddział w Tarnowie w 2014 r. długość sieci gazowej ogółem wynosiła 45303 m (w tym 1250 niskiego ciśnienia – do 10 kPa, pozostała część gaz. średniego ciśnienia) w mieście i 27223 m (w całości gaz. średniego ciśnienia) na terenie wiejskich Gminy. Czynnich przyłączy gazowych było 1370 (w tym do budynków mieszkalnych 1338) w mieście oraz 397 (do bud. mieszk. 342) w części wiejskiej. Łączne roczne zużycie gazu w 2014 r. wyniosło 6050306 m³, z czego w Rykach była to zdecydowana większość – 5760827 (wg danych Polskiej Spółki Gazownictwa).

Tab. 37. Udział osób korzystających z gazu w Gminie Ryki na tle powiatu ryckiego i woj. lubelskiego

Jednostka terytorialna	gaz (%)			
	2003	2006	2010	2013
Lubelskie	36,2	38,1	39,2	40,1
Powiat rycki	30,7	33,0	35,6	35,7
Ryki - razem	37,1	39,7	40,8	40,2
Ryki - miasto	73,3	76,5	77,3	75,4

Ryki - obszar wiejski	4,4	6,4	7,2	7,9
-----------------------	-----	-----	-----	-----

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

II.4.3 Gospodarka wodno-kanalizacyjna

Sieć wodociągowa

Podmiotem prowadzącym gospodarkę wodno-ściekową z ramienia gminy oraz zarządzającym siecią wodociągową i kanalizacyjną na terenie Ryk jest Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Rykach Sp. z o. o. Sumaryczna długość sieci wodociągowej w gminie wynosi 221,3 km, zaś liczba eksploatowanych studni i ujęć wód podziemnych wynosi 13 i są one zlokalizowane w: Bobrownikach – 2 studnie, Moszczance – 2 studnie, Rososzy – 2 studnie, Niwie Babickiej – 2 studnie, Rykach przy ul. Wyczółkowskiego – 3 studnie oraz Rykach przy ul. Swatowskiej – 2 studnie eksploatowane (ponadto 4 studnie nie eksploatowane). Dodatkowo ujęcia posiada Spółdzielnia Mleczarska oraz Polski Ogród S.A. Ponadto istnieje 6 stacji uzdatniania wody (SUW): SUW Bobrowniki, SUW Moszczanka, SUW Rososz, SUW Niwa Babicka, SUW ul. Spacerowa w Rykach, SUW ul. Swatowska w Rykach. Łączna sumaryczna wydajność eksploatacyjna studni wynosi 608 m³/h, wydajność SUW 383 m³/h (bez Spółdzielni Mleczarskiej i Polskiego Ogródu S.A). Pod względem wieku najstarsze wodociągi na terenie Gminy mają 54 lata.

Liczba odbiorców sieci wodociągowej wg danych Banku Danych Lokalnych GUS wynosi 4524 (dane UM w Rykach podają liczbę 5330; różnica wynika najprawdopodobniej z innej metodologii liczenia gosp. domowych). W strukturze odbiorców dominują gospodarstwa domowe, które stanowią 92,5% (4930 odbiorców wg danych UM), przedsiębiorcy i rzemieślnicy 6,75% (360; dane UM) oraz odbiorcy komunalni 0,75% (40; dane UM). Należy jednak pamiętać, że wielkość podmiotów będących odbiorcami jest mocno zróżnicowana, bowiem odbiorcą jednostkowym jest zarówno jednoosobowe gospodarstwo domowe, jak i Wspólnota Mieszkaniowa, Spółdzielnia Mieszkaniowa itp.

Generalnie z sieci wodociągu korzysta 88% mieszkańców Gminy (w tym w mieście 93,5%, na wsi – 82,3%), co jest wyższym wskaźnikiem w porównaniu do

całego powiatu ryckiego – 81,4%, jak i regionu lubelskiego – 81,9%. Wskaźnik ten wzrósł przez ostatnią dekadę o ok. 2%.

Jak wynika z danych Urzędu Gminy w Rykach, jakość wody pitnej: spełnia wymogi Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 29 marca 2007 r. w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi, chociaż podczas konsultacji społecznych, część osób określiła jej stan jako niezadowolający.

W strukturze zużycia wody zdecydowanie przeważają cele bytowo - gospodarcze na które rocznie przypada ok. 548 618 m³/rok, podczas gdy na cele przemysłowe jedynie 23 115 m³/rok. Jak wskazują dane BDL GUS w latach 2003-2013 nastąpił wzrost zużycia wody dostarczanej gospodarstwom domowym z 453,9 dam³ do 486,2 dam³. Spowodowane jest to rozwojem sieci wodociągowej na wsi, co pociąga za sobą wzrost zużycia wody. O ile w 2003 r. zużycie pozostawało na poziomie 178,2 dam³, to w 2013 r. już 227,2 dam³. W tym samym czasie zużycie wody przez gospodarstwa domowe na terenie miasta nieznacznie spadło. Statystycznie zużycie wody w gospodarstwach domowych ogółem na 1 mieszkańca w Gminie Ryki wynosi 23,4 m³ (miasto – 26,0 m³, wieś – 21,1 m³) i jest to wskaźnik zbliżony do poziomu powiatu ryckiego - 23,6 m³ oraz nieco niższy niż w woj. lubelskim – 26,8 m³.

Tab. 38. Podstawowe dane dotyczące sieci wodociągowej w Gminie Ryki na tle powiatu ryckiego

Jednostka terytorialna	długość czynnej sieci rozdzielczej (km)				przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania (szt.)				woda dostarczona gospodarstwom domowym (dam ³)			
	2003	2006	2010	2013	2003	2006	2010	2013	2003	2006	2010	2013
Powiat rycki	521,7	582,4	617,9	654,7	9432	10397	11226	11796	1374,6	1435,3	1487,4	1371,4
Ryki - razem	212,6	219,4	221,3	221,3	4071	4361	4544	4524	453,9	479,7	476,8	486,2
Ryki - miasto	48,1	54,9	56,8	56,8	1454	1783	1879	1798	275,7	277,6	265,4	259,0
Ryki - obszar wiejski	164,5	164,5	164,5	164,5	2617	2578	2665	2726	178,2	202,1	211,4	227,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

Tab. 39. Zużycie wody oraz ludność korzystająca z sieci wodociągowej w Gminie Ryki na tle powiatu ryckiego

Jednostka terytorialna	ludność korzystająca z sieci wodociągowej (os.)				zużycie wody w gospodarstwach domowych ogółem na 1 mieszkańca (m ³)			
	2003	2006	2010	2013	2003	2006	2010	2013
Powiat rycki	46959	46785	47631	47290	22,6	24,3	25,0	23,6
Ryki - razem	17559	17831	18287	18220	22,1	23,4	22,7	23,4
Ryki - miasto	8798	9057	9369	9303	28,3	28,6	26,3	26,0

Ryki - obszar wiejski	8761	8774	8918	8917	16,5	18,7	19,4	21,1
-----------------------	------	------	------	------	------	------	------	------

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

Tab. 40 Udział osób korzystających z instalacji wodno-kanalizacyjnej w Gminie Ryki na tle powiatu ryckiego i woj. lubelskiego

Jednostka terytorialna	wodociąg (%)				kanalizacja (%)			
	2003	2006	2010	2013	2003	2006	2010	2013
Lubelskie	77,6	79,2	81,1	81,9	43,5	45,4	47,2	49,7
Powiat rycki	77,3	79,1	80,3	81,4	23,6	26,1	26,4	29,2
Ryki - razem	85,5	86,9	87,4	87,6	15,7	19,1	19,2	19,4
Ryki - miasto	90,3	93,1	93,3	93,5	32,4	39,7	40,0	40,5
Ryki - obszar wiejski	81,2	81,4	81,9	82,3	0,6	0,6	0,0	0,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

Sieć kanalizacyjna

Sieć kanalizacyjna jest znacznie mniej rozbudowana niż wodociągowa bowiem jej długość wynosi jedynie 38,6 km (tylko sieć sanitarna). O konieczności rozwoju sieci kanalizacyjnej świadczy fakt, iż relacja długości obu sieci kształtuje się obecnie na poziomie 1:0,2 (1 km dł. sieci wodociągowej / 0,2 km dł. sieci kanalizacyjnej). Wynika to głównie z niedorozwoju kanalizacji na terenach wiejskich, gdzie dominują szamba. W samym mieście Ryki wspomniana relacja kształtuje się w granicach 1:0,7. Takie dysproporcje w rozwoju obu sieci wynikają z bardzo kosztownych inwestycji w zakresie gospodarki kanalizacyjnej. Dotyczy to zwłaszcza rozproszonej zabudowy na terenach wiejskich, gdzie prowadzenie tego typu inwestycji jest nieopłacalne i lepszym rozwiązaniem są chociażby inwestycje w przydomowe oczyszczalnie ścieków.

Pod względem wieku sieci kanalizacyjnej, sytuacja jest podobna jak w wodociągach, jako że najstarsze elementy sieci kanalizacyjnej mają ok. 54 lata. Liczba odbiorców jest znacząco mniejsza niż w przypadku wodociągów, bowiem wynosi ok. 1100 odbiorców (dane pozyskane z Urzędu Miasta wskazują na nieco ponad 1200 odbiorców) co przekłada się na ok. 4000 mieszkańców (ok. 20% ogółu mieszkańców Gminy). Struktura odbiorców jest podobna jak w przypadku sieci wodociągowej i przeważają gospodarstwa domowe, których jest 1070 (87% ogółu odbiorców), następnie przedsiębiorcy i rzemieślnicy w liczbie 120 (9,75%) oraz odbiorcy komunalni – 40 (3,25%), z podobnym zastrzeżeniem jak w wodociągach, że jako odbiorcy jednostkowi są traktowani m.in. Wspólnota, czy Spółdzielnia Mieszkaniowa.

Ogółem do sieci kanalizacyjnej przyłączonych jest niespełna 20% mieszkańców Gminy, przy czym wskaźnik ten w całości jest determinowany rozbudowaną siecią na terenie miasta, gdzie z kanalizacji korzysta 40,5% mieszkańców, bowiem na terenach wiejskich brak jest sieci kanalizacyjnej.

W przypadku sieci kanalizacyjnej, inaczej niż w wodociągach, wskaźniki dostępu są znacząco niższe w porównaniu do powiatu ryckiego – 29,2% oraz woj. lubelskiego – 49,7%. Wskaźnik dostępności do kanalizacji wzrósł przez ostatnią dekadę o 3,6%.

Tab. 41. Podstawowe informacje dotyczące gospodarki kanalizacyjnej Gminy Ryki na tle powiatu ryckiego

Jednostka terytorialna	długość czynnej sieci kanalizacyjnej (km)				przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania (szt.)			
	2003	2006	2010	2013	2003	2006	2010	2013
Powiat rycki	56,8	72,0	75,4	108,6	1341	1857	2008	2395
Ryki - razem	30,1	30,3	30,4	38,6	961	1178	1200	1091
Ryki - miasto	30,1	30,3	30,4	38,6	961	1178	1200	1091
Ryki - obszar wiejski	0,0	0,0	0,0	0,0	0	0	0	0
Jednostka terytorialna	ścieki odprowadzone (dm ³)				ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej (os.)			
	2003	2006	2010	2013	2003	2006	2010	2013
Powiat rycki	2332,7	2449,1	1620	1531,0	14316	15443	15680	16939
Ryki -razem	1614,5	1734,8	990	883,0	3225	3924	4023	4027
Ryki - miasto	1614,5	1734,8	990	883,0	3160	3859	4023	4027
Ryki - obszar wiejski	0,0	0,0	0	0,0	65	65	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

W Gminie znajduje się także oczyszczalnia ścieków w Rykach przy ul. Słowackiego 27. W latach 2013-2015 została przeprowadzona modernizacja i rozbudowa oczyszczalni m.in. w nowy ciąg technologiczny – 2 reaktory Nereda®, sitopiaskownik, pompownie, bufor i zagęszczacz osadu, hala zagęszczania i higienizacji osadu, plac składowy, zbiornik retencyjny ścieków oczyszczonych. Poprzednia moc przerobowa wynosiła 6 990 m³/dobę, zaś nowej - 3 520 m³/dobę. Ilość oczyszczanych ścieków na dobę do końca 2014 r. wynosiła 3 988 m³/dobę, zaś od 1 stycznia 2015 r. jest to 3 387 m³/dobę.

W ostatnich latach z funduszy WFOŚiGW przeprowadzono i sfinansowano kilka inwestycji z zakresu kanalizacji sanitarnej. W latach 2010-2011 system kanalizacji został rozbudowany w rejonie ulic; Sadowa, Młynarska, Łukowska, Łąkowa, Jankowszczyzna, Jeziorna, Piaskowa, Brzezinka, Janiszewska w Rykach, a także Swatowska, Zielona, Górna, Żytia, Okopowa, 15 PP Wilków, Słowackiego w Rykach. Łączna wartość obu

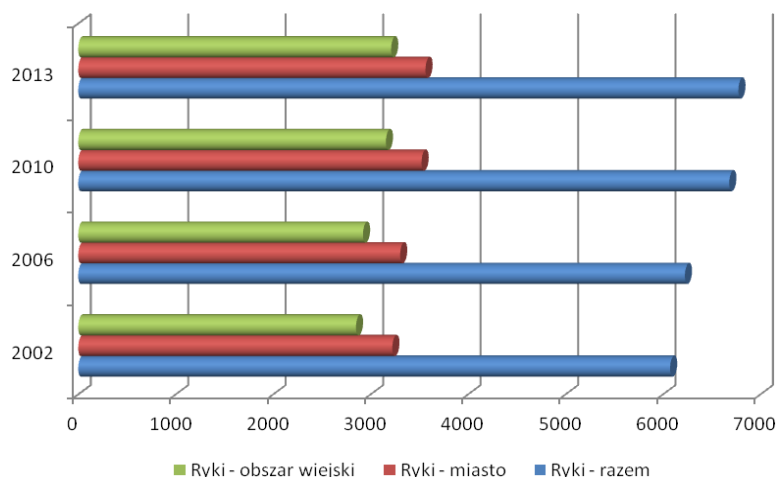
projektów sięgnęła kwoty ok. 5 mln zł. Zakres rzeczowy przeprowadzonych prac obejmował wykonanie kanałów rurowych grawitacyjnych i ciśnieniowych (łącna długość rur ok. 8300 m.), studnie rewizyjne (ok. 230 szt.), studzienki kanalizacyjne (ok. 60 szt.), przepompownie ścieków sieciowych w gotowych studzienkach.

II.4.4 Gospodarka mieszkaniowa

Analiza sytuacji mieszkaniowej obejmuje szereg elementów, do których zaliczyć można np. zasoby mieszkaniowe, powierzchnię użytkową, czy tempo rozwoju budownictwa mieszkaniowego. Generalnie mienie mieszkaniowe obejmuje dwa podstawowe zasoby: komunalny oraz prywatny (w większości budownictwo jednorodzinne). Jednym z podstawowych czynników determinujących rozwój zasobów mieszkaniowych jest wzrost liczby mieszkańców na terenie Gminy. Pomimo, iż potencjał demograficzny w Gminie jest względnie stabilny i nie ulega nagłym zmianom, to sytuacja na rynku mieszkaniowym w Rykach wskazuje na powolne acz sukcesywne powiększanie się zasobów mieszkaniowych. W 2013 r. zasób mieszkaniowy Gminy Ryki składał się z 5176 budynków mieszkalnych, w tym: 2021 w mieście i 3155 w części wiejskiej Gminy. Od 2008 r. powiększył się o 318 budynków. Liczba mieszkań w roku 2013 wynosiła 6774, w tym w mieście – 3563 oraz na obszarze wiejskim – 3211. Od 2002 roku liczba mieszkań będących w łącznym zasobie powiększyła się o 700 szt. Łączna powierzchnia użytkowa mieszkań wynosi 552,7 tys. m². Liczba mieszkań corocznie oddawanych do użytku wykazuje powolny acz sukcesywny przyrost. Poprawia się także ich funkcjonalność, biorąc pod uwagę rosnącą przeciętną powierzchnię użytkową mieszkań, która w 2002 r. wynosiła 75,6 m², zaś w 2013 r. było to już 81,6 m². Znacznie większą powierzchnią odznaczają się mieszkania w części wiejskiej – 89,0 m², aniżeli w mieście - 74,9 m². Warunki zamieszkania w Gminie nie odbiegają zasadniczo od przeciętnych standardów dla innych regionów kraju, chociaż pod względem powierzchni sytuacja jest tu lepsza niż w większości gmin, np. średnia dla powiatu ryckiego wynosi – 77,2 m².

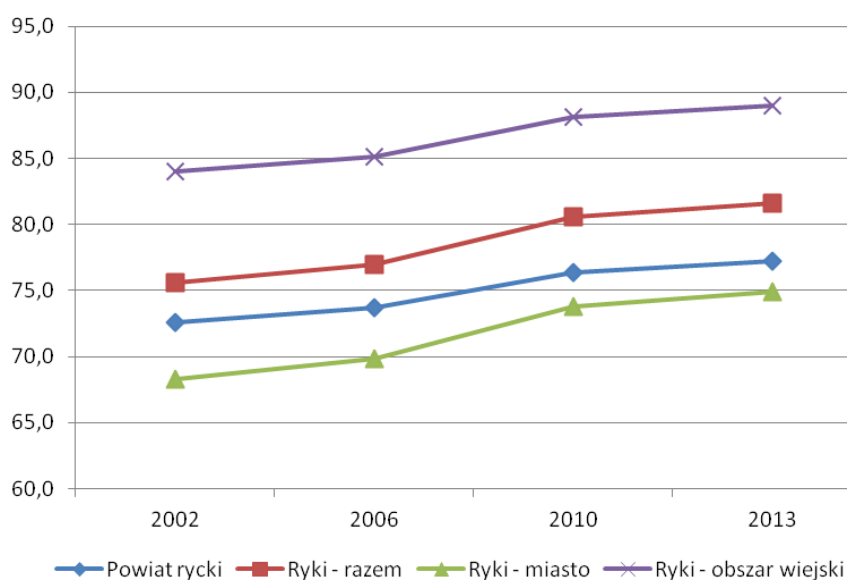
Podstawowe wskaźniki mieszkaniowe dla Gminy wskazują, podobnie jak w większości gmin, stopniową acz powolną poprawę w mieszkalnictwie. Generalnie gmina lokuje pośrodku większości gmin na co wskazuje gros wskaźników. Przeciętnie

w mieszkaniu w gminie znajdują się 4 izby, zaś średnia powierzchnia jednej izby wynosi 20,4 m², co jest korzystnym wskaźnikiem na tle większości gmin w regionie i kraju. Warunki te ulegają poprawie, bowiem w 2002 r. było to analogicznie 3,8 izb/mieszkanie i 20,0 m²/izbę. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę wzrosła z 22,3 m² (2002 r.) do 26,6 m² (2013 r.) i jest równa średniej dla powiatu ryckiego. Liczba mieszkań na 1000 mieszkańców Gminy Ryki. wynosi 325,9 (303,5 w 2002 r.), przy 344,2 w powiecie ryckim.

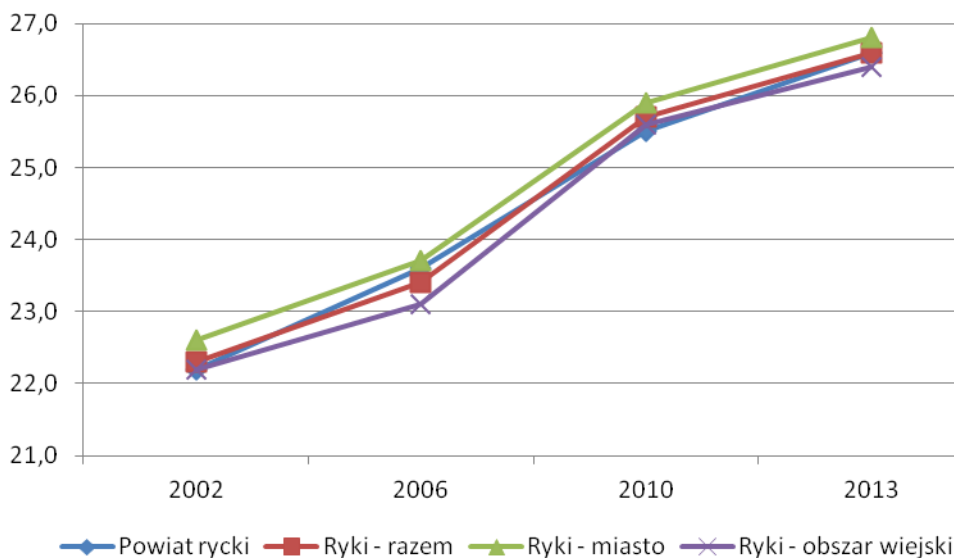
Ryc. 30. Zasoby mieszkaniowe w Gminie Ryki w podziale na miasto i wieś w latach 2002-2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

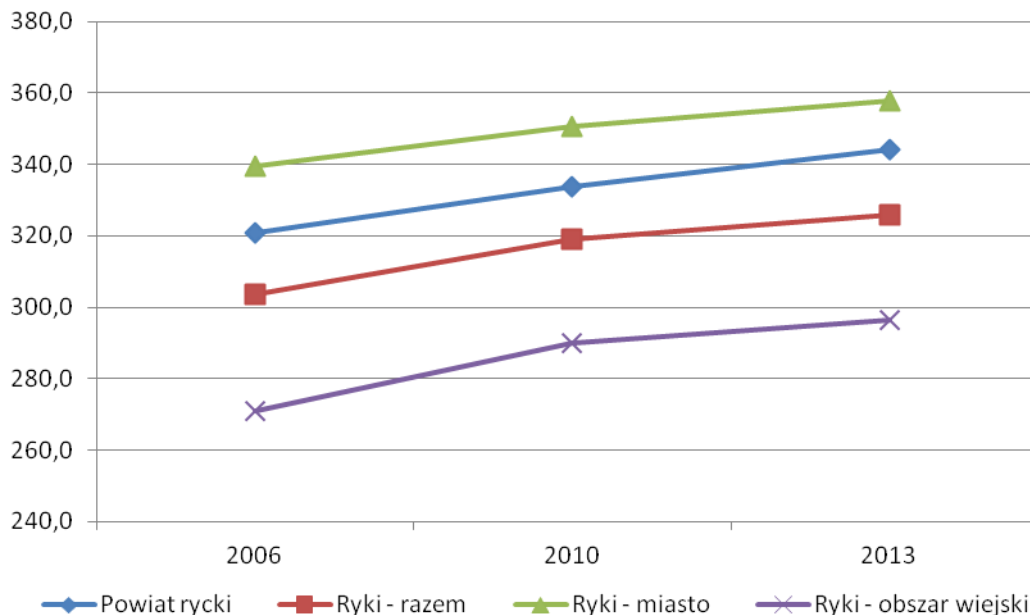
Ryc. 31. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w Gminie Ryki na tle powiatu ryckiego w latach 2002-2013 (w m²)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

Ryc. 32. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę w Gminie Ryki na tle powiatu ryckiego w latach 2002-2013 (w m²)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

Ryc. 33. Liczba mieszkań na 1000 mieszkańców w Gminie Ryki na tle powiatu ryckiego w latach 2006-2013 (szt./1000 m-ców)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

Oceniając sytuację mieszkaniową mieszkańców Gminy Ryki, zauważalna jest powolna acz sukcesywna poprawa poszczególnych wskaźników mieszkaniowych, co świadczy o rosnącym standardzie zamieszkania i poprawie warunków lokalowych. Nie należy przy tym jednak zapominać, że poziom „startu” do rozwoju nowoczesnego sektora mieszkaniowego, zarówno na terenie Gminy, jak i w całym kraju, był bardzo niski i cechował się niskimi wskaźnikami mieszkaniowymi na tle większości krajów Unii Europejskiej. Nadal zresztą nasz kraj w zdecydowanej większości wskaźników lokuje się na jednych z ostatnich pozycji wśród wszystkich 28 członków UE. Jest to bardzo niekorzystna sytuacja, na dodatek niewiele wskazuje, aby w najbliższych latach sytuacja ta uległa znaczącej poprawie. Niestety omawiany region, jak i większość kraju pod względem jakości i warunków zamieszkania zdecydowanie odstaje od przeciętnych wskaźników dla mieszkańców krajów unijnej wspólnoty. Programy rządowe (RnS, MdM) tylko w niewielkim stopniu łagodzą tę niekorzystną sytuację. Wydaje się, iż także władze samorządowe (w tym gminne) niewiele mogą zrobić w tym zakresie, aby sytuacja mieszkaniowa uległa znaczącej poprawie. Mogą one oczywiście wdrażać lokalne programy wsparcia budownictwa mieszkaniowego i stosować narzędzia zachęt oraz dotacje na rzecz rozwoju mieszkalnictwa, ale nie stanowi to systemowego rozwiązania tego problemu. Główną przyczyną jest bowiem sytuacja materialna mieszkańców oraz poziom zarobków (zwłaszcza w odniesieniu do średniego poziomu ceny 1 m²) i dopóki ten stan nie ulegnie poprawie trudno będzie o nagłe zmiany w sektorze mieszkaniowym. Raporty prowadzone przez szereg instytucji wskazują, iż za przeciętną pensję obywatel naszego kraju może kupić ok. 0,3-0,7 metra² mieszkaniowego, podczas gdy w większości krajów UE jest to powyżej 1 m², a w gronie liderów nawet 2 m² mieszkania. Tym niemniej niektóre samorządy próbują aktywnie włączyć się w stymulowanie sytuacji na rynku mieszkaniowym oferując wsparcie różnego rodzaju, np. poprzez specjalne programy do budownictwa energooszczędnego (dotacje do kolektorów słonecznych, fotowoltaicznych itd.), uzbrajając działki i sprzedając w promocyjnej cenie dla osób, które zechcą osiąść na stałe na terenie gminy i podejmą tam pracę. Niektóre programy wychodzą poza tradycyjne ramy i próbują kształtować szerzej całą politykę mieszkaniowo-prorodziną uzależniając wsparcie od posiadania potomstwa oraz jego ilości. Najszerzych echem w kraju odbiła się strategia

rozwoju demograficznego dla woj. opolskiego, jako najbardziej zagrożonego depopulacją regionu w kraju.

II.4.5 Gospodarka odpadami¹⁴

Na obecną chwilę zbiórką odpadów komunalnych na terenie Gminy Ryki zajmuje się PGKiM Sp. z o.o w Rykach. Do końca czerwca 2013r., kiedy obowiązywał system gospodarowania odpadami komunalnymi oparty na umowach zawieranych z dobrowolnie wybranymi podmiotami zajmującymi się odbieraniem odpadów komunalnych, głównym sposobem zagospodarowania odpadów było ich składowanie na składowiskach odpadów. Odpady, które były wówczas odbierane stanowiły niesegregowane, zmieszane odpady komunalne. Problem dotyczył również pozbywania się odpadów problematycznych takich jak: odpady budowlane i remontowe, wielkogabarytowych, itp. oraz dzikich wysypisk. W ramach starego systemu ok. 40 % gospodarstw domowych z terenu miasta i ok. 20% z terenu wiejskiego gminy Ryki miało zawarte umowy na odbiór odpadów komunalnych.

Na skutek zmian prawnych w zakresie gospodarki odpadami, od 1 lipca 2013r. to Gmina przejęła na siebie obowiązek organizacji i funkcjonowania nowego systemu gospodarki odpadami w zamian za uiszczaną przez mieszkańców opłatę. Podjęto szereg uchwał, zorganizowano przetargi. Do nowego systemu włączono tylko nieruchomości zamieszkałe. Nieruchomości niezamieszkałe na których powstają odpady komunalne podpisują indywidualne umowy z firmą świadczącą usługi odbioru odpadów komunalnych. Odbiorem odpadów u „źródła” zostały objęte 3 podstawowe frakcje: odpady suche surowcowe (m.in. surowce opakowaniowe), szkło, odpady mokre. W okresie grzewczym przez okres 4 miesięcy katalog odpadów został uzupełniony o popiół.

W budownictwie jednorodzinym zmieszane odpady komunalne oraz frakcja sucha odbierane są raz w miesiącu, szkło raz na dwa miesiące oraz popiół raz w miesiącach styczeń – luty i listopad – grudzień. W budownictwie wielorodzinnym

---

¹⁴ W podrozdziale wykorzystano materiał zawarty w „Analizie stanu gospodarki odpadami komunalnymi za 2014 r.”, oprac. Przez UM Ryki, w kwietniu 2015 r. i zamieszczony na stronie BIP UM Ryki (http://bip.ryki.pl/upload/pliki//Analiza_stanu_gospodarkimodpadami_za_2014r._1.pdf)

zmieszane odpady komunalne i surowcowe odbierane są 2 razy w tygodniu, szkło 2 razy w miesiącu.

Uzupełnieniem systemu jest Punkt Selektywnej zbiórki Odpadów zlokalizowany przy ul. Janiszewskiej w Rykach, w odległości ok. 2 km od miasta Ryki w kierunku wschodnim, ok. 1 km od rzeki Zalesianki oraz 250 m od najbliższej zabudowy mieszkaniowej. Sąsiedztwo składowiska stanowią tereny rolne oraz tereny leśne. Składowisko uruchomiono w 1995 r., na miejscu dawnej żwirowni, uszczelnione gliną na głębokości 0,5 m, zajmuje powierzchnię 5,6 ha, a jego docelowa pojemność wynosi 80 tys. m³. Punkt otwarty jest 2 razy w tygodniu (wtorek, czwartek) oraz w pierwszą sobotę miesiąca w sezonie zimowych i pierwszą i trzecią sobotę miesiąca w sezonie letnim. Do punktu przyjmowane są : chemikalia, zużyte baterie i akumulatory, zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny, meble i inne odpady wielkogabarytowe, odpady budowlane i rozbiórkowe w tym szkło budowlane, zużyte opony, odpady zielone z ogrodów. W każdej aptece umieszczono specjalne pojemniki na niepotrzebne leki. Opłata za odbiór i unieszkodliwienie odpadów uzależniona jest od ilości osób zamieszkujących nieruchomość.

Składowisko odpadów w Rykach przewidziane jest jako instalacja zastępcza obsługi regionu do składowania odpadów powstających w procesie mechaniczno-biologicznego przetwarzania odpadów komunalnych oraz pozostałości z sortowania odpadów komunalnych o pojemności pozwalającej na przyjmowanie przez okres nie krótszy niż 15 lat odpadów w ilości nie mniejszej niż powstająca w instalacji do mechaniczno-biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych. Zgodnie z planem gospodarki odpadami dla województwa lubelskiego składowisko odpadów przy ul. Janiszewskiej w Rykach przewidziane jest do zamknięcia 31.12.2015r.¹⁵ Wskazany termin może ulec zmianie w wyniku decyzji podjętych przez marszałka województwa na wniosek zarządzającego. Na określenie nowego terminu obowiązywania pozwoleń będą miały wpływ parametry odpadów dopuszczone do składowania oraz dostępna pojemność składowiska.

Źródłem powstawania odpadów komunalnych i przemysłowych na terenie Gminy są przede wszystkim są skupiska ludzkie (gospodarstwa domowe), obiekty użyteczności publicznej (np. szkolnictwo, służba zdrowia) oraz zakłady produkcyjno-usługowo-handlowe (w tym np. obiekty turystyczne, obiekty działalności gospodarczej

¹⁵ Wg informacji zawartej w „Analizie stanu gospodarki odpadami komunalnymi za 2014 r.”

i wytwórczej). Istotnym elementem wpływającym na skład oraz jakość odpadów komunalnych jest charakter danego obszaru. Tereny wiejskie wykazują odpady z mniejszym udziałem materii organicznej, papieru oraz relatywnie większej zawartości tworzyw sztucznych oraz szkła. Jako że omawiany teren ma w dużej mierze charakter wiejski, często odpady organiczne, papier, tektura, popiół i żużel zagospodarowywane są na własne potrzeby. Na terenie gminy można wyróżnić obszary rolnicze, leśne, turystyczno - rekreacyjne, sadownicze oraz zurbanizowane. Ma to wpływ na strukturę odpadów komunalnych trafiających na składowisko odpadów komunalnych w Rykach.

Biorąc pod uwagę przedstawione źródła wytwarzania odpadów komunalnych oraz analizując ich skład z punktu widzenia możliwości technologicznych, związanych z odzyskiem i unieszkodliwianiem odpadów, wyodrębniono następujące strumienie odpadów (zgodnie z KPGO, WPGO dla województwa lubelskiego oraz PPGO dla powiatu ryckiego):

- odpady organiczne ulegające biodegradacji (odpady roślinne, zwierzęce kuchenne i zielone),
- papier i karton podzielony na trzy grupy: opakowania z papieru i tektury, opakowania wielomateriałowe na bazie papieru oraz papier i tektura nieopakowaniowe,
- odpady tekstylne,
- szkło podzielone na dwie grupy: opakowania ze szkła i szkło nieopakowaniowe,
- metale podzielone na trzy grupy: opakowania z blachy stalowej, opakowania z aluminium i pozostałe odpady metalowe,
- odpady mineralne - odpady z czyszczenia ulic i placów: gleba, ziemia, kamienie, itp.,
- drobna frakcja popiołowa - odpady ze spalania paliw stałych w piecach domowych (głównie węgla), z uwagi na udział w składzie odpadów komunalnych popiołu wyodrębniono tę frakcję jako nieprzydatną do odzysku i unieszkodliwiania,
- odpady wielkogabarytowe,
- odpady budowlane - odpady z budowy, remontów i demontażu obiektów budowlanych, które wchodzi w skład strumienia odpadów komunalnych,
- odpady niebezpieczne wchodzące w strumień odpadów komunalnych,
- tworzywa sztuczne z podziałem na tworzywa opakowaniowe i nieopakowaniowe¹⁶.

---

¹⁶ *ibidem*

Analiza danych związanych ze zbiórką odpadów wskazuje na tendencję malejącą, bowiem w 2006 zebrano ogółem 3263 tony odpadów, podczas gdy w 2014 r. było to niespełna 2403 ton. Na taki trend wpływa spadek „produkowanych” odpadów w mieście, gdzie w nastąpił spadek o ponad 1,3 tys. ton zebranych odpadów rocznie.

Tab. 42. Podstawowe dane dotyczące gospodarki odpadami na terenie Gminy Ryki

Wyszczególnienie		Ryki - razem	Ryki - miasto	Ryki - obszar wiejski
<i>Ogółem</i>				
ogółem [t]	2006	3263,4	2989,7	273,8
	2008	2424,5	2054,0	370,5
	2010	2202,0	1732,6	469,4
	2012	2263,1	1780,2	482,9
	2013	2812,3	2072,9	739,4
	2014*	2402,8	1612,6	790,2
ogółem na 1 mieszkańca [kg]	2006	159,2	307,7	25,4
	2008	118,7	211,9	34,6
	2010	104,9	171,5	43,1
	2012	108,9	178,7	44,6
	2013	135,5	208,0	68,5
	2014*	116,0	163,3	73,0
<i>w tym z gosp. domowych</i>				
z gospodarstw domowych [t]	2006	2820,4	2548,4	272,0
	2008	1740,6	1446,1	294,5
	2010	1437,0	1079,9	357,1
	2012	1471,6	1100,7	370,9
	2013	1987,3	1372,1	615,2
odpady z gospodarstw domowych przypadające na 1 mieszkańca [kg]	2006	137,6	262,3	25,2
	2008	85,3	149,2	27,5
	2010	68,5	106,9	32,8
	2012	70,8	110,5	34,3
	2013	95,7	137,7	57,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS (lata 2006-2013) oraz UM Ryki (rok 2014 – dane dot. jedynie odpadów ogółem, bez wyodrębnienia gosp. dom)

Analiza danych za okres 2006-2013 wskazuje, iż zdecydowaną większość odpadów wytwarzają gospodarstwa domowe, których udział w łącznej ilości zebranych odpadów wynosi 70%. Warto jednak podkreślić, iż udział ten systematycznie spada, bowiem jeszcze w 2006 r. wynosił on 86,4%. Spadek ten dotyczy nie tylko udziału procentowego, ale jest również notowany w wartościach bezwzględnych, bowiem w 2013 r. zebrano 1987 ton, przy 2820 ton w 2006 r. Zaobserwowane trendy przekładają się na spadek zbieranych odpadów w przeliczeniu na 1 mieszkańca z 159,2

kg/rok (w tym odpady z gospodarstw domowych 137,6 kg/1 m-ca/rok) w 2006 r., do 135,5 kg/rok (w tym odpady z gospodarstw domowych 95,7 kg/1 m-ca/rok) w 2013 r.

II.5. Zarządzanie gminą

Zarządzanie gospodarką Gminy jest umiejętnością oddziaływania na przebieg procesów i zjawisk społeczno-gospodarczych, które lokalne władze prowadzą w interesie całej wspólnoty samorządowej. Wymaga to odpowiedniej znajomości i zdolności identyfikacji czynników wpływających na procesy społeczno-gospodarcze w gminie. Oczywiście władze gminne, mają do dyspozycji całe instrumentarium narzędzi, które ułatwiają realizację zadań i pozwalają prowadzić racjonalną, długofalową strategię rozwoju gminy. Ich celem jest udzielanie pomocy samorządom we wdrażaniu nowoczesnych narzędzi zarządzania, co powinno się przyczynić do efektywnego wykorzystania posiadanych zasobów i możliwości dla lepszego zaspokajania potrzeb społeczności lokalnych. Jednym z takich narzędzi jest strategia zrównoważonego rozwoju gminy, która określa główne, długofalowe cele oraz takie kierunki działania i taką alokację zasobów, które są konieczne dla zrealizowania tych celów. Składa się na nią zespół decyzji kształtujących długookresowe zmiany strukturalne, ilościowe i jakościowe. Charakterystyka rozwoju polega na wyborze sposobów realizacji wizji, celu nadrzędnego i celów głównych, w określonych warunkach, przy danych ograniczeniach, w ramach przyjętego w strategii horyzontu czasowego. Wśród podstawowych sposobów lepszego wykorzystania zasobów, którymi dysponuje gmina można wskazać m.in.:

- zmniejszenie niepewności oraz ryzyka działania miejscowych przedsiębiorców,
- zwiększenie szans na pozyskanie inwestorów zewnętrznych,
- długofalową koordynację działań gospodarczych, społecznych i ekologicznych,
- ułatwienie władzom gminy efektywniejszego gospodarowania budżetem,
- zwiększenie szans gminy na uzyskanie dodatkowych zewnętrznych źródeł finansowania.

Bardzo istotnym czynnikiem, zarówno na etapie powstawania strategii, jak i podczas realizacji celów jest rola zaangażowania społecznego. Jest to zarazem jeden

z elementów budowania społeczeństwa obywatelskiego. Oczywistym jest zatem fakt, że im więcej osób zaangażuje się w proces budowania strategii i im bardziej będą się one z nią utożsamiały, tym większa będzie szansa na jej pomyślną realizację. Dotyczy to nie tylko mieszkańców, ale wszelkich środowisk, instytucji, organizacji, przedsiębiorstw itd. Do istotnych kryteriów należą także:

- współdziałanie, czyli zapewnienie mieszkańcom, organizacjom gospodarczym i społecznym wpływu na kształt programu rozwoju oraz możliwości aktywnego włączenia się w proces jego realizacji;
- wybór zadań - przy ograniczonych zasobach skuteczne i efektywne działanie może mieć miejsce wtedy, gdy nastąpi koncentracja na realizacji celów najważniejszych, tzn. takich, które tworzą nowe możliwości rozwojowe, stanowią wyzwanie, dają szansę na mierzalne efekty w postaci wzrostu obrotów firm, wzrostu liczby przedsiębiorstw, zatrudnienia i jednocześnie są możliwe do osiągnięcia w określonym przedziale czasowym;
- rozwój inicjatyw lokalnych, utrzymywanie wysokiego poziomu aktywności mieszkańców - najważniejszym zasobem lokalnym gminy są jej mieszkańcy, kultywujący wartości kulturowe, angażujący się w przedsięwzięcia społeczne oraz kształtujący swoje warunki życia w oparciu o zaangażowanie gospodarcze i kwalifikacje zawodowe.

Spośród całego instrumentarium narzędzi nowoczesnego zarządzania, które mają obecnie do dyspozycji władze samorządowe, strategia rozwoju jest podstawowym narzędziem zarządzania rozwojem gminy, ale nie jedynym, jako że można wskazać jeszcze szereg innych, m.in.:

- Strategie rozwoju - podstawowy dokument zarządzania strategicznego, pozwalający na zaplanowanie rozwoju gminy, niezbędny przy ubieganiu się o nowe środki unijne. Opracowanie strategii jest poprzedzone sporządzeniem szczegółowej diagnozy stanu samorządu. W trakcie prac nad strategią szeroko wykorzystywane są elementy partycypacji społecznej, takie jak badania ankietowe, wywiady z opiniotwórczymi mieszkańcami, warsztaty i konsultacje.
- Programy rewitalizacji obszarów miejskich, przemysłowych i powojсковych (Lokalny Program Rewitalizacji) - niezbędne w przypadku ubiegania się o środki wsparcia procesów rewitalizacji, w tym m.in. ramach programów RPO, czy unijnej inicjatywy JESSICA.

- Strategie rozwiązywania problemów społecznych – obowiązkowe zadania własne samorządów w myśl zapisów ustawy o pomocy społecznej – muszą one sporządzać bilans swoich potrzeb w zakresie pomocy społecznej oraz opracować dokumenty strategii i wdrażać ich zapisy. Strategie powinny szczególnie uwzględniać programy pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i inne, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka.
- Analiza systemu oświaty – szczegółowa analiza systemu oświaty wraz ze sporządzeniem propozycji jej reorganizacji jeśli jest taka potrzeba. Efektem opracowania jest zaproponowanie zmian w oświacie, mających na celu podniesienie efektywności zarządzania nią i obniżenie kosztów jej utrzymania.
- Wieloletni Plan Inwestycyjny/Wieloletnia Prognoza Finansowa – dokumenty niezbędne do racjonalnego planowania inwestycji infrastrukturalnych na terenie gminy, uwzględniające również zmieniającą się sytuację ekonomiczną samorządu.
- Wnioski aplikacyjne i studia wykonalności inwestycji infrastrukturalnych – dokumenty niezbędne do składania wniosków na dofinansowanie większości inwestycji realizowanych w ramach funduszy pomocowych. Dla każdej inwestycji musi być przeprowadzona szczegółowa analiza wykonalności oraz projekcje finansowe i ekonomiczne.
- Plany Odnowy Miejscowości – plany rozwoju poszczególnych miejscowości na terenie gminy, wymagane w przypadku składania wniosków aplikacyjnych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.
- Strategie Promocji Turystycznej/Inwestycyjnej, Systemy Identyfikacji Wizualnej Gminy – narzędzia wspomagające rozwój samorządów.

O realnych możliwościach rozwoju gminy i zaspokajaniu potrzeb mieszkańców decydują finanse gminy. Stanowią też one będą w przyszłości o możliwościach realizacji zamierzeń strategicznych. W perspektywie najbliższych lat, biorąc pod uwagę realia w jakich znajduje się Polska w związku z możliwościami wynikającymi z członkostwa w UE, przy planowaniu działań inwestycyjnych należy brać pod uwagę środki strukturalne z UE i krajowych programów, które z dużej mierze decydują o rzeczywistych możliwościach realizacji poszczególnych projektów.

Do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty. Skuteczne i efektywne rozwiązywanie lokalnych problemów w celu coraz lepszego

zaspokajania potrzeb mieszkańców winno odbywać się za pomocą aktywnych metod sterowania rozwojem gminy, w których decyzje bieżące wynikają z ustaleń o charakterze strategicznym, zaś efekty podejmowanych działań przyniosą korzyści także w okresie perspektywicznym. Takie podejście jest niezbędne w celu racjonalizacji i podnoszenia efektywności gospodarowania funduszami publicznymi.

Po stronie dochodowej budżetu gminy na podstawie ustawy o dochodach JST pozostają: dochody własne, subwencja ogólna, dotacje celowe z budżetu państwa.

Źródłami dochodów własnych każdej JST są:

- a. dochody z majątku JST;
- b. spadki, zapisy i darowizny na rzecz JST;
- c. dochody z kar pieniężnych i grzywien określonych w odrębnych przepisach;
- d. 5,0 % dochodów uzyskiwanych na rzecz budżetu państwa w związku z realizacją zadań z zakresu administracji rządowej oraz innych zadań zleconych ustawami, o ile odrębne przepisy nie stanowią inaczej;
- e. odsetki od pożyczek udzielanych przez JST, o ile odrębne przepisy nie stanowią inaczej;
- f. odsetki od nieterminowo przekazywanych należności stanowiących dochody JST;
- g. odsetki od środków finansowych gromadzonych na rachunkach bankowych JST, o ile odrębne przepisy nie stanowią inaczej;
- h. dotacje z budżetów innych jednostek samorządu terytorialnego;
- i. inne dochody należne JST na podstawie odrębnych przepisów.

Źródłami dochodów własnych gminy są ponadto:

- a. wpływy z podatków: od nieruchomości, rolnego, leśnego, od środków transportowych, dochodowego od osób fizycznych, opłacanego w formie karty podatkowej, od spadków i darowizn, od czynności cywilnoprawnych;
- b. wpływy z opłat: skarbowej, targowej, miejscowej, uzdrowskiej i od posiadania psów, eksploatacyjnej - w części określonej w ustawie z dnia 4 lutego 1994 r. - innych na podstawie odrębnych przepisów;
- c. udział we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych od podatników tego podatku zamieszkałych na obszarze gminy;
- d. udział we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych od podatników tego podatku, posiadających siedzibę na obszarze gminy.

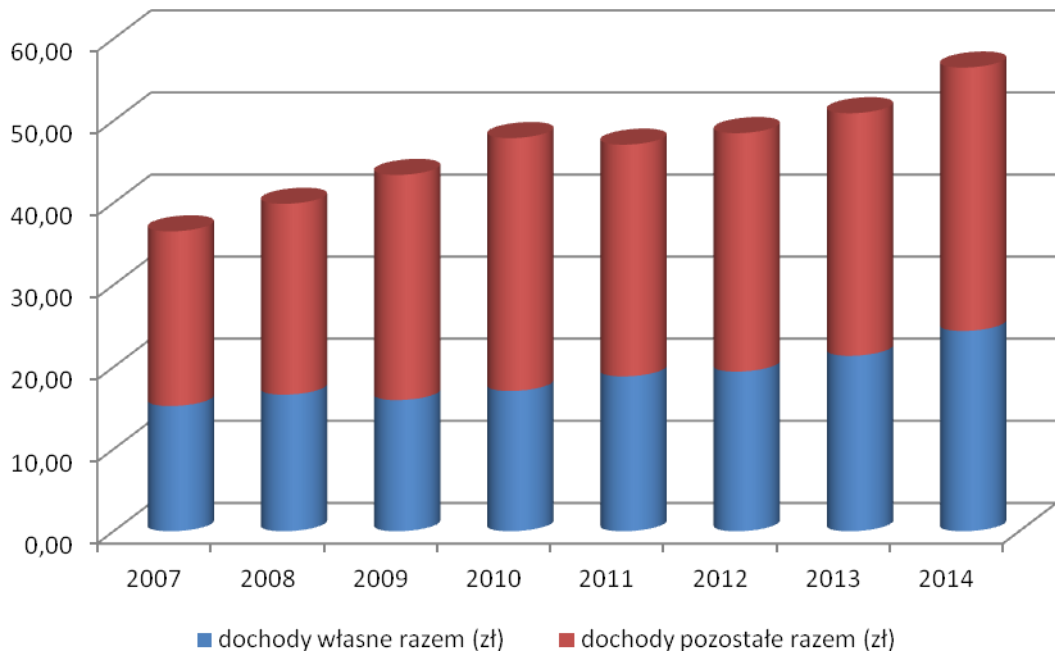
Sytuacja budżetowa Gminy w ostatnich latach uległa dużym zmianom. W 2014 roku dochody Gminy Ryki zamknęły się kwotą prawie 56,5 mln złotych, przy 36,5 mln zł w roku 2007. Na przestrzeni 7 lat dochody powiększyły się zatem o 20 mln zł (wzrost o 54,8%). Równie pozytywnie wygląda sytuacja w pozycji dochody własne, które Gmina osiągnęła w kwocie 24,4 mln złotych, przy 15,3 mln zł w 2007 r., co oznacza wzrost o 59,5%. Wpłynęło to również na wzrost udziału dochodów własnych Gminy w dochodach ogółem, z 41,8% do 43,2%. Tak znacząca zmiana po stronie dochodowej budżetu Gminy, przy niewielkim wzroście demograficznym wpłynęła na istotnie podniesieniu poziomu dochodów w przeliczeniu na mieszkańca. W 2007 r. było to bowiem 1785 zł/1 m-ca, zaś w 2014 r. kwota ta wzrosła do 2724,71 zł.

W analizowanym okresie znacząco zmieniła się również strona wydatkowa budżetu Gminy. Ogółem wydatki w 2014 r. opiewały na kwotę 55,8 mln zł, przy 37,4 mln zł w roku 2007. W tym samym czasie kwota wydatków na wynagrodzenia znacząco się zwiększyła, z 17,7 mln zł w roku 2007 do 23,8 mln zł w roku 2014. Stanowi to zatem blisko połowę ogółu wydatków Gminy. Istotny wpływ na strukturę wydatków w ostatnich latach miały realizowane kierunki inwestowania, w tym ze znaczącym udziałem środków unijnych. Dlatego też analiza budżetu na przestrzeni kilku poprzednich lat, jest trudna w prognozie na lata przyszłe, mając na uwadze informacje dotyczące na możliwości finansowania zadań, przedsięwzięć Gminy ze środków zewnętrznych, które uzależnione są od ubiegania się o środki na konkretne projekty.

Tab. 43. Dochody budżetu Gminy Ryki

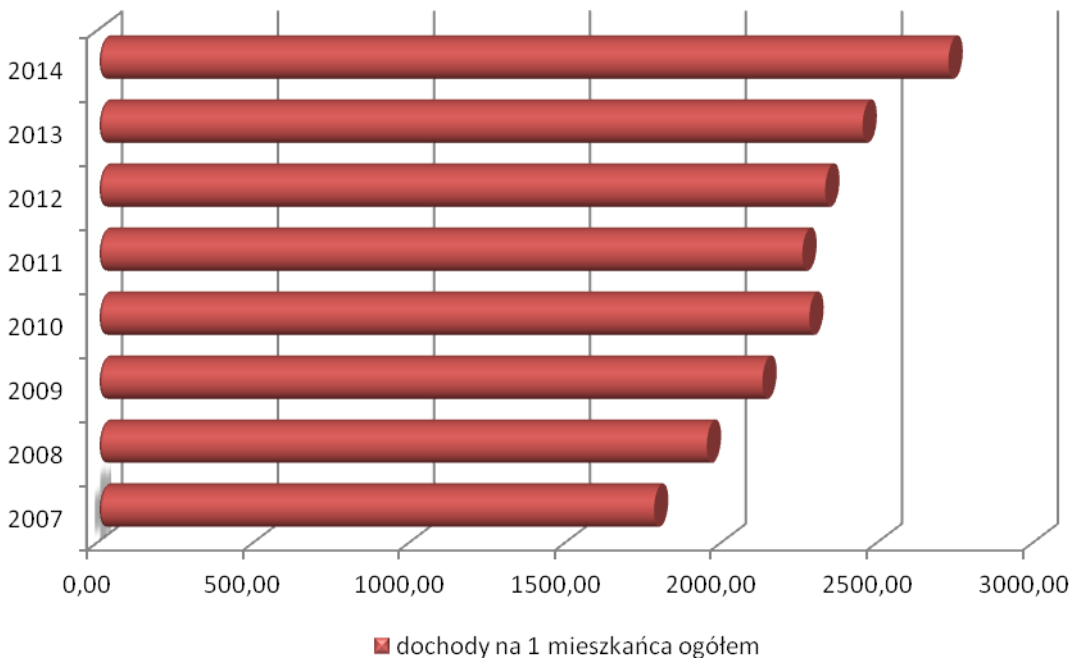
rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	dochody ogółem (w mln zł)							
mln zł	36,53	39,90	43,41	47,90	47,10	48,51	50,93	56,49
	dochody na 1 mieszkańca ogółem							
zł	1784,97	1954,16	2132,49	2282,78	2260,64	2333,69	2453,54	2729,0
	dochody własne razem (zł)							
mln zł	15,26	16,64	15,98	17,09	18,87	19,46	21,38	24,41
% dochodów ogółem	41,8	41,7	36,8	35,7	40,1	40,1	42,0	43,2
	dochody własne na 1 mieszkańca (zł)							
zł	745,62	815,10	784,74	814,57	905,56	936,04	1030,05	1179,20
	dochody majątkowe ogółem (mln zł)							
	0,6	0,3	1,4	2,8	0,4	0,5	0,6	1,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Ryc. 34. Dochody budżetu Gminy Ryki ogółem w tym własne w latach 2007-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

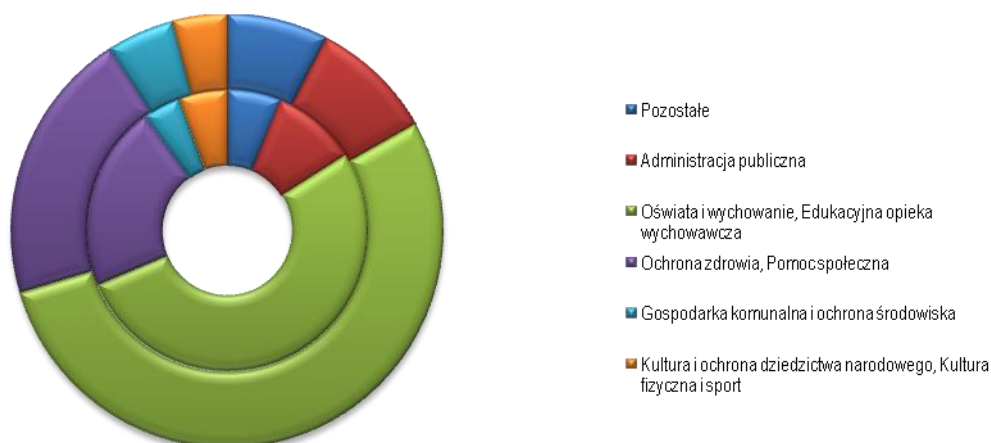
Ryc. 35. Dochody ogółem budżetu Gminy Ryki w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2007-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

Tab. 44. Wydatki budżetu Gminy Ryki

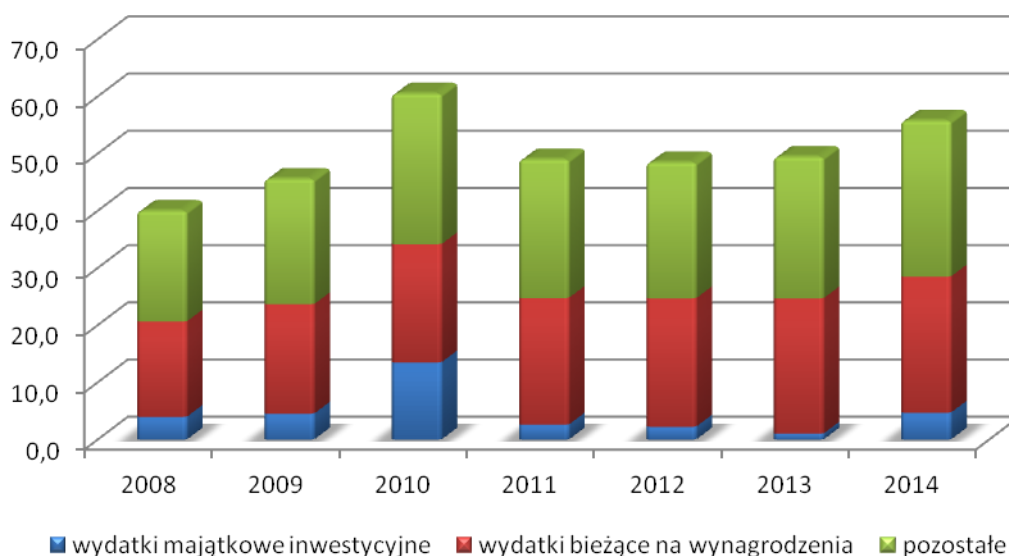
rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	wydatki ogółem							
mln zł	37,4	40,0	45,6	60,5	49,0	48,5	49,5	55,8
	wydatki majątkowe inwestycyjne							
mln zł	4,0	4,0	4,5	13,5	2,6	2,2	1,0	4,7
	wydatki bieżące na wynagrodzenia							
mln zł	-	16,7	19,1	20,7	22,1	22,5	23,7	23,8
	wydatki na mieszkańca ogółem (w zł)							
zł	1829,02	1959,75	2240,36	2884,19	2353,06	2332,80	2382,72	2689,18

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Ryc. 36. Struktura wydatków z budżetu Gminy Ryki wg kategorii wydatków w latach 2008 (wykres kołowy wewnętrzny) i 2014 (wykres kołowy zewnętrzny)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

Ryc. 37. Wielkość i struktura wydatków wg głównych kategorii z budżetu Gminy Ryki w latach 2008-2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

III. ANALIZA SWOT

W celu poprawnego zdefiniowania celów i zadań na poszczególnych szczeblach hierarchii (opisane szerzej w rozdziale VI) planowanych działań, należy dokonać prawidłowej oceny sytuacji w jakiej się Gmina, czyli przedstawić jej mocne oraz słabe strony. W metodologii planowania strategicznego istnieją różne sposoby podejść do opracowania punktu wyjścia do dalszych analiz i wytyczania strategii rozwoju danej jednostki. W latach 70. XX w. stworzono w tym celu podstawy metodologiczne tzw. procedury SWOT i ramy całej analizy strategicznej. Metoda ta jest obecnie najpowszechniej wykorzystywana w polskich realiach w opracowywanych strategiach rozwoju podmiotu gospodarczego lub jednostki samorządowej. Analiza SWOT jest akronimem od czterech angielskich słów i polega na identyfikacji uwarunkowań rozwojowych oraz prognozowania kierunków rozwoju w oparciu o ocenę atutów, czyli silnych stron (strengths) i słabości, czyli słabych stron (weaknesses) oraz możliwości, czyli szans rozwoju (opportunities) i zagrożeń, czyli barier rozwoju (threats).

Zakres rodzajowy analizowanych czynników, mających wpływ na funkcjonowanie Gminy jest stosunkowo szeroki. Z jednej strony są to czynniki zewnętrzne i wewnętrzne, a z drugiej pozytywne i negatywne. Jednak ich trafna identyfikacja stanowi podstawę analizy SWOT. Przeprowadzając analizę dla Gminy Ryki dokonano z jednej strony diagnozy - określono silne i słabe strony przedmiotowego obszaru, zaś z drugiej prognozy – opisując szanse i zagrożenia.

W efekcie przeprowadzonych prac przeprowadzonych w trakcie warsztatów z mieszkańcami i liderami lokalnymi otrzymano cztery listy (zaprezentowane nieco dalej), które wypunktowują silne strony gminy (takich, które należy wzmacniać) i szanse (te, które należy wykorzystywać w planowaniu dalszego rozwoju gminy), a także słabe strony (takie, które należy niwelować by nie stanowiły barier rozwojowych) i zagrożenia (te, których należy unikać). Kolejnym krokiem jest sporządzenie syntezy, która wytycza strategiczne cele. Zasadniczo, analiza SWOT dotyczy oceny uwarunkowań rozwoju, czyli wyróżnienia czynników o charakterze zewnętrznym i wewnętrznym oraz wyróżnienia w ich ramach słabych i mocnych stron rozwoju. Do uwarunkowań zewnętrznych zalicza się:

- 1 – ocenę uwarunkowań makroekonomicznych,

2 – ocenę uwarunkowań krajowych,

3 – ocenę uwarunkowań regionalnych wraz z uwzględnieniem konkurencyjnego otoczenia gminy.

Z kolei na uwarunkowania wewnętrzne składa się:

1 – ocena sfery społecznej,

2 – ocena sfery ekonomicznej i infrastrukturalnej,

3 – ocena sfery środowiskowo-przestrzennej.

Ogólne założenia wynikające z analizy SWOT są z reguły jasne i zrozumiałe, ale choć proste, to często trudne do realizacji. Można je krótko ująć, jako działania zmierzające do:

- unikania zagrożeń,
- wykorzystywania szans,
- wzmocnienia słabych stron,
- oparcia rozwoju na mocnych stronach.

Macierz wzajemnych powiązań czynników zewnętrznych o raz wewnętrznych przedstawia schemat w tab. 45.

Tab. 45. Macierz powiązań czynników analizy SWOT dla Gminy Ryki

		CHARAKTER ODDZIAŁYWANIA CZYNNIKA	
		POZYTYWNY	NEGATYWNY
MIEJSCE WYSTĘPOWANIA CZYNNIKA	WĘWNETRZNE	S SILNE STRONY	W SŁABE STRONY
	ZEWNETRZNE	O SZANSE	T ZAGROZENIA

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: „Planowanie strategiczne. Poradnik dla pracowników administracji publicznej”

Wyniki analizy SWOT wynikające z ankietyzacji mieszkańców oraz konsultacji społecznych z lokalnymi liderami, przedsiębiorcami i władzami Gminy przeprowadzonych podczas warsztatów przedstawiono poniżej w podziale na dwie zasadnicze płaszczyzny: uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne.

ANALIZA UWARUNKOWAŃ WEWNĘTRZNYCH

Czynniki wewnętrzne ze względu na ich charakter oddziaływania dzielimy na:

- mocne strony czyli atuty (czynniki wewnętrzne pozytywne) Gminy to zjawisko bądź zasoby pozytywne z punktu widzenia możliwości kształtowania rozwoju gminy, na które bezpośredni wpływ ma sama gmina (mieszkańcy, instytucje, władze samorządowe);
- słabe strony (czynniki wewnętrzne negatywne) to zjawisko bądź deficyty ograniczające możliwości rozwoju gminy, na które bezpośredni wpływ ma sama gmina.

Przystępując do oceny i analizy strategicznej przy pomocy metody SWOT wykorzystano analizę wielokryterialną, bazując zarówno na wynikach konsultacji społecznych, jak i na podstawie analizy wielu dostępnych źródeł i materiałów zastanych wraz z kwerendą istniejących dokumentów strategicznych metodą *desk research*. Posłużono się istniejącymi dokumentami pozostającymi do dyspozycji władz samorządowych, skorzystano z wyników ankiety skierowanej do społeczności Miasta i Gminy Ryki, a ponadto skorzystano z opinii i ocen lokalnych liderów, przedstawicieli władz samorządowych oraz mieszkańców reprezentujących różne środowiska zawodowe, edukacyjne i administracyjno-organizacyjne Gminy Ryki, których zaangażowano w prace w ramach odbywających się warsztatów i konsultacji społecznych.

Zastosowana metoda SWOT wykazała, że w dotychczasowym rozwoju Miasta i Gminy Ryki istnieją słabe i mocne strony. Strony te mogą w dalszym rozwoju strategicznym stwarzać szanse ale i zagrożenia. Czynniki, które powtarzały się w ocenach poszczególnych osób zostały odpowiednio uszeregowane i przypisane do określonej grupy, zgodnie ze swoim charakterem. W ten sposób udało się wyróżnić najważniejsze cechy, które mogą wspomagać, bądź utrudniać rozwój Gminy. Dlatego też,

aby uporządkować otrzymane wyniki, zgodnie z przyjętą procedurą najczęściej pojawiających się w opiniach czynników oraz najwyższych udziałów procentowych (na bazie ankiety), zwrócono uwagę najpierw na najistotniejsze słabe i mocne strony, które – jak wcześniej wspomniano - uporządkowano i przypisano do jednej z pięciu grup uwarunkowań. W przypadku mocnych stron są to: lokalizacja, uwarunkowania przyrodniczo-turystyczne, sfera gospodarczo-ekonomiczna, infrastruktura społeczno-techniczna oraz kapitał społeczny. W odniesieniu do słabych stron najczęściej pojawiające się cechy można podzielić na pięć następujących grup: infrastruktura turystyczno-sportowa, sfera gospodarczo-przestrzenna, uwarunkowania demograficzno-społeczne, infrastruktura społeczna, infrastruktura techniczna. Po ich zagregowaniu w podstawowe grupy pozwoliło to wyłonić po 28 zasadniczych obszarów zarówno dla silnych stron Gminy Ryki, jak i słabych stron, które mogą hamować bądź też przeszkadzać w dynamicznym rozwoju.

Tab. 46. Wyniki analizy SWOT dla Gminy Ryki – mocne i słabe strony
(sporządzone na podstawie wyników ankiety i warsztatów z mieszkańcami gminy oraz lokalnymi liderami)

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
I. SFERA GOSPODARCZO-EKONOMICZNA	I. SFERA GOSPODARCZO-PRZESTRZENNA
<ol style="list-style-type: none"> 1. Wysoki poziom rolnictwa, rozwój rolnictwa ekologicznego 2. Hodowla rybacka 3. Znana marka serów ryckich 4. Przetwórstwo rolno-spożywcze 5. Zakłady produkcyjne (spółdzielnia mleczarska, PUMAR) 6. Tarnobrzaska strefa przemysłowa 7. Rozwinięta działalność gospodarcza 8. Rezerwa terenów pod inwestycje 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Słabe wykorzystanie istniejących terenów inwestycyjnych, zwłaszcza wzdłuż planowanej obwodnicy (brak podstref ekonomicznych) 2. Brak „dużych” pracodawców, słabo rozwinięty przemysł, w tym rolno-spożywczy 3. Brak grup producenckich, brak klastra spożywczego 4. Brak nadleśnictwa 5. Niski poziom racjonalnej polityki przestrzennej (plan zagospodarowania przestrzennego nie ujmuje wszystkich problemów występujących na terenie gminy)

II. KAPITAŁ SPOŁECZNY	II. UWARUNKOWANIA DEMOGRAFICZNO-SPOŁECZNE
<p>9. Prężnie działające Koła Gospodyń Wiejskich</p> <p>10. Duża ilość stowarzyszeń</p> <p>11. Duża ilość zespołów i klubów artystycznych z sukcesami na arenie regionalnej i ogólnopolskiej</p> <p>12. Aktywność społeczna, w tym osób starszych i młodzieży</p> <p>13. Dobra opieka całonocna nad osobami niepełnosprawnymi</p> <p>14. Bezpieczeństwo publiczne - niska przestępczość</p> <p>15. Ośrodek administracji publicznej</p>	<p>6. Wysokie bezrobocie i brak miejsc pracy</p> <p>7. Ujemny przyrost naturalny</p> <p>8. Niedostosowana oferta edukacyjna do regionalnego rynku pracy, kierunki nie przystosowane do potrzeb pracodawców (brak szkół zawodowych szkolących w pożądanym na rynku profilu zawodowym)</p> <p>9. Małe zaangażowanie mieszkańców w życie gminy (niski poziom uczestnictwa w imprezach kulturalnych)</p> <p>10. Niski poziom dochodów oraz ubożenie społeczeństwa</p>
III. INFRASTRUKTURA TECHNICZNO-SPOŁECZNA	III. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA
<p>16. Świetlice wiejskie</p> <p>17. Dostęp do pływalni powiatowej</p> <p>18. Dobrze rozwinięta sieć wodociągowa</p> <p>19. Uzbrojone tereny pod budownictwo mieszkaniowe - duża liczba działek budowlanych</p> <p>20. Dobrze rozwinięta sieć szkół i placówek oświatowych</p> <p>21. Dobrze rozwinięta działalność kulturalna (działalność Centrum Kultury, Biblioteki Publicznej, Zespoły Ludowe)</p>	<p>11. Potrzeba modernizacji bazy materialnej oraz doposażenia szkół w nowoczesne technologie (w tym pracownie komputerowe, internet, sale sportowe)</p> <p>12. Brak dostępu do specjalistycznej, nowoczesnej opieki zdrowotnej</p> <p>13. Mało atrakcyjna oferta i baza kulturalna</p> <p>14. Konieczność modernizacji kina</p> <p>15. Słabe wyposażenie świetlic wiejskich</p> <p>16. Brak lokali komunalnych i socjalnych przeznaczonych do wykupu i/lub wynajmu</p> <p>17. Brak domu seniora i polityki senioralnej</p>
IV. LOKALIZACJA	IV. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA
<p>22. Dobre skomunikowanie zewnętrzne - położenie przy drogach krajowych (m.in. trasa S17)</p> <p>23. Przebiegająca linia kolejowa wraz ze stacją kolejową</p> <p>24. Położenie gminy względem dużych miast, w tym Warszawy i Lublina</p>	<p>18. Niska jakość techniczna infrastruktury drogowej</p> <p>19. Słabo rozwinięte powiązania komunikacyjne wewnętrzne i zewnętrzne (usługi transportowe)</p> <p>20. Mała liczba miejsc parkingowych</p>

	21. Niski stopień skanalizowania 22. Brak gazociągu 23. Niskie ciśnienie, zła jakość wody 24. Słabe wykorzystanie potencjału w zakresie OZE (odnawialne źródła energii)
V. UWARUNKOWANIA PRZYRODNICZO-TURYSTYCZNE	V. INFRASTRUKTURA TURYSTYCZNO-SPORTOWA
25. Istotne walory przyrodnicze (lasy, akweny wodne – jeziora, stawy, rzeka Wieprz) 27. Region „czysty” ekologicznie 28. Dobra baza do rozwoju turystyki, w tym agroturystyki (m.in. tradycje historyczne - byłe miasto królewskie)	25. Słabo rozwinięta baza infrastruktury sportowo-rekreacyjnej (brak hali sportowej, stadion) 26. Niewykorzystane akweny wodne 27. Słabo rozwinięta baza turystyczna, w tym noclegowa i gastronomiczna

Źródło: opracowanie własne

ANALIZA UWARUNKOWAŃ ZEWNĘTRZNYCH

Analizując potencjalny wpływ czynników zewnętrznych można podzielić je na dwie wspomniane wcześniej płaszczyzny, tj.: szanse (czynniki zewnętrzne pozytywne), czyli zjawiska i tendencje występujące w otoczeniu, które odpowiednio wykorzystane osłabiają zagrożenia i staną się impulsem do rozwoju oraz zagrożenia (czynniki zewnętrzne negatywne), czyli wszystkie czynniki zewnętrzne, które postrzegamy jako bariery rozwoju jednostki, utrudnienia, dodatkowe koszty działania. O ile możliwości kreowania mocnych stron i niwelowania jest w zasięgu naszych możliwości – możemy podejmować określone decyzje, o tyle zarówno na szanse jak i zagrożenia nie mamy wpływu występują one w otoczeniu i na ich występowanie mają wpływ inne podmioty. Możemy je jednak wykorzystywać i dostosowywać się.

Generalnie każda z jednostek administracyjnych i samorządowych rozwija się w konkretnych uwarunkowaniach zewnętrznych, które mogą sprzyjać, bądź przeciwdziałać jej rozwojowi. Uwarunkowania zewnętrzne można podzielić na trzy zasadnicze kategorie i najczęściej zalicza się do nich:

- uwarunkowania makroekonomiczne, wynikające z powiązania danej jednostki samorządowej z innymi krajowymi i zagranicznymi regionami lub miastami/gminami,

- uwarunkowania krajowe, wynikające z polityki realizowanej przez państwo i przejawiającej się w różnych sferach życia społeczno-gospodarczego,
- uwarunkowania regionalne, związane z oddziaływaniem województwa i powiatu na daną - mniejszą - jednostkę samorządową.

Makrootoczenie, czyli otoczenie zewnętrzne Gminy Ryki powinno stwarzać następujące warunki niezbędne dla jego prawidłowego rozwoju:

- 1 – ekonomiczne, poprzez stabilizację finansów publicznych, a także możliwość transferu środków z budżetu centralnego w ramach polityki regionalnej Państwa, środków strukturalnych UE, spadku inflacji, wzrostu zamożności i siły nabywczej ludności,
- 2 – społeczno-demograficzne, poprzez utrzymanie dodatniego przyrostu naturalnego oraz zwiększenia populacji w wieku przedprodukcyjnym, zapewnienie właściwej opieki nad osobami w wieku poprodukcyjnym, co jest efektem wydłużenia się długości życia, a tym samym powoduje wzrost zapotrzebowania na opiekę geriatryczną,
- 3 – polityczno-prawne, wywołane uczestnictwem w strukturach Unii Europejskiej i przyjmowaniem obowiązujących standardów (harmonizacja i zgodność prawa), co powinno stanowić korzystny impuls dla gospodarki i inwestorów,
- 4 – środowiskowe, oparte na proekologicznej strategii Państwa i krajów UE, stwarzające możliwość uzyskiwania wsparcia finansowego z zewnątrz na ekorozwój, agroturystykę, produkcję zdrowej, ekologicznej żywności (stwarzające szanse dla lokalnego rolnictwa),
- 5 – kulturowe, wynikające ze zmian w modelu życia, przywiązaniem większej wagi do aktywnego wypoczynku, również do życia i pracy w czystym, przyjaznym człowiekowi środowisku przyrodniczym,
- 6 – technologiczne, stwarzające szanse na rozwój mniejszych ośrodków miejskich, co jest związane z rozwojem technik telekomunikacyjnych i internetowych, umożliwiających zarówno przebywanie i zamieszkiwanie, jak i pracę (głównie wysokiej klasy specjalistom, ludzi wykonujących „wolne” zawody, freelancerzy, itp.) poza dużymi aglomeracjami.

Uwarunkowania krajowe mające istotne znaczenie dla rozwoju Gminy, wiążą się przede wszystkim z tym co określa polityka i gospodarka dnia codziennego, w tym prawo i finanse, czyli budżet kraju, ale także z założeniami długookresowej strategii

rozwoju społeczno-gospodarczego Polski do 2020 r. oraz koncepcji przestrzennego zagospodarowania 2030. W systemie osadniczym kraju Ryki zaliczane są do miast małych, o charakterze usługowego zaplecza dla rolniczego w znacznym stopniu otoczenia na szczeblu lokalnym. Konwencja rozwoju Polski, której podporządkowana jest również Gmina Ryki, wynika z założonych megatrendów rozwoju Polski w XXI wieku, a mianowicie: globalizacji, ekorozwoju, demokracji i postępującej integracji na różnych szczeblach i płaszczyznach.

Uwarunkowania regionalne wiążą się przede wszystkim z wizją przyszłości województwa lubelskiego określono na podstawie strategicznych kierunków rozwoju regionu zapisanych w dokumentach regionalnych, m.in.: strategii rozwoju, RPO, czy zdefiniowanych inteligentnych specjalizacji województwa. Zasadnicze kierunki rozwojowe województwa to: gospodarka turystyczna, nowoczesne i konkurencyjne rolnictwo, przemysł o technologiach przyjaznych środowisku (biogospodarka), energetyka niskoemisyjna, itp.

O zewnętrznych powiązaniach Gminy Ryki świadczy kilka faktów, m.in.:

- współpraca w zakresie działalności gospodarczej (np. spółek z kapitałem zagranicznym, kooperacja branżowa, przepływ wyrobów przemysłowych itp.),
- możliwości wykorzystania infrastruktury i istniejącej bazy turystyczno-wypoczynkowej przez turystów z zewnątrz (z regionu, kraju, zagranicy, względnie przedstawicieli biznesu, sieci transportowej itp.),
- udział uczniów oraz sportowców w różnych imprezach edukacyjnych oraz sportowych, o randze krajowej, jak i międzynarodowej,
- udział przedstawicieli wolnych zawodów w imprezach kulturalnych, naukowych itp.,
- współpraca władz samorządowych Ryk oraz przedstawicieli lokalnych instytucji z miastem partnerskim (Lachowicze) oraz partnerami z regionu, kraju oraz innych państw.

Oceniając możliwości (szanse) rozwojowe Gminy Ryki należy wziąć pod uwagę kilka istotnych faktów, które wiążą się m.in. z rangą Ryk w hierarchii sieci osadniczej, jako że miasto pełni rolę ośrodka powiatowego. Przekłada się to na funkcjonowanie szeregu instytucji powiatowych z racji zapewnienia podstawowej obsługi mieszkańców całego powiatu, np. urząd pracy, sąd rejonowy, urząd skarbowy, inspektoraty ZUS oraz KRUS, komisariat Policji, oddział Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa itp.

Także w sferze edukacji miasto Ryki zapewnia obsługę dzieci i młodzieży z terenu całego powiatu, jak i regionu. Ponadto miasto jest członkiem stowarzyszenia Unia Miasteczek Polskich. Objęte jest też działalnością Lokalnej Grupy Działania „Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej” oraz Lokalnej Grupy Rybackiej „W dolinie Tyśmienicy i Wieprza.

Dokonując agregacji otrzymanych wyników, zgodnie z opisaną wyżej procedurą, pojawiające się w opiniach czynniki uporządkowano i przypisano do jednej z czterech grup, zarówno w przypadku szans, jak i zagrożeń. W przypadku szans są to: uwarunkowania ekonomiczno-gospodarcze, walory dziedzictwa kulturowego wraz z czynnikami społecznymi, uwarunkowania przyrodniczo-turystyczne oraz lokalizacyjne. W odniesieniu do zagrożeń najczęściej pojawiające się czynniki zagregowano do czterech następujących grup: ekonomiczno-gospodarczych, społecznych, marketingu i konkurencyjności oraz ram prawno-biurokratycznych. W ostatecznym rachunku wydzielono 22 czynniki po stronie szans oraz 18 czynników po stronie zagrożeń dla Gminy Ryki.

Tab. 47. Wyniki analizy SWOT dla Gminy Ryki – szanse i zagrożenia

(sporządzone na podstawie wyników ankiety i warsztatów z mieszkańcami gminy oraz lokalnymi liderami)

SZANSE	ZAGROŻENIA
I. EKONOMICZNO-GOSPODARCZE	I. EKONOMICZNO-GOSPODARCZE
1. Możliwość skorzystania ze środków zewnętrznych, w tym funduszy strukturalnych UE 2. Tereny inwestycyjne – przeznaczenie terenów na potrzeby aktywizacji gospodarczej, w tym przyciągnięcie inwestorów zewnętrznych 3. Rozwój i wsparcie ponadregionalne dla rozwoju wyspecjalizowanego rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego, w tym zwłaszcza z zakresie produkcji zdrowej i ekologicznej żywności 4. Lokalizacja ponadlokalnego targowiska - giełda rolno-spożywcza 5. Zawiązanie grup producenckich w rolnictwie	1. Brak zbytu na produkcie rolne 2. Spadek tempa rozwoju gospodarczego 3. Nieodpowiednia polityka gospodarcza na szczeblu krajowym 4. Likwidacja jednego z największych zakładów pracy 5. Niska opłacalność produkcji rolniczej

<p>6. Rozwój i modernizacja infrastruktury technicznej sieciowej (gazowa, wodno-kanalizacyjna, sieci teleinformatyczne, itp.)</p> <p>7. Gmina Ryki - była „Stolica Karpia”</p>	<p>6. Wzrost kosztów inwestycji infrastrukturalnych</p> <p>7. Rosnąca konkurencja dużych centrów handlowych, supermarketów – zamykanie mniejszych placówek handlowych</p>
II. WALORY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I CZYNNIKI SPOŁECZNE	II. SPOŁECZNE
<p>8. Rozwój i promowanie produktów lokalnych</p> <p>9. Działalność Lokalnych Grup Działania</p> <p>10. Rozszerzenie oferty, nawiązanie współpracy oraz tworzenie wspólnych projektów z innymi gminami województwa na niwie kulturalnej, sportowej</p> <p>11. Szansa dla rozwoju rękodzielnictwa</p> <p>12. Dziedzictwo kulturowe - w regionie tym tworzył Leon Wyczółkowski (szansa na marketingowe wykorzystanie pod kątem turystyki)</p> <p>13. Rozwinięta funkcja edukacyjna</p> <p>14. Stopniowy wzrost cyfryzacji gminy</p>	<p>8. Niekorzystne trendy demograficzne: niż demograficzny, starzenie się społeczeństwa, spadek liczby ludności</p> <p>9. Brak perspektyw rozwoju dla młodych, marazm i stagnacja społeczeństwa</p> <p>10. Migracja zarobkowa młodzieży i dorosłych do większych miast oraz za granicę</p> <p>11. Ubożenie społeczeństwa wskutek wzrostu kosztów utrzymania i dostępu do dóbr i usług</p> <p>12. Wzrost patologii społecznych</p>
III. PRZYRODNICZO-TURYSTYCZNE	III. MARKETING I KONKURENCYJNOŚĆ
<p>15. Wykorzystanie znaczących walorów turystyczno-krajoznawcze regionu dla rozwoju funkcji turystycznej</p> <p>16. Ogólny wzrost zainteresowania i zapotrzebowania na turystykę i agroturystykę</p> <p>17. Możliwość poszerzenia oferty turystycznej regionu o turystykę kwalifikowaną (np. wędkarstwo, kajakarstwo, turystyka piesza, rowerowa, itp.)</p> <p>18. Zagospodarowanie zbiorników wodnych na cele rekreacyjno-turystyczne</p>	<p>13. Brak promocji i zainteresowania rynkiem</p> <p>14. Wzrost konkurencyjności sąsiednich gmin oraz pobliskich miast, np. szybki rozwój Garwolina i Puław</p> <p>15. Duża konkurencja produktów z zagranicy</p>
IV. LOKALIZACYJNE	IV. PRAWNO-BIUROKRATYCZNE

---

19. Lokalizacja stacji PKP	16. Zmieniające się przepisy prawne, w tym podatkowe
20. Sieci transportowe - budowa obwodnicy Ryk, droga ekspresowa S17	17. Rozrośnięta biurokracja
21. Bliska odległość od dużych miast – Warszawy oraz Lublina	18. Duża liczba zadań przekazanych w kompetencje gminy przy niewielkich zasobach finansowych gminy
22. Współpraca z gminami ościennymi i tworzenie wspólnych projektów	

Źródło: opracowanie własne

Przedstawione uwagi dotyczące uwarunkowań nie wyczerpują oceny różnych potencjalnych kierunków rozwoju oraz możliwości realizacyjnych zapisanych celów i zadań. Nawet najlepiej skonstruowana strategia w toku realizacji może podlegać różnym weryfikacjom, wynikającym z nieustannych zmian natury politycznej, prawnej, czy ekonomicznej, zarówno w skali gminy, regionu, kraju, Unii Europejskiej, jak i globalnej. We współczesnym świecie różne fluktuacje znajdują bowiem swoje odzwierciedlenie niemal w każdym zakątku globu, nawet jeśli wydaje się nam, że nas i naszej „małej ojczyzny” to nie dotyczy. Najlepszym przykładem jest chociażby sytuacja ostatnich kilku lat i dotyczy to zarówno sytuacji gospodarczej (kryzys światowy, który dotknął większość krajów i regionów), politycznej (niespokojna sytuacja na Bliskim Wschodzie, kryzys ukraińsko-rosyjski, problem terroryzmu, uchodźców itp.). W toku realizacji „Strategii rozwoju...” mogą wystąpić korzystne zjawiska, istotnie wzmacniające szanse realizacji strategii. Mogą jednak wystąpić także problemy utrudniające prawidłową realizację strategii jak np. finansowe, personalne, organizacyjne itp.

IV. Struktura Strategii Rozwoju

IV. 1. WIZJA I MISJA

Formułowanie wizji i misji rozwoju dla jednostki samorządowej stanowi projekcję i sposób osiągnięcia stanu, który w założeniach powinien być osiągnięty w docelowym roku założonego w niniejszej strategii, tj. do 2022 r., z uwzględnieniem bieżących i przyszłych potrzeb oraz panujących uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych. Określenia „misja rozwoju” i „wizja rozwoju” często używa się jako pojęć zamiennych, synonimów. I chociaż oba te pojęcia są z natury bliskoznaczne, to jednak można je rozróżnić i opisać występującą pomiędzy nimi różnicę. Pod pojęciem wizji należy rozumieć zwięzłe określenie pożądanego stanu Gminy w perspektywie najbliższych kilku lat, podczas gdy misja to uzasadnienie sensu istnienia Gminy jako jednostki samorządowej i stwarzania warunków do rozwoju i realizacji wizji.

WIZJA

Wizja rozwoju jednostki samorządowej jest projekcją stanu docelowego, który jest zakładany do osiągnięcia w horyzoncie czasowym założonym w strategii (2022), który zostanie osiągnięty przy wykorzystaniu możliwości i zasobów Gminy. Zdefiniowana wizja wskazuje na główne cele i kierunki działania, które po ich realizacji mają wygenerować wzrost poziomu jakości życia mieszkańców, co może również stanowić zachętę do osiedlania się nowych osób. Spowoduje to tym samym wzrost atrakcyjności turystycznej, inwestycyjnej, a także atrakcyjności gminy jako inkubatora działalności gospodarczej i przedsiębiorczości. Wizja powinna uwzględniać aspekty rozwoju perspektywicznego Gminy Ryki, a także być spójna z celami rozwojowymi powiatu ryckiego jak i województwa lubelskiego. W zdefiniowanej wizji rozwoju Gminy Ryki powinna być uwzględniona ambicja dążenia do określonego celu wyrażająca się wiarą we własne siły oraz możliwości, wynikające z uświadomienia szans i rozeznania potencjalnych zagrożeń, będące odzwierciedleniem potencjału endogenicznego Gminy. Właściwie skonstruowana wizja rozwoju stawia przed całą społecznością, zarówno władzami, mieszkańcami, jak i przedsiębiorcami określone zadania, które wymagają

intensywnych działań na rzecz sfery społecznej, gospodarczej, ekologicznej, infrastrukturalnej i przestrzennej. Podniesienie poziomu dochodów, a w konsekwencji poziomu i jakości życia mieszkańców wymaga stworzenia odpowiednich warunków związanych z poprawą jakości usług świadczonych przez instytucje publiczne oraz jednostki niepubliczne działające w obrębie Gminy. Ponadto zasadniczą kwestią jest stworzenie warunków do podniesienia aktywności i przedsiębiorczości społeczności Gminy wyrażających się na różnych płaszczyznach: kulturalnej, gospodarczej, edukacyjnej, sportowej, czy samorealizacji poprzez działalność w różnego typu instytucjach, czy organizacjach typu NGO.

Istotnym zadaniem, wpływającym na realizację założonych celów rozwojowych jest także optymalne wykorzystanie wszystkich posiadanych uwarunkowań i walorów środowiska przyrodniczego oraz kulturowego dla rozwoju wiodących funkcji Gminy, wraz z szeroko rozumianą sferą turystyczno-rekreacyjną, przetwórstwem rolno-spożywczym, czy też nowoczesnym sektorem usług. W rozwoju strategicznym bardzo ważne jest też podejmowanie kompleksowych działań doradczych i informacyjnych, zarówno w dziedzinie prawa, finansów, ekonomii jak i w sprawach gospodarki wolnorynkowej oraz gospodarki nieruchomościami i wolnymi terenami pod przyszłe inwestycje. Celem jest zbudowanie społeczeństwa informacyjnego, tzn. dobrze poinformowanego i zorientowanego w oczekiwaniach produkcyjnych, rynkowych, jak i możliwościach finansowych i dochodowych.

Wizja wskazuje na główne cele i zadania strategiczne oraz obszary problemowe, które są istotne dla rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy i wpływają na poziom życia mieszkańców. Dobrze sformułowana wizja gminy ma odpowiedzieć na pytanie: *„Jaki jest oczekiwany w przyszłości stan jednostki terytorialnej?”*

W wyniku przeprowadzonych spotkań warsztatowych, w których uczestniczyli radni, władze, przedsiębiorcy, mieszkańcy reprezentujący różne grupy zawodowe oraz zaproszeni goście określono Wizję Gminy Ryki i nadano jej następujące brzmienie:

RYKI LIDEREM KREATYWNOSCI I NOWOCZESNOSCI W SFERZE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI, TURYSTYKI I KULTURY OPARTEJ NA LOKALNEJ TRADYCJI, HISTORYCZNYM DZIEDZICTWIE KULTUROWYM, WYSOKICH WALORACH PRZYRODNICZYCH, STWARZAJĄCYM DOGODNE MIEJSCE DO ŻYCIA I PRACY

W tak zdefiniowanej wizji rozwoju Gmina Ryki ma stać się nowoczesnym i przyjaznym dla środowiska miejscem z dobrze rozwiniętym sektorem turystyczno-gospodarczym, dzięki czemu powstanie wysokiej jakości przestrzeń do życia dla jej obecnych i nowych mieszkańców.

MISJA

Drugim z kluczowych haseł na etapie tworzenia strategii jest misja Gminy. Pod pojęciem misji należy rozumieć uzasadnienie sensu istnienia Gminy jako jednostki samorządowej (podczas gdy wizja jest zwięzłym określeniem pożądanego stanu Gminy w perspektywie najbliższych kilku lat). Misja wyznacza rolę, jaką Gmina Ryki ma pełnić w dążeniu do najbardziej pożądanego rozwoju, w oparciu o posiadane zasoby i z uwzględnieniem potrzeb mieszkańców. Misja zdefiniowana w strategii warunkuje w dalszej kolejności formułowanie kierunków bezpośrednich i pośrednich działań, tj. celów strategicznych i operacyjnych. Gmina Ryki za pomocą wyznaczonych celów będzie dążyć do podwyższenia jakości życia mieszkańców w taki sposób, aby poszczególne dziedziny życia i gospodarki wzajemnie się uzupełniały i przenikały tak, aby stworzyć kompleksową poprawę warunków. Poszukiwanie misji Gminy to zatem poszukiwanie podstawowych wartości, na których powinny się opierać sprawy publiczne związane z życiem lokalnej społeczności. Jeszcze bardziej dogłębne sformułowanie misji dotyka określenia kierunków dążeń jej mieszkańców oraz zadań dla przedstawicieli lokalnej władzy samorządowej. Misja gminy wypływa z lokalnego klimatu społecznego, poziomu świadomości mieszkańców, obyczajów, historii i tradycji, powszechnie akceptowanych wartości etycznych i moralnych. Ma ona w założeniu odpowiedzieć na następujące pytanie: „*Po co istnieją struktury samorządowe i komu (czemu) powinny służyć?*”. Na

wspomnianych już spotkaniach warsztatowych wypracowano również formułę misji dla Gminy Ryki w brzmieniu:

**GMINA RYKI MIEJSCEM OTWARTYM I PRZYJAZNYM, STWARZA
WARUNKI DO DZIAŁANIA NA RZECZ PRZEDSIĘBIORCÓW I
MIESZKAŃCÓW, UWZGLĘDNI OCZEKIWANIA SPOŁECZNE W CELU
WSPÓLDZIAŁANIA NA RZECZ POPRAWY JAKOŚCI ŻYCIA JEJ
MIESZKAŃCÓW W POSZANOWANIU LOKALNEJ TRADYCJI I
DZIEDZICTWA HISTORYCZNEGO**

Misją Gminy Ryki, czyli celem dążeń lokalnej wspólnoty samorządowej, jest stworzenie środowiska przyjaznego dla swoich mieszkańców oraz podniesienie poziomu i jakości ich życia, przez zapewnienie stałego zrównoważonego rozwoju opartego na solidnej bazie turystyczno-rekreacyjnej i nowoczesnej i innowacyjnej działalności przemysłowej. Położenie geograficzne oraz bogate walory przyrodniczo – kulturowe, powodują iż gmina jest atrakcyjnym miejscem zarówno pod względem turystycznym, jak i gospodarczym. Świadomość ekologiczna mieszkańców oraz czyste i zadbane środowisko będą sprzyjać naturalnej, ekologicznej produkcji rolnej, a bogate walory krajobrazu zdeterminują możliwości rozwoju w kierunku turystyki, ekoturystyki i agroturystyki stanowiącej jeden ze składników rozwoju ekonomicznego.

IV.2. OBSZARY STRATEGICZNE, CELE STRATEGICZNE, CELE OPERACYJNE, KIERUNKI DZIAŁAŃ

Wdrażanie oraz dążenie do realizacji zapisów określonych w misji i wizji Gminy Ryki wymaga podjęcia działań w zakresie merytorycznym, organizacyjnym jak i finansowym. Aby to osiągnąć niezbędne jest opracowanie i wyznaczenie określonych celów, zgodnych z dążeniami określonymi w misji i wizji. Stąd też do całościowej struktury strategii niezbędnym jest precyzyjna i czytelna identyfikacja

i przyporządkowanie określonych celów i zaplanowanych do realizacji kierunków działań. W strategii zostały wyróżnione następujące poziomy planowania strategicznego:

1. Obszary strategiczne – nadrzędne, pozwalające na odpowiednie pogrupowanie poszczególnych celów strategicznych i operacyjnych i przypisanie ich do trzech głównych sfer w obrębie których odbywa się wdrażanie strategii.
2. Cele strategiczne - wynikają bezpośrednio i pośrednio z misji oraz wizji – konkretnie definiują kierunki rozwoju gminy, jednocześnie pozwalają na zachowanie jasnego podziału strategii, grupując poszczególne programy i projekty.
3. Cele operacyjne - grupują projekty związane tematycznie z poszczególnymi dziedzinami życia, określoną branżą bądź sferą aktywności różnych podmiotów, bądź też wynikają z działań prowadzonych przez samorząd.
4. Kierunki działań – są to konkretne przedsięwzięcia, najłatwiej mierzalne przy wdrażaniu strategii, zawężające i konkretyzujące pole podejmowanych inicjatyw.

Należy tu jednocześnie podkreślić, iż tak określone poziomy są podrzędne względem wizji i misji zapisanej w strategii, które zarazem stanowią kluczowe hasła i dążenia całej społeczności Gminy Ryki. Kluczowym elementem opracowania strategii jest zatem wyznaczenie jednoznacznych, przejrzystych i nie pozostawiających wątpliwości, co do zgodności z wizją i misją, celów. Formułowanie strategii rozwoju Gminy Ryki opiera się na określeniu zasadniczych obszarów strategicznych, w ramach których zdefiniowano cele strategiczne (główne, które mają najwyższą hierarchię) oraz podporządkowane im cele niższego rzędu, operacyjne (pośrednie) wraz z wytyczeniem kierunków działań, oraz określeniem wskaźników osiągnięcia zakładanych celów. Nadrzędnym elementem jest zdefiniowanie podstawowych obszarów strategicznych, do których zostaną dopisane, zgodnie z podziałem merytorycznym w/w cele.

Ogólny, uproszczony model konstrukcji, w oparciu o który dokonano hierarchizacji poszczególnych celów przedstawia rycina 38. Wyodrębnione zostały cztery zasadnicze poziomy strategiczne oraz jeden poziom nadrzędny (I) związany ze zdefiniowaniem wizji i misji Gminy Ryki. Pozostałe cztery poziomy są egzemplifikacją celów i działań, poprzez które samorząd realizuje wizję i misję Gminy. Poziom II to określenie głównych obszarów strategicznych w obrębie których koncentrują się działania samorządu na rzecz rozwoju Gminy, a poziom III to zdefiniowanie celów strategicznych dla Gminy Ryki. Na poziomie czwartym wyodrębniono cele operacyjne

(po 2 – 3 cele operacyjne do każdego z celów strategicznych). Ostatni z poziomów (V), zawiera listę podstawowych kierunków (typów) zadań, które służą realizacji celów nadrzędnych, tj. operacyjnych i strategicznych, a poprzez nie osiągnięciu zdefiniowanego w wizji docelowego obrazu Gminy.

POZIOM I	WIZJA I MISJA			
POZIOM II	OBSZAR STRATEGICZNY		OBSZAR STRATEGICZNY	
POZIOM III	CEL STRATEGICZNY		CEL STRATEGICZNY	
POZIOM IV	CEL OPERACYJNY	CEL OPERACYJNY	CEL OPERACYJNY	CEL OPERACYJNY
POZIOM V	KIERUNKI DZIAŁAŃ	KIERUNKI DZIAŁAŃ	KIERUNKI DZIAŁAŃ	KIERUNKI DZIAŁAŃ

Ryc. 38. Schemat konstrukcji Strategii i hierarchizacji celów

Źródło: opracowanie własne

Ważnym dalszym etapem jest sukcesywne wdrażanie poszczególnych celów strategii przez władze samorządowe przy zaangażowaniu całego lokalnego społeczeństwa przy wsparciu sektora przedsiębiorczości (zarówno zewnętrznych – strategicznych, jak i lokalnych – tworzących podstawę rozwoju gminy). W tym względzie szczególną aktywnością muszą wykazać się władze gminy przy współudziale rady gminy oraz środowiska twórcze, aktywne zarówno w sensie organizacyjno-administracyjnym, ekonomicznym, jak i prawnofinansowym, czyli tzw. „lokalni liderzy”, najlepiej rozumiejący złożone cele strategicznych potrzeb w dłuższej perspektywie czasowej.

W wyniku przeprowadzonej dyskusji ze społeczeństwem gminy, zarówno podczas spotkań konsultacyjnych w trakcie powstawania strategii, jak i wyników przeprowadzonej ankiety – z przedstawicielami różnych środowisk zawodowych, w tym Rady Gminy, przedsiębiorcami, przedstawicielami różnych instytucji gminnych oraz środowisk pozarządowych, czy wreszcie z mieszkańcami zamieszkującymi teren gminy, i przy wsparciu wynikami diagnozy społeczno-gospodarczej oraz otrzymanymi materiałami z zakresu planowania strategicznego i zagospodarowania przestrzennego, przyjęto dla Gminy Ryki trzy obszary strategiczne, w ramach których wydzielono następnie cele strategiczne i operacyjne.

OBSZARY STRATEGICZNE

Wstępny etap prac nad formułowaniem strategii rozwoju Gminy Ryki opiera się na określeniu zasadniczych obszarów strategicznych, do których w dalszej części dowiązane zostały cele strategiczne i operacyjne wraz z poszczególnymi kierunkami działań. Sformułowanie głównych obszarów strategicznych dla Gminy Ryki wynika ze szczegółowej analizy potencjału endogenicznego (wewnętrznego) określonego w diagnozie stanu, czynników egzogenicznych (zewnętrznych) zidentyfikowanych poprzez analizę SWOT, wyników przeprowadzonej ankiety oraz prac podczas warsztatów z mieszkańcami i liderami lokalnymi Gminy Ryki, poprzez które to elementy wypracowano konstrukcję strategii opierającą się na trzech obszarach strategicznych nawiązujących do wizji i misji Gminy. Przejawiające się najczęściej czynniki rozwojowe wraz z opiniami i oceną poszczególnych grup zawodowych lokalnej społeczności pozwoliły na sformułowanie trzech zasadniczych obszarów strategicznych:

- **Obszar strategiczny I. ZRÓWNOWAŻONA I INNOWACYJNA GOSPODARKA**
- **Obszar strategiczny II. ZASOBY NATURALNE I KULTUROWE**
- **Obszar strategiczny III. POPRAWA JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW**

Tak określone obszary strategiczne są spójne i w całości wypełniają zapisy wizji i misji poprzez co przyczynią się do ich realizacji. Obejmują one swoim zakresem uwarunkowania rozwoju społecznego opartego o wyższą jakość kapitału ludzkiego i społecznego, rozwoju ekonomicznego opartego o drobną i średnią przedsiębiorczość, zwłaszcza w sferze przemysłu „czystych technologii”, turystyki, sportu i rekreacji, rozwoju nowoczesnej infrastruktury technicznej, w tym sieci komunikacyjnych i gospodarki komunalnej, a także rozwoju przestrzennego z wykorzystaniem walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego. Całość opracowania i działań związanych ze strategią rozwoju Gminy Ryki, można określić jako „strategiczny plan/program gospodarczy” lub „biznes plan”. Terminologia ta występująca w ustawie o samorządzie terytorialnym nawiązuje do klasycznej koncepcji organizacji i zarządzania.

CELE STRATEGICZNE I OPERACYJNE, KIERUNKI DZIAŁAŃ

Cele strategiczne są tego rodzaju celami, których osiągnięcie warunkuje wypełnienie wizji i misji samorządu, stąd też nie powinny podlegać modyfikacji, aż do ponownej zmiany (bądź aktualizacji) strategii. Na podstawie analizy potencjału endogenicznego (wewnętrznego) określonego w diagnozie stanu, czynników egzogenicznych (zewnętrznych) oraz efektów prac z mieszkańcami i liderami lokalnymi Gminy Ryki wypracowano konstrukcję strategii, która opiera się łącznie na ośmiu celach strategicznych, w tym:

- trzech w obszarze strategicznym I,
- trzech w obszarze strategicznym II,
- dwóch w obszarze strategicznym III.

Następnie dla każdego z celów strategicznych sformułowane zostały cele operacyjne, które są ogniwem pośrednim między celami strategicznymi a ostatnim elementem Strategii jakim są kierunki działań, czyli wykaz przedsięwzięć podejmowanych w ramach realizacji Strategii. Łącznie wydzielono 18 celów operacyjnych, w tym:

- 8 w ramach trzech celów strategicznych w obszarze I,
- 6 w ramach trzech celów strategicznych w obszarze II,
- 4 w ramach dwóch celów strategicznych w obszarze III.

Dla ich urzeczywistnienia wyodrębniono natomiast kierunki działań – kluczowe zadania i projekty do realizacji. Należy je traktować jako pewną propozycję, otwartą listę przedsięwzięć w danym zakresie, określającą ogólne ramy koncentracji aktywności programowej, finansowej i organizacyjnej całej wspólnoty Gminy Ryki w perspektywie długofalowej. W sumie celom kierunkowym przypisano kilkadziesiąt kierunków działań.

Ryc. 39. Struktura obszarów i celów strategicznych

Źródło: opracowanie własne

OBSZAR STRATEGICZNY I. ZRÓWNOWAŻONA I INNOWACYJNA GOSPODARKA

CEL STRATEGICZNY 1.1. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU GOSPODARCZEGO GMINY

Stworzenie odpowiednich warunków gospodarowania poprzez przygotowanie odpowiednich terenów dla inwestorów, atrakcyjnej oferty, wraz z aktywizacją lokalnej społeczności są jednymi z najważniejszych kierunków rozwoju Gminy. Dokładna analiza uwarunkowań, przeprowadzona w diagnozie układu lokalnego Gminy, a przede wszystkim w oparciu o proces konsultacji społecznych przeprowadzony w oparciu o warsztaty strategiczne oraz ankiety wyraźnie wskazały, że mieszkańcy Ryk priorytetowo traktują kwestię gospodarki. Mają przy tym świadomość pewnych ograniczeń, ale i posiadania znacznego potencjału w zakresie rozwoju przedsiębiorczości i rozwoju gospodarczego Gminy. Opiera się on na przygotowaniu, uzbrojonych i dobrze skomunikowanych terenach inwestycyjnych zlokalizowanych chociażby w pobliżu przyszłej drogi ekspresowej S17, biegnącej śladem obecnej DK 17.

Poprawę funkcjonowania sfery gospodarczej Gminy i efektywność działającej w tej przestrzeni lokalnej przedsiębiorczości powinny zapewnić aktywne działania podejmowane przez władze gminne, poprzez które zadbają one o stworzenie odpowiedniego klimatu inwestycyjnego, w tym dla inwestorów zewnętrznych, którzy dostrzegą szanse na rozwój właśnie w Gminie Ryki, a tym samym przyczynią się do poprawy sytuacji na lokalnym rynku pracy. W związku z nowym terytorialnym paradygmatem rozwoju regionalnego związanym z promowaniem rozwoju w oparciu o potencjał lokalny, należy w ramach realizacji niniejszego celu zwrócić uwagę na pełne zaangażowanie przedstawicieli różnych branż oraz realizację przedsięwzięć w partnerstwie na różnym szczeblu. Jest to jedna z form aktywizacji lokalnej społeczności w oparciu o wewnętrzny potencjał Gminy.

Cel strategiczny związany ze wzmocnieniem potencjału gospodarczego gminy będzie realizowany przez dwa cele operacyjne:

- Cel operacyjny 1.1.1. Wsparcie przedsiębiorczości
- Cel operacyjny 1.1.2. Wzrost atrakcyjności inwestycyjnej gminy

CEL STRATEGICZNY 1.2. ROZWÓJ SEKTORA ROLNEGO

Rolnictwo jako najstarszy i najbardziej tradycyjny dział gospodarki, często pozostaje poza głównym nurtem zainteresowania w kwestiach rozwoju gospodarczego. Wydaje się, że niesłusznie, jako że dla wielu regionów, gdzie trudno o znalezienie walorów dla rozwoju innych branż (np. przemysł, technologie, turystyka, usługi wyższego rzędu itp.), właśnie rolnictwo stwarza istotne szanse na znalezienie przewagi konkurencyjnej dla rozwoju danej JST. Nie trzeba szukać przykładów zbyt daleko, wystarczy popatrzeć na sąsiednie województwo podlaskie, gdzie dzięki rozwojowi rolnictwa, a szczególnie jednego z jego działów – mleczarstwa, udało się znaleźć swoisty klucz do rozwoju gospodarczego całego regionu.

Ponadto należy pamiętać o jednym, ale kluczowym czynniku – polityce prowadzonej w ramach Wspólnej Polityki Rolnej UE. Wsparcie pozyskiwane z WPR jest dość stabilnym i przewidywalnym strumieniem środków finansowych zasilających gospodarstwa rolne i na nich można opierać przynajmniej część decyzji związanych z rozwojem gospodarstw. Również woj. lubelskie, będąc jednym z najbardziej rolniczych i wiejskich regionów w kraju, silnie odczuwa zmiany w wielkości i strukturze finansowania Wspólnej Polityki Rolnej¹⁷. Udział wsparcia unijnego w dochodach polskich rolników wynosi ok. 50%¹⁸ (Poczta 2012).

¹⁷ Narodowy Spis Powszechny, przeprowadzony w 2011 roku, wykazał, że na obszarach wiejskich zamieszkuje prawie 40% ludności kraju, ale w czterech województwach udział ten przekracza 50%. Są to województwa: lubelskie (54,1%), małopolskie (50,9%), podkarpackie (58,5%) i świętokrzyskie (55,7%) (GUS 2012). W woj. lubelskim jest też największa liczba pracujących głównie lub wyłącznie w gospodarstwach rolnych (304 tys. osób) ze wszystkich województw w kraju.

¹⁸ Poczta W. Przemiany w rolnictwie ze szczególnym uwzględnieniem przemian strukturalnych, [w:] Polska wieś 2012. Raport o stanie wsi, pod red. J. Wilkina i I. Nurzyńskiej, FDPA i Wydawnictwo Naukowe Scholar

Racjonalnym zatem jest wykorzystanie posiadanego potencjału i promowanie oraz propagowanie Gminy Ryki, jako jednego z najlepszych (w kraju, UE) miejsc do produkcji ekologicznej żywności. Wymaga to oczywiście stworzenia odpowiednich nowoczesnych, innowacyjnych struktur organizacyjnych i produkcyjnych (łańcuchy powiązań organizacyjno-producencyjnych), czy też rozwój grup producenckich. Ponadto warto włączyć i powiązać rolnictwo z innym sektorem, obecnie silnie promowane, mianowicie odnawialne źródła energii (OZE). W rolnictwie istnieje bowiem bardzo duży potencjał, chociażby w produkcji biomasy na cele OZE.

Cel strategiczny związany z rozwojem sektora rolnego będzie realizowany przez trzy cele operacyjne:

- Cel operacyjny 1.2.1 Rozwój nowoczesnego rolnictwa
- Cel operacyjny 1.2.2. Produkcja żywności
- Cel operacyjny 1.2.3. Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa

CEL STRATEGICZNY 1.3. POPRAWA DOSTĘPNOŚCI DO INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ

Istotną potrzebą w rozwoju Gminy jest sukcesywna modernizacja infrastruktury technicznej. W ramach realizacji powyższego celu strategicznego Gmina powinna podjąć działania z zakresu poprawy stanu infrastruktury technicznej, obejmujące modernizację dróg, sieci wodno-kanalizacyjnej, sieci energetyczne, sieci gazownicze, czy też rozbudowę sieci internetowej szerokopasmowej wraz z towarzyszącą im infrastrukturą oraz innymi obiektami techniki budowlanej. Od jej jakości i łatwej dostępności zależy nie tylko poziom życia mieszkańców, ale także chęć inwestowania przez zewnętrzne podmioty gospodarcze. Infrastruktura techniczna ma zatem także pośredni wpływ na sferę społeczną czy kulturalną, nie wspominając już o ekologicznej. W dobie współczesnych możliwości i stylu życia, który cechuje się wysoką mobilnością, istotne jest stworzenie nowoczesnego lokalnego układu komunikacyjnego, który będzie włączony w krajowy (i szerzej ogólnoeuropejski) system transportowy wraz z węzłami multimodalnymi. W wyniku inwestycji i przedsięwzięcia działań przez Gminę, można

zapewnić mieszkańcom wysoką jakość życia, co w konsekwencji generuje rozwój społeczny a także gospodarczy obszaru. Zapewnienie właściwych warunków do życia dla mieszkańców przyczyni się także do wzrostu atrakcyjności jednostki jako potencjalnego miejsca zamieszkania. Podjęcie działań w tym zakresie przyczyni się do podniesienia konkurencyjności Gminy na obszarze całego regionu lubelskiego.

Cel strategiczny związany z poprawą dostępności do infrastruktury technicznej będzie realizowany przez trzy cele operacyjne:

- Cel operacyjny 1.3.1. Sieci transportowo-komunikacyjne
- Cel operacyjny 1.3.2. Gospodarka komunalna
- Cel operacyjny 1.3.3. Gospodarka energetyczna

OBSZAR STRATEGICZNY II. ZASOBY NATURALNE I KULTUROWE

CEL STRATEGICZNY 2.1. ZACHOWANIE I OCHRONA WARTOŚCI PRZYRODNICZYCH

Przeprowadzony proces konsultacji społecznych wraz z szczegółową analizą materiałów zastanych wskazał na znaczące walory przyrodnicze Gminy Ryki. Posiada ona naturalne walory związane z położeniem w rejonie Doliny Wieprza, lasów i zbiorników wodnych, a tym stawów. Dlatego też powinna wzmocnić i wykorzystać posiadane zasoby przyrodnicze, które w efekcie pozwolą poprawić wizerunek Gminy i wpłynąć na rozwój innych sektorów, np. wypromowanie Gminy jako ośrodka turystyki kwalifikowanej, również o znaczeniu ponadlokalnym. Możliwe jest to jednak tylko w oparciu o wysokie walory środowiska przyrodniczego.

W powyższy cel wpisują się także wszelkie działania w sferze ekologii, która współcześnie jest obecna niemal we wszystkich dziedzinach życia. Gmina również

powinna podjąć innowacyjne działania na rzecz przedsięwzięć skierowanych na promowanie odnawialnych źródeł energii oraz promowanie proekologicznych inicjatyw. Ponadto wysokie walory środowiska sprzyjają prowadzeniu i rozwojowi ekologicznego rolnictwa, co jest jednym z celów rozwojowych Gminy Ryki.

Ważne jest zatem podjęcie działań mających na celu chociażby ochronę i przywrócenie różnorodności biologicznej, poprawa jakości stanu środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego, działania na rzecz tworzenia lokalnych form ochrony przyrody, czy też podnoszenie świadomości ekologicznej społeczeństwa.

Cel strategiczny związany z zachowaniem i ochroną wartości przyrodniczych będzie realizowany przez dwa cele operacyjne:

- Cel operacyjny 2.1.1. Poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego
- Cel operacyjny 2.1.2. Gospodarowanie zasobami naturalnymi

CEL STRATEGICZNY 2.2. ZACHOWANIE I OCHRONA WARTOŚCI KULTUROWYCH

Ryki są historycznym miejscem położonym na pograniczu trzech regionów: Lubelszczyzny, Mazowsza i Podlasia. Posiadają zatem długą i ciekawą historię, którą należy wykorzystać jako jeden z czynników budujących atrakcyjność Gminy na potrzeby rozwoju innych dziedzin życia, w tym wspomnianej turystyki. Istniejący potencjał, w tym instytucjonalno-społeczny należy wykorzystać w celu aktywizacji mieszkańców i stworzenia przestrzeni dla działań kulturalnych dla lokalnych animatorów i pasjonatów. Również sami mieszkańcy w trakcie konsultacji społecznych wskazali na wykorzystanie istniejącego dziedzictwa kulturowego, podkreślając iż w regionie tym tworzył Leon Wyczółkowski, zaś Gmina Ryki była „stolicą karpia”.

Drugim ważnym elementem zawartym w powyższym celu strategicznym jest kwestia rewitalizacji. Cel ten, jako że łączy w sobie wiele aspektów życia społeczno-gospodarczego, jest zaliczany do różnych sfer i bywa umiejscawiany w różnych miejscach w opracowywanych strategiach. Z uwagi jednak iż rewitalizacja jest wykorzystywana zarówno do aktywizacji mieszkańców, odbudowy małej przedsiębiorczości, wzmocnienia atrakcyjności turystycznej, jak i poprawy warunków

życia mieszkańców, stąd też została potraktowana jako znaczący czynnik posiadanych zasobów Gminy. Istotnym zadaniem dla władz samorządowych jest zatem wykorzystanie działań rewitalizacyjnych na rzecz zachowania spójności zarówno przestrzennej, jak i społecznej.

Cel strategiczny związany z zachowaniem i ochroną wartości kulturowych będzie realizowany przez dwa cele operacyjne:

- Cel operacyjny 2.2.1. Wzmocnienie potencjału kulturowego
- Cel operacyjny 2.2.2. Rewitalizacja i zagospodarowanie przestrzeni

CEL STRATEGICZNY 2.3. WSPIERANIE I ROZWÓJ TURYSTYKI AKTYWNEJ

Posiadane przez Gminę Ryki uwarunkowania przyrodniczo-kulturowe umożliwiają rozwój różnych form turystyki, zaś szczególnie preferowane są turystyka wiejska, agroturystyka i turystyka kwalifikowana. Posiadany zasób przyrodniczo-kulturowy w połączeniu z potencjałem organizacyjnym i instytucjonalnym otwiera perspektywy rozwijania przez Gminę oferty turystycznej i rekreacyjnej. Ryki mają szansę, aby stworzyć produkt turystyczny oparty na komplementarnym wykorzystaniu potencjałów, zaplecza do prowadzenia edukacji ekologicznej i kulturowej, kapitału ludzkiego w postaci aktywnych, zaangażowanych i kreatywnych osób oraz tradycji kulturowych i doświadczenia w zakresie realizowania edukacji ekologicznej.

Szansę w umocnieniu pozycji Miasta i Gminy Ryki na turystycznej mapie regionu upatrywać można m.in. w globalnym wzroście zainteresowania nowymi formami turystyki (aktywna ze szczególnym uwzględnieniem zdrowotnej i senioralnej, kulturowa, ekologiczna itp.). Posiadane przez Gminę zasoby przyrodnicze (rzeka Wieprz, lasy, stawy) oraz kulturowe w połączeniu z intensywnym rozwojem infrastruktury oraz aktywną promocją pozwolą stworzyć nową jakość w regionie. Działania podejmowane w ramach niniejszego celu strategicznego powinny w długoterminowej perspektywie przyczynić się do wzmocnienia funkcji turystycznej opartej na komplementarnym wykorzystaniu istniejących potencjałów. Rozwój turystyki kwalifikowanej umożliwi rozwój wielu form aktywności, m.in.: kajakarstwa, wędkarstwa, jazdy konnej, czy też turystykę rowerową

i turystykę pieszą wraz z modnym w ostatnim czasie nordic walking. Tak duża różnorodność w zakresie rozwoju możliwych form aktywności i rekreacji sprawia, że istotą zadań w ramach niniejszego celu powinno być dbanie o istniejące zasoby oraz kreowanie nowych produktów wynikających z popytu na coraz to ciekawsze formy spędzania czasu. Statystyczny turysta oczekuje komplementarnej, różnorodnej oferty wypoczynkowej, która zapełni czas wolny i zachęci go do pozostania na dłużej.

Cel strategiczny związany ze wsparciem rozwoju turystyki aktywnej będzie realizowany przez dwa cele operacyjne:

- Cel operacyjny 2.3.1. Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej dla sprawnej organizacji ruchu turystycznego
- Cel operacyjny 2.3.2. Działalność promocyjno-informacyjna

OBSZAR STRATEGICZNY III. POPRAWA JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW

CEL STRATEGICZNY 3.1. KAPITAŁ SPOŁECZNY

Aby myśleć o trwałym i pełnym sukcesie rozwoju Gminy, trudno jest pominąć kwestie społeczne i taki czynnik, jak kapitał społeczny. W wieku przypadkach to głównie ludzie decydują bowiem o powodzeniu (bądź nie) działań na rzecz wdrażania Strategii i rozwoju społeczno-gospodarczego JST. Wysoki poziom rozwoju Gminy uwarunkowany jest nie tylko działaniami kreowanymi przez władze samorządowe, ale także przez pojedynczych mieszkańców danej jednostki. Powinna zatem ona dbać o rozwój lokalnego społeczeństwa poprzez podnoszenie ich kompetencji, wiedzy, aktywności, czy integracji. Szczególną bowiem rolę zaczyna wspólnie pełnić społeczeństwo, które potrafi się zorganizować i podejmuje inicjatywy na rzecz najbliższego otoczenia, które

aktywnie uczestniczy w tworzeniu wysokiego potencjału miejsca, w którym żyje. Dlatego też w ramach powyższego celu Gmina powinna wspierać aktywnie mieszkańców poprzez działania mające na celu stworzenie komfortowych warunków formalnych i prawnych dla działalności różnych organizacji, dla programu rozwoju ekonomii społecznej oraz różnych form aktywności swoich mieszkańców. Przeprowadzone prace w trakcie konsultacji społecznych przy budowaniu Strategii dowiodły, że istnieje wiele pomysłów dotyczących rozwiązywania poszczególnych problemów Gminy. Dlatego też zaangażowanie mieszkańców i wykorzystanie ich kompetencji i wiedzy powinno zostać wykorzystane przez władze gminne, również we współpracy z różnymi organizacjami, środowiskami związanymi z lokalną przedsiębiorczością, stowarzyszeniami, instytucjami publicznymi działającymi na terenie Gminy.

Cel strategiczny związany z kapitałem społecznym będzie realizowany przez dwa cele operacyjne:

- Cel operacyjny 3.1.1. Aktywizacja edukacyjno-zawodowa mieszkańców
- Cel operacyjny 3.1.2. Wzrost tożsamości i spójności społecznej

CEL STRATEGICZNY 3.2. POPRAWA DOSTĘPNOŚCI DO DÓBR I USŁUG

Jednym z istotniejszych zadań przed którymi stoją władze samorządowe jest podnoszenie jakości i standardu życia swoich mieszkańców. Jednostki terytorialne, które dążą do zrównoważonego rozwoju kładą nacisk nie tylko na sferę gospodarczą w celu zapewnienia swojej konkurencyjności, ale także na równomierny rozwój wszystkich sfer działalności. Odbywa się to nie tylko przez dobrze rozwiniętą sieć drogową czy wodno-kanalizacyjną, ale też dostępność do wysokiej jakości usług świadczonych w obrębie infrastruktury społecznej. Podejście takie gwarantuje dużą elastyczność oraz szybkie reagowanie w ciągle zmieniających się warunkach gospodarczych i społecznych.

W związku z tym w perspektywie najbliższych lat należy podjąć szereg działań, które doprowadzą do poprawy stanu w tym zakresie, zwłaszcza poprzez modernizację

istniejącej bazy, jak i doposażenie w niezbędne nowoczesne urządzenia. Wspomniane działania przyczynią się do rozwoju społecznego, intelektualnego i emocjonalnego mieszkańców Gminy, wzrostu oferty edukacyjnej, zapewnienie opieki najmłodszym, a także poprawi dostępność do świadczeń dla osób starszych i niepełnosprawnych. Ponadto prace inwestycyjne przyczynią się do stworzenia właściwych warunków mieszkalnych (lokalowych), zwłaszcza dla młodych małżeństw, które są dopiero na starcie do dalszej drogi życiowej i zawodowej.

Główną istotą niniejszego celu kierunkowego jest poprawa jakości świadczenia w zakresie szeroko rozumianych usług społecznych (oświaty, zdrowia, kultury, opieki społecznej, bezpieczeństwa, sportu) poprzez inwestycje w infrastrukturę. W ramach zadania powinny być podjęte działania mające na celu budowę, remonty, czy też modernizację obiektów infrastruktury społecznej (przedszkola, szkoły, żłobek, budynki instytucji kultury, placówki ochrony zdrowia, OSP, itp.) oraz systematyczną wymianę wyposażenia oraz doposażenie tych instytucji w sprzęt wysokiej jakości. Wraz za poprawą strony technicznej powinna iść także poprawa w zakresie rozszerzenia i wzbogacenia oferty świadczonych usług, np. rozszerzenie oferty edukacyjnej oraz zapewnienie dostępu do wiedzy dla osób każdej grupy wiekowej (np. kursy, szkolenia, Uniwersytet Trzeciego Wieku dla osób starszych), poprawa dostępności do usług zdrowotnych, stworzenie oferty opiekuńczej dla seniorów i osób niepełnosprawnych, wzmoczenie oferty kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej, czy też likwidacja barier architektonicznych w instytucjach publicznych.

Cel strategiczny związany z poprawą dostępności do dóbr i usług będzie realizowany przez dwa cele operacyjne:

- Cel operacyjny 3.2.1. Infrastruktura edukacyjno-zdrowotna
- Cel operacyjny 3.2.2. Jakość życia

OBSZAR STRATEGICZNY I. ZRÓWNOWAŻONA I INNOWACYJNA GOSPODARKA

CEL STRATEGICZNY 1.1. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU GOSPODARCZEGO GMINY

CEL OPERACYJNY 1.1.1. WSPARCIE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Cel strategiczny związany ze wzmocnieniem potencjału gospodarczego Gminy zasadza się na dwóch celach operacyjnych, w ramach których władze będą wspierały rozwój działań gospodarczych przy zastosowaniu szerokiego spectrum narzędzi, od „miękkich”, jak np.: kreowanie lokalnych zasobów wytwórczych poprzez stwarzanie korzystnych (preferencyjnych) warunków do rozwoju przedsiębiorczości, po „twarde”, jak np.: przygotowanie gminnych terenów inwestycyjnych.

W ramach celu operacyjnego „wspieranie przedsiębiorczości” formowanie przestrzeni gospodarczej Gminy będzie odbywało się w następujących aspektach: kreowanie lokalnych zasobów wytwórczych poprzez stwarzanie korzystnych warunków do rozwoju przedsiębiorczości, rozwijanie powiązań integrujących pomiędzy uczestnikami procesów gospodarczych; umacnianie istniejących przejawów życia gospodarczego w Gminie, rozwój i wsparcie szerokiego spectrum narzędzi wspierania lokalnego biznesu łącznie z instrumentami kapitałowymi, czy inicjatywami partnerstwa publiczno-prywatnego.

Przed władzami samorządowymi staje również konieczność wspierania działań i współpracy przedsiębiorstw w zakresie wdrażania inteligentnych specjalizacji, które każdy z regionów sformułował jako odpowiedź na wytyczne w zakresie nowej perspektywy programowania funduszy UE 2014-2020. I tak region lubelski zdefiniował inteligentne specjalizacje w czterech głównych obszarach, czyli: biogospodarka, usługi medyczne i prozdrowotne, informatyka i automatyka oraz energetyka niskoemisyjna. Atutem takich rozwiązań i działań na rzecz ich rozwoju jest odpowiedź na wyzwania stawiane współczesnym, nowoczesnym i innowacyjnym gospodarkom, m.in. wspieranie transferu technologii zwłaszcza w technologii związanej z biogospodarką oraz

wpieranie niszowych, ale nowoczesnych sfer działalności gospodarczej – m.in. przemysł kreatywny.

Działania skierowane na rozwój małych i średnich przedsiębiorstw stanowią wielokrotnie fundament rozwoju gospodarczego i stabilizują lokalną politykę ekonomiczną. Kontynuacja działań prowadzonych przez władze Gminy na rzecz stworzenia dobrego klimatu dla rozwoju przedsiębiorczości skutkować będzie przede wszystkim zmniejszeniem bezrobocia i zwiększeniem aktywności społeczności lokalnej, ale również zapewnionymi wpływami do budżetu z podatków. Istnieje wiele możliwości i narzędzi wsparcia sektora MSP. Powinno się przygotować profesjonalny system preferencji promujący małe i średnie przedsiębiorstwa z terenu Gminy. Stanowiąc to może także zachętę do rozwoju własnej działalności i rozwój całego sektora MSP, co powinno stanowić podstawę rozwoju gospodarczego Gminy. W obszarze tym obecne możliwości Gminy, z uwagi na ogólną sytuację społeczno – gospodarczą panującą w kraju, są dość ograniczone. Jednak z uwagi, iż przedmiotowa Strategia jest dokumentem wyznaczającym kierunki działań na kilka następnych lat należy zaznaczyć, iż stworzenie w Gminie takiego mechanizmu staje się koniecznością. Obejmował by on w spójną całość instrumenty prowadzenia elastycznej polityki gospodarczej, tworząc mechanizm aktywnego reagowania na potrzeby lokalnego rynku wraz z umiejętnym aktualizowaniem systemu preferencji, odpowiednio skorelowanym np. z wielkością ulg uzależnionych od wielkości zatrudnienia i okresu zwolnienia. Do szeregu instrumentów dochodowych wspierania przedsiębiorczości należą wszelkiego rodzaju zwolnienia i ulgi podatkowe, a także obniżenia stawek maksymalnych w podatkach lokalnych, np. podatki od nieruchomości, stawki z tytułu najmu oraz dzierżawy, a także za media¹⁹. Należy również pamiętać, że pewnym środkiem wspierania przedsiębiorczości mogą być (poza stosowaniem ulg) odroczenia, umorzenia, rozkładanie na raty oraz zaniechanie poboru w zakresie podatków i opłat. Jednak te środki powinny być stosowane incydentalnie, w z góry określonych przypadkach, aby nie stały się trwałym elementem prowadzonej polityki w sferze gospodarki.

---

¹⁹ *Gmina Ryki mając na uwadze wspieranie rozwoju przedsiębiorczości przyjęła Uchwałę Nr XI/65/2015 z dnia 27 lipca 2015 r. w sprawie zwolnień przedmiotowych od podatku od nieruchomości oraz określenie warunków udzielenia pomocy de minimis dla przedsiębiorców tworzących nowe inwestycje i nowe miejsca pracy na terenie Gminy Ryki.*

Powyższy cel operacyjny będzie realizowany poprzez następujące kierunki działań:

- Tworzenie warunków dla rozwoju sektora MSP w oparciu o endogeniczny potencjał Gminy.
- Intensyfikacja działań na rzecz tworzenia nowych miejsc pracy
- Promowanie inicjatywy partnerstwa publiczno – prywatnego.
- Wzmacnianie rozwoju narzędzi wsparcia lokalnego biznesu, w tym o instrumenty kapitałowe.
- Wspieranie współpracy przedsiębiorstw i rozwoju przedsiębiorczości w zakresie wdrażania inteligentnych specjalizacji

CEL OPERACYJNY 1.1.2. WZROST ATRAKCYJNOŚCI INWESTYCYJNEJ GMINY

Gmina Ryki posiada zasadniczy i niezaprzeczalny atut - korzystny układ komunikacyjny. Dodając do tego znaczne rezerwy niezagospodarowanych terenów, możliwych do wykorzystania na cele przemysłowe, czy szerzej gospodarcze. W oparciu o te zasoby możliwe jest podjęcie szeregu działań inwestycyjnych i w miarę swoich możliwości oraz przy wsparciu środków zewnętrznych przygotowanie całego zaplecza infrastrukturalno-przestrzennego dla obecnych i przyszłych przedsiębiorców. Utworzenie terenów inwestycyjnych z pełnym uzbrojeniem w media pociąga za sobą wzrost atrakcyjności jednostki oraz ułatwia i przyspiesza proces realizacji przedsięwzięć.

Działania, które samorząd może podjąć w ramach realizacji celu, polegają przede wszystkim na przygotowaniu odpowiedniej bazy do prowadzenia działalności gospodarczej. Wśród działań możliwe jest np. utworzenie parku gospodarczego wraz z inkubatorem przedsiębiorczości wspierającym „młode” firmy i udzielenie im szerokiego wsparcia, na płaszczyźnie organizacyjnej itp. W ramach realizacji celu Gmina powinna także przygotować i dobroić tereny inwestycyjne, wraz z aktualnymi planami zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla tych terenów które planuje się przeznaczyć pod inwestycje (jakikolwiek, nie tylko pod inwestycje przemysłowe, również handel, usługi, mieszkalnictwo, infrastruktura itp.). Kompleksowo prowadzona gospodarka planistyczna jest gwarancją stabilnego rozwoju i ładu przestrzennego, dla mieszkańców Gminy, jak i potencjalnych inwestorów. Gospodarka przestrzenna określa

także w jednoznaczny sposób, jak Gmina postrzega dalszy kierunki rozwoju i jakie konkretne inwestycje planuje się prowadzić w określonej przestrzeni. Jest to jasny i czytelny sygnał dla ewentualnych inwestorów, czego mogą spodziewać się, planując otwarcie działalności właśnie na tym terenie. W skali jednostki samorządowej natomiast długofalowe planowanie umożliwia skoordynowanie zamierzeń inwestycyjnych z rozwojem gminy i zmniejsza wydatki publiczne na przygotowanie terenu. W skali lokalnej obsługa inwestycji prywatnych na obszarach objętych planami jest łatwiejsza i lepiej skoordynowana z działaniami władz terenowych, równocześnie ułatwia eliminowanie kolizji interesów i rozwiązywanie konfliktów. Ogranicza to także ryzyko inwestycyjne i patologie rynku nieruchomości.

Oprócz elementów zagospodarowania terenu powinno zwrócić się także na, często pomijany, odpowiedni wymiar socjokulturowy: atmosfera, partnerstwo, bezpieczeństwo, dziedzictwo historyczne itp. Przyciągnięcie inwestorów stawia przed władzami samorządowymi konieczność stworzenia atrakcyjnej i wyróżniającej się na tle innych JST oferty inwestycyjnej oraz ich profesjonalnej obsługi. Konieczne jest zatem stworzenie dobrego klimatu dla przedsiębiorców. Władze samorządowe Ryki wykazują się aktywnością i działaniami w tym kierunku, bowiem Gmina posiada dwa ważne dokumenty (aktualne, bowiem powstałe ledwie kilka miesięcy przed niniejszą Strategią), mianowicie: „Strategię Gospodarczą Marki Ryki na lata 2015-2020” oraz „System Identyfikacji Wizualnej” z jasno określonym hasłem „Ryki – przestrzeń do inwestycji”.

W kierunku budowania marki Gminy Ryki oraz promocji działań gospodarczych ważne jest dalsze wsparcie władz samorządowych wszelkich inicjatywy które prowadzą w tym kierunku, a także intensyfikacja działań i współpracy w celu pozyskiwania inwestorów zewnętrznych, zwłaszcza w zakresie wdrażania inteligentnych specjalizacji zdefiniowanych w strategii woj. lubelskiego. Władze Gminne chcąc pozostać aktywnymi na rynku krajowym i ogólnoeuropejskim powinny brać pod uwagę także kwestię uczestnictwa w targach krajowych i międzynarodowych i to nie tylko samodzielnie jako przedstawiciele lokalnego samorządu, ale również razem z innymi podmiotami i przedsiębiorcami z terenu Gminy w ramach wzajemnej współpracy na rzecz rozwoju Gminy Ryki.

Gmina i znajdujące się w niej zasoby oraz czynniki wytwórcze mogą ze swej strony stymulować innowacyjność i konkurencyjność przedsiębiorstw, a jednocześnie

podnosić konkurencyjność lokalnej gospodarki, tworząc otoczenie bardziej atrakcyjne dla inwestorów. Poza tworzeniem nowych terenów inwestycyjnych, należy podkreślić fakt, iż Gmina powinna zwrócić swoją uwagę na doposażenie i rozwinięcie istniejących już terenów oraz, co bardzo ważne, aktywnie je promować. Powinien być stworzony plan marketingowy i starannie dobrana forma komunikatu oparta o chwytliwe hasła i pozytywne konteksty, uwzględniająca wszelkie dostępne formy promocji i reklamy.

Powyższy cel operacyjny będzie realizowany poprzez następujące kierunki działań:

- Podnoszenie atrakcyjności i spójności oferty inwestycyjnej oraz obsługi inwestorów
- Tworzenie i rozwój stref aktywności inwestycyjnej wraz z pełnym uzbrojeniem terenów
- Utworzenie parku gospodarczego wraz z inkubatorem przedsiębiorczości wspierającym „młode” firmy
- Poprawa innowacyjności i konkurencyjności gospodarki Gminy poprzez działania na rzecz rozwoju nowych (w tym proekologicznych) technologii
- Budowanie marki Gminy Ryki oraz promocja gospodarcza jako elementy intensyfikacji działań w celu pozyskiwania inwestorów zewnętrznych, np. poprzez uczestnictwo w targach krajowych i międzynarodowych

CEL STRATEGICZNY 1.2. ROZWÓJ SEKTORA ROLNEGO

CEL OPERACYJNY 1.2.1 ROZWÓJ NOWOCZESNEGO ROLNICTWA

Nadrzędnym celem działań stojących przed stworzeniem nowoczesnego sektora rolnego jest jego kompleksowy rozwój, obejmującego zarówno działalność rolniczą, jak i przetwórczą – zarówno w aspekcie produkcji żywności, jak i wykorzystania produkcji rolniczej na inne cele (np. energetyczne). Służyć temu będą nowoczesne i innowacyjne rozwiązania w ramach całego łańcucha powiązań produkcyjnych ale także racjonalne gospodarowanie rolniczą przestrzenią produkcyjną, w tym ochrona jej najcenniejszych zasobów przed użytkowaniem pozarolniczym.

Posiadane zasoby oraz dotychczasowa struktura lokalnej gospodarki, w znacznym stopniu oparta na rolnictwie, stwarza dobrą sposobność do wpisania się w zasadnicze cele

strategii rozwoju województwa lubelskiego, gdzie jedną z tzw. inteligentnych specjalizacji jest biogospodarka. Wartą przemyślenia jest zatem idea utworzenia w Gminie Ryki platformy współpracy na rzecz rozwoju nowoczesnego sektora rolnego. Inicjatywa ta powinna koncentrować się na zrzeszeniu rolników i przedsiębiorców z regionu w celu stworzenia nowoczesnych i innowacyjnych rozwiązań, np. poprzez stworzenie łańcucha powiązań produkcyjnych, czy rozwój grup producenckich. W nowoczesnym rolnictwie prowadzonym w krajach „zachodnich” takie rozwiązania już istnieją i funkcjonują bardzo dobrze. Pozwalają osiągać korzyści każdej z zainteresowanych stron. Częściowo wspierają nawet sektor turystyczny, bowiem poprzez produkcję żywności i promocję lokalnych produktów markowych, zachęcają potencjalnych turystów do odwiedzin danego miejsca, tworząc specyficzną formę turystyki – turystykę kulinarną. Tym samym działania takie wpisują się w tworzenie nowych miejsc pracy w sektorach pozarolniczych czy też około rolniczych na bazie kooperacji z rolnictwem jako element aktywizacji gospodarczej.

Wytwarzanie żywności wysokiej jakości (co jest celem nowoczesnego rolnictwa) wymaga jak najlepszych warunków przyrodniczych do realizacji działalności rolnej, dlatego istotnym jest stworzenie właściwych warunków środowiskowych i infrastrukturalnych. Stąd też w celu rozwoju nowoczesnego i efektywnego sektora rolnego istotne są działania zmierzające w kierunku poprawy przyrodniczych warunków realizacji produkcji rolnej. Dotyczy to szczególnie dbałości o obszary predysponowane do rozwoju funkcji rolniczej, rekultywację gleb, rozwój i zachowanie odpowiedniego poziomu melioracji i nawodnień, fitomelioracji itp. Celem działań melioracyjnych jest stworzenie takich warunków uwilgotnienia gleby, które w sposób optymalny odpowiadałyby wymaganiom wodnym dla uprawianych roślin. W rejonach występowania terenów o znaczącej przydatności dla rolnictwa konieczna jest ich ochrona jako nieodtwarzalnego zasobu dla prowadzenia działalności gospodarczej, zarówno rolniczej, jak i pozarolniczej (ze szczególnym naciskiem na przetwórstwo żywności).

Bardzo ważnym elementem rozwoju Gminy Ryki, z uwagi na posiadany potencjał, powinno być podjęcie szczególnych działań na rzecz rozwoju nowych technologii oraz promowanie działań na rzecz rozwoju sektora OZE przy wykorzystaniu wewnętrznych zasobów Gminy. Rolnictwo jako jeden z wiodących działów, również wpisuje się w ten trend, chociażby przez produkcję biomasy i jej wykorzystania na cele energetyczne, w tym powstawanie biogazowni. Nowoczesny sektor OZE jest jedną z większych szans

na rozwój w najbliższych latach dla wielu JST, która wynika po części z uwarunkowań UE.

Powyższy cel operacyjny będzie realizowany poprzez następujące kierunki działań:

- Nowoczesne i innowacyjne rozwiązania w ramach łańcucha powiązań produkcyjnych
- Rozwój grup producenckich
- Poprawa przyrodniczych warunków realizacji produkcji rolnej
- Rozwój produkcji biomasy na cele energetyczne
- Stworzenie nowych miejsc pracy w sektorach pozarolniczych na bazie kooperacji z rolnictwem jako elementu aktywizacji gospodarczej

CEL OPERACYJNY 1.2.2. PRODUKCJA ŻYWNOŚCI

Zapewnienie funkcjonowania nowoczesnego sektora rolno-spożywczego zamierza się osiągnąć poprzez kilka rodzajów interwencji, obejmujących złożony proces i powiązania produkcji rolnej, przetwórstwa, marketingu i sprzedaży, czy też doradztwa. W tym łańcuchu powiązań istnieją szczególnie korzystne warunki dla powiązań klastrowych, które mogą mieć duży wpływ na efektywność produkcji żywności.

Obserwując potencjał wewnętrzny Gminy Ryki istotną szansę rozwoju upatruje się w wykreowaniu jej marki jako producenta wysokiej jakości żywności, w tym szczególnie żywności ekologicznej. Ważnym zatem jest wsparcie działalności rolniczej w kierunku rozwoju nowoczesnego sektora przetwórstwa rolno-spożywczego. Dotyczy to z jednej strony produkcji zdrowej, wysokiej jakości żywności, z drugiej zaś produktów ekologicznych. Rozwój sektora produkcji zdrowej i wysokiej jakości żywności powinien być wszechstronny, a więc oparty zarówno o działalności związane z tradycyjnymi uprawami polowymi, produkcją warzywniczą i sadowniczą, ale także hodowlą zwierząt.

Z uwagi na znaczne predyspozycje Gminy produkcji żywności ekologicznej przewiduje się wsparcie działań na rzecz rozwoju w tym kierunku. W celu wykorzystania tego potencjału może powstać Rycki Klaster Produkcji Żywności Ekologicznej, stanowiącego częściowo sformalizowaną sieć współpracy podmiotów realizujących różne aspekty produkcji żywności opartej na lokalnych zasobach. Stworzenie

rozpoznawalnej marki wymaga skutecznej promocji regionalnych produktów żywnościowych. Działania promocyjne powinny zostać skierowane nie tylko do mieszkańców Gminy, ale powiatu i województwa (docelowo nawet szerzej), co także służyć powinno pośrednio budowaniu tożsamości regionalnej. Z uwagi na węższą grupę odbiorców, do których adresowana jest żywność ekologiczna, działania w tym zakresie powinny być ukierunkowane przede wszystkim na efekty promocyjne, w mniejszym zaś stopniu na wymierne rezultaty ekonomiczne.

Oprócz produkcji stricte ekologicznej, która ze swej natury (jest bardzo pracochłonna) raczej skłania ku produkcji partii żywności w stosunkowo niewielkich ilościach, powinno dążyć się do tworzenia specjalnych stref inwestycyjnych dla rolnictwa – pozwalających na koncentrację działalności powiązanych z obsługą rolnictwa i rozwojem przetwórstwa – jak na przykład zakładów przetwórczych, centrów logistycznych, instytucji otoczenia biznesu. W ramach zorganizowanej produkcji i przetwórstwa rolno-spożywczego istotna jest również rozbudowa bazy przechowywania produktów rolnych. Koniecznym wydaje się bowiem zapewnienie pionowej integracji pomiędzy sektorem rolnym (cel operacyjny 1.2.1) i przetwórczym (cel operacyjny 1.2.2.), by umożliwić dostawy odpowiednio dużych i jednorodnych partii surowców.

Powyższy cel operacyjny będzie realizowany poprzez następujące kierunki działań:

- Wsparcie rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego
- Rozwój produkcji i promocja lokalnych produktów żywnościowych, szczególnie ekologicznych
- Powołanie Ryckiego Klastra Produkcji Żywności Ekologicznej
- Wspieranie działań lokalnych producentów w zakresie produkcji zdrowej i ekologicznej żywności

CEL OPERACYJNY 1.2.3. ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ SEKTORA RYBOŁÓWSTWA

Z uwagi na lokalne dobre predyspozycje, dostrzega się możliwość zwiększenia znaczenia rybactwa śródlądowego w budowaniu potencjału gospodarczego Gminy. W związku z czym przewidziano działania mające na celu wspieranie rozwoju sektora

chowie i hodowli ryb, jak i innych organizmów wodnych (rozwój akwakultur), a tym samym również funkcjonowanie Lokalnych Grup Rybackich. Należy przy tym podkreślić konieczność kompleksowego podejścia do rybactwa, kierując działania nie tylko na rzecz zwiększania produkcji ryb, ochrony organizmów wodnych, reintrodukcji rzadkich gatunków ryb, itp.. Ponadto, dostrzega się szansę rozwoju całorocznej turystyki wędkarskiej, co będzie miało mniejsze znaczenie gospodarcze, ale istotne znaczenie promocyjne.

Ważnym zadaniem dla lokalnych władz jest także kwestia prowadzenia odpowiednich działań zmierzających do odpowiedniego zagospodarowania przestrzeni wokół terenu stawów. Ma to na celu zachęcenie nie tylko miejscowej ludności, ale przede wszystkim skłonienie potencjalnych turystów i amatorów wędkarstwa do przyjazdu i pobytu w Gminie.

Powyższy cel operacyjny będzie realizowany poprzez następujące kierunki działań:

- Rozwój i promocja działań na rzecz rybactwa śródlądowego
- Wykorzystania potencjału istniejących stawów na rzecz rozwoju funkcji turystyczno-rekreacyjnej – turystyka kwalifikowana
- Rewitalizacja i zagospodarowanie przestrzeni wokół terenu stawów

CEL STRATEGICZNY 1.3. POPRAWA DOSTĘPNOŚCI DO INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ

CEL OPERACYJNY 1.3.1. SIECI TRANSPORTOWO-KOMUNIKACYJNE

Jednym z podstawowych celów działań władz samorządowych jest zapewnienie dostępności komunikacyjnej. Od jej jakości i łatwej dostępności zależy nie tylko kwestia jakości i bezpieczeństwa życia mieszkańców, ale także chęć inwestowania przez zewnętrzne podmioty gospodarcze. Stan i jakość infrastruktury technicznej ma zatem także pośredni wpływ na sferę społeczną, kulturalną, czy gospodarczą. Działania zmierzające w kierunku stworzenia nowoczesnego lokalnego systemu transportowego wraz z połączeniem go z sieciami wyższego rzędu oraz węzłami multimodalnymi przyczyniają się także do podniesienia konkurencyjności Gminy na tle województwa lubelskiego, jak i całego makroregionu wschodniej Polski. Warto w tym miejscu

podkreślić fakt, iż jednym z najważniejszych zadań Gminy Ryki w obszarze infrastruktury technicznej jest budowa pełnej infrastruktury w obrębie istniejących i nowych terenów inwestycyjnych.

Istniejąca sieć dróg umożliwia dotarcie do wszystkich miejscowości na jej terenie, ale ich stan jest mocno zróżnicowany. W związku z powyższym proponuje się zadania, których przedmiotem będzie modernizacja istniejących i budowa nowych dróg lokalnych wraz z infrastrukturą towarzyszącą tj. chodników i parkingów, a także ścieżek rowerowych. Poprzedzone to powinno być dobrym rozpoznaniem z zakresie potrzeb i stanu technicznego infrastruktury drogowej oraz możliwościami Gminy. Osiągnięte korzyści w tym zakresie to niewątpliwie podniesienie standardu życia mieszkańców Gminy Ryki, jak i zwiększenie bezpieczeństwa jej mieszkańców, a także poprawa estetyki Gminy.

Kierunki działań proponowane w niniejszym celu operacyjnym zmiernają także do zwiększenia spójności komunikacyjnej Gminy z głównymi korytarzami transportowymi regionu i kraju. Przez Ryki z racji swojego strategicznego położenia, przebiegać będzie droga ekspresowa S17, co istotnie wpływa na realizację tego celu. W ramach tego przedsięwzięcia wchodzi również kwestia budowy obwodnicy miasta Ryki. Oprócz wzmocnienia konkurencyjności gospodarki Gminy po stronie korzyści leży też poprawa dostępności Gminy Ryki dla potencjalnych turystów.

Powyższy cel operacyjny będzie realizowany poprzez następujące kierunki działań:

- Tworzenie nowoczesnego lokalnego systemu transportowego poprzez łączenie ośrodków drugo- i trzeciorzędnych z sieciami wyższego rzędu oraz węzłami multimodalnymi
- Poprawa dostępności oraz bezpieczeństwa drogowego w obrębie Gminy poprzez budowę i remonty dróg oraz ciągów pieszych wraz z infrastrukturą towarzyszącą
- Zwiększenie dostępności do transportu kolejowego poprzez poprawę spójności systemu poszczególnych sieci transportowych
- Rozwój systemu ścieżek rowerowych wraz z budową infrastruktury towarzyszącej w celu zwiększenia efektywności systemu transportowo-komunikacyjnego
- Budowa parkingów.

CEL OPERACYJNY 1.3.2. GOSPODARKA KOMUNALNA

Jednym z obszarów, za które odpowiada Gmina, w ramach realizacji zadań własnych jest zapewnianie mieszkańcom dostępu do podstawowych mediów. Istotną potrzebą w rozwoju każdej z gmin, w tym Gminy Ryki jest zatem sukcesywna modernizacja infrastruktury technicznej, obejmującej wodociągi i kanalizację, drogi i towarzyszącą im infrastrukturę, sieć energetyczną, gazową, infrastrukturę teleinformatyczną oraz inne urządzenia sieciowe, a także elementy techniki budowlanej. Oprócz rozbudowy podstawowych elementów infrastruktury, powyższy cel obejmuje również systematyczne działania mające na celu wymianę starych i nieefektywnych instalacji. Jednym z przedsięwzięć, które można podjąć w ramach tego zadania jest zwiększenie roli przydomowych oczyszczalni ścieków jako alternatywy w miejscach gdzie z przyczyn technicznych jest to niemożliwe.

W dobrze zarządzanej Gminie konieczne jest również wprowadzenie nowoczesnego systemu gospodarowania i segregacji odpadów, które mogą obejmować punkty selektywnego składowania odpadów, czy recykling.

Od jakości i dostępności do nowoczesnej infrastruktury technicznej zależy nie tylko poziom życia mieszkańców, ale także chęć inwestowania przez zewnętrzne podmioty gospodarcze. Stan i jakość infrastruktury technicznej ma także pośredni wpływ na sferę gospodarczą, a szczególnie ekologiczną i jest z nią bardzo silnie powiązana poprzez odpowiedni poziom zainwestowania i wyposażenia w podstawowe media i urządzenia.

Powyższy cel operacyjny będzie realizowany poprzez następujące kierunki działań:

- Wzrost dostępności do sieci kanalizacyjnej poprzez budowę i rozbudowę systemów odprowadzania ścieków.
- Wspieranie realizacji indywidualnych systemów oczyszczania ścieków w zabudowie rozproszonej.
- Rozwój systemu gospodarowania i segregacji odpadów.
- Rozwój i modernizacja stacji uzdatniania wody w celu poprawy jakości wody pitnej wraz z modernizacją systemów zaopatrzenia w wodę – sieci wodociągowe.
- Działania na rzecz gazyfikacji Gminy w celu dostępności dla mieszkańców oraz przedsiębiorców.

CEL OPERACYJNY 1.3.3. GOSPODARKA ENERGETYCZNA

Rozwój społeczno-gospodarczy i podnoszenie jakości życia mieszkańców niesie ze sobą wzrost zapotrzebowania na energię i co za tym idzie zwiększa obciążenie dla środowiska naturalnego. Równocześnie stale i systematycznie rosną koszty wytwarzania energii a jednocześnie rosną wymagania dotyczące ochrony środowiska. Aspekty te oraz znaczna ilość indywidualnych systemów grzewczych (często zasilanych węglem) powoduje zjawisko „niskiej emisji”. W związku z tym koniecznym jest podjęcie działań w zakresie zmniejszenia zapotrzebowania na energię elektryczną i ciepłą zarówno w sektorze prywatnym jak i publicznym. Dokonać się to może poprzez szereg działań takich jak: wymianę niskosprawnych i nieekologicznych kotłów na nowoczesne urządzenia grzewcze, szersze zastosowanie odnawialnych źródeł energii – poprzez montaż instalacji solarnych i/lub pomp ciepła oraz szeroko rozumianej termomodernizacji, tj.: ocieplenia ścian zewnętrznych, ocieplenia dachów/stropów nad ostatnią kondygnacją, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej (zewnętrznej).

Kolejne działania związane są z poprawą bezpieczeństwa energetycznego oraz rozwojem i wdrażaniem inteligentnych systemów dystrybucji np. kogeneracja, rozwój i modernizacja sieci dystrybucyjnych średniego i niskiego napięcia, a także przejście na źródła energooszczędne.

Bardzo ważnym elementem rozwoju Gminy Ryki, powinno być podjęcie szczególnych działań na rzecz rozwoju nowych technologii oraz promowanie działań na rzecz rozwoju sektora OZE przy wykorzystaniu wewnętrznego potencjału Gminy. Jest to bowiem jedna z większych szans na rozwój w najbliższych latach, która wynika po części z unijnych uwarunkowań formalno-prawnych, nakładających na każdy kraj członkowski Wspólnoty obowiązek wytwarzania do 2020 roku co najmniej 20% energii pierwotnej ze źródeł odnawialnych. Polska ma w tym zakresie istotny deficyt, stąd rysuje się duża szansa właśnie dla tego sektora. Warto, aby przynajmniej częściowo, w tym procesie (i ewentualnych benefitach) uczestniczyła również Gmina Ryki tym bardziej że istnieje tutaj szerokie spectrum form OZE itp.

Ważnym też jest prowadzenie działań informacyjnych uświadamiających mieszkańcom Gminy zagrożenia środowiskowe wynikających z prowadzenia nieracjonalnej gospodarki energetycznej w budynkach poprzez:

- wskazanie kierunków działań prowadzących do optymalizacji zużycia energii na cele grzewcze,
- wskazanie korzyści ekonomicznych na etapie eksploatacji wysokosprawnych urządzeń,
- rozważenie mechanizmu zachęt finansowych dla przyspieszenia procesu modernizacyjnego (pod względem energetycznym) w budynkach.

Powyższy cel operacyjny będzie realizowany poprzez następujące kierunki działań:

- Termomodernizacja i modernizacja budynków użyteczności publicznej.
- Poprawa efektywności energetycznej przedsiębiorstw oraz sektora mieszkaniowego.
- Rozwój nowoczesnej infrastruktury energetycznej, w tym przejście na źródła energooszczędne, np. oświetlenie typu LED.
- Zwiększenie udziału oraz promowanie działań na rzecz rozwoju sektora odnawialnych źródeł energii (OZE) przy wykorzystaniu wewnętrznego potencjału gminy.
- Promowanie i wdrażanie gospodarki niskoemisyjnej.
- Poprawa bezpieczeństwa energetycznego oraz rozwój i wdrażanie inteligentnych systemów dystrybucji.

OBSZAR STRATEGICZNY II. ZASOBY NATURALNE

I KULTUROWE

CEL STRATEGICZNY 2.1. ZACHOWANIE I OCHRONA WARTOŚCI

PRZYRODNICZYCH

CEL OPERACYJNY 2.1.1. POPRAWA JAKOŚCI ŚRODOWISKA I BEZPIECZEŃSTWA EKOLOGICZNEGO

Atutem Gminy jest stan oraz zasoby środowiska naturalnego, a w szczególności urzekająca przyrodniczo dolina rzeki Wieprz i jej dopływów, położenie stawów, kompleksy leśne, tworzące malowniczy krajobraz. Ten szczególny zasób przyrodniczy

w połączeniu z potencjałem organizacyjnym i instytucjonalnym otwiera perspektywy rozwijania przez Gminę atrakcyjnej oferty, w tym turystycznej i rekreacyjnej. Uwarunkowania przyrodnicze, które posiada Gmina Ryki umożliwiają rozwój zróżnicowanych form turystyki kwalifikowanej (choćby wspomniane już: kajakarstwo, wędkarstwo, turystyka rowerowa i piesza). Tak znacząca różnorodność w zakresie rozwoju możliwych form aktywności i rekreacji sprawia, że istotą zadań w ramach niniejszego celu powinna być dbałość o istniejące zasoby środowiskowe oraz kreowanie nowych produktów wynikających z popytu na coraz to ciekawsze formy spędzania wolnego czasu.

Oprócz sektora turystyki i rekreacji, jakość środowiska ma istotne znaczenie dla produkcji zdrowej żywności oraz rozwoju rolnictwa ekologicznego. Jest to również jeden z zasadniczych czynników rozwoju Gminy, zdefiniowany i opisany w jednym z powyższych celów operacyjnych. Realizacja zadań w celu związanym z zachowaniem wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i bezpieczeństwa ekologicznego wpływa więc bezpośrednio i pośrednio na realizację innych celów zapisanych w Strategii.

Gmina powinna zachować dbałość o jakość środowiska przyrodniczego, bioróżnorodność, działania na rzecz tworzenia lokalnych form ochrony przyrody. Jednym z elementów dbałości o środowisko jest podnoszenie świadomości ekologicznej społeczeństwa poprzez edukację, czy akcje informacyjne.

Powyższy cel operacyjny będzie realizowany poprzez następujące kierunki działań:

- Ochrona i zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i krajobrazowego - ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej
- Poprawa jakości stanu środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego (np. zabezpieczenie obszarów przed niekorzystnymi zjawiskami pogodowymi, zarządzanie wodami opadowymi)
- Podnoszenie świadomości ekologicznej społeczeństwa (edukacja, akcje informacyjne, itp.)
- Działania na rzecz tworzenia lokalnych form ochrony przyrody, w tym ochrona obszarów wodnoblotnych (np. torfowiska, mokradła, bagna)

CEL OPERACYJNY 2.1.2. GOSPODAROWANIE ZASOBAMI NATURALNYMI

Zasady w oparciu o które powstała niniejsza Strategia, opierają się na racjonalnym wykorzystaniu i zagospodarowaniu posiadanych zasobów. W ten sposób tworzy się trwałe podstawy do rozwoju Gminy. Cel związany z gospodarowaniem zasobami naturalnymi jest pośrednio powiązany z innymi celami, w tym chociażby wytwarzaniem żywności wysokiej jakości. Wymaga jak najlepszych warunków przyrodniczych do realizacji działalności rolnej. Stąd jednym z kierunków działań jest ochrona rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Zadania te realizowane będą poprzez zasadę racjonalnego gospodarowania istniejącymi zasobami oraz zwiększenie skali rekultywacji gleb zdegradowanych i zdewastowanych, przywracających im funkcję przyrodniczą, rekreacyjną lub rolniczą, przeciwdziałanie degradacji terenów rolnych, łąkowych i wodno-błotnych przez czynniki antropogeniczne. Ważnym jest też rozwój systemów małej retencji i nawodnień, w tym na terenach zagrożonych powodzią, gdzie lokalne podtopienia powodują straty w rolnictwie. Oprócz tego ważne jest wprowadzenie zasad racjonalnej gospodarki wodnej, m.in. poprzez promowanie rozwiązań wodoszczędnych, czy dbałość o jakość zasobów wody pitnej.

Działania w sferze infrastruktury ochrony środowiska związane są z kompleksowym zagospodarowaniem odpadów wraz z instalacjami do termicznego przekształcania odpadów połączone z odzyskiem energii (np.: międzygminne sortownie, kompostownie, obiekty do końcowej utylizacji odpadów takie jak zakłady mechaniczno-biologiczne, poprawa jakości powietrza, projekty z zakresu budowy i przebudowy systemów ciepłowniczych wraz z modernizacją istniejących linii dystrybucji ciepła, likwidacja „dzikich” wysypisk śmieci itp.).

Z uwagi na niską lesistość Gminy jednym z zadań zawartych w niniejszym celu operacyjnym są działania na rzecz wzrostu lesistości. Jest to jednak powiązane z kwestią podaży gruntów na cele związane z zalesianiem. Częściowo zadania związane z zalesianiem są/mogą być prowadzone przez rolników, jako że działanie to jest wpisane w Program Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Narzędziem umożliwiającym racjonalne gospodarowanie zasobami naturalnymi są miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Stąd istotnym jest posiadanie aktualnych dokumentów, dzięki którym władze są w stanie wdrażać racjonalną politykę

w kwestii ładu przestrzennego np. poprzez wydzielenie określonych stref aktywności: gospodarczej, rolniczej, mieszkaniowej, itp. niekolidujących z zachowaniem wysokich walorów środowiska przyrodniczego dla potrzeb rozwoju turystyki czy ekologicznego rolnictwa.

Powyższy cel operacyjny będzie realizowany poprzez następujące kierunki działań:

- Działania w kierunku zwiększenia możliwości sztucznej retencji wód – mała retencja
- Działania na rzecz wzrostu lesistości
- Racjonalna gospodarka wodna
- Rozwój infrastruktury ochrony środowiska
- Wdrażanie i prowadzenie racjonalnej polityki w zakresie ładu przestrzennego poprzez aktualizację planu zagospodarowania przestrzennego
- Ochrona rolniczej przestrzeni produkcyjnej

CEL STRATEGICZNY 2.2. ZACHOWANIE I OCHRONA WARTOŚCI KULTUROWYCH

CEL OPERACYJNY 2.2.1. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU KULTUROWEGO

Jednostki terytorialne dążące do zrównoważonego rozwoju kładą nacisk nie tylko na specjalizację w celu zapewnienia konkurencyjności, ale także na równomierny rozwój pozostałych sfer działalności. Jednym z obszarów zainteresowania władz pozostaje szeroko rozumiana działalność kulturalna i ochrona dziedzictwa kulturowego. Poprzez realizację celu operacyjnego władze mogą ugruntować tę sferę działalności w Gminie. Stworzona zostanie tym samym z jednej strony ciekawa oferta turystyki kulturowej, z drugiej zaś zapewnione zostaną mieszkańcom usługi kulturalne wysokiej jakości. Niniejszy cel strategiczny w swoim założeniu ma pobudzić społeczność lokalną do aktywności. Wiele przykładów dowodzi, że stagnację i niedostatki, społeczności lokalne przewyciężają dzięki aktywności niewielkiej grupy pasjonatów i entuzjastów. Ważne jest również wykorzystanie istniejącego potencjału instytucjonalno-społecznego, w celu

stworzenia przestrzeni dla działań kulturalnych, czy udostępnienie przestrzeni lokalowej.

Działania mające na celu dbałość i zabezpieczenie obiektów historycznych o znaczących walorach kulturowych, należy do jednych z ważniejszych zadań władz w realizacji powyższego celu. Dodatkowym atutem jest realizacja szeregu przedsięwzięć kulturalnych o zasięgu ponadlokalnym, w postaci imprez, festynów promujących miejscowe produkty, kulturę, tradycje historyczne.

Powyższy cel operacyjny będzie realizowany poprzez następujące kierunki działań:

- Ochrona istniejących obszarów i obiektów prawnie chronionych
- Modernizacja wraz z poprawą stanu technicznego i doposażeniem istniejącej infrastruktury kulturalno-rozrywkowej
- Wykorzystanie istniejącego potencjału instytucjonalno-społecznego w celu aktywizacji mieszkańców
- Promocja tradycji historycznych
- Remonty i renowacje obiektów sakralnych, zabytkowych
- Wzbogacenie oferty przedsięwzięć kulturalnych o zasięgu ponadlokalnym

CEL OPERACYJNY 2.2.2. REWITALIZACJA I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENI

Rewitalizacja jako działalność aktywizująca społeczeństwo z jednej strony, z drugiej zaś zmierzająca do odnowy przestrzeni zurbanizowanych, poprawę estetyki i modernizację obiektów jest celem, który wpisuje się w wiele pozostałych celów i działań zapisanych w niniejszej Strategii. Stąd jest to element łączący i wpływający pośrednio na realizację szeregu innych celów. Zakres pojęciowy rewitalizacji jest bardzo szeroki, a cele związanych z nią działań mocno zróżnicowane. Jako przykładowe można wymienić:

- zatrzymanie procesu marginalizacji rewitalizowanych części miasta, wzrost ich znaczenia
- poprawa warunków życia i prowadzenia działalności gospodarczej w rewitalizowanych częściach miasta
- zmiana struktury funkcjonalnej i struktury zagospodarowania rewitalizowanych części miasta

- zapewnienie bezpieczeństwa publicznego i socjalnego mieszkańcom JST
- aktywizacja lokalnej społeczności
- odbudowę zdekapitalizowanych obiektów i miejsc, tereny przemysłowe
- wzrost atrakcyjności i konkurencyjności miasta

Dzięki aktywności samorządu Gminy i możliwościom wykorzystania środków unijnych, działania rewitalizacyjne są obecnie szeroko rozwinięte, tym bardziej że istnieje wiele potrzeb w tym zakresie, np. poprawa infrastruktury mieszkaniowej, zagospodarowanie i uporządkowanie przestrzeni (zwłaszcza terenów zielonych), estetyzacja obiektów, pobudzenie aktywności mieszkańców, itp. Dlatego w najbliższych latach konieczne będzie systematyczne likwidowanie istniejących deficytów w tym zakresie.

Powyższy cel operacyjny będzie realizowany poprzez następujące kierunki działań:

- Rewitalizacja centrum miasta oraz obiektów i terenów gminnych
- Urządzenie i rewitalizacja obiektów gminnych oraz rekultywacja terenów zieleni (przede wszystkim parków miejskich) na terenie Miasta i Gminy
- Wykorzystanie działań rewitalizacyjnych na rzecz zachowania spójności przestrzennej i społecznej

CEL STRATEGICZNY 2.3. WSPIERANIE I ROZWÓJ TURYSTYKI AKTYWNEJ

CEL OPERACYJNY 2.3.1. ROZWÓJ INFRASTRUKTURY TURYSTYCZNO- REKREACYJNEJ DLA SPRAWNEJ ORGANIZACJI RUCHU TURYSTYCZNEGO

Walory przyrodnicze, kulturowe i historyczne jakie posiada Gmina Ryki dają znakomitą podstawę do rozwoju turystyki. Aby funkcja turystyczna została wzmocniona należy zintensyfikować starania w zakresie rozwoju niezbędnej infrastruktury oraz promocji walorów tego regionu. Infrastrukturę turystyczną mogą stanowić nie tylko budowle, ale także wszystkie urządzenia wspomagające. Ważnym jest, aby cała infrastruktura była dobrze dopasowana do potrzeb i możliwości, zapewniających stworzenie atrakcyjnej oferty turystom celem spędzenia czasu nie tylko w sposób bierny

ale również aktywny. Na infrastrukturę turystyczną składają się oprócz obiektów kultury, sportowych i rekreacyjnych także baza noclegowa, baza gastronomiczna oraz baza towarzysząca. Elementy te są szczególnie ważne z punktu widzenia konieczności zapewnienia przyjeżdżającym dobrych warunków wypoczynku. Wsparcie istniejących obiektów oraz generowanie impulsów dla rozwoju nowych może wzbogacić ofertę oraz przyczynić się do podniesienia konkurencyjności obszaru. Kluczowym jest przede wszystkim dywersyfikacja infrastruktury w taki sposób, by każdy z odwiedzających mógł odnaleźć ofertę adekwatną do jego oczekiwań.

Podstawowe elementy infrastruktury, niezbędne dla realizacji funkcji turystycznej to zapewnienie turystom zróżnicowanej oferty noclegowej, wspartej bazą gastronomiczną z menu odpowiednio skrojonym dla turystów o różnej zasobności portfela. Bazą uzupełniającą, acz ważną w celu stworzenia atrakcyjnej oferty są obiekty sportowe, kultury (galerie, wystawy, itd.), szlaki (piesze, rowerowe oraz inne trasy), ścieżki ekologiczne, dydaktyczne itp.

Ogólnie rzecz ujmując, działania zmierzające do rozwoju funkcji turystycznej powinny w efekcie finalnym prowadzić do powstania nowych atrakcji turystycznych, które są jako kluczowym składnikiem rynku i produktu turystycznego. Stymulują one bowiem zainteresowanie odbyciem podróży oraz zapewniają zadowolenie odwiedzającym te miejsca, są magnesem przyciągającym turystów do regionu a zarazem pobudzają popyt na inne usługi turystyczne.

Kreowanie nowych atrakcji turystycznych w przypadku Gminy Ryki możliwe jest zarówno w oparciu o istniejące zasoby przyrodnicze, jak i kulturowe. Atrakcje przyrodnicze związane z charakterystycznymi zespołami krajobrazowymi i osobliwościami przyrody. Na terenie Gminy związane jest to przede wszystkim z ciekami (rzeka Wieprz umożliwia atrakcyjne spływy kajakowe) i akwenami wodnymi (stawy – rozwój wędkarstwa), lasy (wypoczynek aktywny, turystyka kwalifikowana, ścieżki tematyczne, przyrodnicze, itp.).

Kreowanie nowych atrakcji turystycznych w oparciu o istniejące zasoby kulturowe związane jest chociażby z wypromowaniem wyspecjalizowanej oferty związanej z wioskami tematycznymi typu: ginące zawody (rękodzielnictwo, kowalstwo, witraż, plecionkarstwo, garncarstwo, sukiennictwo), dziedzictwem kulinarnym, edukacją z zakresu dziedzictwa kulturowego i ekologii). Możliwe jest też stworzenie „skrzydła kultury” będącego swego rodzaju centrum szkolenia animatorów kultury w regionie.

Kolejne ważne działania związane są z budową i rozbudową infrastruktury towarzyszącej, m.in. sportowo- rekreacyjno- turystycznej (trasy nordic walking, tarasy widokowe, obiekty małej architektury, tablice informacyjne, itp.), rozwój szlaków rowerowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą.

Powyższy cel operacyjny będzie realizowany poprzez następujące kierunki działań:

- Kreowanie nowych atrakcji turystycznych w oparciu o istniejące zasoby przyrodnicze
- Kreowanie nowych atrakcji turystycznych w oparciu o istniejące zasoby kulturowe
- Budowa infrastruktury sportowo- rekreacyjno- turystycznej
- Rozwój szlaków rowerowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą
- Rozszerzenie całosezonowej oferty aktywnego wypoczynku o różne formy turystyki kwalifikowanej (np. wędkarstwo, kajakarstwo, turystyka piesza, rowerowa, konna, narciarstwo biegowe, itp.)
- Rozwój i dywersyfikacja bazy noclegowej oraz gastronomicznej
- Stworzenie i wypromowanie wyspecjalizowanej oferty turystycznej bądź produktu turystycznego stwarzającego przewagę konkurencyjną

CEL OPERACYJNY 2.3.2. DZIAŁALNOŚĆ PROMOCYJNO-INFORMACYJNA

Celem promocji Gminy jest przekazanie potencjalnym turystom informacji zachęcających do odwiedzenia danego miejsca. Chcąc utrzymać swoją pozycję na rynku, gminy starają się jak najlepiej zaspokajać potrzeby odwiedzających. Działalność promocyjna zmierza między innymi do pozyskiwania potencjalnych inwestorów i wydłużania sezonów turystycznych. Promocja ma wymiar zarówno ekonomiczny, społeczny, jak i ekologiczny.

Nie należy zapominać, iż nowoczesny marketing zmusza przede wszystkim do informowania o nim oraz odpowiedniej komunikacji z obecnymi i przyszłymi klientami. Dlatego też bardzo ważna jest współpraca władz lokalnych z prywatnymi przedsiębiorcami i usługodawcami, która wykształci właściwą strategię działań promocyjnych. Punktem wyjścia dla władz Gminy jest przygotowanie programu

promocji, która powinna obejmować całą gamę różnego rodzaju przedsięwzięć, służących skutecznej promocji.

Istotne są działania zmierzające do wspierania i promowania innowacyjnych usług w zakresie turystyki i rekreacji. Innowacyjność w tym zakresie może być rozumiana jako wykreowanie produktu turystycznego w postaci miejsca: obiektu, obszaru, szlaku, wydarzenia: np. festiwalu, imprezy kulturalnej, usługi lub zespołu usług: np. zorganizowanej wycieczki, wprowadzenie nowego sposobu sprzedaży, dystrybucji, itp.)

Silna konkurencja panująca na rynku turystycznym zmusza także do wyeksponowania atrakcyjności turystycznej Gminy np. za pośrednictwem udziału w krajowych i międzynarodowych imprezach targowych, zintensyfikowanie działań promocyjnych Gminy poprzez wyodrębnienie struktury organizacyjnej odpowiedzialnej za promocję turystyczną oraz współpracę z jednostkami instytucjonalnymi działającymi w sferze turystyki, np. lokalne organizacje turystyczne. Ważna jest również dbałość o kwestie organizacyjno-logistyczne w postaci organizacji lokalnych punktów informacyjnych, czy opracowania materiałów promocyjnych (banerów, plakatów, przewodników, plansz, map gadżetów reklamowo-promocyjnych, itp.).

Powyższy cel operacyjny będzie realizowany poprzez następujące kierunki działań:

- Wspieranie i promowanie innowacyjnych usług w zakresie turystyki i rekreacji
- Wzrost konkurencyjności i rozpoznawalności Gminy w wojewódzkim i krajowym ruchu turystycznym
- Wsparcie działań na rzecz rozwoju agroturystyki
- Organizacja lokalnych punktów informacyjnych, opracowanie materiałów promocyjnych

OBSZAR STRATEGICZNY III. POPRAWA JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW

CEL STRATEGICZNY 3.1. KAPITAŁ SPOŁECZNY

CEL OPERACYJNY 3.1.1. AKTYWIZACJA EDUKACYJNO-ZAWODOWA MIESZKAŃCÓW

Odpowiednio wysoki poziom rozwoju jednostki samorządowej warunkowany jest nie tylko przez działania podejmowane przez władze tejże jednostki. Szczególną rolę odgrywa społeczeństwo, które aktywnie uczestniczy w tworzeniu wysokiego potencjału miejsca, w którym żyje. W proces ten mogą (i powinny) włączyć się jednak również władze samorządowe, których zadaniem jest pobudzanie partycypacji społecznej polegającej na włączaniu obywateli w rozwiązywanie istniejących problemów. Bardzo ważny staje się aspekt samopomocy, którego idea polega na wyzwaniu i wykorzystywaniu wewnętrznych zasobów oraz kompetencji osób, grup oraz społeczności lokalnych. Zadaniem władzy samorządowej jest wspieranie i wzmacnianie tego potencjału poprzez działania mające na celu stworzenie warunków sprzyjających wzmocnieniu potencjału kapitału społecznego mieszkańców Gminy.

Zadania związane z aktywizacją zawodową mieszkańców, ukierunkowane na wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym mogą być zrealizowane np. przez utworzenie Zakładu Aktywności Zawodowej, który świadczyć by mógł usługi na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób niepełnosprawnych. Obejmowałyby szeroki wachlarz kompleksowych działań w zakresie: doradztwa, pośrednictwa, zdobycia bądź podniesienia kwalifikacji zawodowych w tym reorientacja zawodowa poszczególnych grup zawodowych, zdobycia doświadczenia zawodowego, wsparcia na rozpoczęcie działalności gospodarczej, refundacji kosztów dojazdu i zakwaterowania w bezpośrednim powiązaniu z lokalnym rynkiem pracy, w tym pod kątem inteligentnych specjalizacji województwa.

Kolejne działania powinny zmierzać w stronę zróżnicowania form kształcenia ustawicznego oraz kadr dla konkurencyjnej i innowacyjnej gospodarki oraz rozwój szkolnictwa zawodowego zgodnie z potrzebami gospodarki. Zadania takie powinny być realizowane poprzez rozszerzenie oferty edukacyjnej oraz zapewnienie dostępu do wiedzy dla osób każdej grupy wiekowej, w tym osób starszych, w postaci kursów, szkoleń, Uniwersytet Trzeciego Wieku.

W ramach wzmacniania narzędzi wsparcia aktywizacji zawodowej mieszkańców Gmina powinna wspierać również takie formy, jak: doradztwo, fundusze pożyczkowo-poręczeniowe, konsultacje, czy też organizacja szkoleń i konferencji tematycznych. Jednym z nowszych rozwiązań sprzyjających aktywizacji mieszkańców i mocno obecnie promowanych, jest rozwój przedsiębiorstw ekonomii społecznej. Zadaniem Gminy powinno być w tym zakresie tworzenie odpowiednich warunków (programu)

umożliwiających zakładania przedsiębiorstw ekonomii społecznej (PES) na terenie Gminy np. poprzez Lokalne Centrum Ekonomii Społecznej.

Osobnego potraktowania wymagają osoby bezrobotne i stworzenie odpowiednich programów wsparcia dla nich. Dla każdej ze wspomnianych grup wskazane byłoby stworzenia odpowiednich programów szkoleniowo-aktywizujących. Należy przy tym zdawać sobie jednak sprawę z faktu, iż działania w sferze wspierania osób bezrobotnych muszą być ściśle powiązane z rozwojem sektora MSP i polityce przyciągania inwestorów. Tylko w taki sposób możliwe jest strukturalne rozwiązanie problemu bezrobocia. Doświadczenia innych jednostek samorządowych wskazują, iż skuteczność prowadzenia samych tylko programów szkoleniowych jest na poziomie kilku (maksymalnie kilkunastu) procent, bo tylko tyle osób znajduje zatrudnienie po przejściu przez takie szkolenie.

Powyższy cel operacyjny będzie realizowany poprzez następujące kierunki działań:

- Zwiększanie aktywności zawodowej ludności
- Współpraca jednostek na rzecz rozwoju szkolnictwa zgodnie z potrzebami gospodarki
- Zwiększanie dostępności i uczestnictwa w edukacji przedszkolnej
- Tworzenie warunków na rzecz rozwoju przedsiębiorstw ekonomii społecznej (PES) oraz integracji społeczności lokalnej
- Wsparcie działań na rzecz aktywizacji osób bezrobotnych

CEL OPERACYJNY 3.1.2. WZROST TOŻSAMOŚCI I SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ

Jednym z działań, szczególnie ważnym ze względu na wzmacnianie aktywności społecznej a przede wszystkim budowy społeczeństwa obywatelskiego, może być wdrożenie zasad tzw. inicjatywy lokalnej. Stanowi ona nową formę realizacji zadań publicznych przez administrację samorządową w współpracy z mieszkańcami. Polega ona nie tylko na zgłaszaniu przez mieszkańców pomysłów na realizację przedsięwzięć ale także na deklaracji współuczestniczenia w jego realizacji w oparciu o wkład własny zasobów ludzkich (praca społeczna), finansowych (partycypowania w kosztach), rzeczowych (użyczenie sprzętu, narzędzi, pomieszczeń). Narzędzie to kształtuje

w mieszkańcach poczucie odpowiedzialności za najbliższe otoczenie, zwiększa tożsamość lokalną a tym samym przyczynia się do budowy społeczeństwa obywatelskiego.

Działania zmierzające do wzmacniania tożsamości i integracji społeczności lokalnej mogą odbywać się na niwie edukacyjno-promocyjnej poprzez krzewienie lokalnego dziedzictwa. Możliwe jest chociażby organizowanie lekcji poszerzających wiedzę o „małej ojczyźnie”, czy też akcje i imprezy kulturowo-rekreacyjno-sportowe wzmacniające poczucie przynależności do lokalnej społeczności. Budowaniu lokalnej tożsamości sprzyja także podjęcie działań na rzecz integracji mieszkańców poprzez doskonalenie systemu informowania i partycypacji społecznej. Realizacja działania możliwa jest przez stworzenie platformy współpracy i wymiany informacji dla lokalnych instytucji i mieszkańców, wymianę dobrych praktyk itp., co będzie sprzyjać wzrostowi zaangażowania mieszkańców w życie społeczno-kulturowe Gminy.

Każdy organizm terytorialno-organizacyjny (np. gmina) w celu poprawnego funkcjonowania potrzebuje trzech obszarów działania ludzi i instytucji, inaczej mówiąc: podziału aktywności społeczno-gospodarczej. Pierwszym sektorem powinna być administracja samorządowa, następnie sfera biznesu i wreszcie trzeci sektor – bardziej rozpowszechniona pod nazwą organizacji pozarządowych, znany także pod skrótem angielskiego pochodzenia – NGO (non-governmental organization). Organizacje pozarządowe działają z definicji na rzecz innych ludzi, dla wszystkich i dla siebie ich działalność opiera się w większości na pracy ochotników – wolontariuszy, a jedynym zyskiem czy zapłatą za pracę jest satysfakcja. Wspólnym założeniem wszystkich organizacji pozarządowych jest podnoszenie jakości życia pojedynczego człowieka i społeczeństwa jako ogółu. Lokalne władze powinny wspierać możliwość powstawania organizacji tego sektora i tworzyć najlepsze warunki ich funkcjonowania. Stąd potrzeba stworzenia inkubatora NGO.

Powyższy cel operacyjny będzie realizowany poprzez następujące kierunki działań:

- Wspieranie rozwoju demokracji lokalnej i społeczeństwa obywatelskiego
- Wzmacnianie tożsamości i integracji społeczności lokalnej
- Rozwijanie dorobku kulturowego jako fundamentu tożsamości regionalnej
- Przeciwdziałanie ubóstwu i procesom marginalizacji społecznej

- Podejmowanie działań na rzecz integracji mieszkańców poprzez doskonalenie systemu informowania i partycypacji społecznej
- Wspieranie rozwoju infrastruktury społeczeństwa informacyjnego – przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu mieszkańców Gminy
- Wspieranie działalności organizacji pozarządowych

CEL STRATEGICZNY 3.2. POPRAWA DOSTĘPNOŚCI DO DÓBR I USŁUG

CEL OPERACYJNY 3.2.1. INFRASTRUKTURA EDUKACYJNO-ZDROWOTNA

Wpływ na standard życia w danej jednostce samorządowej ma nie tylko dobrze rozwinięta sieć drogowa czy wodno-kanalizacyjna, ale również dostępność do wysokiej jakości usług świadczonych w obrębie infrastruktury społecznej. W związku z tym w perspektywie najbliższych lat należy podjąć szereg działań, które doprowadzą do poprawy stanu w tym zakresie, zwłaszcza poprzez modernizację istniejącej bazy, jak i doposażenie w niezbędne nowoczesne urządzenia. Wspomniane działania przyczynią poprawy oferty edukacyjnej, zapewnienia opieki najmłodszym, a także poprawią dostępność do świadczeń zdrowotnych dla osób starszych i niepełnosprawnych.

Istotą niniejszego celu operacyjnego jest poprawa jakości świadczenia w zakresie szeroko rozumianych usług społecznych: oświaty, zdrowia, kultury, opieki społecznej, bezpieczeństwa, sportu, poprzez inwestycje w infrastrukturę. W ramach podjętych działań będą realizowane wszystkie zadania mające na celu budowę, remonty, czy też modernizację obiektów infrastruktury społecznej (przedszkola, szkoły, żłobek, budynki instytucji kultury, itd.) oraz systematyczną wymianę wyposażenia oraz doposażenie tych instytucji w sprzęt wysokiej jakości.

W sferze edukacji ważne jest posiadanie kompletnego systemu placówek oświatowych. Gmina Ryki posiada dobrą sytuację wyjściową, która powinna jednak zostać uzupełniona przez realizację szeregu działań. Powinny mieć one dwójaki charakter, tj. inwestycje w infrastrukturę wraz z doposażeniem placówek w niezbędny sprzęt oraz stworzenie szerokiej i ciekawej oferty edukacyjnej podnoszącej konkurencyjność i atrakcyjność Ryk pod względem warunków życia. Rozszerzenie

oferty edukacyjnej oraz zapewnienie dostępu do wiedzy dla osób każdej grupy wiekowej powinno stanowić ważne zadania Gminy w sferze społecznej. Dotyczy to każdego szczebla szkolnictwa, począwszy od kompleksowej rozbudowy sieci przedszkoli wraz niezbędnym wyposażeniem, celem umożliwienia dostępu do edukacji przedszkolnej jak największej liczbie dzieci. Kolejnym krokiem jest zapewnienie dzieciom oferty edukacyjnej na poziomie szkolnictwa podstawowego i gimnazjalnego. W dalszej edukacji ważne jest ukierunkowywanie kształcenia w kierunkach zbieżnych z potencjałami Gminy oraz kompetencji kluczowych zgodnych z inteligentnymi specjalizacjami woj. lubelskiego.

Wyzwaniem, przed którym stoją władze większości JST w Polsce, nie tylko Gminy Ryki, jest proces starzenia się ludności. Proces ten ma wieloaspektowy charakter i odnosi się zarówno do kwestii ekonomicznych, opieki zdrowotnej, jak i relacji międzypokoleniowych w ujęciu mikro i makro. Pogłębianie się dolegliwości prowadzi do wykluczenia społecznego oraz ogranicza dostępność do wielu instytucji życia publicznego. Dlatego też należy być przygotowanym na konieczność przygotowania się jednostek samorządowych do wzrostu liczby osób w wieku poprodukcyjnym, a co za tym idzie rozwoju odpowiedniej infrastruktury. Stąd może pojawić się zapotrzebowanie na nowe usługi i zarazem nowe miejsca pracy, np. poprzez utworzenie Środowiskowego Domu Samopomocy. Zadania w tej sferze powinny zmierzać do stworzenia ponadlokalnej oferty opiekuńczo-zdrowotnej. W ramach działań bezpośrednich należałoby także promować wśród lokalnych przedsiębiorców świadczących usługi turystyczne świadomość, że osoby starsze i niepełnosprawne są również potencjalnym odbiorcą usług turystycznych (turystyka zdrowotna, medyczna, SPA). Stwarza to szanse na wzbogacenie oferty rekreacyjnej i turystycznej o stworzenie produktów skierowanych dla tej grupy docelowej.

Powyższy cel operacyjny będzie realizowany poprzez następujące kierunki działań:

- Rozbudowa i modernizacja bazy materialnej placówek edukacji przedszkolnej i szkolnej wraz z rozszerzeniem oferty edukacyjnej
- Budowa i modernizacja przyszkolnej bazy sportowej wraz z zapleczem
- Rozwój bazy materialnej oraz aktywna polityka senioralna poprzez stworzenie oferty opiekuńczej dla seniorów i osób niepełnosprawnych

- Zwiększanie jakości i dostępności do opieki zdrowotnej poprzez poprawę zaplecza materialnego placówek ochrony zdrowia

CEL OPERACYJNY 3.2.2. JAKOŚĆ ŻYCIA

Tworzenie wysokich warunków życia zgodnie ze społecznymi oczekiwaniami nie może się odbyć bez interwencji w zakresie zapewnienia odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa, stworzenie właściwych warunków mieszkalnych (lokalowych), zwłaszcza dla mieszkańców gorzej sytuowanych, czy nowoczesnej infrastruktury teleinformatycznej.

Z bieżącej oceny sytuacji społeczno – gospodarczej Gminy wynika potrzeba doposażenia służb uczestniczących w działaniach ratowniczych i prewencyjnych poprawiających stan bezpieczeństwa gminy. W związku z rosnącą intensywnością i różnorodnością zagrożeń kryzysowych i awaryjnych Gmina powinna zadbać w większym zakresie o odpowiednie zaplecze techniczne i organizacyjne oraz niezbędne wsparcie i doposażenie w sprzęt jednostek odpowiedzialnych za bezpieczeństwo publiczne oraz wsparcie systemu służ ratownictwa.

Stworzenie warunków sprzyjających odpowiedniej jakości życia dla wszystkich mieszkańców Gminy, niesie także konieczność rozwoju kompletnego systemu mieszkalnictwa. Sprzyjać to powinno z jednej strony umożliwieniu startu do drogi zawodowej i życiowej dla młodych małżeństw stanowiących o perspektywach rozwoju Gminy w przyszłości, z drugiej zaś rozwiązaniu problemu mieszkań typowo socjalnych dla uboższej części społeczeństwa. W tym celu możliwe jest m.in. zaadaptowanie (poprzez odbudowę i modernizację) istniejącej tkanki budowlanej (w tym zdekapitalizowanej) i przeznaczenie jej na potrzeby mieszkalnictwa chronionego i socjalnego.

Kwestia zapewnienia miejsca do zamieszkania (obok pracy), a tym samym zapewnienia tym samym minimum bezpieczeństwa i egzystencji, jest obecnie dla wielu młodych osób i rodzin, kluczowymi argumentami w wyborze miejsca do życia. W trakcie konsultacji społecznych w pracach nad Strategią, mieszkańcy zwracali uwagę na fakt braku atrakcyjnej oferty, w tym mieszkaniowej, dla młodych osób, które po uzyskaniu wykształcenia wyższego w dużym ośrodku miejskim, już w nim zostają zasilając

tamtejszy rynek pracy. Tym samym zwrócono uwagę na konieczność przygotowania oferty podnoszącej konkurencyjność i atrakcyjność Ryk pod względem warunków życia.

We współczesnym Świecie czymś oczywistym wydaje się dostęp do infrastruktury teleinformatycznej. Choć nie musi to stanowić absolutnie niezbędnego elementu zagospodarowania infrastrukturalnego, to trudno sobie w dobie współczesności wyobrazić brak odpowiedniego dostępu do Internetu i sieci teleinformatycznej. O ile za rozbudowę sieci komórkowych odpowiedzialność wzięły na siebie telekomy i raczej nie ma problemów z jej dostępnością, to wyzwaniem dla Gminy może być rozwój szerokopasmowej sieci internetowej, która staje się coraz częściej czynnikiem warunkującym atrakcyjność miejsca.

Powyższy cel operacyjny będzie realizowany poprzez następujące kierunki działań:

- Budowa targowiska.
- Wzmocnienie stopnia cyfryzacji administracji oraz rozwój elektronicznych usług publicznych – poprawa dostępności do szerokopasmowej sieci internetowej
- Inicjowanie działań na rzecz gospodarki nieruchomościami oraz pozyskiwania i utrzymania nieruchomości gminnych, w tym mieszkań socjalnych przeznaczonych do wykupu i/lub wynajmu
- Zapewnienie bezpieczeństwa mieszkańcom poprzez wyposażenie i doposażenie jednostek odpowiedzialnych za bezpieczeństwo publiczne oraz wsparcie systemu służ ratownictwa
- Modernizacja i poprawa wyposażenia świetlic wiejskich
- Likwidacja barier architektonicznych w instytucjach publicznych

Kluczowym warunkiem stałego i zrównoważonego rozwoju Gminy Ryki jest zdolność adaptacyjna lokalnej gospodarki do zmiennych uwarunkowań ekonomicznych. Strategia służy podnoszeniu tej zdolności i w konsekwencji wzrostowi znaczenia gospodarczego Gminy, zarówno w skali województwa lubelskiego, jak i w skali kraju. Pozwoli to na wzrost możliwości absorpcyjnych Gminy, pozwalających wpłynąć na wzrost zainteresowania Gminą, zarówno przez zewnętrzny kapitał, jak i turystów, chętniej odwiedzających ten rejon. W dobie globalnego oddziaływania na procesy gospodarcze oraz pozostając w sferze wspólnoty rynkowej w ramach Unii Europejskiej, należy zwrócić szczególną uwagę na wsparcie efektywności gospodarowania oraz

działań o charakterze proinnowacyjnym, a także na inicjatywy służące intensyfikacji współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami zarówno na rynku lokalnym, jak i w odniesieniu do podmiotów zewnętrznych. Wszechstronne i zrównoważone wykorzystanie zasobów Gminy będzie realizowane w znacznym stopniu poprzez zwiększanie konkurencyjności oferty turystycznej, a także modernizację i unowocześnianie sektora gospodarki rolnej i rybactwa. Różnorodne relacje gospodarcze Gminy związane z jego dogodnym położeniem komunikacyjnym powinny być rozwijane poprzez aktywną politykę promocyjną, czego następstwem powinien być wzrost zainteresowania terenem Gminy oraz poprawa kondycji lokalnych przedsiębiorstw.

IV.3. Harmonogram realizacji strategii

Tab. 48. Harmonogram realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju Gminy Ryki

Lokalna Strategia Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022		OKRES REALIZACJI					
		2016	2017	2018	2019	2020	po 2020 roku
CEL STRATEGICZNY 1.1. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU GOSPODARCZEGO GMINY	CEL OPERACYJNY 1.1.1. WSPARCIE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI						
	Tworzenie warunków dla rozwoju sektora MSP w oparciu o endogeniczny potencjał Gminy						
	Wspieranie współpracy przedsiębiorstw i rozwoju przedsiębiorczości w zakresie wdrażania inteligentnych specjalizacji						
	Wzmacnianie rozwoju narzędzi wsparcia lokalnego biznesu, w tym o instrumenty kapitałowe						
	Promowanie inicjatywy partnerstwa publiczno – prywatnego						
	Intensyfikacja działań na rzecz tworzenia nowych miejsc pracy						
	CEL OPERACYJNY 1.1.2. WZROST ATRAKCYJNOŚCI INWESTYCYJNEJ GMINY						
	Podnoszenie atrakcyjności i spójności oferty inwestycyjnej oraz obsługi inwestorów						
	Tworzenie i rozwój stref aktywności inwestycyjnej wraz z pełnym uzbrojeniem terenów						
	Utworzenie parku gospodarczego wraz z inkubatorem przedsiębiorczości wspierającym „młode” firmy						
	Poprawa innowacyjności i konkurencyjności gospodarki Gminy poprzez działania na rzecz rozwoju nowych (w tym proekologicznych) technologii						

	Budowanie marki Gminy Ryki oraz promocja gospodarcza jako elementy intensyfikacji działań w celu pozyskiwania inwestorów zewnętrznych						
CEL STRATEGICZNY 1.2. ROZWÓJ SEKTORA ROLNEGO	CEL OPERACYJNY 1.2.1 ROZWÓJ NOWOCZESNEGO ROLNICTWA						
	Nowoczesne i innowacyjne rozwiązania w ramach łańcucha powiązań produkcyjnych						
	Rozwój grup producenckich						
	Poprawa przyrodniczych warunków realizacji produkcji rolnej						
	Rozwój produkcji biomasy na cele energetyczne						
	Stworzenie nowych miejsc pracy w sektorach pozarolniczych na bazie kooperacji z rolnictwem jako elementu aktywizacji gospodarczej						
	CEL OPERACYJNY 1.2.2. PRODUKCJA ŻYWNOSCI						
	Wsparcie rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego						
	Rozwój produkcji i promocja lokalnych produktów żywnościowych, szczególnie ekologicznych						
	Powołanie Ryckiego Klastra Produkcji Żywności Ekologicznej						
	Wspieranie działań lokalnych producentów w zakresie produkcji zdrowej i ekologicznej żywności						
	CEL OPERACYJNY 1.2.3. ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ SEKTORA RYBOŁÓWSTWA						
	Rozwój i promocja działań na rzecz rybactwa śródlądowego						
	Wykorzystania potencjału istniejących stawów na rzecz rozwoju funkcji turystyczno-rekreacyjnej – turystyka kwalifikowana						
Rewitalizacja i zagospodarowanie przestrzeni wokół terenu stawów							
CEL STRATEGICZNY 1.3. POPRAWA DOSTĘPNOŚCI DO INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ	CEL OPERACYJNY 1.3.1. SIECI TRANSPORTOWO-KOMUNIKACYJNE						
	Tworzenie nowoczesnego lokalnego systemu transportowego poprzez łączenie ośrodków drugo- i trzeciorzędnych z sieciami wyższego rzędu oraz węzłami multimodalnymi						
	Poprawa dostępności oraz bezpieczeństwa drogowego w obrębie Gminy poprzez budowę i remonty dróg oraz ciągów pieszych wraz z infrastrukturą towarzyszącą						
	Zwiększenie dostępności do transportu kolejowego poprzez poprawę spójności systemu poszczególnych sieci transportowych						

	Rozwój systemu ścieżek rowerowych wraz z budową infrastruktury towarzyszącej w celu zwiększenia efektywności systemu transportowo-komunikacyjnego						
	Budowa parkingów.						
	CEL OPERACYJNY 1.3.2. GOSPODARKA KOMUNALNA						
	Wzrost dostępności do sieci kanalizacyjnej poprzez budowę i rozbudowę systemów odprowadzania ścieków						
	Wspieranie realizacji indywidualnych systemów oczyszczania ścieków w zabudowie rozproszonej						
	Rozwój systemu gospodarowania i segregacji odpadów						
	Rozwój i modernizacja stacji uzdatniania wody w celu poprawy jakości wody pitnej wraz z modernizacją systemów zaopatrzenia w wodę – sieci wodociągowe						
	Działania na rzecz gazyfikacji Gminy w celu dostępności dla mieszkańców oraz przedsiębiorców						
	CEL OPERACYJNY 1.3.3. GOSPODARKA ENERGETYCZNA						
	Termomodernizacja i modernizacja budynków użyteczności publicznej						
	Poprawa efektywności energetycznej przedsiębiorstw oraz sektora mieszkaniowego						
	Rozwój nowoczesnej infrastruktury energetycznej, w tym przejście na źródła energooszczędne, np. oświetlenie typu LED						
	Zwiększenie udziału oraz promowanie działań na rzecz rozwoju sektora odnawialnych źródeł energii (OZE) przy wykorzystaniu wewnętrznego potencjału gminy						
	Promowanie i wdrażanie gospodarki niskoemisyjnej						
	Poprawa bezpieczeństwa energetycznego oraz rozwój i wdrażanie inteligentnych systemów dystrybucji						
CEL STRATEGICZNY 2.1. ZACHOWANIE I OCHRONA WARTOŚCI PRZYRODNICZYCH	CEL OPERACYJNY 2.1.1. POPRAWA JAKOŚCI ŚRODOWISKA I BEZPIECZEŃSTWA EKOLOGICZNEGO						
	Ochrona i zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i krajobrazowego - ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej						
	Poprawa jakości stanu środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego						
	Podnoszenie świadomości ekologicznej społeczeństwa						
	Działania na rzecz tworzenia lokalnych form ochrony przyrody						

	CEL OPERACYJNY 2.1.2. GOSPODAROWANIE ZASOBAMI NATURALNYMI						
	Działania w kierunku zwiększenia możliwości sztucznej retencji wód – mała retencja						
	Działania na rzecz wzrostu lesistości						
	Racjonalna gospodarka wodna						
	Rozwój infrastruktury ochrony środowiska						
	Wdrażanie i prowadzenie racjonalnej polityki w zakresie ład przestrzennego poprzez aktualizację planu zagospodarowania przestrzennego						
	Ochrona rolniczej przestrzeni produkcyjnej						
CEL STRATEGICZNY 2.2. ZACHOWANIE I OCHRONA WARTOŚCI KULTUROWYCH	CEL OPERACYJNY 2.2.1. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU KULTUROWEGO						
	Ochrona istniejących obszarów i obiektów prawnie chronionych						
	Modernizacja wraz z poprawą stanu technicznego i doposażeniem istniejącej infrastruktury kulturalno-rozrywkowej						
	Wykorzystanie istniejącego potencjału instytucjonalno-społecznego						
	Promocja tradycji historycznych						
	Remonty i renowacje obiektów sakralnych, zabytkowych						
	Wzbogacenie oferty przedsięwzięć kulturalnych o zasięgu ponadlokalnym						
	CEL OPERACYJNY 2.2.2. REWITALIZACJA I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENI						
	Rewitalizacja centrum miasta oraz obiektów i terenów gminnych						
	Urządzenie i rewitalizacja obiektów gminnych oraz rekultywacja terenów zieleni (zwłaszcza parków miejskich) na terenie Miasta i Gminy						
	Wykorzystanie działań rewitalizacyjnych na rzecz zachowania spójności przestrzennej i społecznej						
CEL STRATEGICZNY 2.3. WSPIERANIE I ROZWÓJ TURYSTYKI AKTYWNEJ	CEL OPERACYJNY 2.3.1. ROZWÓJ INFRASTRUKTURY TURYSTYCZNO-REKREACYJNEJ DLA SPRAWNEJ ORGANIZACJI RUCHU TURYSTYCZNEGO						
	Kreowanie nowych atrakcji turystycznych w oparciu o istniejące zasoby przyrodnicze						
	Kreowanie nowych atrakcji turystycznych w oparciu o istniejące zasoby kulturowe						
	Budowa infrastruktury sportowo- rekreacyjno- turystycznej						
	Rozwój szlaków rowerowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą						

	Rozszerzenie całosezonowej oferty aktywnego wypoczynku o różne formy turystyki kwalifikowanej						
	Rozwój i dywersyfikacja bazy noclegowej oraz gastronomicznej						
	Stworzenie i wypromowanie wyspecjalizowanej oferty turystycznej bądź produktu turystycznego stwarzającego przewagę konkurencyjną						
	CEL OPERACYJNY 2.3.2. DZIAŁANOŚĆ PROMOCYJNO-INFORMACYJNA						
	Wspieranie i promowanie innowacyjnych usług w zakresie turystyki i rekreacji						
	Wzrost konkurencyjności i rozpoznawalności Gminy w wojewódzkim i krajowym ruchu turystycznym						
	Wsparcie działań na rzecz rozwoju agroturystyki						
	Organizacja lokalnych punktów informacyjnych, opracowanie materiałów promocyjnych						
	CEL OPERACYJNY 3.1.1. AKTYWIZACJA EDUKACYJNO-ZAWODOWA MIESZKAŃCÓW						
	Zwiększanie aktywności zawodowej ludności						
	Współpraca jednostek na rzecz rozwoju szkolnictwa zgodnie z potrzebami gospodarki						
	Zwiększanie dostępności i uczestnictwa w edukacji przedszkolnej						
	Tworzenie warunków na rzecz rozwoju przedsiębiorstw ekonomii społecznej (PES) oraz integracji społeczności lokalnej						
	Wsparcie działań na rzecz aktywizacji osób bezrobotnych						
	CEL OPERACYJNY 3.1.2. WZROST TOŻSAMOŚCI I SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ						
	Wspieranie rozwoju demokracji lokalnej i społeczeństwa obywatelskiego						
	Wzmacnianie tożsamości i integracji społeczności lokalnej						
	Rozwijanie dorobku kulturowego jako fundamentu tożsamości regionalnej						
	Przeciwdziałanie ubóstwu i procesom marginalizacji społecznej						
	Podjęcie działań na rzecz integracji mieszkańców poprzez doskonalenie systemu informowania i partycypacji społecznej						
	Wspieranie rozwoju infrastruktury społeczeństwa informacyjnego – przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu mieszkańców Gminy						
	Wspieranie działalności organizacji pozarządowych						
CEL STRATEGICZNY 3.1. KAPITAŁ SPOŁECZNY							

CEL STRATEGICZNY 3.2. POPRAWA DOSTĘPNOŚCI DO DÓBR I USŁUG	CEL OPERACYJNY 3.2.1. INFRASTRUKTURA EDUKACYJNO-ZDROWOTNA						
	Rozbudowa i modernizacja bazy materialnej placówek edukacji przedszkolnej i szkolnej wraz z rozszerzeniem oferty edukacyjnej						
	Budowa i modernizacja przyszkolnej bazy sportowej wraz z zapleczem						
	Rozwój bazy materialnej oraz aktywna polityka senioralna poprzez stworzenie oferty opiekuńczej dla seniorów i osób niepełnosprawnych						
	Zwiększanie jakości i dostępności do opieki zdrowotnej poprzez poprawę zaplecza materialnego placówek ochrony zdrowia						
	CEL OPERACYJNY 3.2.2. JAKOŚĆ ŻYCIA						
	Budowa targowiska						
	Wzmocnienie stopnia cyfryzacji administracji oraz rozwój elektronicznych usług publicznych – poprawa dostępności do szerokopasmowej sieci internetowej						
	Inicjowanie działań na rzecz gospodarki nieruchomościami oraz pozyskiwania i utrzymania nieruchomości gminnych, w tym mieszkań socjalnych przeznaczonych do wykupu i/lub wynajmu						
	Zapewnienie bezpieczeństwa mieszkańcom poprzez wyposażenie i doposażenie jednostek odpowiedzialnych za bezpieczeństwo publiczne oraz wsparcie systemu służ ratownictwa						
	Modernizacja i poprawa wyposażenia świetlic wiejskich						
Likwidacja barier architektonicznych w instytucjach publicznych							

Źródło: opracowanie własne

IV.4. WSKAŹNIKI OSIĄGANIA CELÓW

Realizacja strategii będzie monitorowana poprzez zestaw rekomendowanych wskaźników, które z racji wdrażania zasad realizacji przedsięwzięć w formule partnerskiej będą obejmowały szerszy, ogólny aspekt planowanych kierunków działań. Dlatego też projektując listę mierników realizacji strategii proponuje się by ocena została prowadzona w oparciu o wskaźniki spełniające następujące kryteria:

- łatwość pomiaru,
- agregacja w taki sam sposób w dłuższym przedziale czasowym,
- możliwość do zbadania w ramach działań podejmowanych m.in. przez podmioty zaangażowane w realizację Strategii.

Poniżej zaprezentowano zestawienie wskaźników dla celów operacyjnych.

CEL STRATEGICZNY 1.1. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU GOSPODARCZEGO GMINY

CEL OPERACYJNY 1.1.1. WSPARCIE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Wskaźniki:

1. liczba inicjatyw w formule partnerstwa publiczno-prywatnego (szt.)
2. liczba podmiotów gospodarczych reprezentujących inteligentne specjalizacje (szt.)
3. liczba wdrożonych narzędzi wsparcia biznesu (szt.)
4. liczba zatrudnionych mieszkańców gminy (osoby)
5. liczba podmiotów gospodarczych osób fizycznych/1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym (szt.)

CEL OPERACYJNY 1.1.2. WZROST ATRAKCYJNOŚCI INWESTYCYJNEJ GMINY

Wskaźniki:

1. powierzchnia terenów aktywności inwestycyjnej (km²)
2. liczba nowych inwestorów (szt.)
3. liczba IOB (instytucji otoczenia biznesu) (szt.)
4. liczba przedsięwzięć/projektów promocyjnych o zasięgu ponadlokalnym (szt.)

CEL STRATEGICZNY 1.2. ROZWÓJ SEKTORA ROLNEGO

CEL OPERACYJNY 1.2.1 ROZWÓJ NOWOCZESNEGO ROLNICTWA

Wskaźniki:

1. liczba grup producenckich na terenie gminy (szt.)
2. liczba osób pracujących w pozarolniczych sektorach (osoby)
3. liczba nowopowstałych miejsc pracy na terenach wiejskich (szt.)
4. liczba producentów biomasy (szt.)

CEL OPERACYJNY 1.2.2. PRODUKCJA ŻYWNOSCI

Wskaźniki:

1. liczba podmiotów tworzących klaster produkcji żywności ekologicznej (szt.)
2. liczba producentów ekologicznej żywności (szt.)
3. liczba podmiotów w sektorze przetwórstwa rolno-spożywczego (szt.)

CEL OPERACYJNY 1.2.3. ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ SEKTORA RYBOŁÓWSTWA

Wskaźniki:

1. powierzchnia zrewitalizowanej i zagospodarowanej przestrzeni wokół stawów (km²)
2. liczba przedsięwzięć z zakresu turystyki kwalifikowanej (szt.)
3. liczba projektów zwiększających potencjał rybactwa śródlądowego (szt.)

CEL STRATEGICZNY 1.3. POPRAWA DOSTĘPNOŚCI DO INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ

CEL OPERACYJNY 1.3.1. SIECI TRANSPORTOWO-KOMUNIKACYJNE

Wskaźniki:

1. długość wybudowanych i zmodernizowanych dróg (km)
2. liczba połączeń kolejowych (szt.)
3. liczba wybudowanych/zmodernizowanych parkingów (szt.)
4. długość ścieżek rowerowych (km)

CEL OPERACYJNY 1.3.2. GOSPODARKA KOMUNALNA

Wskaźniki:

1. długość wybudowanej i zmodernizowanej sieci kanalizacyjnej (km)
2. liczba indywidualnych oczyszczalni ścieków (szt.)
3. liczba instalacji wybudowanej na rzecz zagospodarowania odpadów (szt.)
4. długość zmodernizowanej instalacji wodociągowej (km)
5. długość instalacji gazowej (km)

CEL OPERACYJNY 1.3.3. GOSPODARKA ENERGETYCZNA

Wskaźniki:

1. liczba obiektów użyteczności publicznej podanych termomodernizacji (szt.)
2. liczba przedsięwzięć zmierzających do poprawy efektywności energetycznej budynków mieszkalnych (szt.)
3. liczba efektywnych energetycznie punktów oświetlenia ulicznego (szt.)
4. udział energii pochodzących ze źródeł alternatywnych (%)
5. liczba przedsięwzięć edukacyjno-promocyjnych z zakresu wdrażania gospodarki niskoemisyjnej (szt.)

CEL STRATEGICZNY 2.1. ZACHOWANIE I OCHRONA WARTOŚCI PRZYRODNICZYCH

CEL OPERACYJNY 2.1.1. POPRAWA JAKOŚCI ŚRODOWISKA I BEZPIECZEŃSTWA EKOLOGICZNEGO

Wskaźniki:

1. powierzchnia terenów objętych ochroną (ha)
2. liczba przedsięwzięć edukacyjno-promocyjnych z zakresu edukacji ekologicznej (szt.)
3. liczba jednostek wspartych na rzecz akcji ratowniczych i usuwania skutków katastrof (szt.)

CEL OPERACYJNY 2.1.2. GOSPODAROWANIE ZASOBAMI NATURALNYMI

Wskaźniki:

1. powierzchnia zbiorników małej retencji (ha)
2. długość poddanych konserwacji rowów i przepustów wzdłuż dróg i cieków wodnych (km)
3. powierzchnia lasów w ogólnej powierzchni gminy (%)
4. udział powierzchni gminy objętej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (%)

CEL STRATEGICZNY 2.2. ZACHOWANIE I OCHRONA WARTOŚCI KULTUROWYCH**CEL OPERACYJNY 2.2.1. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU KULTUROWEGO**

Wskaźniki:

1. liczba obiektów i obszarów kulturalno-historycznych objętych ochroną (szt.)
2. liczba instytucji kultury objętych wsparciem (szt.)
3. liczba obiektów zabytkowych objętych wsparciem (szt.)
4. liczba nowych atrakcji turystycznych opartych na dziedzictwie kulturalnym (szt.)
5. uczestnicy imprez kulturalnych na 1000 mieszkańców (os.)
6. liczba imprez kulturalnych (szt.)

CEL OPERACYJNY 2.2.2. REWITALIZACJA I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENI

Wskaźniki:

1. powierzchnia objęta rewitalizacją (ha)
2. powierzchnia zrehabilitowanych terenów zieleni (ha)
3. powierzchnia nowych i zmodernizowanych przestrzeni publicznych (ha)
4. liczba przedsięwzięć zwiększających spójność społeczną na terenach zrewitalizowanych (szt.)

CEL STRATEGICZNY 2.3. WSPIERANIE I ROZWÓJ TURYSTYKI AKTYWNEJ**CEL OPERACYJNY 2.3.1. ROZWÓJ INFRASTRUKTURY TURYSTYCZNO-REKREACYJNEJ DLA SPRAWNEJ ORGANIZACJI RUCHU TURYSTYCZNEGO**

Wskaźniki:

1. liczba nowych atrakcji turystycznych opartych na potencjale przyrodniczym (szt.)
2. liczba nowych produktów turystycznych (szt.)
3. długość szlaków turystycznych (km)
4. liczba turystów odwiedzających Gminę (osoby)
5. liczba obiektów noclegowych (szt.)
6. liczba obiektów gastronomicznych (szt.)

CEL OPERACYJNY 2.3.2. DZIAŁAÑOŚĆ PROMOCYJNO-INFORMACYJNA

Wskaźniki:

1. Liczba przeprowadzonych akcji promocyjnych (szt.)
2. liczba imprez targowych i wystawienniczych, na których promowana była oferta Gminy (szt.)
3. liczba gospodarstw agroturystycznych (szt.)
4. liczba stosowanych narzędzi promocji (szt.)

CEL STRATEGICZNY 3.1. KAPITAŁ SPOŁECZNY**CEL OPERACYJNY 3.1.1. AKTYWIZACJA EDUKACYJNO-ZAWODOWA MIESZKAŃCÓW**

Wskaźniki:

1. liczba podmiotów ekonomii społecznej (szt.)
2. liczba projektów aktywizujących osoby bezrobotne (szt.)
3. stopa bezrobocia (%)
4. liczba przedsięwzięć partnerskich w zakresie dostosowania programu nauczania do wymagań rynku pracy (szt.)
5. udział dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym (%)
6. liczba wspartych obiektów infrastruktury przedszkolnej (szt.)

CEL OPERACYJNY 3.1.2. WZROST TOŻSAMOŚCI I SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ

Wskaźniki:

1. udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem (%)
2. liczba prowadzonych działań aktywizujących mieszkańców gminy (szt.)
3. liczba gospodarstw domowych z dostępem do Internetu (szt.)
4. liczba organizacji pozarządowych (szt.)
5. liczba przedsięwzięć aktywizujących mieszkańców (szt.)

CEL STRATEGICZNY 3.2. POPRAWA DOSTĘPNOŚCI DO DÓBR I USŁUG**CEL OPERACYJNY 3.2.1. INFRASTRUKTURA EDUKACYJNO-ZDROWOTNA**

Wskaźniki:

1. liczba zmodernizowanych placówek oświatowych (szt.)
2. liczba wspartych obiektów infrastruktury przedszkolnej (szt.)
3. liczba zmodernizowanych i rozbudowanych obiektów sportowych przy placówkach oświatowych (szt.)
4. liczba podmiotów oferujących stacjonarną opiekę dla osób starszych i niepełnosprawnych (szt.)

CEL OPERACYJNY 3.2.2. JAKOŚĆ ŻYCIA

Wskaźniki:

1. liczba usług on-line dostępnych w ramach usług publicznych (szt.)
2. powierzchnia nowych zasobów lokali socjalnych (m²)
3. liczba doposażonych jednostek służb ratowniczych (szt.)
4. liczba wspartych świetlic wiejskich (szt.)
5. liczba projektów likwidujących bariery architektoniczne (szt.)

V. Procedury wdrażania, monitoringu, ewaluacji, aktualizacji Strategii

Procedury wdrażania, monitoringu, ewaluacji i aktualizacji Strategii zawierają listę działań, których podjęcie ma na celu ułatwienie wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022 oraz umożliwienie stałego monitorowania i dostosowywania (aktualizacji) przyjętych celów (strategicznych i operacyjnych) i metod ich osiągnięcia oraz pozostałych zapisów Strategii do zmieniających się warunków otoczenia społeczno-gospodarczego. Konieczne jest zatem stworzenie pełnego systemu, obejmującego:

- określenie podstawowych narzędzi wdrażania strategii rozwoju,
- monitoring, czyli podsystem zbierania i selekcjonowania informacji,
- ewaluację, czyli podsystem oceny i interpretacji zgromadzonego materiału,
- aktualizację, czyli wprowadzanie niezbędnych korekt i uzupełnień do zadań strategii rozwoju.

Realizacja Strategii jest związana z systemem mechanizmów, instrumentów i środków, które muszą zostać uruchomione (bądź wykorzystane), aby zapisy zadań przewidziane w długofalowych działaniach zostały wykonane. Bez opracowania odpowiedniego instrumentarium, sprowadzającego się do odpowiedzi na dwa zasadnicze pytania:

- 1 – jaki będzie sposób zarządzania strategią?
- 2 – jakie środki finansowe i z jakich źródeł złożą się na realizację poszczególnych zadań?

Proces wdrażania Strategii może być rozpatrywany na trzech głównych poziomach: organizacyjnym, merytorycznym i społecznym.

Poziom organizacyjny

Strategia proponuje zadania, które stanowią wyzwanie dla całej społeczności lokalnej i wszystkich instytucji działających na polu aktywizacji mieszkańców gminy,

które mogą być partnerami administracji samorządowej w procesie wdrażania. Instytucją wdrażającą strategię rozwoju oraz osoba odpowiedzialną za jej aktualizację będzie Burmistrz Ryk oraz Urząd wraz z całą swoją strukturą i jej pracownikami. W realizacji zadań powinni kierować się uchwaloną przez Radę Miasta i Gminy „Lokalną Strategią Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022” i wynikającymi z niej konkretnymi działaniami i zadaniami szczegółowymi. Zapisy zawarte w Strategii wraz z celami i zadaniami stanowią będą trzon realizacji wizji rozwoju, a zarazem staną się głównym polem aplikacji niezbędnych dla uzyskania finansowego wsparcia ze środków krajowych i zagranicznych, głównie funduszy UE.

Branżowe zadania koordynowane przez wydziały Urzędu Miasta i Gminy, powinny być zgodne z celami statutowymi instytucji podległych władzom miasta i organizacji społeczno-gospodarczych. Odpowiedzialność za ich przygotowanie i wdrożenie spoczywać będzie na właściwych merytorycznie komórkach Urzędu Miejskiego w Rykach oraz instytucjach jemu podległych. Istniejące i przygotowane w przyszłości programy branżowe powinny stanowić kompatybilny element szeroko rozumianej realizacji „Strategii rozwoju...”. Treść owych programów powinna być każdorazowo weryfikowana i zatwierdzana przez władze samorządowe celem zachowania spójności dokumentów.

Aby „Strategia rozwoju...” nie stała się „koncertem życzeń” niezbędne jest stosowanie odpowiednich procedur i narzędzi wdrażania strategii, które związane są z:

- 1 – zarządzaniem strategią,
- 2 – finansowaniem strategii.

Zarządzanie strategią (czyli jej wdrażanie) jest powiązane ściśle z rodzajami i typami instytucji zaangażowanych w poszczególne stadia jej realizacji (instytucje animujące, finansujące, doradcze, konsultingowe, koordynujące, monitorujące, kontrolujące, publiczne, niepubliczne itp.). Pod względem prawnym, obok służb administracji publicznej i samorządowej (Burmistrzem i Urzędem Miasta) w realizacji strategii rozwoju biorą udział różnego typu instytucje, np.: ministerstwa (jeśli inwestycja dotyczy przedsięwzięć o charakterze ponadregionalnym – np. droga ekspresowa S17), urzędy centralne, wojewódzkie i marszałkowskie (w zadaniach wymagających zaangażowania dwóch lub więcej województw oraz przy wdrażaniu funduszy unijnych, m.in. poprzez RPO), fundacje, stowarzyszenia, towarzystwa, spółki, agencje, ośrodki i instytucje doradcze, przedsiębiorstwa państwowe lub spółdzielcze,

itp. Zasady zarządzania strategią powinny opierać się na ścisłej współpracy między partnerami, biorącymi udział w realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju Gminy Ryki, których można podzielić na trzy główne grupy (zgodnie z zasadą „trójkąta współpracy”):

1. instytucje publiczne (władze samorządowe, instytucje użyteczności publicznej, agendy rządowe, przedsiębiorstwa komunalne),
2. prywatni przedsiębiorcy i organizacje otoczenia biznesu (firmy, spółdzielnie, instytucje finansowe, izby gospodarcze, cechy rzemiosł, fundacje, stowarzyszenia gospodarcze),
3. organizacje pozarządowe (towarzystwa i stowarzyszenia, fundacje, związki zawodowe, grupy nieformalne).

Praca zespołowa, partnerska na rzecz rozwoju Gminy wymaga od osób i organizacji pełnego zaangażowania i wiąże się z podejmowaniem ryzyka. Być „partnerem” oznacza w pełni odpowiadać za działania własne i tych, z którymi wspólnie podejmujemy decyzje. Tak realizowana zasada partnerstwa jest jednym z fundamentalnych elementów polityki strukturalnej Unii Europejskiej.

Wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022, zawierającej zadania będące w kompetencjach wielu podmiotów, wymaga ścisłej koordynacji i współpracy pomiędzy zainteresowanymi stronami. Koordynacja procesu wdrażania i aktualizacji Strategii oraz współpracy między instytucjami (osobami) biorącymi udział w jej realizacji będzie odbywać się poprzez wykorzystanie samorządowego modelu zarządzania Strategią. Model ten przekazuje proces zarządzania Strategią w ręce przedstawicieli władz jednostek samorządowych, a więc w tym przypadku – Burmistrza Ryk wraz z Urzędem Miejskim. Koordynacją powinny zostać objęte przede wszystkim Wydziały Urzędu, czuwające nad realizacją poszczególnych segmentów działowych i branżowych strategii. W fazie koordynacji wdrażania strategii rozwoju powinny zostać uwzględnione następujące etapy: określenie uwarunkowań (ram) organizacyjnych do realizacji celów strategicznych i zadań operacyjnych, identyfikacja potencjalnych przeszkód w realizacji celów i zadań wraz ze sposobami ich usuwania (przewycięzania) oraz określenie sprawnego systemu kontroli realizacji celów i zadań operacyjnych. Koordynacja współpracy różnych instytucji wdrażających strategię rozwoju polega na sprecyzowaniu zakresu odpowiedzialności merytorycznej rozłożonej w odpowiednim czasie. Podejmowane decyzje, oparte na kompleksowym podejściu do uwarunkowań społeczno-

gospodarczych, będą w bardzo istotny sposób wpływały na rozwój lokalny Gminy. Burmistrz ma bezpośredni nadzór nad wdrażaniem poszczególnych projektów i zadań oraz nad koordynacją współpracy ze wszystkimi instytucjami i osobami, realizującymi te projekty i zadania. Do Burmistrza, jako głównego koordynatora „Strategii rozwoju...”, należy obowiązek sprawnego przewycięzania przeszkód występujących w różnych fazach/etapach realizacji strategii lub jej poszczególnych zadań.

Wdrażanie Strategii powinno mieć charakter sformalizowany. Ostateczny wybór związany z wyborem i opracowaniem strony formalno-organizacyjnej pozostaje oczywiście w gestii Rady Miejskiej, która powinna zdecydować, czy realizację zadań (ich koordynację i monitorowanie) wynikających ze „Strategii rozwoju...” przejmą dotychczas istniejące struktury organizacyjne Urzędu Miejskiego, czy też należy utworzyć w tym celu nową jakość – czyli nową strukturę organizacyjną. Wydaje się, że ze względu na wysoki stopień złożoności struktur i trudności przewidywanego rozwoju, należałoby powołać odpowiedni zespół z koordynatorem całości realizowanych zadań strategicznych, posiadający silną pozycję kompetencyjną. Stąd też, celem wystąpienia efektu synergii w odniesieniu do działań władz samorządowych w zakresie stymulowania rozwoju gminy oraz sprawnego prowadzenia procesu wdrażania i monitoringu, proponuje się powołać zarządzeniem Burmistrza Ryk **Zespół Koordynacyjny ds. Realizacji Strategii**. Tak ukonstytuowane „ciało” mogłoby pełnić rolę nie tylko jako instytucji wdrażania strategii, ale także stałych kontaktów z istniejącymi i potencjalnymi inwestorami (przedsiębiorcami). Jego podstawowymi zadaniami powinny być:

- 1) koordynacja współpracy z innymi jednostkami samorządu terytorialnego, organizacjami pozarządowymi i przedsiębiorstwami,
- 2) harmonizacja realizacji działań zapisanych w Strategii i innych dokumentach branżowych,
- 3) przedstawianie informacji o realizacji Strategii,
- 4) pozyskiwanie partnerów do realizacji zadań zapisanych w Strategii,
- 5) dostarczanie inwestorom/przedsiębiorcom niezbędnych informacji i przyspieszenie trybu załatwiania spraw związanych z realizacją poszczególnych projektów i zadań strategicznych.

W skład Zespołu powinni wchodzić przedstawiciele najwyższego kierownictwa Urzędu Miejskiego w Rykach, przedstawiciele referatów, jednostek organizacyjnych

i spółek gminnych, przedstawiciele Rady Miejskiej, przedstawiciele stowarzyszeń i organizacji pozarządowych oraz przedsiębiorców. Generalnie jednak wszyscy partnerzy realizujący zadania w Strategii Rozwoju będą proszeni o aktywną współpracę z Zespołem. W tym celu u każdej jednostki koordynującej zadania w Strategii powinna zostać wyznaczona osoba do kontaktu z Zespołem, szczególnie w kontekście aktualizacji i monitorowania strategii. Utworzenie takiej sieci współpracy na terenie Gminy z pewnością przyczyni się do koordynacji zadań w zakresie wspierania rozwoju lokalnego, efektywniejszego generowania pomysłów na wspólne projekty oraz realnego zarządzania Lokalną Strategią Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022.

Bardzo istotny dla procesu wdrażania Strategii jest monitoring, tj. kontrola (ocena) dynamiczna postępów i efektów dokonywana stale w czasie oraz ewaluacja, której rolą jest kontrola statyczna, czyli ocena realizacji i efektów (rezultatów) dokonywana w określonych momentach czasu. Istotą funkcjonowania systemu monitoringu jest gromadzenie, opracowywanie i przetwarzanie informacji o stanie realizacji „Strategii...” oraz identyfikacja barier w tym zakresie (o ile takowe będą występowały).

Sprawozdawczość z monitoringu i ewaluacji powinna być dokonywana przez wspomniany Zespół Koordynacyjny ds. Realizacji Strategii, który okresową ocenę stopnia realizacji Strategii przygotowuje w oparciu o dwa elementy podsystemu monitorowania i ewaluacji:

1. Analizę wskaźnikową, bazującą na miernikach wyznaczonych dla każdego celu operacyjnego Strategii Rozwoju, opracowywaną przez Zespół Koordynacyjny w oparciu o pozyskane dane statystyczne i pozostałe informacje, w skład których mogą wchodzić następujące źródła informacji:
  - statystyka publiczna – generowana m.in. przez Główny Urząd Statystyczny w ramach Banku Danych Lokalnych,
  - statystyka prowadzona przez samorząd gminny – generowana i gromadzona przez poszczególne komórki Urzędu Miejskiego oraz jednostki gminne, zobowiązane do terminowego przekazywania danych i informacji do Zespołu;
  - statystyka prowadzona przez podmioty prywatne, pozarządowe, samorząd powiatowy, samorząd regionalny i administrację rządową dot. działań zbieżnych merytorycznie z badanym celem operacyjnym,

- roczne sprawozdania z budżetów poszczególnych referatów, jednostek organizacyjnych i spółek gminnych, wskaźniki gromadzone przez Urząd Miejski w Rykach oraz własne analizy i ewentualne wnioski,
- wszelkie pozostałe publikowane i niepublikowane źródła, w tym internetowe, które dotyczyć będą spraw gminnych oraz lokalnej społeczności.

Mierniki pochodzące ze statystyki publicznej (BDL GUS) mogą zostać przedstawione zarówno w układach porównawczych, tj. np. w porównaniach względnych do innych gmin i średniej dla powiatu, województwa lubelskiego oraz kraju, jak i analizach dynamicznych obejmujących zmiany w stosunku do roku bazowego i roku ostatniego badania.

2. Raport z realizacji kierunków interwencji Strategii Rozwoju, przygotowywany przez Zespół Koordynacyjny, opierający się na informacjach dotyczących stanu realizacji danego kierunku interwencji, przekazywanych przez poszczególne komórki Urzędu Miejskiego oraz jednostki gminne zbieżne merytorycznie z badanym celem operacyjnym (konkretna komórka lub jednostka gminy składa sprawozdanie do Zespołu, który – na podstawie złożonych sprawozdań, opracowuje raport). Raport z realizacji kierunków interwencji, który wraz z analizą wskaźnikową jest podstawą dla władz samorządowych Gminy Ryki do podejmowania oceny realizacji Strategii Rozwoju, wprowadzania uzupełnień oraz dokonywania niezbędnych i uzasadnionych zmian (reagowanie na zmieniające się uwarunkowania społeczno-gospodarcze w otoczeniu gminy).

Zespół Koordynacyjny powinien spotykać się raz w roku i dokonać oceny stopnia realizacji strategii. Ocena stopnia realizacji strategii sporządzana powinna być w postaci raportu z realizacji strategii, w którym znajdują się zapisy dotyczące stopnia osiągnięcia poszczególnych celów strategicznych i operacyjnych. Na podstawie informacji zawartych w raporcie podejmuje się działania mające na celu usunięcie ewentualnych nieprawidłowości. Raport powinien być sporządzany w okresach rocznych, dopasowanych do terminarza roku budżetowego tak, aby w budżecie można było planować środki na realizację zadań przewidzianych w „Strategii...”. Raport będzie kończyć się wnioskami, a w razie konieczności propozycją zmiany zapisów w dokumencie. Wypracowane raporty z wdrażania „Strategii...” zostaną przedłożone do zaakceptowania i zatwierdzenia przez Burmistrza.

Na koniec realizacji Strategii, jako ewaluacja ex post, wykonany powinien zostać raport ewaluacyjny, który będzie zawierał aktualny raport o stanie Gminy, służący analizie porównawczej stanu przed uchwaleniem dokumentu oraz na zakończenie jego obowiązywania. W raporcie ewaluacyjnym ocenie podlegać powinny również m.in. skuteczność i efektywność zadań służących realizacji poszczególnych celów strategicznych i zadań strategicznych wraz z ich oddziaływaniem na rozwój społeczno – gospodarczy Gminy.

Poziom merytoryczny

Poziom merytoryczny obejmuje wdrażanie i monitorowanie realizacji celów zapisanych w Lokalnej Strategii Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022 oraz przegląd zapisów Strategii i ich aktualizację. W konsekwencji systematycznych działań wdrożeniowych i monitorujących, osiągnięte zostaną cele operacyjne (średniookresowe) i strategiczne (długookresowe). Strategia Rozwoju Gminy Ryki określona została na lata 2016-2022. Wpisuje się tym samym w kolejny okres budżetowy Unii Europejskiej oraz działania aktualizacyjne dokumentów regionalnych i krajowych. Co prawda okres programowania kończy się formalnie w 2020 r., ale należy pamiętać, iż zgodnie z obowiązującą zasadą „n+2”, środki unijne zawsze są wydatkowane do dwóch lat po ukończeniu danego okresu programowania, zatem obecny okres realnie kończy się w 2022 r.

Na poziomie merytorycznym ważną rolę przypisuje się Radzie Miejskiej, reprezentującej różnorodne środowiska lokalne. Tym samym Rada będzie wsparciem merytorycznym dla Zespołu Koordynacyjnego ds. Realizacji Strategii.. Do prac w zakresie ewaluacji i aktualizacji Strategii Rada może doprosić też przedstawicieli innych organizacji i/lub instytucji. Każdego roku realizacji Strategii, wyznaczony kierownik Zespołu Koordynacyjnego będzie składał Burmistrzowi raport z realizacji kierunków interwencji oraz analizę wskaźnikową realizacji celów Strategii za dany okres sprawozdawczy. Zakres raportu z realizacji kierunków interwencji powinien obejmować:

- skrótkowe przedstawienie aktualnego stanu realizacji poszczególnych kierunków interwencji,

- skrótowe przedstawienie ewentualnych trudności realizacyjnych dla poszczególnych kierunków interwencji, z uwzględnieniem proponowanych działań naprawczych,
- wielkość środków finansowych wydatkowanych na realizację kierunków interwencji w badanym okresie, w podziale na źródła finansowania.

Zakres analizy wskaźnikowej realizacji celów strategii powinien obejmować:

- porównanie wskaźników bazowych ze wskaźnikami dla badanego okresu realizacji Strategii,
- wskazanie tendencji wzrostowych i malejących w poszczególnych celach operacyjnych Strategii.

Tab. 49. Etapy procesu wdrażania i monitorowania Strategii

ETAP	ZADANIA	WYNIKI I PROCEDURY
Zbieranie danych i informacji	- zbieranie danych statycznych	Materiał empiryczny stanowiący podstawę do analiz i ocen
Analiza danych i informacji	- uporządkowanie, przetworzenie i analiza danych oraz ich archiwizacja	Materiał służący przygotowaniu raportów
Przygotowywanie raportów	- zestawienie otrzymanych danych w raporty	Roczne raporty (w razie potrzeby raportowanie kwartalne)
Ocena wyników (porównanie z aktualnymi normami)	- ocena porównawcza osiągniętych wyników z założeniami	Określenie stopnia wykonania przyjętych zapisów strategii (w wypadku stwierdzenia znacznych odchyłeń możliwość wprowadzenia raportów kwartalnych)
Identyfikacja odchyłeń	- ocena rozbieżności pomiędzy założeniami a rezultatami	Przygotowanie materiału dla dalszych działań
Analiza przyczyn odchyłeń	- poszukiwanie i określenie przyczyn zaistniałej sytuacji	Przygotowanie materiału dla dalszych działań o charakterze korygującym
Planowanie korekty	- zmiana dotychczasowych metod realizacji bądź wprowadzenie nowych	Określenie i akceptacja działań korygujących

Źródło: opracowanie własne

Raport z realizacji kierunków interwencji oraz analiza wskaźnikowa są przygotowywane przez Zespół Koordynacyjny w oparciu o informacje i dane statystyczne pozyskane ze źródeł, które zostały wymienione wyżej przy omawianiu analizy wskaźnikowej. Na specjalnym posiedzeniu Rada Miejska dokonuje ewaluacji

i (ewentualnie) propozycji wytycznych pod kątem aktualizacji Strategii. Pełny raport powinien zatem zawierać:

- ocenę realizacji celów Strategii, dokonywaną na podstawie materiałów przygotowanych przez Zespół Koordynacyjny ds. Realizacji Strategii (stan osiągnięcia wskaźników przyjętych dla poszczególnych celów operacyjnych Strategii),
- identyfikację problemów, które ograniczyły bądź uniemożliwiły realizację wyznaczonych celów,
- opracowanie propozycji niezbędnych zmian w zakresie realizowanych celów i kierunków interwencji.

Poziom społeczny

Poziom społeczny w systemie monitorowania i ewaluacji Strategii Rozwoju odnosi się do upowszechniania zapisów Lokalnej Strategii Rozwoju Gminy Ryki wśród społeczności lokalnej oraz pozyskiwania partnerów (zarówno lokalnych jak i zewnętrznych) dla realizacji zadań Strategii. Głównym adresatem zapisów Strategii są mieszkańcy gminy, a w szczególności:

- radni, pracownicy Urzędu i gminnych jednostek organizacyjnych,
- przedsiębiorcy, przedstawiciele sektora gospodarczego,
- instytucje otoczenia biznesu, w tym sektor finansowy – banki, instytucje pożyczkowe i kredytowe,
- organizacje pozarządowe z terenu Gminy, jednostki powiatowe (Powiatowy Urząd Pracy), placówki edukacyjne,
- pozostali mieszkańcy Gminy.

Szerokie wykorzystanie Strategii, jej realizacja, czy też upowszechnienie zapisów wśród społeczności lokalnej ma na celu m.in.:

- zachęcenie do wzięcia udziału w budowę oraz realizację Strategii Rozwoju Gminy Ryki, m.in. poprzez aktywne uczestnictwo w procesie konsultacji społecznych,
- przekazywanie informacji związanych z działaniami inwestycyjnymi prowadzonymi przez Gminę i mogącymi mieć bezpośredni wpływ na życie mieszkańców,

- objaśnienie etapów procesu planowania rozwoju społeczno-gospodarczego w Gminie
- zaproszenie i zachęcenie szerokiego grona partnerów do współpracy,
- prezentację lokalnego potencjału społeczno-gospodarczego Gminy Ryki, priorytetów i kierunków jej rozwoju w najbliższych latach (obszary i cele strategiczne, cele operacyjne, kierunki działań),
- świadomy udział zarówno społeczności lokalnej, jak i pracowników Urzędu Miejskiego w Rykach, jego jednostek organizacyjnych i spółek gminnych oraz radnych Rady Miejskiej w dążeniu do realizacji wizji gminy poprzez wdrażanie przyjętych celów,
- stworzenie narzędzi do realizacji celów promocyjnych, które powinny być skuteczne, względnie tanie, spójne i zapewniać rozpowszechnianie informacji w prawidłowy sposób. Pozytywny, jednolity wizerunek tworzy bowiem zaufanie do jednostki samorządowej i sprzyja indywidualizacji marki gminy, zatem wyróżnia ją spośród jednostek konkurencyjnych,
- wykorzystywanie każdej nadarzającej się okazji (odbywające się eventy, imprezy, kampanie reklamowe, wywiady w mediach lokalnych/regionalnych/krajowych, itp.) do informowania i promowania Gminy Ryki,
- umiejętne prowadzenie public relations (m.in. poprzez promocję Gminy, władz miasta, komunikaty kierowane do mieszkańców, kampanie na rzecz bezpieczeństwa, ochrony środowiska, etc.) oraz promocję wizerunku Gminy, poprzez którą można dążyć do pozyskiwania potencjalnych turystów, czy też potencjalnych inwestorów.
- wpłynięcie na wzrost silniejszego utożsamiania się mieszkańców z Gminą w której mieszkają oraz budowanie tożsamości lokalnej społeczności.

Upowszechnienie treści najważniejszych zapisów Strategii może nastąpić np. poprzez zamieszczenie skróconej wersji przybliżającego ją mieszkańcom do pobrania w wersji elektronicznej na stronie internetowej Gminy Ryki, materiału, udzielanie przez władze samorządowe i pracowników Urzędu wywiadów dla mediów lokalnych i regionalnych na tematy związane z realizacją Strategii, czy też przekazanie lokalnym instytucjom (np. bibliotekom) egzemplarza tekstu Strategii, np. w wersji cyfrowej na nagrany nośniku (płyta CD), zawierającą materiał informacyjny na temat Strategii.

VI. Zgodność ze strategicznymi dokumentami wyższego rzędu

STRATEGIA EUROPA 2020

Zgodnie z zapisami strategii „Europa 2020 kluczym celem wdrażania jej zapisów jest osiągnięcie wzrostu gospodarczego, który spełni 3 warunki. Będzie inteligentny (dzięki bardziej efektywnym inwestycjom w edukację, badania naukowe i innowacje), zrównoważony (dzięki zdecydowanemu przesunięciu w kierunku gospodarki niskoemisyjnej i konkurencyjnego przemysłu) oraz sprzyjający włączeniu społecznemu, ze szczególnym naciskiem na tworzenie nowych miejsc pracy i ograniczanie ubóstwa²⁰.

Lokalna Strategia Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022 jest spójna z założeniami Strategii Europa 2020. Wskazane cele strategiczne obejmują zarówno zrównoważony rozwój, włączenie społeczne i szeroko pojęte zarządzanie gospodarcze uwzględniające uczestnictwo obywateli. Realizacja powyższych celów odbywać się będzie poprzez szereg działań ukierunkowanych na wykorzystanie potencjału endogenicznego w rozwoju zrównoważonym i zgodnym z wyzwaniami stawianymi europejskim regionom.

---

²⁰ <http://ec.europa.eu/>

Tab. 50. Spójność Lokalnej Strategii rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022 ze Strategią Europa 2020

Lokalna Strategia Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022		Strategia Europa 2020				
		Zatrudnienie	Badania i rozwój	Zmiany klimatu i zrównoważone wykorzystanie energii	Edukacja	Walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym
CEL STRATEGICZNY 1.1. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU GOSPODARCZEGO GMINY	Cel operacyjny 1.1.1. WSPARCIE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI	X	X			
	Cel operacyjny 1.1.2. WZROST ATRAKCYJNOŚCI INWESTYCYJNEJ GMINY	X				
CEL STRATEGICZNY 1.2. ROZWÓJ SEKTORA ROLNEGO	Cel operacyjny 1.2.1. ROZWÓJ NOWOCZESNEGO ROLNICTWA	X				
CEL STRATEGICZNY 1.3. POPRAWA DOSTĘPNOŚCI DO INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ	Cel operacyjny 1.3.2. GOSPODARKA KOMUNALNA		X			
	Cel operacyjny 1.3.3. GOSPODARKA ENERGETYCZNA			X		
CEL STRATEGICZNY 2.1. ZACHOWANIE I OCHRONA WARTOŚCI PRZYRODNICZYCH	Cel operacyjny 2.1.1. POPRAWA JAKOŚCI ŚRODOWISKA I BEZPIECZEŃSTWA EKOLOGICZNEGO			X		
CEL STRATEGICZNY 2.2. ZACHOWANIE I OCHRONA WARTOŚCI KULTUROWYCH	Cel operacyjny 2.2.1. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU KULTUROWEGO	X				X
	Cel operacyjny 2.2.2. REWITALIZACJA I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENI					X
CEL STRATEGICZNY 2.3. WSPIERANIE I ROZWÓJ TURYSTYKI AKTYWNEJ	Cel operacyjny 2.3.1. ROZWÓJ INFRASTRUKTURY TURYSTYCZNO-REKREACYJNEJ DLA SPRAWNEJ ORGANIZACJI RUCHU TURYSTYCZNEGO	X				
CEL STRATEGICZNY 3.1. KAPITAŁ SPOŁECZNY	Cel operacyjny 3.1.1. AKTYWIZACJA EDUKACYJNO-ZAWODOWA MIESZKAŃCÓW	X			X	X
	Cel operacyjny 3.1.2. WZROST TOŻSAMOŚCI I SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ					X
CEL STRATEGICZNY 3.2. POPRAWA DOSTĘPNOŚCI DO DÓBR I USŁUG	Cel operacyjny 3.2.1. INFRASTRUKTURA EDUKACYJNO-ZDROWOTNA				X	X
	Cel operacyjny 3.2.2. JAKOŚĆ ŻYCIA					X

Źródło: opracowanie własne

**POLSKA 2030. DŁUGOOKRESOWA STRATEGIA ROZWOJU
KRAJU. POLSKA 2030**

Kluczowy cel strategii - podniesienie jakości życia Polaków - zostanie zrealizowany dzięki wsparciu rozwoju gospodarczego, ale także poprzez zwiększenie spójności społecznej, zmniejszenie dysproporcji terytorialnych oraz wzrost poziomu innowacyjności gospodarki w stosunku do innych krajów²¹. Będzie to możliwe dzięki podjęciu działań w trzech obszarach zadaniowych:

1. konkurencyjności i innowacyjności - opartych o wzrost kapitału ludzkiego i wykorzystanie impetu cyfrowego;
2. równoważenia potencjału rozwojowego regionów;
3. efektywności i sprawności państwa

Założenia Lokalnej Strategii Rozwoju Gminy Ryki są spójne z obszarem działań zadaniowych DSRK w obrębie:

- wspierania rozwoju gospodarczego i społecznego poprzez wszystkie dostępne narzędzia (inwestycja w edukację, promocja przedsiębiorczości, racjonalne wykorzystanie środowiska naturalnego - zrównoważony rozwój);
- wsparcia regionu w celu zwiększenia jego konkurencyjności
- opieranie swoich działań na wcześniej dokonanych diagnozach, konsultowanych społecznie - działanie zgodnie ze społecznie ustalonymi kierunkami wsparcia;

Założenia strategii rozwoju Gminy Ryki są spójne z założeniami przyjętymi w DSRK, bowiem stanowią element bardziej złożonej koncepcji przyczyniającej się w rezultacie do osiągnięcia wskaźników rozwoju.

**STRATEGIA ROZWOJU KRAJU 2020 – AKTYWNE SPOŁECZEŃSTWO, KONKURENCYJNA
GOSPODARKA, SPRAWNE PAŃSTWO (SRK)**

Strategia Rozwoju Kraju 2020 (SRK)²² jest elementem nowego systemu zarządzania rozwojem kraju, którego fundamenty zostały określone w znowelizowanej ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. z 2009 r. Nr 84, poz. 712, z późn. zm.) oraz w przyjętym przez Radę Ministrów 27 kwietnia 2009 r. dokumencie Założenia systemu zarządzania rozwojem Polski.

---

²¹ www.polska2030.pl

²² www.mir.gov.pl

Tab. 51. Spójność Lokalnej Strategii rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022 ze Strategią Rozwoju Kraju 2020

Lokalna Strategia Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022		STRATEGIA ROZWOJU KRAJU 2020						
		Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka					Obszar strategiczny III. Spójność społeczna i terytorialna	
		Cel II.2. Wzrost wydajności gospodarki	Cel II.3. Zwiększenie innowacyjności gospodarki	Cel II.4. Rozwój kapitału ludzkiego	Cel II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko	Cel II.7. Zwiększenie efektywności transportu	Cel III.1. Integracja społeczna	Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych
CEL STRATEGICZNY 1.1. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU GOSPODARCZEGO GMINY	Cel operacyjny 1.1.1. WSPARCIE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI	x	x					
	Cel operacyjny 1.1.2. WZROST ATRAKCYJNOŚCI INWESTYCYJNEJ GMINY	x	x					
CEL STRATEGICZNY 1.2. ROZWÓJ SEKTORA ROLNEGO	Cel operacyjny 1.2.1. ROZWÓJ NOWOCZESNEGO ROLNICTWA	x			x			
	Cel operacyjny 1.2.2. PRODUKCJA ŻYWNOŚCI	x						
	Cel operacyjny 1.2.3. ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ SEKTORA RYBOŁÓWSTWA	x						
CEL STRATEGICZNY 1.3. POPRAWA DOSTĘPNOŚCI DO INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ	Cel operacyjny 1.3.1. SIECI TRANSPORTOWO-KOMUNIKACYJNE					x		
	Cel operacyjny 1.3.2. GOSPODARKA KOMUNALNA				x		x	
	Cel operacyjny 1.3.3. GOSPODARKA ENERGETYCZNA				x			
CEL STRATEGICZNY 2.1. ZACHOWANIE I OCHRONA WARTOŚCI PRZYRODNICZYCH	Cel operacyjny 2.1.1. POPRAWA JAKOŚCI ŚRODOWISKA I BEZPIECZEŃSTWA EKOLOGICZNEGO				x			
	Cel operacyjny 2.1.2. GOSPODAROWANIE ZASOBAMI NATURALNYMI				x			

CEL STRATEGICZNY 2.2. ZACHOWANIE I OCHRONA WARTOŚCI KULTUROWYCH	Cel operacyjny 2.2.1. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU KULTUROWEGO			x			x		x
	Cel operacyjny 2.2.2. REWITALIZACJA I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENI						x		x
CEL STRATEGICZNY 2.3. WSPIERANIE I ROZWÓJ TURYSTYKI AKTYWNEJ	Cel operacyjny 2.3.1. ROZWÓJ INFRASTRUKTURY TURYSTYCZNO- REKREACYJNEJ DLA SPRAWNEJ ORGANIZACJI RUCHU TURYSTYCZNEGO	x						x	
	Cel operacyjny 2.3.2. DZIAŁAŃ PROMOCYJNO- INFORMACYJNA		x						x
CEL STRATEGICZNY 3.1. KAPITAŁ SPOŁECZNY	Cel operacyjny 3.1.1. AKTYWIZACJA EDUKACYJNO- ZAWODOWA MIESZKAŃCÓW			x				x	x
	Cel operacyjny 3.1.2. WZROST TOŻSAMOŚCI I SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ						x		x
CEL STRATEGICZNY 3.2. POPRAWA DOSTĘPNOŚCI DO DOBŃ I USŁUG	Cel operacyjny 3.2.1. INFRASTRUKTURA EDUKACYJNO- ZDROWOTNA			x				x	
	Cel operacyjny 3.2.2. JAKOŚĆ ŻYCIA						x	x	

Źródło: opracowanie własne

Lokalna Strategia Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022 jest spójna z założeniami obszarów strategicznych wpieranymi przez SRKK, bowiem przewiduje rozwój lokalnej gospodarki oraz wzmocnienie spójności terytorialnej i społecznej. Zaakcentować trzeba przede wszystkim spójność w obrębie inwestowania zarówno w potencjał gospodarczy, jak i w szeroko pojęty kapitał ludzki. Cele kierunkowe określone w Strategii przewidują szereg zintegrowanych działań, angażujących społeczeństwo lokalne, które mają wymiar zarówno społeczny jak i inwestycyjny.

KRAJOWA STRATEGIA ROZWOJU REGIONALNEGO: REGIONY, MIASTA, OBSZARY WIEJSKIE 2010-2020

Paradygmat terytorialny w koncepcji rozwoju regionalnego jest jednym z kluczowych w polityce regionalnej. Zgodnie z nowymi zasadami kierowania wsparcia na rzecz rozwoju lokalnego i regionalnego, jednym z najważniejszych warunków będzie

tw. koncentracja geograficzna. Tym samym, określone zostały Obszary Strategicznej Interwencji (OSI). Zgodnie z KSRR są to obszary²³:

- wobec których wymagana jest interwencja rządu ze względu na ciężar, którego sam region nie jest w stanie udźwignąć,
- obszary, które ze względów społecznych, gospodarczych lub środowiskowych wywierają lub mogą w przyszłości wywierać istotny wpływ na rozwój kraju.

W stosunku do tych obszarów powinny zostać skierowane właściwe, zintegrowane działania mające na celu wyrównanie ich szans rozwojowych a przede wszystkim właściwe wykorzystanie istniejących potencjałów rozwojowych danego obszaru. Gmina Ryki, jak całe województwo zakwalifikowane zostały do obszarów strategicznej interwencji dla zapewnienia spójności w wymiarze kraju oraz do obszarów strategicznej interwencji polityki regionalnej z poziomu krajowego w odniesieniu do obszarów przygranicznych. Położenie Gminy powoduje, że działania podejmowane w ramach planu strategicznego wpisują się w założenia KSRR.

Tab. 52. Spójność Lokalnej Strategii rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022 z Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego.

Lokalna Strategia Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022		KRAJOWA STRATEGIA ROZWOJU REGIONALNEGO 2010-2020			
		Cel 1.2. Tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania procesów rozwojowych i zwiększania ich absorpcji poza miastami wojewódzkimi	Cel 1.3. Budowa podstaw konkurencyjności województw	Cel 2.2. Wspieranie obszarów wiejskich o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe	Cel 2.3. Restrukturyzacja i rewitalizacja miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze
CEL STRATEGICZNY 1.1. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU GOSPODARCZEGO GMINY	Cel operacyjny 1.1.1. WSPARCIE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI	x	x		x
	Cel operacyjny 1.1.2. WZROST ATRAKCYJNOŚCI INWESTYCYJNEJ GMINY	x	x		
CEL STRATEGICZNY 1.2. ROZWÓJ SEKTORA	Cel operacyjny 1.2.1. ROZWÓJ NOWOCZESNEGO ROLNICTWA		x		

23 Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego. Regiony, Miasta, Obszary wiejskie. 2010-2020, Warszawa 2010 (www.mir.gov.pl).

ROLNEGO	Cel operacyjny 1.2.2. PRODUKCJA ŻYWNOSCI		x		
	Cel operacyjny 1.2.3. ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ SEKTORA RYBOLÓWSTWA		x		
CEL STRATEGICZNY 1.3. POPRAWA DOSTĘPNOŚCI DO INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ	Cel operacyjny 1.3.1. SIECI TRANSPORTOWO-KOMUNIKACYJNE	x	x	x	
	Cel operacyjny 1.3.2. GOSPODARKA KOMUNALNA	x	x	x	
	Cel operacyjny 1.3.3. GOSPODARKA ENERGETYCZNA	x	x		
CEL STRATEGICZNY 2.2. ZACHOWANIE I OCHRONA WARTOŚCI KULTUROWYCH	Cel operacyjny 2.2.1. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU KULTUROWEGO		x	x	x
	Cel operacyjny 2.2.2. REWITALIZACJA I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENI		x	x	x
CEL STRATEGICZNY 2.3. WSPIERANIE I ROZWÓJ TURYSTYKI AKTYWNEJ	Cel operacyjny 2.3.1. ROZWÓJ INFRASTRUKTURY TURYSTYCZNO- REKREACYJNEJ DLA SPRAWNEJ ORGANIZACJI RUCHU TURYSTYCZNEGO	x	x		x
	Cel operacyjny 2.3.2. DZIAŁAŃ PROMOCYJNO-INFORMACYJNA	x	x		
CEL STRATEGICZNY 3.1. KAPITAŁ SPOŁECZNY	Cel operacyjny 3.1.1. AKTYWIZACJA EDUKACYJNO-ZAWODOWA MIESZKAŃCÓW			x	x
	Cel operacyjny 3.1.2. WZROST TOŻSAMOŚCI I SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ		x	x	x
CEL STRATEGICZNY 3.2. POPRAWA DOSTĘPNOŚCI DO DÓBR I USŁUG	Cel operacyjny 3.2.1. INFRASTRUKTURA EDUKACYJNO-ZDROWOTNA			x	x
	Cel operacyjny 3.2.2. JAKOŚĆ ŻYCIA		x	x	x

Źródło: opracowanie własne

KRAJOWA KONCEPCJA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO 2030

Polska polityka przestrzenna wskazuje na realizację interwencji w obrębie tzw. obszarów funkcjonalnych. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK) definiuje obszar funkcjonalny jako „zwarty układ przestrzenny składający się z funkcjonalnie powiązanych terenów, charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi, jednolitymi celami rozwoju”. Według zapisów KPZK, obszar funkcjonalny jest to nie tylko strefa oddziaływania, ale też ukształtowany w procesie historycznym zespół jednostek terytorialnych, wyróżniający się z otoczenia i upodabniający się pod pewnymi względami do siebie. Zgodnie z Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 obszary interwencji podzielono na

szereg typów funkcjonalnych²⁴. Obszary miejskie podzielono na cztery główne kategorie:

- ośrodków wojewódzkich, w tym metropolitalnych,
- ośrodków regionalnych,
- ośrodków subregionalnych,
- ośrodków lokalnych

Wśród obszarów o przeważającej funkcji wiejskiej wyodrębniono dwie główne grupy:

- wiejskie obszary funkcjonalne uczestniczące w procesach rozwojowych
- wiejskie obszary funkcjonalne wymagające wsparcia procesów rozwojowych

W tym kontekście należy zwrócić uwagę na fakt, że Gmina Ryki została zakwalifikowana do kilku typów obszarów funkcjonalnych:

- wiejski obszar funkcjonalny uczestniczący w procesach rozwojowych

Zgodnie z polityką przestrzenną kraju, która powinna znaleźć swoje odzwierciedlenie w regionalnej i lokalnej polityce przestrzennej regionu w zakresie zapewnienia spójności terytorialnej, działania podejmowane na obszarze Gminy Ryki obejmować powinny:

1. utrzymanie i rozwijanie więzi społeczności lokalnych
2. rozwijanie endogenicznego potencjału ośrodka;
3. wspomaganie dyfuzji procesów rozwojowych;
4. wspieranie rozwoju powiązań funkcjonalnych o podstawowym znaczeniu dla rozwoju miast i regionów peryferyjnych,
5. zwiększenie dostępu do usług podstawowych, w tym komunikacyjnych,
6. działanie integrujące przestrzennie z centrum kraju,
7. zapewnienie ładu przestrzennego

Zaproponowane w Lokalnej Strategii Rozwoju Gminy Ryki cele i kierunki działań realizują tym samym założenia krajowej polityki przestrzennej w odniesieniu do obszarów wiejskich zwłaszcza w odniesieniu do założeń przyświecających realizacji Celu 2 „Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich

---

²⁴ *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (www.mir.gov.pl)*

oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów”, Celu 3 „Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej”, celu 4 „Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski” oraz celu 6 „Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego”.

STRATEGIA ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO POLSKI WSCHODNIEJ DO 2020 ROKU

Strategia stanowi jedną z krajowych strategii rozwoju przygotowywanych w celu kreowania wspólnych, ponadregionalnych przedsięwzięć mieszczących się pomiędzy krajowym a regionalnym poziomem interwencji oraz przyczyniających się dynamizacji rozwoju.

Strategia przewiduje trzy cele strategiczne²⁵:

1. Innowacyjność - podniesienie poziomu innowacyjności makroregionu poprzez budowę i wzmacnianie przewag konkurencyjnych w oparciu o endogeniczne specjalizacje gospodarcze i wzmacnianie potencjału sektora nauki i badań,
2. Zasoby pracy - aktywizacja zasobów pracy i podniesienie jakości kapitału ludzkiego poprzez wzmacnianie potencjału nowoczesnych kadr oraz skuteczne przeciwdziałanie wykluczeniu na makroregionalnym rynku pracy,
3. Zasoby pracy - zwiększenie zewnętrznej dostępności i wewnętrznej spójności makroregionu, w tym głównych funkcjonalnych rynków pracy.

Lokalna Strategia rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022 w obrębie swoich celów strategicznych i operacyjnych przewiduje rozwój w oparciu o lokalny potencjał m.in. w zakresie rozwoju specjalizacji gospodarczej oraz wzmocnienie kapitału społecznego i ludzkiego. Działania proponowane w Strategii uwzględniają w wielu przypadkach podejmowanie oraz inicjowanie przedsięwzięć w ramach współpracy lokalnej i regionalnej. W związku z tym wpisuje się w założenia Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Polski Wschodniej do 2020 roku.

---

²⁵ www.mir.gov.pl

KRAJOWA POLITYKA MIEJSKA

Nadrzędnym celem polskiej polityki miejskiej jest wzmocnienie zdolności miast i obszarów zurbanizowanych do kreowania wzrostu gospodarczego i tworzenia miejsc pracy oraz poprawa jako poprawa jakości życia mieszkańców.

Krajowa Polityka Miejska stawia następujące cele do zrealizowania do roku 2020²⁶:

1. Poprawa konkurencyjności i zdolności głównych ośrodków miejskich do kreowania rozwoju, wzrostu i zatrudnienia;
2. Wspomaganie rozwoju subregionalnych i lokalnych ośrodków miejskich, przede wszystkim na obszarach problemowych polityki regionalnej (w tym w niektórych obszarach wiejskich) poprzez wzmocnienie ich funkcji oraz przeciwdziałanie ich upadkowi ekonomicznemu;
3. Odbudowa zdolności do rozwoju poprzez rewitalizację zdegradowanych społecznie, ekonomicznie i fizycznie obszarów miejskich;
4. Wspieranie zrównoważonego rozwoju ośrodków miejskich, w tym przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom niekontrolowanej suburbanizacji;
5. Stworzenie warunków do skutecznego, efektywnego i partnerskiego zarządzania rozwojem na obszarach miejskich, w tym w szczególności na obszarach metropolitalnych.

Założenia przyświecające realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022 wpisują się w powyższe. Realizacja działań związanych z rewitalizacją gospodarczą, społeczną i przestrzenną, przyczyni się do skutecznego wdrażania i wspierania założeń Krajowej Polityki Miejskiej. Ponadto, każde działanie przewidziane w obrębie Strategii Gminy przyczynia się do kreowania warunków do skutecznego i efektywnego zarządzania rozwojem na obszarze objętym wsparciem. Podejście ukierunkowane terytorialnie stanowi jeden z filarów nowego paradygmatu polityki rozwoju, wprowadzanego przez strategiczne dokumenty. Założenia Strategii są ich uszczegółowieniem, przez co są spójne z kierunkami rozwoju zawartymi w Krajowej Polityce Miejskiej.

---

²⁶ www.mir.gov.pl

PROGRAM ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH NA LATA 2014 – 2020

Potencjał położenia oraz uwarunkowań rozwoju rolnictwa w Gminie Ryki predysponują jednostkę do korzystania ze wsparcia pomocowego w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020²⁷. Tym samym kierunki rozwoju jednostki powinny być kompatybilne z założeniami przyświecającymi Wspólnej Polityce Rolnej. Celem głównym PROW 2014-2020 będzie poprawa konkurencyjności rolnictwa, zrównoważone zarządzanie zasobami naturalnymi i działania w dziedzinie klimatu oraz zrównoważony rozwój terytorialny obszarów wiejskich. Cel ten zostanie osiągnięty poprzez sześć priorytetów, z czego cele operacyjne zaproponowane w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022 bezpośrednio realizują:

1. Poprawa konkurencyjności wszystkich rodzajów gospodarki rolnej i zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych;
2. Wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarke niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach: rolnym, spożywczym i leśnym;
3. Zwiększanie włączenia społecznego, ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich.

STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU WSI, ROLNICTWA I RYBACTWA NA LATA 2012-2020

Kierunki rozwoju Gminy Ryki zbieżne są także ze Strategią Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012-2020²⁸. Diagnoza sytuacji wskazała na konieczność wzmocnienia istniejącego potencjału obszarów wiejskich gminy: zapewnienie wysokiej jakości przyrodniczych warunków produkcji rolnej, wsparcia tworzenia grup produkcyjnych, rozwijanie warunków dla produkcji zdrowej żywności, wsparcie rozwoju sektora rybołówstwa, ale także rozwoju i wzmocnienia kapitału ludzkiego. Osiągnięciu tego założenia ma przyświecać realizacji głównego celu krajowej Strategii: „Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz efektywne wykorzystanie ich zasobów i potencjałów, w tym rolnictwa i rybactwa, dla zrównoważonego rozwoju kraju”. Gmina Ryki ze względu na uwarunkowania wewnętrzne oraz istniejący potencjał

---

²⁷ www.minrol.gov.pl

²⁸ www.minrol.gov.pl

wpisuje się przede wszystkim w działania dążące do osiągnięcia następujących celów szczegółowych:

- cel 1. „wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich”,
- cel 2 „poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej”,
- cel 4 wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego oraz
- cel 5 „Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich”.

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO NA LATA 2014-2020

Kluczowym dokumentem wyznaczającym kierunki działań aktorów rozwoju regionalnego jest uchwalona w lipcu 2015 aktualizacja Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020²⁹. Lokalna Strategia rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2020 powinna uwzględnić realizację założeń polityki regionalnej, przez co wpisuje się w jej wskazania w wybranych obszarach, przewidzianych przez regionalny dokument strategiczny. Na uwagę zasługuje fakt, że na potrzeby opracowania strategii dokonano (zgodnie z zaleceniami Krajowej Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2020) regionalnej delimitacji tzw. obszarów strategicznej interwencji. Gmina Ryki zakwalifikowana została do dwóch grup tj.

1. obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych
2. nowoczesna wieś

Zgodnie z zapisami Strategii obszary te mogą liczyć na interwencję publiczną w zakresie:

ad.1. "poprawy bezpieczeństwa poprzez eliminowanie zagrożeń powodziowych; zrównoważony rozwój funkcji ochronnych i gospodarczych (w np. tym turystycznych), na obszarach o różnym stanie zainwestowania i statusie ochrony przyrody i krajobrazu (korytarze ekologiczne o randze europejskiej i krajowej); rozwiązania problemów konfliktowych narosłych w wyniku degradacji technicznej urządzeń przeciwpowodziowych i melioracyjnych, niedoboru zbiorników niezbędnych do przetrzymywania wody, jak też niedoinwestowania gospodarki komunalnej

---

²⁹ www.strategia.lubelskie.pl

ad.2. wsparcia inicjatyw na rzecz edukacji i podnoszenia kompetencji rolników, wsparcie tworzenia i rozwoju rynków hurtowych produktów rolnych, wsparcie rozwoju grup producenckich, wsparcie rozwoju zakładów przetwórstwa, zakładów branży mięsnej i mleczarskiej, wsparcie rozwoju infrastruktury gospodarki rybackiej, uzupełnienie sieć dróg i wyposażenia w infrastrukturę komunalną oraz zaplecza sanitarnego, rozbudowę i modernizację infrastruktury elektroenergetycznej i gazowej w celu umożliwienia poboru zwiększonej ilości energii ze źródeł rozproszonych³⁰.

---

³⁰ www.strategia.lubelskie.pl - Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020, s.86 i 87

Tab. 53. Spójność Lokalnej Strategii rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022 ze Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020

		Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020												
		Wzmacnianie urbanizacji regionu		Restrukturyzacja rolnictwo oraz rozwój obszarów wiejskich						Selektywne zwiększenie potencjału wiedzy, kwalifikacji, zaawansowania technologicznego, przedsiębiorczości i innowacyjności regionu		Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu		
Lokalna Strategia Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-		1.2. Wspieranie ponadlokalnych funkcji miast	1.3. Poprawa skomunikowania Lublina z obszarami metropolitalnymi Polski i zagranicy	2.1. Poprawa warunków dla wzrostu konkurencyjności i towarowości gospodarstw	2.2. Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego	2.3. Wzmocnienie doradztwa rolniczego oraz promowanie i wspieranie inicjatyw współpracy rolników i mieszkańców wsi	2.4. Wspieranie przedsiębiorczości na wsi i tworzenia pozarolniczych miejsc pracy na obszarach wiejskich	2.5. Wyposażenie obszarów wiejskich w infrastrukturę transportową, komunalną i energetyczną	3.5. Wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw	3.6. Rozwój społeczeństwa informacyjnego	4.1. Poprawa wewnętrznego skomunikowania regionu	4.2. Wspieranie włączenia społecznego	4.3. Wzmacnianie społecznej tożsamości regionalnej i rozwijanie więzi współpracy wewnątrzregionalnej	4.5. Racjonalne i efektywne wykorzystanie zasobów przyrody dla potrzeb gospodarczych i rekreacyjnych, przy zachowaniu i ochronie walorów środowiska przyrodniczego
CEL STRATEGICZNY 1.1. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU GOSPODARCZEGO GMINY	Cel operacyjny 1.1.1. WSPARCIE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI	x							x			x		
	Cel operacyjny 1.1.2. WZROST ATRAKCYJNOŚCI INWESTYCYJNEJ GMINY	x							x			x		
CEL STRATEGICZNY 1.2. ROZWÓJ SEKTORA ROLNEGO	Cel operacyjny 1.2.1. ROZWÓJ NOWOCZESNEGO ROLNICTWA			x	x	x	x		x			x		x
	Cel operacyjny 1.2.2. PRODUKCJA ŻYWNOŚCI			x	x	x	x		x			x		x
	Cel operacyjny 1.2.3. ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ SEKTORA RYBOŁÓWSTWA			x	x	x	x		x			x		
CEL STRATEGICZNY 1.3. POPRAWA	Cel operacyjny 1.3.1. SIECI TRANSPORTOWO-KOMUNIKACYJNE	x	x					x				x		

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO NA LATA 2014-2020

Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020³¹ będzie stanowił jedno z najważniejszych narzędzi realizacji polityki spójności na obszarze województwa śląskiego w perspektywie finansowej UE na lata 2014 - 2020. Założenia dokumentu Lokalnej Strategii Gminy Ryki są spójne i wpisują się w poszczególne osie priorytetowe RPO, tym samym stanowią kontynuację i uszczegółowienie założeń polityki regionalnej i przyczynią się do realizacji jej założeń na szczeblu regionalnym.

Tab. 54. Spójność Lokalnej Strategii Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022 z Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020

Lokalna Strategia Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022		RPO WL 2014-2020										
		2. Cyfrowe Lubelskie	3. Konkurencyjność przedsiębiorstw	4. Energia przyjazna środowisku	5. Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna	6. Ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów	7. Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego	8. Mobilność regionalna i ekologiczny transport	9. Rynek pracy	11. Włączenie społeczne	12. Edukacja, kwalifikacje, kompetencje	13. Infrastruktura społeczna
CEL STRATEGICZNY 1.1. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU GOSPODARCZEGO GMINY	Cel operacyjny 1.1.1. WSPARCIE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI		x						x			
	Cel operacyjny 1.1.2. WZROST ATRAKCYJNOŚCI INWESTYCYJNEJ GMINY		x									
CEL STRATEGICZNY 1.2. ROZWÓJ SEKTORA ROLNEGO	Cel operacyjny 1.2.1. ROZWÓJ NOWOCZESNEGO ROLNICTWA			x			x		x			
	Cel operacyjny 1.2.2. PRODUKCJA ŻYWNOSCI								x			
	Cel operacyjny 1.2.3. ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ SEKTORA RYBOŁÓWSTWA								x			
CEL STRATEGICZNY 1.3. POPRAWA DOSTĘPNOŚCI DO INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ	Cel operacyjny 1.3.1. SIECI TRANSPORTOWO- KOMUNIKACYJNE				x			x				
	Cel operacyjny 1.3.2. GOSPODARKA KOMUNALNA					x						
	Cel operacyjny 1.3.3. GOSPODARKA ENERGETYCZNA			x	x							
CEL STRATEGICZNY 2.1. ZACHOWANIE I OCHRONA WARTOŚCI	Cel operacyjny 2.1.1. POPRAWA JAKOŚCI ŚRODOWISKA I BEZPIECZEŃSTWA EKOLOGICZNEGO				x	x	x					

³¹ www.rpo.lubeskie.pl

PRZYRODNICZYCH	Cel operacyjny 2.1.2. GOSPODAROWANIE ZASOBAMI NATURALNYMI					x	x						
CEL STRATEGICZNY 2.2. ZACHOWANIE I OCHRONA WARTOŚCI KULTUROWYCH	Cel operacyjny 2.2.1. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU KULTUROWEGO						x			x			x
	Cel operacyjny 2.2.2. REWITALIZACJA I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENI						x			x			x
CEL STRATEGICZNY 2.3. WSPIERANIE I ROZWÓJ TURYSTYKI AKTYWNEJ	Cel operacyjny 2.3.1. ROZWÓJ INFRASTRUKTURY TURYSTYCZNO-REKREACYJNEJ DLA SPRAWNEJ ORGANIZACJI RUCHU TURYSTYCZNEGO		x				x		x				
	Cel operacyjny 2.3.2. DZIAŁAŃ PROMOCYJNO- INFORMACYJNA						x		x				
CEL STRATEGICZNY 3.1. KAPITAŁ SPOŁECZNY	Cel operacyjny 3.1.1. AKTYWIZACJA EDUKACYJNO- ZAWODOWA MIESZKAŃCÓW								x	x	x	x	
	Cel operacyjny 3.1.2. WZROST TOŻSAMOŚCI I SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ	x								x			x
CEL STRATEGICZNY 3.2. POPRAWA DOSTĘPNOŚCI DO DÓBR I USŁUG	Cel operacyjny 3.2.1. INFRASTRUKTURA EDUKACYJNO- ZDROWOTNA									x	x	x	
	Cel operacyjny 3.2.2. JAKOŚĆ ŻYCIA	x					x			x			x

Źródło: opracowanie własne

PROGRAM OPERACYJNY POLSKA WSCHODNIA 2014-2020

Program Operacyjny Polska Wschodnia 2014-2020³² stanowi jeden z terytorialnie ukierunkowanych narzędzi wsparcia finansowego dla województw: lubelskiego, podlaskiego, podkarpackiego, świętokrzyskiego i warmińsko-mazurskiego. Działania wspierane w ramach POPW mają podnieść konkurencyjność i innowacyjność całego makroregionu w celu wyrównania poziomu rozwoju regionów w Polsce. Ponadlokalny charakter dokumentu determinuje zakres przedmiotowy wsparcia. Przyspieszenie rozwoju ma nastąpić przede wszystkim poprzez inwestycje zmierzające do rozwoju przedsiębiorczości oraz do poprawy wewnętrznego oraz zewnętrznego skomunikowania całego makroregionu. Lokalna Strategia Rozwoju Gminy Ryki poprzez szereg planowanych działań (uwzględniający m.in. szeroko rozumianą współpracę lokalną i ponadlokalną) realizuje założenia PO PW zgodnie z poniższą matrycą spójności.

³² www.polskawschodnia.gov.pl

Tab. 55. Spójność Lokalnej Strategii rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022 z Programem Operacyjnym Polska Wschodnia 2014-2020

Lokalna Strategia Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022		Program Operacyjny Polska Wschodnia 2014-2020		
		I Przedsiębiorcza Polska Wschodnia	II Nowoczesna Infrastruktura Transportowa	III Ponadregionalna Infrastruktura Kolejowa
CEL STRATEGICZNY 1.1. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU GOSPODARCZEGO GMINY	Cel operacyjny 1.1.1. WSPARCIE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI	x		
	Cel operacyjny 1.1.2. WZROST ATRAKCYJNOŚCI INWESTYCYJNEJ GMINY	x		
CEL STRATEGICZNY 1.2. ROZWÓJ SEKTORA ROLNEGO	Cel operacyjny 1.2.1. ROZWÓJ NOWOCZESNEGO ROLNICTWA	x		
	Cel operacyjny 1.2.2. PRODUKCJA ŻYWNOŚCI	x		
	Cel operacyjny 1.2.3. ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ SEKTORA RYBOŁÓWSTWA	x		
CEL STRATEGICZNY 1.3. POPRAWA DOSTĘPNOŚCI DO INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ	Cel operacyjny 1.3.1. SIECI TRANSPORTOWO- KOMUNIKACYJNE		x	x
CEL STRATEGICZNY 2.2. ZACHOWANIE I OCHRONA WARTOŚCI KULTUROWYCH	Cel operacyjny 2.2.1. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU KULTUROWEGO	x		
CEL STRATEGICZNY 2.3. WSPIERANIE I ROZWÓJ TURYSTYKI AKTYWNEJ	Cel operacyjny 2.3.1. ROZWÓJ INFRASTRUKTURY TURYSTYCZNO-REKREACYJNEJ DLA SPRAWNEJ ORGANIZACJI RUCHU TURYSTYCZNEGO	x		
CEL STRATEGICZNY 3.1. KAPITAŁ SPOŁECZNY	Cel operacyjny 3.1.1. AKTYWIZACJA EDUKACYJNO- ZAWODOWA MIESZKAŃCÓW	x		

Źródło: opracowanie własne

REGIONALNA STRATEGIA INNOWACJI WOJEWÓDZTA LUBESKIEGO DO 2020 ROKU

Wzmacnianie konkurencyjności województwa lubelskiego w oparciu kreowanie innowacyjnych przedsięwzięć oraz wzmacnianie specjalizacji opartych o wewnętrzny potencjał jest jednym z celów przyświecających rozwojowi całego regionu. Analiza przeprowadzona na potrzeby RSI³³ wykazała, że region lubelski ma wysoki potencjał wynikający uwarunkowań przyrodniczych i lokalizacyjnych. Cały region, w tym

³³ www.rsi.lubelskie.pl

poszczególne jego obszary posiadają bardzo dobre uwarunkowania dla rozwoju tzw. inteligentnych specjalizacji, tj. specjalizacji wynikających z posiadanej potencjału wewnętrznego oraz oddolnych inicjatyw współpracy, partnerstwa i tworzenia nowej jakości w przestrzeni gospodarczej.

Województwo lubelskie wskazane zostało do rozwijania następujących tematycznych inteligentnych specjalizacji regionu:

1. biogospodarka
2. medycyna i zdrowie
3. energetyka niskoemisyjna
4. informatyka i automatyka.

Uwarunkowania wewnętrzne rozwoju Gminy Ryki sprawiają, że na jej terenie największe szanse mają przedsięwzięcia wpisujące się przede wszystkim w następujące specjalizacje województwa lubelskiego: biogospodarka oraz energetyka niskoemisyjna. Kierunki działań wpisane w cele związane ze wzmocnieniem potencjału gospodarczego m.in. w oparciu o nowoczesne rolnictwo, a także cele w ramach rozwoju zrównoważonej energetyki przyczynią się pośrednio i bezpośrednio do realizacji przez Gminę Ryki założeń Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Lubelskiego do 2020 roku.

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU OBSZARÓW RYBACKICH STOWARZYSZENIA LOKALNA GRUPA RYBACKA „W DOLINIE TYŚMIENICY I WIEPRZA”

Gmina Ryki jest partnerem Stowarzyszenia Lokalna Grupa Rybackiej "W dolinie Tyśmienicy i Wieprza". W 2015 roku uchwalona została Lokalna Strategia Rozwoju Obszarów Rybackich³⁴ mająca na celu określenie założeń i wsparcie dla rozwoju potencjału rybackiego. W dokumencie określono trzy cele ogólne:

1. Poprawa konkurencyjności, atrakcyjności turystycznej i rozwój kultury na obszarze LGR "W dolinie Tyśmienicy i Wieprza";
2. Rozwój Działalności gospodarczej i wzrost zatrudnienia na obszarze działania Lokalnej Grupy Rybackiej;
3. Poprawa jakości środowiska naturalnego i dziedzictwa przyrodniczego oraz przywrócenie potencjału produkcyjnego sektora rybackiego;

---

³⁴ www.lgr-lubelskie.pl

Kierunki działań zaproponowane w Lokalnej Strategii Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2020 wpisują się w powyższe cele dzięki uwzględnieniu kluczowych obszarów wymagających wzmocnienia i rozwoju a podkreślających wewnętrzny potencjał Gminy. Przedsięwzięcia zmierzające do rozwoju sektora rybołówstwa z uwzględnieniem konieczności zachowania wysokiej jakości zasobów naturalnych oraz przy zapewnieniu warunków dla aktywności społecznej w bezpośredni i pośredni sposób wpłynę na osiągnięcie efektów wskazanych w LSR.

**LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU DLA OBSZARU LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA
"LEPSZA PRZYSZŁOŚĆ ZIEMI RYCKIEJ"**

Analizując spójność Lokalnej Strategii Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022 z dokumentami wyższego rzędu należy również przywołać dokument Lokalnej Strategii Rozwoju dla obszaru Lokalnej Grupy Działania "Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej"

1. Cel ogólny 1. Poprawa jakości życia i zatrudnienia;
2. Cel ogólny 2. Aktywizacja społeczna mieszkańców obszaru oraz rozwój sfery społeczno-kulturalnej obszaru;
3. Cel ogólny 3. Rozwój turystyki w oparciu o wykorzystanie zasobów przyrodniczych i kulturowych obszaru;
4. Cel ogólny 4. Zachowanie dziedzictwa kulturowego i historycznego obszaru.

Kierunki działań wskazane w przedmiotowym dokumencie strategicznym dla Gminy Ryki w pełni realizują założenia przyświecające powyższym celom. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że zgodnie z koniecznością dostosowania dokumentów do nowej perspektywy finansowej Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, w maju br. rozpoczęto prace nad aktualizacją niniejszego dokumentu³⁵. Ponadto Stowarzyszenie "Lepsza Przyszłość Ziemi Ryckiej" powiększyła swój zasięg o gminy: Dęblin, Kłoczew, Nowodwór.

---

³⁵ www.lokalnagrupadzialania.pl

VII. Opis konsultacji społecznych³⁶

Proces budowy „Lokalne Strategie Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022” opierał się na partycypacyjnym modelu budowy planów strategicznych JST. Takie podejście jest bardzo ważne w procesie opracowania i wdrażania programów strategicznych, w pełni oddającym oczekiwania krajowych oraz unijnych instytucji odpowiedzialnych za rozwój terytorialny w Polsce. Ponadto wzmacnia demokrację, jest elementem budowy społeczeństwa obywatelskiego, reguluje stosunki partnerstwa samorządu z mieszkańcami, a ponadto może stanowić element budowania tożsamości mieszkańców poprzez identyfikowanie się z lokalną społecznością i Gminą, która stanowi ich miejsce zamieszkania. Jest to również sposób edukacji społeczeństwa i najlepsza forma przybliżenia mieszkańcom planów samorządów, ich włączenia, a tym samym zwiększenia skuteczności zaplanowanych działań.

Podczas wstępnych prac przygotowawczych nad opracowaniem dokumentu przeprowadzono spotkania z władzami gminy, pracownikami Urzędu miejskiego i przedstawicielami jednostek organizacyjnych Gminy, które dotyczyło analizy stopnia realizacji obowiązującej Strategii. Pozwoliło to też poznać oczekiwania władz samorządowych związane z budową Strategii. Na kolejnym etapie prac włączone zostały kolejne grupy społeczne, mieszkańcy, przedsiębiorcy, lokalni liderzy, przedstawiciele instytucji oraz organizacji pozarządowych. Ten etap, z uwagi na szeroki zakres prowadzonych prac, został na kilka etapów. Pierwszy obejmował przeprowadzenie na terenie Gminy badań społecznych. Związane to było z przeprowadzeniem ankiety dotyczącej różnych aspektów oceny jakości życia i funkcjonowania w Gminie, takich jak: infrastruktura społeczna, infrastruktura techniczna, estetyka miejsca zamieszkania, usługi publiczne, zarządzanie gminą, transport, bezpieczeństwo, rynek pracy, działalność sportowa i kulturalna, gospodarka i in. Generalnie proces ankietyzacji przeprowadzono w oparciu o dwie odrębne ankiety. Jedna dotyczyła analizy SWOT, druga natomiast była związana z poznaniem zdania mieszkańców na preferowane kierunki rozwoju Gminy.

---

³⁶ Ostateczny kształt uzupełniony zostanie po zakończeniu procesu konsultacji społecznych końcowej wersji dokumentu

Wyniki ankiet wskazały, iż mieszkańcy najlepiej ocenili kwestie środowiska przyrodniczego, wodociągów, rolnictwa i oświaty (w skali 1-5 pkt., średnia dla wymienionych obszarów wyniosła od 3,4 do 3,7 pkt.). Z kolei najgorzej ocenioną lokalny rynek pracy (średnia wartość wskazań jedynie 1,9 pkt.), infrastrukturę drogową, a także kanalizację, ochronę zdrowia i działalność gospodarczą oprócz rolnictwa (średnia wartość wskazań wyniosła ok. 2,0 – 2,4 pkt.). Wśród wskazań dotyczących kierunku rozwoju Gminy zdecydowana większość odpowiedzi zasadzała się na swoistym „trójkącie”: przemysł – rolnictwo – turystyka (dokładnie w podanej kolejności). Większość z ankietowanych chciałaby również w przyszłości mieszkać na terenie Gminy.

Wśród podstawowych wskazań dotyczących zapewnienia trwałego rozwoju Gminy większość ankietowanych wskazała na szybki postęp w takich dziedzinach, jak: rolnictwo, turystyka i agroturystyka, zwiększenie liczby mieszkań w zasobach gminnych, gazyfikacja gminy, rozbudowa sieci kanalizacyjnej, budowa/modernizacja dróg i ulic, likwidacja bezrobocia, rozwój oświaty, ochrona i profilaktyka zdrowia, kultura fizyczna i poprawy aktywności mieszkańców, przygotowanie terenu pod prowadzenie działalności gospodarczej.

Jest to szeroka lista wskazań, wskazują tak naprawdę na zasadniczą kwestię w rozwoju każdej jednostki samorządowej. Mianowicie rozwój musi być wszechstronny i wieloaspektowy, aby traktować Gminę jako konkurencyjne miejsce, pracy, zamieszkania i wypoczynku. Stąd też dobór celów strategicznych i operacyjnych został ukierunkowany w taki sposób, aby Gmina mogła realizować szerokie oczekiwania jej mieszkańców i nie ograniczać jej możliwości rozwojowych. Bardzo ważną kwestią, którą należy jednoznacznie podkreślić, jest fakt, iż dobór celów i kierunków rozwojowych został dobrany pod kątem endogenicznego potencjału Gminy i jego maksymalnego wykorzystania dla potrzeb rozwoju. Jest to najbardziej efektywna droga, która prowadzi do osiągnięcia trwałego i zrównoważonego rozwoju większości gmin, w tym również Gminy Ryki.

Równoległe z badaniami ankietowymi przeprowadzone zostało pierwsze spotkanie otwarte dotyczące istoty planowania strategicznego i opracowania analizy SWOT dla Gminy Ryki. Spotkanie to odbyło się 03 czerwca w Urzędzie Miejskim w Rykach i uczestniczyło w nim ponad 40 osób. Kolejne spotkanie odbyło się 22 czerwca uczestniczyło w nim ponad 30 osób i dotyczyło opracowania wizji i misji czyli wskazania kierunków rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022.

Przeprowadzone spotkania, warsztaty, badania ankietowe, wraz z wynikami diagnozy społeczno-gospodarczej oraz analizy SWOT pozwoliły na wypracowanie celów strategicznych i operacyjnych, nad którymi dyskusja odbyła się w dniu 27 lipca w Urzędzie Miejskim w Rykach, w których uczestniczyło 30 osób.

Ostatnim etapem konsultacji społecznych było przekazanie dokumentu do publicznego wezwania do zgłaszania opinii i uwag dla dokumentu „Lokalne Strategii Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022”, które odbyły się w terminie ..... Stanowiło to zarazem możliwość wniesienia ostatecznych uwag co do kształtu i zapisów wizji, misji, celów strategicznych, operacyjnych oraz kierunków działań.

Po dokonaniu korekty i wprowadzeniu poprawek do Strategii, przygotowano ostateczną wersję dokumentu i przedłożono władzom samorządowym Gminy Ryki.

Ogólnie bezpośrednio w procesie opracowywania Lokalnej Strategii Rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022 brało udział ponad 100 mieszkańców Gminy reprezentujących wszystkie środowiska, zarówno władze, jak i mieszkańców, przedstawicieli organizacji pozarządowych, przedsiębiorców, lokalnych instytucji publicznych.

W systemie kreowania i zarządzania polityką rozwoju, Strategia jest dokumentem o kluczowym znaczeniu. Jako swego rodzaju plan strategiczny wytycza ścieżki działania dla władz samorządowych, partnerów gospodarczych i społecznych, którzy mogą się na nią powoływać chociażby w procesie pozyskiwania środków zewnętrznych (w tym UE) oraz w oparciu o nią budować własne plany strategiczne. Dzięki temu dokument ten jest również narzędziem kierowania i intensyfikowania współpracy z partnerami samorządowymi, prywatnymi i pozarządowymi. Stwarzanie przestrzeni dla współpracy poszczególnych aktorów lokalnej sceny, będzie miało kluczowe znaczenie dla rozwoju Gminy, w tym również w związku z pozyskiwaniem zewnętrznych środków finansowych. Przewidywane instrumenty realizacji polityki rozwoju w latach 2014-2020 wymagają bowiem zacieśnienia współpracy i skoordynowania działań podejmowanych przez samorządy oraz podmioty prywatne i organizacje pozarządowe w zakresie realizacji usług publicznych na rzecz mieszkańców, turystów, przedsiębiorców i innych klientów. Stąd też niniejsza Strategia nie obejmuje wyłącznie zadań będących w kompetencjach samorządu gminnego, ale wskazuje na rozwiązania niezbędne dla stałego i efektywnego rozwoju całej wspólnoty

lokalnej. Takie podejście jest zgodne z nowym paradygmatem polityki regionalnej państwa – wieloszczeblowym zarządzaniem Strategią.

Spis rycin

Ryc. 1. Położenie administracyjne Gminy Ryki na tle powiatu, województwa i kraju.	10
Ryc. 2. Ludność Gminy Ryki (miasto oraz obszar wiejski) na tle pozostałych gmin powiatu ryckiego	12
Ryc. 3. Obszar Natura 2000 PLH 060051 „Dolny Wieprz” w granicach powiatu ryckiego	15
Ryc. 4. Wskaźnik bonitacji jakości i przydatności rolniczej gleb (w pkt.)	20
Ryc. 5. Kompleksy rolniczej przydatności gleb na terenie powiatu ryckiego.....	20
Ryc. 6. Typy gleb w Gminie Ryki na tle powiatu ryckiego	21
Ryc. 7. Piramida wieku i płci w Gminie Ryki w roku 2014.....	23
Ryc. 8. Zmiana liczby urodzeń, zgonów oraz przyrost naturalny w latach 2000-2014 w Gminie Ryki.....	25
Ryc. 9. Zmiana wskaźnika liczby urodzeń na 1000 ludności w latach 2000-2014	26
Ryc. 10. Zmiana wskaźnika liczby zgonów na 1000 mieszkańców w latach 2000-2014.	26
Ryc. 11. Przyrost naturalny w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w Gminie Ryki, powiecie ryckim oraz województwie lubelskim w latach 2000-2014	27
Ryc. 12. Saldo migracji na 1000 osób w Gminie i Mieście Ryki na tle powiatu w latach 2003-2013.....	27
Ryc. 13. Zmiana relacji grup wieku ekonomicznego w Gminie Ryki w latach 2000-2014	29
Ryc. 14. Struktura rodzin otrzymujących świadczenia z pomocy społecznej w 2014 r. ..	36
Ryc. 15. Zakres świadczeń socjalnych udzielanych w latach 2012-2014 przez OPS w Rykach	37
Ryc. 16. Struktura udzielanych świadczeń socjalnych w latach 2012-2014 przez OPS w Rykach	37
Ryc. 17. Zmiana liczby dzieci oraz nauczycieli w przedszkolach w latach 2011/12 – 2014/15	41
Ryc. 18. Zmiana liczby dzieci, nauczycieli i oddziałów w szkołach podstawowych w latach 2011/12 – 2014/15	43
Ryc. 19. Liczba dowożonych uczniów do poszczególnych szkół na terenie Gminy Ryki .	46
Ryc. 20. Zmiana liczby nauczycieli, uczniów i oddziałów w gimnazjach w latach 2011/12 – 2014/15.....	51
Ryc. 21. Wyniki sprawdzianu po klasie VI	55
Ryc. 22. Wyniki egzaminu gimnazjalnego w 2015 roku.....	56
Ryc. 23. Edukacyjna wartość dodana dla gimnazjów w Gminie Ryki	58
Ryc. 24. Wielkość i struktura bezrobotnych wg miejsca zamieszkania i bezrobotnych ogółem oraz długotrwale	67
Ryc. 25. Wielkość i struktura bezrobotnych wg wykształcenia	67
Ryc. 26. Wielkość i struktura bezrobotnych wg wykształcenia	69
Ryc. 27. Wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru Regon na 10 tys. mieszkańców oraz osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1 tys. mieszkańców w Gminie Ryki na tle powiatu ryckiego i woj. lubelskiego	71
Ryc. 28. Struktura wielkościowa podmiotów gospodarczych w Gminie Ryki w 2014 r. .	74
Ryc. 29. Struktura podmiotów gospodarczych według sekcji PKD 2007 w Gminie Ryki w 2013 r.*	74

Ryc. 30. Zasoby mieszkaniowe w Gminie Ryki w podziale na miasto i wieś w latach 2002-2013.....	94
Ryc. 31. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w Gminie Ryki na tle powiatu ryckiego w latach 2002-2013 (w m ²).....	94
Ryc. 32. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę w Gminie Ryki na tle powiatu ryckiego w latach 2002-2013 (w m ²).....	95
Ryc. 33. Liczba mieszkań na 1000 mieszkańców w Gminie Ryki na tle powiatu ryckiego w latach 2006-2013 (szt./1000 m-ców).....	95
Ryc. 34. Dochody budżetu Gminy Ryki ogółem w tym własne w latach 2007-2014.....	106
Ryc. 35. Dochody ogółem budżetu Gminy Ryki w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2007-2013.....	106
Ryc. 36. Struktura wydatków z budżetu Gminy Ryki wg kategorii wydatków w latach 2008 (wykres kołowy wewnętrzny) i 2013 (wykres kołowy zewnętrzny).....	107
Ryc. 37. Wielkość i struktura wydatków wg głównych kategorii z budżetu Gminy Ryki w latach 2008-2013.....	107
Ryc. 38. Schemat konstrukcji Strategii i hierarchizacji celów.....	124
Ryc. 39. Struktura obszarów i celów strategicznych.....	127

Spis tabel

Tab. 1. Podział administracyjny Gminy Ryki wg sołectw i kolonii.....	11
Tab. 2. Struktura użytkowania ziemi w Gminie Ryki	13
Tab. 3. Ruch naturalny w Gminie Ryki w latach 2000-2014	25
Tab. 4. Podmioty działalności leczniczej realizujące świadczenia w ramach umowy z NFZ na terenie Gminy Ryki	31
Tab. 5. Zakres świadczeń socjalnych udzielanych w latach 2012-2014 przez OPS w Rykach	35
Tab. 6. Struktura świadczeniobiorców w latach 2012 - 2014.....	38
Tab. 7. Liczba przedszkoli na terenie Gminy Ryki	40
Tab. 8. Liczba oddziałów w przedszkolach	40
Tab. 9. Liczba dzieci w przedszkolach.....	42
Tab. 10. Liczba nauczycieli w przedszkolach	42
Tab. 11. Liczba szkół podstawowych oraz oddziałów	44
Tab. 12. Liczba uczniów oraz nauczycieli w szkołach podstawowych w latach 2011/12 – 2014/15	45
Tab. 13. Liczba uczniów dowożonych do szkół z poszczególnych miejscowości.....	46
Tab. 14. Liczba i rodzaj zajęć pozalekcyjnych realizowanych przez szkoły podstawowe na terenie Gminy Ryki	47
Tab. 15. Podstawowe informacje dotyczące wyposażenia technicznego szkół podstawowych na terenie Gminy Ryki	48
Tab. 16. Liczba gimnazjów oraz oddziałów w latach 2011/12 – 2014/15.....	51
Tab. 17. Liczba nauczycieli i uczniów w gimnazjach w latach 2011/12 – 2014/15	52
Tab. 18. Liczba i rodzaj zajęć pozalekcyjnych realizowanych przez gimnazja na terenie Gminy Ryki.....	52
Tab. 19. Podstawowe informacje dotyczące wyposażenia technicznego gimnazjów na terenie Gminy Ryki	53
Tab. 20. Placówki edukacyjne szkolnictwa średniego na terenie Gminy Ryki	54
Tab. 21. Wyniki sprawdzianu po klasie VI według szkół.....	56
Tab. 22. Wyniki egzaminu gimnazjalnego według szkół	57
Tab. 23. Wykaz bibliotek w Gminie Ryki.....	60
Tab. 24. Imprezy kulturalne na terenie Gminy	59
Tab. 25. Zespoły artystyczne i indywidualni artyści z terenu Gminy Ryki	62
Tab. 26. Związki, kluby i stowarzyszenia sportowe na terenie Gminy Ryki	63
Tab. 27. Imprezy sportowe na terenie Gminy Ryki.....	64
Tab. 28. Podstawowe dane o rynku pracy w 2013 r.....	66
Tab. 29. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych ogółem oraz długotrwale bezrobotnych	66
Tab. 30. Bezrobocie w gminie Ryki wg płci, wieku i wykształcenia	68
Tab. 31. Podstawowe dane o bezrobociu w Gminie Ryki	69
Tab. 32. Najwięksi pracodawcy w Gminie Ryki.....	73
Tab. 33. Przestępczość, wskaźnik dynamiki oraz wykrywalność przestępstw na terenie Gminy Ryki.....	82
Tab. 34. Jednostki państwowej i ochotniczej straży pożarnej	82

Tab. 35. Podstawowe dane dotyczące dróg krajowych w Gminie (dane na koniec 2014 r.)	85
Tab. 36. Parkingi i ich stan techniczny w mieście Ryki.....	86
Tab. 37. Udział osób korzystających z gazu w Gminie Ryki na tle powiatu ryckiego i woj. lubelskiego	88
Tab. 38. Podstawowe dane dotyczące sieci wodociągowej w Gminie Ryki na tle powiatu ryckiego.....	90
Tab. 39. Zużycie wody oraz ludność korzystająca z sieci wodociągowej w Gminie Ryki na tle powiatu ryckiego.....	90
Tab. 40. Udział osób korzystających z instalacji wodno-kanalizacyjnej w Gminie Ryki na tle powiatu ryckiego i woj. lubelskiego.....	91
Tab. 41. Podstawowe informacje dotyczące gospodarki kanalizacyjnej Gminy Ryki na tle powiatu ryckiego	92
Tab. 42. Podstawowe dane dotyczące gospodarki odpadami na terenie Gminy Ryki.....	100
Tab. 43. Dochody budżetu Gminy Ryki	105
Tab. 44. Wydatki budżetu Gminy Ryki	107
Tab. 45. Macierz powiązań czynników analizy SWOT dla Gminy Ryki	109
Tab. 46. Wyniki analizy SWOT dla Gminy Ryki – mocne i słabe strony	111
Tab. 47. Wyniki analizy SWOT dla Gminy Ryki – szanse i zagrożenia	116
Tab. 48. Harmonogram realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju Gminy Ryki.....	166
Tab. 49. Etapy procesu wdrażania i monitorowania Strategii.....	183
Tab. 50. Spójność Lokalnej Strategii rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022 ze Strategią Europa 2020	187
Tab. 51. Spójność Lokalnej Strategii rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022 ze Strategią Rozwoju Kraju 2020.....	189
Tab. 52. Spójność Lokalnej Strategii rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022 z Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego.....	191
Tab. 53. Spójność Lokalnej Strategii rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022 ze Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020.....	199
Tab. 54. Spójność Lokalnej Strategii rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022 z Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020	201
Tab. 55. Spójność Lokalnej Strategii rozwoju Gminy Ryki na lata 2016-2022 z Programem Operacyjnym Polska Wschodnia 2014-2020	203